اهدایی
باسمه تعالی
فهرستبرگه منابع چاپ سنگی - اداره مخطوطات

شماره ثبت:	۸۸۱۹
رده‌بندی دیویی:	۲۹۷/۴۲ الف ۵۶۹ س ۱۳۱۲ مرجع ☐
سرشناسه:	اصطهباناتی، ابوالحسن بن اسماعیل، ۱۲۵۰؟-۱۳۳۸ق.
عنوان قراردادی:	
عنوان:	سلسبیل
شرح پدیدآور:	
کاتب:	احمدعلی نیریزی — تاریخ کتابت:
محل نشر:	بمبئی — ناشر: مطبعه ناصری — تاریخ نشر: ۱۳۱۲ق
صفحه شمار:	۴۱۶ص — مصور ☐ درسی ☐ گراور یا افست ☐
زبان:	فارسی — ابعاد: ۱۳×۲۱ — نوع خط: نسخ
روش تهیه:	وقفی ☐ اهدایی ☑ خریداری ☐ ارسالی ☐
واقف:	محمدصالح علامه حائری مازندرانی — تاریخ ثبت: مرداد ۱۳۵۱
یادداشتها:	این کتاب مشتمل بر شرط، خلیج و ساقیه است.
موضوع(ها):	۱. خدا. ۲. توحید. ۳. خدا - صفات. ۴. جهان‌شناسی
شناسه(های) افزوده:	الف. اصطهباناتی، ابوالحسن بن اسماعیل، مصحح. ب. نیریزی، احمدعلی، کاتب. ج. علامه حائری، محمدصالح، اهداکننده. د. عنوان.
فهرستنگار:	شیبانی — تاریخ فهرستنگاری: بهمن ۸۷

۲۷۰۷

۲۹۷/۴۱۷۲
س ۵۶۹ الف

کتابخانه آستان قدس

اسم کتاب سلسبیل عربی - فارسی
مصنف / مؤلف میرزا ابوالحسن اصطهباناتی
خطی / چاپی سنگی نسخ بمبئی
سال چاپ یا تحریر ۱۳۱۲ ق عدد اوراق
جزء کتب حکمت شماره خصوصی
شماره عمومی ۵۰۱۹۹ شماره قبض ۸۸۱۹
واقف مرحوم حاج شیخ محمد صالح علامه حائری تاریخ وقف مرداد ۵۱
طول ۲۱ عرض ۱۳ شماره صفحات ۴۱۶

۸۷/۲/۲۴

اهدائی کتابخانه آیت الله شیخ محمد صالح
علامه حائری بکتابخانه استان قدس رضوی
تیر ماه ۱۳۵۱

هذا
هو المصنف
الجليل والمرصف
الاصيل
المسمى بسلسبيل
وهو كتاب متسع السبيل
متضح الدليل وان كان زمان تمثله
لبحث قد صنفه ورصفه العالم
العامل النحرير الفاضل حبر القمقام
والسند الهمام علامة
العلماء الحاج
ميرزا
ابو الحسن الاصطهباناتي
دامت بركاته

بسم الله الرحمن الرحيم

تبارك الذى بيده الملك وهو على كل شئ قدير واحاط
بكل شئ علماً وهو اللطيف الخبير الذى خلق الانسان
من نطفة امشاج فجعله سميعاً بصيراً ثم هداه السبيل
فكان اما شاكراً واما كفوراً خلقه اطواراً واودعه اسراراً
فاما رابحاً برأس ماله ناجحاً ببلوغ اماله وحصول كماله
مرتقياً الى اعلى عليين واصلاً درجات المقربين واما
خاسراً فى حاله وماله فاقداً لكماله متردياً فى اسفل السافلين
ملتحقاً بالشياطين وذلك هو الخسران المبين فمن
كان من اهل السعادة ختم له بها ومن كان من اهل الشقاوة

اهدائى كتابخانه آيت الله شيخ محمد صالح
علامه حائرى بكتابخانه استان قدس رضوى
تيرماه ١٣٥١

ختم له بها كلهم صائرون الى حكمه وامورهم ائلة الى
امره وليس فى حكمه جور ولا فى قضائه حيف بل عدل محض
ونصف صرف والصلوة والسلام كرور الدهور ومرور
الاعوام على اصل الخير والوجود فيضى الكرم والجود ينبوع
الرحمة والسعادة فوارة النعمة والكرامة اسم الله الاجل
الاكرم الاعظم نور الله الاضوء الانور الاتم الاقدم
محمد بن عبد الله سيد ولد ادم المرسل رحمة للعالمين
والمبعوث نعمة للاولين والاخرين من كان نبياً وادم
بين الماء والطين وعلى على امير المؤمنين ابى الائمة
المعصومين حامل لواء الحمد يوم الدين وعلى الهما خزائن
اسرار الوحى والتنزيل معادن جواهر العلم والتأويل و
حفظة اسرار اليقين والايمان وسدنة انوار الحكمة و
البرهان خلفاء الله فى ارضه حججه على بريته اللهم احينا
على سنتهم وتوفنا على ملتهم وخذ بنا منهاجهم واسلك
بنا سبيلهم واجعلنا فى زمرتهم واحشرنا فى حوزتهم

انّك ذو منّ عظیم وفضل كریم وبعد ذرّهٔ بیمقدار
خاكسار بی اعتبار كناه كار سیه روزكار الحاج میرزا ابو الحسن
الاصطهباناتی بعرض طلّاب حیوة ابدیّه وسلّاك مسلك
سعادة سرمدیّه میرساند درحالیكه مطاف انبوه اندوه
والم ومداركوه هم وغم ازتراحم لطمات زمان وتلاطم
زحمات اوان بودم وروزكار ناسازكار جهل نواز علم كداز
انی ازار این دل فكار غافل نشده ومرا هدف سهام بلیّات
واذیّات خود ساخته بود ومرا در دیار اموات ومدار حشرات
ومثار غبار ظلم وجور وعدوان ومنار نار ضیم وحیف و
طغیان انداخته بود وطبیعت از استحصال كمال وعلم خامد
وقریحت از استحضار جمال وفضل جامد كشته بود ناكاه نسیم
عنایت الهیّه ازمهبّ دار العلم شیراز وزید ونفس رحمت
رحمانیّه ازیمن میمنت طراز دمید بوی خوش خویش اشنای
وطن بشام غریب ممتحن رسید مرا ازمانند خویشان
بمنزلی انداخت كه راضیم به نسیمی كه زان دیار اید

اعنی خلیلی لله واخی فی الله وقال النّبیّ ص من اراد الله به خیرا
رزقه خلیلا صالحا ومن اخی اخا فی الله رفع الله له درجة
فی الجنّة لاینالها بشیء من عمله واحمد الله علی ما وفّقنی له من
استیخائه ورزقنی ایّاه من استخلاله وان روح مخلوق از
فاضل طینة محمّدیّه ومعجون باب ولایة علویّه ونور مفتوق
از شمس نبوّت وضوء مفلوق از قمر ولایت نور رستهٔ
بوستان عقل وكیاست كل دستهٔ كلستان فضل و
كرامت العالم العامل والفاضل الكامل ذو المناقب و
المفاخر صاحب الحسب الظّاهر والنّسب الطّاهر
الشّیخ محمّد باقر المعروف بشیخ الاسلام والموصوف بظهر
الانام لازال الاسلام قویّا بحمایته والایمان كریما بعنایته
اللّهمّ اجعل حظّه من رحمتك وفیرا ونصیبه من نعمتك
كثیرا بكتاب كریم وخطاب عظیم اجازه واشاره فرمود
كه نسخهٔ مؤلّف سازد وكوهر مرصّفا زد كه جامع باشد
مرخلاصهٔ اقوال الحكماء متالّهین شامخین واذواق عرفاء

متدیّنین راسخین در تحقیق شجرهٔ طیّبهٔ وجود و تحقّق و
دائرهٔ وسیعهٔ کون و تقرّر رتقًا و فتقًا و جمعًا و فرقًا نزولًا و
عروجًا و نشوًا و رجوعًا وحاوی باشد مر لباب اصول الدّین
واسرار الحقّ المبین وحائز باشد مر رموز آیات قرآنیّه وکنوز
انوار فرقانیّه وشامل باشد مر اخبار اهل بیت نبوّة وولایت
وآثار خاندان علم وحکمت بالجمله کتابی باشد که اکسیر سعادت
سرمدیّه واثیر حیوة ابدیّه باشد بنحوی که به نقل صحیح
مقرون وبعقل صریح موزون باشد وتناول وفهم آن
سهل وآسان وباطبایع وقرائح آشنا وبیگانه مأنوس و
مألوف وهمداستان آید ودر حال کلال روح وملال
خاطر مطالعه ومراجعه آن فرح ونشاط فراوان آرد وغبار
وزنگ کسالت وملالت را از آئینهٔ ضمایر اصحاب علم و
عرفان زداید وچون امتثال واجابت امر واطاعت آنجناب
صاحب قدر بر خود لازم دانسته وبر همّت وعزم خود
گماشته لما رأیته مستأهلًا ووجدته مستوجبا لذلک

ناچار با مزاحمت وممانعت حال وضیق مجال وتشتّت بال
از کثرت عیال وفقد مال ومنال ومعاداة ایّام باکرام بربریّه
لئام وتوقیر جهّال وتوهین اهل فضل وکمال ومقاساة
احزان از مباعدهٔ اخوان صفا وارباب وفا تشمیر ذیل نموده
دامن همّت بکمر عزیمت زده اختلاس فرصت نموده ساعتی از
ساعات لیل ونهار را غنیمت شمرده آنی که زمانه را از
مراماة خود غافل دیده سطری چند تحریر نموده وشطری
دربند تسطیر کشیده پس اگر در حیّز قبول آن وحید زمان آمد
وپسند طبع مشکل پسندان فرید دوران افتاد پس آفرین
بر نظر پاک خطاپوش باد ولیس ذلک منه بعزیز فانّه
المتادّب بادب واذا مرّوا باللّغو مرّوا کراما واذا خاطبهم
الجاهلون قالوا سلاما واگر مردود ومطرود شد هر چه
هست از قامت ناساز بی اندام ماست وما ابرّئ نفسی
انّ النفس لامّارة بالسّوء فانّی المعنیّ بما اصابک من سیّئة
فمن نفسک ولیس ذلک من مثلی ببعید وآنکهی فکر

معقول بفرما کل بنجار کجاست وما این کتاب را بسلسبیل
موسوم ساخته و بشطوط وانهار و بجداول و سواقی مرتّب
ومقسوم داشته وچون خیر الکلام ما قلّ ودلّ مقرّراست
واطالهٔ سخن از طور عقل وطریقهٔ عقلا خارج است ولا
سیّما زمانی که روی سخن با صاحب دلی باشد خصوصًا
الالمعیّ اللوذعیّ الّذی یظنّ بك الظّنّ کان قد رأی و
قد سمعا پس اقتصاد بلکه اختصار بلکه اقتصار در هر
باب دیدن خود ساخته والله المستعان وعلیه التّکلان

باکورة حضرت باری جلّ اسمه از روی عنایت
طریقه و راه تفهیم وتعلیم وارشاد و دلالت وهدایت
خلق را براه حق وحصول سعادت وفوز بفلاح وکرامت را
برسول معظّم ونبیّ مکرّم وهو الّذی بعث فی الامّیّین
رسولاً منهم یتلو علیهم آیاته ویزکّیهم ویعلّمهم الکتاب و
الحکمة وان کانوا من قبل لفی ضلال مبین تعلیم فرموده
بقوله جلّ شأنه ادع الی سبیل ربّك بالحکمة والموعظة

الحسنة وجادلهم بالّتی هی احسن ویحتمل قویًّا انکه این سه درجه
وسه نوع وسه قسم از دعوت ودلالت بلحاظ واعتبار سه
طبقه وسه طایفه از خلق باشد باختلاف استعدادات
وقابلیّات خلق که بعضی حقّ وواقع ونفس الامر هر چیز را
بطور حقّ الیقین میشناسد ومیفهمد چون شخص محترق بنار و
سوختهٔ باتش وسرتاپا اتش شده که حقیقت اتش را وحق تاثیر
نار را کما هو حقّه وعلی ما هو علیه میشناسد ومیداند فامّا
ان کان من المکذّبین الضّالّین فنزل من حمیم وتصلیة جحیم
انّ هذا لهو الحقّ الیقین وپارهٔ حق وواقع شئ را بنحو عین
الیقین میداند مثل کسیکه اتش را معاینه مشاهده
نماید وببیند افمن شرح الله صدره للاسلام فهو علی
نور من ربّه فی الکافی عن الصّادق ع انّ رسول الله صلی
بالنّاس الصّبح فنظر الی شابّ فی المسجد وهو یخفق ویهوی
برأسه مصفرًّا لونه قد نحف جسمه وغارت عیناه فی رأسه
فقال له رسول الله ص کیف اصبحت یا فلان قال اصبحت یا رسول الله

موقنا فعجب رسول الله ص من قوله وقال انّ لكلّ يقين حقيقة
فما حقيقة يقينك فقال انّ يقيني يا رسول الله ص هو الّذي
احزنني واسهر ليلي واظمأ هواجري فعرفت نفسي عن الدّنيا و
ما فيها حتّى كانّي انظر الى عرش ربّي وقد نصب للحساب
وحشر الخلائق لذلك وانا فيهم وكانّي انظر الى اهل الجنّة يتنعّمون
في الجنّة ويتعارفون على الارائك متّكئون وكانّي انظر
الى اهل النّار وهم فيها معذّبون مصطرخون وكانّي الان
اسمع زفير النّار يدور في مسامعي فقال رسول الله ص لاصحابه
هذا عبد نوّر الله قلبه للايمان ثمّ قال ص له الزم ما انت
عليه فقال الشّابّ ادع الله لي يا رسول الله ص ان ارزق
الشّهادة معك فدعا رسول الله ص فلم يلبث ان خرج في بعض
غزوات النّبيّ ص فاستشهد بعد تسعة نفر وفي رواية انّه كان
حارثة ابن مالك بن النّعمان الانصاري اولئك الّذين
هديهم الله واولئك هم اولوا الالباب واين دو قسم از
فهم است كه ممدوح شده بمدايح كثيره ومحمود گشته بمحامد

وفيره ودربارهٔ ان آمده ليس العلم بكثرة التّعليم والتّعلّم بل
انّما العلم نور يقذفه الله في قلب من يشآء ومن يؤت الحكمة
فقد اوتي خيراً كثيراً واهل اين دو نوع از فهم وعلم سلسلهٔ
عقلا ونورانيّين وروحانيّين واز زمرهٔ ملائكهٔ مقرّبين و
اولاد واحفاد روحاني حضرت سيّد المرسلين واز ال محمّد
خاتم النّبيّين ص هستند واز ايشان كشف وكرامات و
احداس صائبه وانظار ثاقبه ناشي وصادر ميشود وحصول
اين درجه از علم مربوط وموقوفست بر رياضات ومجاهدات
شرعيه وسرتاپا ظاهراً وباطناً مشغول بخدمت وطاعت
وعبادت خدا ورسول ص شدن است واعراض از زخارف
دنيا وترك مشتهيات نفسانيه وگذشتن از فانيات و
داثرات . بر در ميخانه رفتن كار يكرنگان بود خودفروشان را
بكوي ميفروشان راه نيست اين مي كه در اينجاست حقيقت
نه مجاز است بالجمله وسيله بوصول اين درجه هو التّجافي
عن دار الغرور والانابة الى دار الخلود والتّهيّؤ للموت قبل

حلوله و فهم و دانستن بعضی از مردم منوط و معلق است
بوجه مجادلات و مناظرات و استدلالات بوجوه ادله و
موازین ثلثه تعاند و تعادل و تلازم و در این مقام مزال
اقدام است و موقوفست و مربوط است بدانستن لغات
و اصطلاحات و مقاولات و مکالمات و مشوب و مخلوط است
بجهالات و ضلالات و ظنونات و خیالات و شبهات
و توهمات و اهل آن غالباً مقیدان و کرفتاران بدنیا و اهل
دنیا و مال و منال و جاه و عزت و ریاست و با یکدیکر در
مجادله و مخاصمه و منازعه و مشاجره هستند و غالب
مجادلات و مناظرات از پی مفاخرات و مطاولات و بیشتر
از آن در مقام خودنمائی و خودفروشی و خودپسندی و
تفوق و تغلب است خصوص در مجالس و محافل بزرکان
و سلاطین و رؤسا و اغنیا که محل جلوات و بروزات اغراض
و امراض نفس است لاسیما از اهل منابر و محاریب از وعاظ
و ذکار و نقله اخبار و آثار و ائمه جماعات که توجه و همّ و شغل

ایشان

ایشان جذب قلوب و صرف نفوس و توجیه ارواح عوام است
بسوی خود و این نحو از مجادله حرام و مذموم و قبیح است و
مجادله بالتی هی احسن و طریقه حسنی و محجه بیضا قدریست
و حدی است که بآن احقاق حق و اظهار حق و اثبات حق
میشود و بهتر و سالمتر و احسن طرق آن طریق و مسلک
خطابه است و مبنای ما در این کتاب بهمین طریقه است
و آنرا صناعت و قیاس خطابی نامند و آن قیاسی است مؤلف
از مقدمات مقبوله ماخوذه از افاضل و اماثل ناس مثل
انبیا و اولیاء کمل للحکیم السبزواری من تلک مقبولات
مأخوذات من کان نبیاً او حکیماً ائتمن من الاولی کانوا
افاضل السلف او الذین هم اماثل الخلف و این نحو قیاس
برای نفوس زاکیه و قلوب واعیه مفید قطع و یقین است
و برای طبقات عامه مفید ظن است که آنرا علم عادی
و علم شرعی و علم عرفی کویند و حکیم سبزواری این نحو قیاس را
معنی موعظه حسنه قرار داده و قیاس برهانی را که مؤلف

از مقدّمات یقینیّهٔ قطعیّهٔ شش کانهٔ معروفه است معنی حکمت
کرفته و مجادلهٔ بالّتی هی احسن را کنایه از الزام خصم و الجاء خصم باقرار
و اعتراف بحق و تسلّم حق باید اخذ کنند و حاصل نظر قاصر فاتر
این حقیر فقیر اینست که دیدن و عادت و طریقت انبیا و مرسلین
با امّت و رعیّت در مقام دعوت و ارشاد الی الله ملاحظه و
مشاهدهٔ استعدادات و تمکّنات و تهیّؤات مردم است در
فهم و ادراک پس با طبقهٔ بکشف حقائق و رفع حجاب از حقیقت
و لبّ لباب سلوک مینمایند تا ایشان را متخلّق باخلاق الله
و متّصف بصفات الله سازند و منهیّات و هویّات ایشان
مندک و متلاشی و مضمحل شده فینشرق علی قلبه شمس
الجلال و یتلألأ علی وجهه نور الجمال فیقهره و یطمسه
و ینسیه من نفسه و ممّا سواه و یلتفت بکلّه الی حضرة
ذی الجلال و یقول اللّهمّ انّی اخلصت بانقطاع
الیک و اقبلت بکلّی علیک و لا یری شیئا الّا و یری
الله فیه معه او قبله او بعده و تعبیر از این نحو دعوت

و بیان

و بیان حقیقت بکشف سبحات جلال من غیر اشارة و محو
موهوم و صحو معلوم نمایند و در لسان شرع مقدّس
دعوت بالحکمة و فهم و نور یقذفه الله و نکت در قلوب
و نفث در روع کویند و با فرقهٔ خواص بطور رمز و اشاره
و کنایه ابلاغ اسرار ربّانیّه و اشراق انوار الهیّه و بیان مقاصد
سنیّه و مطالب علیّه از مبدء و معاد فرمایند و تعبیر از
این نحو تفهیم بموعظهٔ حسنه نمایند و با زمرهٔ دیکر بکسوهٔ
امثال و قالب عبارات و الفاظ و با پرده سخن کویند و
انشاء الله باین زودی بیشتر از این بیان این مطلب میشود
و حضرت ولیّ الله المطلق علیه صلوات الله الملک
الحقّ استصحاب کمیل بن زیاد که از اصحاب سرّ آن بزرکوار
بود فرمود تا بصحرا و ظهر کوفه رسیده آه دردناک کشید
فرمودند یا کمیل انّ هذه القلوب اوعیة فخیرها اوعاها
احفظ عنّی ما اقول لک النّاس ثلثة عالم ربّانیّ و متعلّم
علی سبیل النّجاة و همج رعاع اتباع کلّ ناعق یمیلون مع کلّ

زيح ولم يستضيئوا بنور العلم ولم يلتجئوا الى ركن وثيق وفى
حديث محاجته مع الزنديق القادح فى القران الطاعن فيه
انّ الله جلّ ذكره بسعة رحمته ورأفته بخلقه قسّم كلامه
ثلثة اقسام فجعل قسمًا منه يعرفه العالم والجاهل وقسمًا لا
يعرفه الّا من صفا ذهنه ولطف حسّه وصحّ تميزه ممّن
شرح الله صدره للاسلام وقسمًا لا يعرفه الّا الله وامنائه
الرّاسخون فى العلم لئلّا يدّعى اهل الباطل من علم الكتاب
ما لم يجعله الله لهم وعن الصّادق ع قال كتاب الله على
اربعة اشيآء العبارة والاشارة واللّطآئف والحقآئق
فالعبارة للعوام والاشارة للخواص واللّطآئف للاولياء
والحقآئق للانبيآء وتحقيق او فى وتبيين اتمّ واسنى سايد
عن قريب ان شآء الله الرّحمن شطّ بدان نوّر الله قلبك
بنور الايقان اينكه اهل علم وفهم را در ادراك مقاصد
الهيّه وفهم مطالب عاليه ربانيّه واستنباط معانى از قوالب
الفاظ سباركه قرانيّه واستخراج لئالى ثمينه

از بحار اخبار نبويّه وولويّه مذاهب ومشارب مختلفه متباينه است
بعضى ميزان عقل ناقص خود را نصب كرده ورأى كاسد وهواى
نفس عليل خود را اسطرلاب معرفت مبدء ومعاد قرار داده آيات
فرقانيّه وكلمات صادره از خزائن حكمت واوعيهٔ علم ومعرفت را
بميزان عقل خود سنجيده واز ثقبهٔ لبنهٔ اسطرلاب راى كاسد و
هواى فاسد خود بعين عور انظر بانوار كواكب مشرقه در اسمان
علم وعرفان انداخته هرچه بان ميزان موزون وبان نظر مقرون
افتاده همانرا اعتقاد واعتماد كرده مثل اكثر معتزله ومتحلّه ومتفلسفه
متكلّمين ومتصوّفه متشطّحه حتّى انتهى امرهم الى تغيير جميع الظّواهر
فى الخطابات الواردة فى الكتاب والسّنة وتاويلها الى غير معانيها
الحقيقيّة ممّا يتعلّق باحوال الاولى والاخرة ومناظرات اهل النّار
والجنّة وهؤلآء المتعرفون المتحكّمون المتصوّفون كانّهم لم يعلموا
انّ فهم رموز القران واسراره والغور فى اغواره واطواره ممّا لا يمكن
بالفكر والنّظر ولا بدّ فيه من متابعة اهل بيت النّبوّة والاقتباس
من مشكوة الولاية والاقتفآء لاثار الواقفين على اسرار الشّريعة

ولم یسمعوا قول الله جلّ جلاله ولا یعلم تاویله الّا الله والرّاسخون فی
العلم وقول ابی عبد الله ع نحن الرّاسخون فی العلم ونحن نعلم تاویله و
عن ابی بصیر قال سمعت اباجعفر ع فی هذه الایة بل هو آیات بیّنات فی
صدور الّذین اوتوا العلم فاومی بیده الی صدره وحدیث نبوی
من فسّر القرآن برأیه فلیتبوّء مقعده من النّار ومن فسّر القرآن برأیه ان
اصاب لم یوجر وان اخطأ فهوا بعد من السّماء معروف ومشهور است
وبعضی دیگر مثل اشاعره ومن حذا حذوهم نور عقل را خاموش ساخته
وجوهر عقل را کساد انداخته از تدبّر وتفکّر وفهم وحکمت محروم مانده
صرفا سدّ باب تأویل کرده در جمیع مقامات جمود بر ظواهر را لازم شمرده اند
مگر در مثل الرّحمن علی العرش استوی والحجر الاسود یمین الله فی الارض
وبرخی دیگر سدّ باب تاویل در ما یتعلّق باحوال الاخرة والمعاد کرده ودر
باب نشأه اولی ومبدء الفاظ وارده را تاویل کرده ونزاع فرقه ناجیه
از اعلام علماء اخباریّین با فحول از مجتهدین اصولیّین شکر الله مساعیهم
در باب اخذ بظواهر آیات واحتجاج باخبار معصومیه معروف است ودر
کتب اصول مسطور است ورجوع بکتاب شریف قوانین الاصول برای

اطلاع بر آن کافی است والحقّ فی هذا الباب ما ذهب الیه اولوا الالباب
وان اقتصاد واعتدال وانصاف وعدل در حقّ نور عقل ورسول باطنی
وعدول از جور واعتساف درباره حکم شرع ورسول ظاهری نیز بروت
وجمود اشاعره وحنابله وکرامیّه واکثر محدّثین ولغویّین ظاهریّین در
ابقاء الفاظ وعبارات بر مدالیل اوّلیه ومفاهیم ظاهره هرچند منافی و
مناقض قوانین عقلیّه وحکم عقل باشد ونیز حرارت وتندی وتعدّی
وتخطّی متکلّمین ومتعرّفین ومتصوّفین در تاویلات بعیده وتوجیهات رکیکه
وخروج از طور وطرز لفظ وکلام وارتکاب تعسّفات وتکلّفات در
ترویج آراء کاسده واهواء فاسده وظنونات باطله وخیالات
واهیه خود هرچند منافی با قوانین شرع وموازین عدل الهی باشد
با اینکه ظنون ومجازفات اساس وبنیان مضبوط ندارد وغالبا
من باب تقلید وسماع است وباین جهت تخالف وتناقض وتنافی و
تعارض در مطالب ومقاصد شان بهم میرسد کلّما دخلت امّة
لعنت اختها پس باید پاس حرمت واحترام شرع مقدّس وعقل مجرّد را
بدارند وتعظیم وتکریم وتقدیس وتسبیح وتحمید وتمجید حضرت حق

وشئونات واسماء وصفات حق وحضرات انبیاء واولیاء ووسائط
وروابط خلق باخالق ووسائل فیض ورحمت حضرت باری برکافه
موجودات رانصب عین ومنظور نظر سازند وساحت کبریاء احدیت را
ازنقائص امکان ومعائب حدثان ومثالب اکوان منزه ومقدس
دانند وسلسلهٔ جلیلهٔ انبیا واولیا را ازحظوظ بشریه ولوازم طبیعیه
اجل وارفع پندارند فانهم عنها مبعدون وعما یجوز لکم منزهون و
بملاحظه ومراعات ظواهر الفاظ وعبارات وقواعد استعارات و
مجازات ومزایا وخواص کلمات معجزات وایات نازلات برخود لازم
ومتحتم شمارند وباین تحقیق دستور اعظم ومیزان اقوم در تمیم و
ادراک مطالب عالیه ومقاصد غالیه بدست اورند وجمع بین ظاهر
وباطن وتفسیر وتاویل وتتمیم وتکمیل تنزیل نمایند واز راه ظاهر عبور
نمایند بسوی باطن وسر واز قشر بگذرند بسوی لب وروح واین
مرتبه ودرجه بقوهٔ نظر وفکر بدون ذوق سلیم وفهم قویم وصفاء
طینت وطهارهٔ فطرت ومراجعت باهل بیت نبوت ومتابعت معانی
وتنزیل میسر نیست قال صدر الحکماء المتالهین طاب ثراه بعد تحقیقات

انیقه رشیقه الحق المعتمد ابقاء الظواهر علی هیئتها واصلها اذ ترک
الظواهر یؤدی الی مفاسد عظیمه نعم اذا کان الحمل علی الظواهر
منافضاً بحسب الظاهر لاصول صحیحه دینیه وعقائد حقه یقینیه
فینبغی للانسان ان یقتصر علی صورة اللفظ ولا یبدلها ویحیل العلم
به الی الله والراسخین فی العلم ثم یترصد لهبوب ریاح الرحمة من عند
الله ویتعرض لنفحات جوده وکرمه رجاء ان یاتی الله بالفتح او امر من
عنده ویقضی الله امراً کان مفعولاً امتثالاً لامره ان لله فی ایام
دهرکم نفحات الا فتعرضوا لها ثم ان الذوق الصحیح من الفطرة السلیمة
کما انه یشهد بان متشابهات القران لیس المراد بها مقصوراً علی ما یعرف
کنهها کل احد من الاعراب والبدویین والقرویین وعامة الخلق و
ان کان قشورها لکل احد فیها نصیب کذلک هو شاهد ایضاً بان
المراد لیس مجرد تصویر وتمثیل وتخییل من غیر حقیقه یعلمه کل من کان
له قوة التمیز والتصرف فی الافکار بحسب استعمال میزان الفکر و
القیاس من غیر مراجعة الی سبیل الله تع ومکاشفة الاسرار و
الا لما قال سبحانه فی باب متشابهات القران وما یعلم تاویله الا الله

والرّاسخون فی العلم ولما قال فی المغامض منه لعلمه الّذین یستنبطونه
منه ولما دعا رسول الله فی حقّ امیر المؤمنین ع اللّهمّ فقّهه فی الدّین و
علّمه التّأویل فان کان علم التّأویل امراً حاصلاً بمجرّد الذّکآء الفطری
او المکتسب بطریق القواعد العقلیّة المتعارفة بین النظّار لما کان
امراً خطیراً وحظّاً جسیماً استدعآء رسول الله بالدّعآء من الله لاحبّ
خلقه الیه وهو علیّ ع وقال الفیض الوافی صاحب التّفسیر الصّافی فی
لبذاته انّ من اخلص الانقیاد لله ولرسوله ولاهل البیت ع واخذ
علمه منهم وتتبّع آثارهم واطّلع علی جملة من اسرارهم بحیث حصل له
الرّسوخ فی العلم والطّمأنینة فی المعرفة وانفتح عینا قلبه وهجم به العلم بحقائق
الامور وباشر روح الیقین واستلان ما استوعره المترفون وانس
بما استوحش منه الجاهلون وصحب الدّنیا ببدن روحه معلّقة بالمحلّ
الاعلی فله ان یستفید من القرآن بعض غرائبه ویستنبط منه نبذاً
من عجائبه ولیس ذلک من کرم الله بغریب ولا من جوده بعجیب فلیس
السّعادة وقفاً علی قوم دون آخرین وقد عدّوا جماعة من اصحابهم
المتّصفین بهذه الصّفات من انفسهم کما قالوا سلمان منّا اهل البیت

نی

فمن هذه صفته لا یبعد دخوله فی الرّاسخین فی العلم بالتّأویل بالجمله
رموز واشارات ولطائف آیات بینات قرآنیّه وکلمات حقائق آیات
نبویّه وولویّه ناموسات الهیّه اند وعروسان مستورات وپرده کیان
محجوبات در پردهٔ عفّت وحجاب عصمتند که من باب غیرت وحمیّت
انها را از انظار اغیار مستور و از ابصار غیر اولی الابصار محجوب
داشته اند حور مقصورات فی الخیام لا یمسّها الا المطهّرون
والمنکرون لذلک عن حدّ انفسهم یخبرون فهم معذورون فیما ینکرون
وصادقون فیما یخبرون ذلک مبلغهم من العلم بمدرسه ندهید
از حدیث وصل نشان وقال ایض لما کان النّاس انّما یتکلّمون علی
قدر عقولهم ومقاماتهم فما یخاطب به الکلّ یجب ان یکون للکلّ فیه
نصیب فالقشریّة من الظّاهریّین لا یدرکون الّا المعانی القشریّة کما
انّ القشر من الانسان وهو ما فی الاهاب والبشرة من البدن لا ینال
الّا القشر تلک المعانی وهو ما فی الجلد والغلاف من السّواد والصّور
واما روحها وسرّها وحقیقتها فلا یدرک الّا اولوا الالباب ولکلّ
منهم حظّ قلّ ام کثر فی التّرقّی الی اطوارها واغوارها واسرارها و

انوارها واما البلوغ الى الاقصى فلا مطمع لاحد فيه ومما ذكر يظهر
سبب اختلاف ظواهر الايات والاخبار الواردة في اصول الدين
وذلك لانها انما خوطب بها طوائف شتى وعقول مختلفة فيجب
ان يكلم كل على قدر عقله وفهمه ومقامه ومع هذا فالكل صحيح غير
مختلف من حيث الحقيقة ولا مجاز فيه واعتبر ذلك بمثال العميان
والفيل وهو مشهور ومخفى نماند اينكه بملاحظهٔ غرض وقصد و
فائدهٔ انزال كتب وارسال رسل وبعث ونصب انبيا واوليا و
هداة ودعاة الى الله حمل الفاظ وعبارات وكلمات كتاب وسنة
بر ظواهر وحقائق ومفاهيم اوليه ومداليل ظاهريه واجب و
لازم ومتحتم است واكر مفاهيم ومداليل اوليهٔ اصليهٔ لغويه
مقصود ومراد متكلم ولافظ نباشد بعلاوهٔ عدم فائده در نزول
ايات وقصور در هدايات لازم مى ايد اغراء بجهل وايقاع ناس در ضلال
وتحير مردم والحاد واهلاك خلق وهو ينافي الهداية والرحمة والحكمة
وينافي كون القران تبيانا لكل شئ وهدى ورحمة با اينكه بلا شك
وشبهه سلوك مسلك ظاهر واعتقاد عامى بر مفهوم اولى اصلى

درکتاب

دركتاب وسنة وابقاء الفاظ بر صورة وهيئهٔ ظاهره اقرب بنجات
وخلاص واصون از زيغ وضلالت او كفته اند البلاهة ادنى الى
الخلاص من فطانة تبراء وحديث اكثر اهل الجنة البله معروفست
واكرچه باب مجازات وحذف واضمار وكنايات واستعارات
در قران واسع ومفتوح وباب بلاغت وفصاحت مقرونست لكن
قرينه وعلاقه وشاهد وبينه لازم است والا فالاصل الحقيقة
مسلم است بلى مخالفت ظاهر ومنافاة حقيقة با اصلى از اصول يقينيه
وقاعدهٔ از قواعد عقليه اقوى قرينه ايست بر حمل وتأويل وتوجيه
مثل الفاظ يد الله ووجه الله وجنب الله وغضب وسخط ومجئ
وذهاب ونحوان فتأمل ولا تغفل **خليج** اعلم فقهك الله
فى الدين وعلمك التأويل اينكه از براى هر چيزى روحى وسرى و
اصلى ومخى است كه ان ملكوت ان چيز است وبيده ملكوت كل شئ
وروح وسر وملكوت الفاظ وكلمات وايات مفهومات كليه و
مدلولات مشتركه است كه معنى كلى وقدر مشترك وحد جامع بين
افراد واشخاص واحاد موضوعاتست واين معنى كلى وقدر مشترك

مناط وسداد تاویل وتنزیل است من غیر تجوّز ولا توسّع وادراک وعلم
واطّلاع بر ملکوت اشیاء موقوف بر انفتاح ابواب غیب واتّصال
بمبادی عالیه ومشاهدهٔ حقائق وارواح وتجاوز از رقائق و
اشباح است واین از خصائص انبیا واولیا وصدّیقین وشهداء است
وکذلک نری ابرهیم ملکوت السّموات والارض واین علم حقیقی و
معرفت تحقیقی است وبعد از این انشاء الله توضیح وتبیین این
مطلب خواهد شد وتا شخص انسانی در عالم طبیعت وحس
مقیّد است وچشم وگوش او بمحسوسات وخصوصیّات جزئیّات
باز است لابد ابواب غیبیّات بر او مسدود وچشم وگوش عقل وروح
او از دیدن وشنیدن الوان مجرّدات واصوات روحانیّات کور
وکر است واز مشاهده ومطالعهٔ عالم ملکوت محجوب ومحروم است
ومادام که انسان باین قیود مقیّد وباین سلاسل مسلسل است
موجود است بما هو حیوان لا بما هو انسان ودر خواب است و
النّاس نیام فاذا ماتوا انتبهوا ومادام که انسان در خواب است
حقایق اشیاء علی ما هی علیها بصورتها الاصلیّة متجلّی نمیشود ودر

در

کسوهٔ مثال ولباس تمثال از محسوسات ومشاهدات بر حسب
درجه ومرتبهٔ ناسوتیّهٔ طبیعیّه جلوه میکند وچون از قیود
طبیعیّه رسته شد ودر زمرهٔ مجرّدین در آمد وعنایت الهیّه
ابواب غیبیّهٔ ملکوتیّه بر او مفتوح ساخت حقائق نفس الامریّهٔ
آن رقائق مرئیّه بر او منکشف میشود وچنان است که معبّری
حاذق رؤیای صادق او را تعبیر نموده وقلب او مطمئن شده
ونیز چنین است که رؤیای کاو لاغر بسال قحط وکاو فربه بسال
خصب وعذره بمال دنیا ومار بدشمن واب بعلم وشیر بحکمت
وتعلیق در بغل خنزیر بتعلیم حکمت بغیر اهل تعبیر میشود الی غیر
ذلک ممّا اورد فی علم التّعبیر وتجرید جزئیّات از عوارض مشخّصه و
تصفیهٔ آن از کدورات حسّیّهٔ عارضه وتوجّه ونظر والتفات
بمعانی کلّیّه وقدر مشترک آن حظّ عقل ونصیب نطق است
وصاحب این وصف را ناطق وعاقل وحکیم ومدرک کلّیات
وموجود بما هو انسان ورفیق صالحین وصدّیقین نامند وحسن
اولئک رفیقا وآن معنی واسع ومفهوم جامع رابط وناظم شتات

وثبات تعبيرات وتفسيرات واطلاقات واستعمالات متخالفة
متغايره است در معارف الهيّه فكن فى هذا الباب على فهم وبصيرة
ان شاء الله تعالى **تبصرة وتمثيل ينكشف به حقّ التّأويل** قال صدر الحكماء المتألّهين طاب ثراه انّ منهج الراسخين
فى العلم هو ابقاء ظواهر الالفاظ على معانيها الاصليّة من غير تصرّف
فيها لكن مع تحقيق تلك المعانى وتلخيصها عن الامور الزّائدة و
عدم الاحتجاب عن روح المعنى بسبب غلبة احكام بعض خصوصيّاتها
على النّفس واعتيادها بحصر كلّ معنى على هيئة مخصوصة لتمثّل
ذلك المعنى بها للنّفس فى هذه النّشأة فلفظ الميزان مثلا موضوع
لما يوزن به ويقاس به الشّئ مطلقا فهو امر مطلق يشمل المحسوس
منه والمتخيّل والمعقول فذلك المعنى الشّامل روح معناه وملاكه
من غير ان يشترط فيه تخصيصه بهيئة مخصوصة فكلّ ما يقاس
به الشّئ باىّ خصوصيّة كانت حسّيّة او عقليّة تحقّق الميزان و
يصدق عليه معنى لفظه فالمسطرة والشّاقول والكونيا و
الاسطرلاب والذّراع وعلم النّحو وعلم العروض وعلم المنطق و

جوهر

جوهر العقل كلّها مقائيس وموازين يوزن بها الاشياء الّا انّ
لكلّ شئ ميزانا يناسبه ويجانسه فالمسطرة ميزان الخطوط المستقيمة
والشّاقول ميزان الاعمدة على الافق والكونيا ميزان السّطوح الموازية
للافق والاسطرلاب ميزان الارتفاعات القوسيّة من الافق واوّلا
لجيوبها واوتارها ثانيا والنّحو ميزان الاعراب والبناء للفظ
على عادة العرب والعروض ميزان كمّيّة الشّعر والمنطق ميزان الفكر يعرف
به صحيحه من فاسده والعقل ميزان الكلّ اقول بل هو اولى بصدق
الميزان حيث يوزن الاقوال والافعال والاحوال فالكامل
العارف اذا سمع الميزان لا يحتجب عن معناه الحقيقى ممّا يكرّر
احساسه ويتكرّر مشاهدته من الامر الّذى له كفّتان وعمود ولسان
وهكذا حاله فى كلّ ما يسمع ويراه فانّه ينتقل الى فحواه ويسافر
من ظاهره وصورته الى روحه ومعناه ومن دنياه الى اخراه و
لا يكتفيه بظاهره واولاه وامّا المقيّد بعالم الصّورة فلجمود طبعه
وخمود فطنته وسكون قلبه الى الاول البشريّة واخلاد عقله
الى ارض الحيوانيّة فيسكن الى اوائل الفهوم ويطمئنّ الى مبادى

العقول ولا یسافر من مسقط رأسه و معدن جسمه و منبت حسه
ولا یهاجر من بیته الی الله و رسوله حذراً من ان یدرکه الموت
ویفوته الصورة الجسمیة ثم لا یصل الی عالم المعانی لعدم وثوقه بما
وعده الله و رسوله وعدم تصدیقه بما قال الله تعالی ومن یخرج
من بیته مهاجراً الی الله و رسوله ثم یدرکه الموت فقد وقع
اجره علی الله وباین تحقیق ناظر است قول اعلام اصولیین و علماء عربیه
که الفاظ موضوع‌اند برای معانی کلیه و مفاهیم جنسیه و مهیات
لابشرطیه پس براین تمثیل قیاس کن مثل لوح وان ماینتقش
فیه است خواه کاغذ و خواه طلا و نقره و چوب و تخته یا نفس
و روح و صفحهٔ امکان باشد و قلم وان ماینتقش به است خواه
نی و خواه انگشت و خواه عقل باشد بلکه این عقل چون نقش
علوم در الواح قلوب میکند و عقل اول که نقش صور کاینات
در لوح امکان مینماید اجدر است باطلاق قلم و کتاب ما یجمع
فیه النقوش است چه محسوس چه معقول چه جسمانی چه روحانی
وحرف ما لا یستقل بوجوده ویفتقر الی غیره است چه ملفوظ

چه مکتوب چه موجودات امکانیه سراسر حتی العقول چنانکه
یکی از اسماء عقل اول حرف است بلکه چون از خود هستی ندارد و
صرف افتقار الی الله است و مبدء کلمات و ایات کونیه است انسب است
بصدق حرف و کلمه ما ترکب من الحروف چه کونیه چه لفظیه و اسم
ما یدل علی المسمی چه از عالم الفاظ و اصوات باشد چه از عالم اعیان
و اشخاص باشد بلکه ائینه نمایندهٔ صفات جمال و جلال مسمی
احق است باطلاق اسم و نور ظاهر بنفسه مظهر لغیره است چه
کیف محسوس چه جوهر معقول چه حقیقت وجود بحت و هکذا
فی کل مایرد علیک فافهم ذلک ان شاء الله تعالی فان فی ذلک
لذکری لمن کان له قلب او القی السمع و هو شهید شطر
من المحققات فی حاق التحقیق ان لهذا العالم صانعاً و موجداً واجداً
لکل کمال و جمال فاقداً لکل عیب و نقص و ملال و برهان قاطع
و دلیل ساطع براین مطلب بارع در کتب حکمت و کلام مذکور و
مسطور است و ما را باثبات ان و اقامهٔ برهان بران احتیاج نیست
مگر انکه برای تذکر و تدبر متعرض دلیل روشنی شویم و گوئیم

ذات اقدس حضرت باری جلّ اسمه یا کامل است صرفاً یا ناقص است
محضاً یا مرکب و کامل من وجه و ناقص من وجه لا سبیل الی الثانی
والثالث اما الاوّل فبالبدیهة والتسلّم من الکل واما الثانی
فلاستلزامه الترکّب المستلزم للاحتیاج اللازم للامکان المستلزم
للحدوث والملازمات واضحة نشاید گفت که نقص فقد و عدم
کمال است و عدم ما بازاء ندارد و جزء مرکّب نمیشود و این
ترکّب محض اعتبار است زیراکه عدم نیز شیئی است از اشیاء
وصدق شئ بر عدم ظاهر است و مصطلح معقول است و قضیّه
منفصله مشهوره الشئ امّا واجب او ممکن او ممتنع شاهد صدق است
و ترکّب از وجود و عدم ترکّب حقیقی است بلکه شرّ ترکبات است
چون ان ترکّب از ضدّین است و مرکّب از وجودات عند
المتألّهین القائلین بوحدة الوجود واصالته مرکّب حقیقی
نیست زیراکه وجود حقیقت واحده صرفه است و لا میز فی
صرف الشئ فلا تعدّد فیه حقیقة فلا ترکّب فیه تحقیقاً شط
چون ذات اقدس حضرت حق جلّ شانه صرف کمال و محض خیر

و جمال است ما را میرسد که در مقام توصیف و ذکر اوصاف کمالیه
و نعوت جمالیه هر لفظ و اسمی که دلالت بر وجهی از وجوه کمال و
جمال نماید بایّ لغة و لسان کان عربیّاً ام عجمیّاً فارسیّاً ام ترکیّاً ام
دیلمیّاً ام هندیّاً الی غیر ذلک بر او اطلاق کنیم و او را بان لفظ یاد
کنیم و بان وصف و بان نعت بخوانیم و لا ینافی هذا ما حکم به المحققون
من انّ اسماء الله توقیفیّة و تسمیته باسماء لم یاذن و لم یرخص
بها الشّارع الصّادع بامر الله غیر جائزة زیراکه مقام توصیف غیر
مقام تسمیت است و توصیف دائر مدار ثبوت وصف و حصول
معنی لفظ است برای موصوف مثل توصیف شخصی باحمر و اطلاق
لفظ احمر بر او نعتاً و وصفاً پس مادام که وی را حمرة ثابت است این
اطلاق صحیح است و چون زایل شود باطل است بخلاف تسمیه
و اثبات و وضع اسم مر مسمّی و اطلاق لفظ لیدلّ علی شخص المسمّی
من حیث هو هو و اثبات و وضع اسم باین نحو موقوف بر ادراک
و معرفت مسمّی و چون خلق و طبقات ناس از ادراک و معرفت
مسمّی الله جلّ جلاله بما هو هو محروم هستند پس تسمیت او

باسماء مخصوصه موقوفست برخصت واذن مدرك حقايق
اشيآء الذى لاينطق عن الهوى ان هو الّا وحى يوحى وانچه راكه اذن
ورخصت فرموده در اطلاق واستعمال ان بر ذات اقدس حضرت
حق جلّ جلاله ما اطلاق ميكنيم انرا اسمًا و وصفًا والّا استعمال
ميكنيم الفاظ كماليّه را وصفًا لا اسمًا واين تحقيق مختار صاحب
وافى است طاب ثراه شطّ من المتسلّمات فى متن التّسلم انكه
كمال وجمال من حيث هو هو مطلوب ومحبوب است وهر قدر
كمال بيشتر وجمال تمامتر باشد مطلوبيّت ومحبوبيّت ان زياد
تراست وهرچند علم وادراك محبّ بكمال محبوب شديدتر ميشود
محبّت او قوى تر ميكردد تا بحدّ عشق وفناى محبّ در ذات محبوب
ميرسد واصل حبّ ومحبّت عبارتست از ميل بسوى شئ ملذّ وامر
لذيذ ومناط ان ملائمت وموافقت با طبع است واينمعنى بادراك
وتصوّر لذّت وملائمت ان شئ منوط ومربوطست خواه ادراك
بحسّ ظاهر وبصر وسمع ظاهرى باشد مثل ادراك نمودن صور
جميله متحسّنة الشّكل متناسبة الهيئة چون مرغان خوش خط

شطّ

وخال

وخال ونيكو هيئة پاكيزه نقش وصور شبّان وامردان وفتيان
خوب رويان وخواه بادراك مشاعر باطنه وبصائر قلبيّه مثل
ادراك معانى حسنه وحقائق رائقه ومعارف حقّه چون علم و
قدرت وشجاعت وسخاوت چنانكه هركاه تصوّر كند وبشنود
وبفهمد فضائل وفواضل انبيا واوليا وحكما وادبا واربا ايشانرا
پسنديد وستوده ميدارد بلكه بسا باشد عاشق ميشود وخودرا
دربارهٔ ايشان بمخاطرات ومهالك مى اندازد وبراى نصرت ايشان
ودفع ملامت از ايشان از مال وجان خود ميكذرد واز روى شوق
وميل ورغبت بملامت واذيّت خود مى پردازد   انّى اجد الملامة
فى هواك لذيذة   حبًّا لذكرك فليلمنى اللّوم   ولانّ الكمال كلّما كان
اسنى والجمال ابهى وادراكه اتمّ واكمل كان الحبّ له والالتذاذ به اشدّ
واقوى كان الحقّ الاوّل جلّ جلاله اجلّ مبتهج بذاته لانّه اشدّ ادراكًا
لاعظم مدرك له الشّرف الاعلى والنّور الاسنى والجمال الابهى والجلال
الاوفى وهو الخير المحض والكمال البحت وصرف العلم وعين الادراك
وبعده فى الخيريّة والادراك والابتهاج هو الجواهر القواهر العقليّة

والارواح القدسیة النوریة والملائکة المقدسة الروحانیة المبتهجون
به تعالی وبذواتهم من حیث هم مبتهجون به فهم عشاق الهیون و
بعدهم النفوس المشتاقون الیه تعالی بقدر نیلهم وادراکهم له تعالی
وهم ملائکة السموات وبعدهم النفوس السعیدة البشریة علی مراتب
ایمانهم بالله ومعرفتهم به تعالی وازینجاست که التذاذ وابتهاج
علما وحکما بفهم وادراک معانی ومطالب نفیسه معقوله جمیله
وامور شریفه الهیه ولطائف غیبیه نوریه اتم واکثر است بمراتب کثیره
از التذاذ عوام وابتهاج سفله بمعرفت وادراک صور جمیله حسنه
والوان مختلفه ملیحه واین الملوک وابناء الملوک من هذه اللذة میکوبند
نزد ادراک مسئله مشکله وحل عقده معضله **نهر** چون دانسته
شد که حق تعالی شأنه صرف کمال ومحض جمال است بل لا یوجد
الخیر الا من عنده ولا کمال الا من فیضان کماله ولا جمال الا من
فوران جماله پس معلوم میشود که لا محبوب الیه تعالی الا ذاته و
صفاته ولا محب هو تعالی الا جماله وجلاله ولا التفات له تعالی
الا الی هویته المتجلیه بصفاته ولا جمیل یقصده الا ذاته المتجلیه باسمائه

نهر

وروشن میشود بنور انصاف وزوال ظلمت اعتساف که غایة ایجاد
موجودات وغرض از خلق مخلوقات سوای تجلی ذات ومعروفیت
بصفات چیزی نبوده ونشاید که باشد ومعروفیت نیز از صفات
اوست وصفات او عین ذات اوست چنانکه در الهیات محقق گشته
قال الحکیم السبزواری الداعی الزاید والغرض اللاحق لا بد ان یکون
له جلوة فی نظر الفاعل وله ابتهاج به وما الذی له جلوة وبهاء فی
نظر الفاعل الذی هو اجل من کل جلیل واجمل من کل جمیل الا الذی
کل کمال وجمال وجلال عکس من بهائه وجماله وجلاله وظل من
شمس جلاله ورشح من بحر کماله حتی یرید ان یحصله فمنظوره ومعشوقه
لا یکون الا ذاته فی القدسی کنت کنزا مخفیا فاحببت ان اعرف فخلقت
الخلق لکی اعرف وفی القرآن الکریم ما خلقت الجن والانس الا
لیعبدون ای لیعرفون وقال بعض اهل المعقول هر امر حادثی را
چهار سبب در حدوث ان لازم است دو داخلی وان ماده و
صورتست کالخشب للسریر والهیئة له ودو خارجی وان فاعل وغایة است
فاعل ما یفید وجوده غایة ما لاجله یوجد وغایة بحسب وجود

ذهنی مقدّم بر فعل است و علّت فاعلیّت فاعل است و بحسب وجود
خارجی مؤخّر از فعل است و وجود ان معلول معلول فاعل است و علّت
غائیه در ممکنات مغایر علّت فاعلیّه است و در حضرت باری جلّ اسمه
چون داعی ایجاد عالم صرف علم اوست بنظام خیر در عالم و علم او عین
ذات اوست پس فاعل و داعی یکی است و انّه المبدء و الغایة الا الی
الله تصیر الامور و از ارسطاطالیس منقول است که در باب فعال حضرت
حق ما هو و لم هو یکی است و توجیه کرده اند که چون خدا جلّ شأنه
قادر است بقدرت تامّه کامله و خیر محض است پس باید بکند و خوب
بکند و جز این نشاید و سؤال بلم روا نیست مثل اینکه کسی نپرسد
که طبیب چرا طبابت میکند و تاجر چرا تجارت کند و معلّم برای چه
تعلیم نماید **ساقیه** ذهب الاشاعرة الی انّه لا یجوز تعلیل افعاله
تعالی بعلل غائیّة و اغراض و الّا لکان هو تعالی ناقصًا فی ذاته مستکملًا
بتحصیل ذلک الغرض لانّه لا یصلح غرضا للفاعل الّا ما وجوده اصلح له
من عدمه و ذلک لانّ ما استوی وجوده و عدمه للفاعل او کان
وجوده مرجوحًا بالقیاس الیه لا یکون باعثًا له علی الفعل و سببًا

للاقدام

للاقدام علیه بالضّرورة و کلّ ما کان غرضا وجب ان یکون اصلح للفاعل
و الیق به من عدمه و هو معنی الکمال فاذن یکون الفاعل مستکملًا
بوجوده و ناقصًا بدونه و اعترض علیه بانّ الغرض قد یکون عائدًا
الی غیر الفاعل فلا یلزم الاستکمال و اجیب عنه بانّ نفع الغیر ان کان
اولی بالنّسبة الیه تعالی من عدمه جاء الالزام و الّا لم یصلح ان یکون
غرضًا له لما مرّ من العلم الضّروری بذلک و قال الحکیم السّبزواری
ان کان ایصال النّفع الی الغیر امّا ان یکون له ما یحاذی به امر فی الخارج
ای یکون له حقیقة و مصداق ام لا بل هو مجرّد اعتبار و تصوّر مفهوم
فعلی الثّانی لا یکون غایة للایجاد و علی الاوّل فهو امّا واجب فیتعدّد
الواجب و امّا ممکن فننقل الکلام الی غایته فیتسلسل و الحاصل انکه
افعال حضرت باری جلّ شانه جزاف و عبث و بدون غرض و غایت
نیست و ان غرض و غایة اگر زائد بر ذات و خارج و مغائر ذات
اقدس باشد مفاسد مذکوره لازم اید پس ان غرض و غایة ذات
و راجع بذات اقدس است بتقریب مذکور **ساقیه** چون عالم
و ما سوی الله بکلّه عالیه و سافله و مجرّده و مادّیه و جوهره و عرضه

مرآت وآئینهٔ جمال وجلال حضرت حقّ است ومجلی ومظهر صفات
واسماء الهیّه است ومحلّ بروز وظهور عظمت وقدرت حضرت اقدس
باری جلّ شانه است وجمیع ما فی الوجود بهاء وسناء وشرف و
جمال وکمال حضرت خالق است جلّ جلاله پس مجموع ما فی الکون از
این روی محبوب ومطلوب اوست وجلیل وشریف وعظیم ومحترمست
وسزاوار است که حضرت خالق سبحانه در مقام تعظیم هر چیز بر آمده
قسم بان یاد کند از سماء وارض وشمس وقمر ولیل ونهار ونور و
ظلمت وغیر ذلک ممّا اقسم الله به فی القران الحمید المجید واین
مطلب را ما در شرح دعاء کمیل بتحقیق آورده ایم شطّ محقّق
ومسلّم امد که مقصود اصلی از ایجاد موجودات وقصد ذاتی از
بسط نور وجود بر مُهیّات معرفت وپرستش وشناسائی و
ستایش حضرت حقّ است ومعروف شدن ومعبود گشتن حضرت
معبود بالحقّ است واختلاف تعبیر وتفاوت تفسیر از این غرض وغایت
بمعرفت وعلم وایمان وایقان وعبادت وبندگی در عبارات اخبار
وکلمات اخیار بر اعتبار استلزام واستجر است چنانکه سیّد حکماء

در جذوات فرموده که چنانکه نفس مجرّد بحسب شروق نور قدس
وانعکاس اشعّهٔ انوار عالم عقل بر جوهر ذاتش مبدء اهتزاز اعصاب
وعضلات واستنشاط ارواح ومشاعر وانجذاب کلّ بدن وعامّهٔ
اجزاء جسد بجانب جناب متعالی قدّوسی میشود همچنین حرکات
طاعات جسدی ومناسک عبادات بدنی منشأ شدّت صقالت
نفس ومبدء استحقاق شروقی مستأنف واشراقی متجدّد میباشد
وان شروق واشراق باز موجب نشاط طاعتی وان طاعت باز وسیلهٔ
اشراقی وعلی هذا السّبیل وبالجمله طاعات وعبادات که در شرائع
وادیان مقرّر شده است همه بجهت ازدیاد صقالت واشتداد
استعداد نفس از برای علوم حقیقیّه ومعارف ربوبیّه وشوارق
قدسیّه وبوارق الهیّه ومنازل راه سیر الی الله وزاد وراحلهٔ
سفر فنای فی الله است وقال صدر الحکماء طاب ثراه کلّ معرفة
تثمر حالا وکلّ حال تثمر عملا وبالعکس فانّ کلّ عمل یتادّی الی
اثر وحال فی النّفس وکلّ حال وصفاء فی النّفس یتادی الی
معرفة اخری فیها لکن لا علی سبیل الدّور المستحیل لانّ الّذی

فی الاوّل غیر الّذی فی الاخر فان تقدّم المعرفة علی الحال وبتوسّطها
علی العمل تقدم بالذّات والطّبع کتقدّم الفاعل علی فعله وتقدّم
العمل علی الحال وبتوسّطها علی المعرفة تقدّم بالزّمان لا بالذّات
کتقدّم القابل واستعداده علی المقبول الحادث بعده والعلم
کالرّوح وهو الاصل والعمل کالبدن والفرع والاله فقوام العمل
بالعلم کقوام البدن بالرّوح لکن شرط دوام العلم وازدیاده وکماله
مواظبة الاعمال ومثالهما کمن یمشی باللّیل المظلم وبیده مصباح فکلّ
خطوة منه لا تحصل الّا بوقوع الضّوء علی موضع قدم فاذا قطع ذلك
الموضع بالحرکة وقع الضّوء علی موضع آخر وهکذا یترادف الاضواء
ویتعاقب الحرکات الی ان یتادّی الماشی الی الغایة وهو مع المصباح
وانتهت الحرکة فهکذا یتکامل ایمان المرء بالمعرفة والطّاعة حتّی یبلغ
الغایة ومعه نور الیقین والمعرفة یتنعّم به فی الآخرة ویلتذّ بمشاهدة
الحضرة الالهیّة انتهی ملخّصاً ساقیا بر دقیقه یابان وحقیقت
همان پوشیده نیست که افتتاح کتاب کون وابتداء مصحف وجود
نقطهٔ واحده وکلمهٔ فارده است وشجرهٔ طوبای وجود با کثرت اغصان

وتعدّد

وتعدّد افنان از یك دانهٔ یکانه در ستر ودائرهٔ وسیعهٔ کون از ملکوت
وناسوت از یك مرکز منبسط کشته وحکمای حقیقت اینها کفته اند الواحد
لا یصدر عنه الّا الواحد وبر این مدّعا اقامهٔ برهان کرده اند وحاصل
آن آنست که چون میانهٔ علّت ومعلول مناسبت ذاتیّه وعلاقهٔ
معنویّه شرط است واکر از علّت واحد دو معلول صادر شود بایستی
که دو نحو مناسبت داشته باشد تا بهر مناسبتی وجهتی مصدر معلولی
شود پس ترکّب در علّت لازم آید وقد فرض انّه واحد من جمیع الجهات
فلا یصدر عنه الّا الواحد ودر این باب حکما ومتکلّمین مباحثات
واعتراضات واجوبهٔ دارند وتقریر وافی بعد از این از جذوات آورده
شود وصدر الحکماء المتألّهین طاب ثراه فرموده المجعولات الجوهریّة
علی ثلثة اقسام متفاوتة فی درجات الوجود اعلاها واوّلها هو الّذی
لا افتقار له فی شیء الّا الی الله تعالی شأنه ولا نظر له الی ما سواه
ولا التفات له الّا الیه تعالی وثانیها هو الّذی لا افتقار له فی اصل
الوجود الی غیره تعالی ولکن یفتقر فی استکمال وجوده الی ما سواه
ویکون کمال وجوده بعد اصل وجوده وبوجه قبله وثالثها هو الّذی

یفتقر فی کلا الامرین الی غیره نعم ایضا فالاوّل هو العقل والثّانی هو النّفس والثّالث هو الجسم او جزءه یعنی المادّة والصّورة واوّل المخلوقات واقرب المجعولات الی الحقّ الاوّل واعظمها واتمّها هو العقل وهو الجوهر المفارق المجرّد والبرهان علیه انّ الحقّ الاوّل جلّ شأنه لمّا کان بسیط الحقیقة عالمًا قادرًا جوادًا رحیمًا ذا فضیلة عظیمة وقوّة شدیدة وقدرة غیر متناهیة فیه جمیع الفضائل والخیرات والکمالات لم یجز فی کرمه وجوده ان یمسك عن الفیض ویضنّ بالخیر والجود علی العالمین فلابدّ من ان یفیض عنه المخلوقات علی النّظام الافضل والتّرتیب الاجود وان یبدء بالاشرف فالاشرف ولاشكّ انّ اشرف الممکنات واکرم المجعولات هو العقل فهو اوّل الصّوادر واقربها الی الحقّ الاوّل واجبها الیه تعالی انتهی ملخّصًا وجدّ امجدم سیّد علماء راشدین طاب ثراه در اوّل کتاب تحفة الملوك خود اثبات وحدت ویکانکی صادر اوّل را بدلیل فرجه معروفه فرموده من اراد الاطّلاع علیه فلیرجع الیه

نهر قال الله تبارك وتعالی شأنه الله نور السّموات والارض مثل نوره کمشکوة فیها مصباح

المصباح

المصباح فی زجاجة الزّجاجة کانّها کوکب درّیّ یوقد من شجرة مبارکة زیتونة لاشرقیّة ولاغربیّة یکاد زیتها یضیئ ولو لم تمسسه نار نور علی نور یهدی الله لنوره من یشاء ویضرب الله الامثال للنّاس والله بکلّ شیٔ علیم چنانکه در سبق دانسته شد نور ان شیٔ ظاهر بنفسه مظهر لغیره است خواه چراغ خواه افتاب خواه علم خواه وجود منبسط باشد واین اولی واجد راست باسم نور چه این معنی حقّ حقیقت وجود است وبدیهی است که اصل ظهور وجود است و اصل خفا عدم است واحقّ بهذا الاسم الشّریف الوجود الواجب الغیر المتناهی شدّةً وعدّةً ومدّةً فانّه هو الظّاهر بذاته المظهر لغیره الموجود بنفسه الموجد لما سواه وسما وارض عبارت از مطلق عالی وسافلست چه در عالم شهود چه در عالم غیب وصادقست بر سموات ارواح وارضین اشباح ومفارقات محضه ومادّیات صرفه وسموات وارضین برزخیّه مثالیّه وافلاك تسعه مشهوره وعناصر اربعه معروفه ومشکوة ظرف نور ومقرّ ضوء است خواه ظاهر خواه باطن خواه مردنکی بلور خواه غیر بلور ومصباح کنایه است از انچه

ضوء بخشد و نور افشاند خواه محسوس خواه معقول و مراد از شجره
منشأ ثمرهٔ طیبه و معدن و مصدر و طعمهٔ لذیذه است اذا دریت هذا
بدرایة العرفان وادرکته بادراك الایقان فاعلم بحق الایمان انکه
از فحاوی اخبار اهل بیت وحی و تنزیل و مطاوی آثار معدن اسرار
و تاویل خصوصاً از آنچه باختلاف حیثیات و اعتبارات تفسیر
و تأویل آیهٔ مبارکه بتفاوت عبارات وارد شده مستفاد و معلوم
میشود که حضرت حق عز شانه تصویر انبساط دائرهٔ وجود
و اشراق نور وجود بر مهیات ممکنات و ظهور و بروز مجعولات
از مکمن عدم فرموده و معقول را بصورت محسوس در آورده
بضرب مثل حقیقت کون را در کسوه و رقیقهٔ شهود تادیه فرموده
سموات و ارض ملکی ناسوتی را تشبیه بمردنگی و فانوسی فرموده
که مملو و ممتلی شده باشد از نور و ضیاء و سناء و بهاء چراغی
که مضیء و مشرق و در شیشه و چراغ دانی باشد که آن شیشه از
اشتداد و ازدیاد تلألؤ و تشعشع گویا ستاره ایست درخشان
چون دانهٔ در نور افشان و آن چراغ برافروخته شده باشد از روغن

زیت صاف که از فرط صفا و لطافت مستعد و مهیای اشتعال
و روشن شدن باشد بخودی خود بدون مس نار و برخوردن آتش
بان و این تشبیه و تمثیل در افادهٔ مطلوب بس تمام و مفید است
و طریقهٔ تشبیه و تمثیل از روی حکمت و عنایت است که حقائق
غیبیه را باثار و رقائق حسیه بیان فرمایند تا هر کس که قابل و
مستعد باشد مهتدی شود و بمراد و مقصود پی برد و حقیقت را
درك کند و ما بعون الله بعبارتی وجیزه خالی از تعقدات لفظیه
و معنویه توفیق و تطبیق مثال را با ممثل و شبه را با مشبه کرده کسوه
و لباس را بریده و برداشته تا ملبس و مکتسی بمنصهٔ ظهور آمده
عروس حقیقت بی پرده جلوه نماید و خود را بهر خویش و بیگانه
بشناساند پس گوئیم عالم و ماسوی الله من الدرة البیضاء الی
الدرة الهباء از عالی و سافل از مجرد و مادی و جوهر و عرض و
سموات و ارض مشکوة واحده و مسرجهٔ فارده ایست ممتلی و پر شده
از نور و ضوء و ظهور و شروق حقیقی وجودی که ناشی شده و
صادر شده است از شجرهٔ مبارکهٔ پرخیر و برکت و آن شجره عقل

اوّل وصادر اوّل وحقیقت محمّدیّه صلعم ودوحهٔ احمدیّه ص است وان شجرهٔ
طیّبهٔ اصلها ثابت لکونه وجه الله الباقی وفرعها فی السّماء تؤتی
اکلها کلّ حین باذن ربّها ودائمًا در افاده وافاضه واشراق وانارهٔ است
واین فوّارهٔ نور ومنبع اشراق وظهور حقیقت واحده است چنانکه
تاء وحدت که ملحق باصل کلمه شده دلالت بر توحّد وتفرّد مدخول
خود میکند ودر این ایهٔ مبارکه بملائمت ومناسبت ذکر مصباح
ومشکوة وایقاد تعبیر ازان حقیقت بشجرهٔ زیتونه شده ودرخت
زیتون بخیر وبرکت در عرب خصوصًا شامات معروفست و
برکت ومنفعت ثمرهٔ طیّبه ومیوهٔ لذیذهٔ ان که چرب وشیرین وکوارا
وصالح الکیموس وکثیر الغذا است مسلّم است خصوصًا انچه در
منابت معتدلة الهوآء ومواضع متساویة الشّروق من الشّمس برامده
باشد واشراق شمس وافتاب بران در انات ضحی وساعات عصر
یکسان باشد نه شرقیّه باشد ونه غربیّه باشد ولیس ببعید انکه
مراد از وصف شجرهٔ مبارکهٔ عقل بلا شرقیّة ولا غربیّة در ایهٔ مبارکه
ان باشد که ان حقیقت مقدّسه وجوهرهٔ مجرّده متوسّط است

میان بحر وجوب وبرّ امکان وبرزخ است میان عالم ثبوت وبقاء
ونشأهٔ فنا وبطلان چه هرچند بر حسب مهیّت واصل از نشأهٔ عدم
وبطلانست امّا از فرط اشراق نور وجوب ونفوذ ضوء وجود در اعماق
وشراشر مهیّته وانیّتش مندک ومتلاشی ومضمحل در نور وجوب
وضوء ثبوتست چنانکه قطرهٔ مرکّبی در دریای ژرف بیکرانی
افتد واگرچه فانی ومنغمر در بحر نور وجود ووجوبست واز صفالت
ولطافت ذات بحیثیّتی است که یکاد زیتها یضئ ولو لم تمسسه نار
نزدیکست که روغن مهیّتش وزیت انیّتش بخودی خود مشتعل
وروشن شود وموجود گردد وظاهر شود بدون امساس نار ایجاد
وبرخوردن بر اتش وجود بحت لکن ما للتّراب وربّ الارباب واین
هذا من صرف الوجود وبحت الظّهور ومحض الخیر وحقّ النّور والله العالم
بحقائق الامور ثمّ اعلم نوّر الله قلبک بنور العرفان انکه ان شجرهٔ مبارکه
عقل عبارتست از عالم جبروتست وان اناره وافاضه میکند واشراق
وافادهٔ وجود مینماید در مصباح وچراغ عالم ارواح ونفوس که
انرا ملکوت اعلی گویند وازان عالم متشعشع ومتلئلأ میگردد بجبا

زجاجهٔ مثال وبرزخ اوّل که انرا ملکوت اسفل نامند وازان نفوذ
میکند وبعالم ناسوت وملک وشهاده که مشکوة سموات وارض
جسمانی ست بما فیها وما علیها بطبقاتها تا بکرهٔ خاک میرسد که ابعد
اجرام از عالم نور واکثف اجسام است در عالم ظهور ومحیط است بان
طبقهٔ اب وان الطف واشرف از خاک است ومحیط است بان طبقهٔ
هوا که الطف واشرف از اب است ومحیط است بان کرهٔ نار که الطف
واشرف از هواست ومحیط است بان فلک قمر وفوق ان فلک عطارد
وفلک زهره است وهکذا الالطف فالالطف والاشرف فالاشرف تا
بفلک اطلس وسماء اقصی که انرا عرش خوانند وبان منتهی میشود
عالم اجسام وناسوت وملک پس محیط میشود بان عالم مثال و
برزخ بطبقاته المرتبة بترتیب طبقات الناسوت تا بعرش مثالی
وان نهایت عالم مثال وملکوت اسفل است وبان محیط است عالم
ارواح ونفوس مجرده وان ملکوت اعلی است وفوق ان عالم عقول
محضه ومفارقات صرفه است وان جبروتست با زعقل اول وروح
اعظم ونور اقدم واسم اجل اکرم خدا جل شانه وان حقیقة محمدیه

ودوحهٔ احمدیه است والله من ورائه محیط وتفصیل وشرح تمام این
طبقات منضدهٔ عالم بعهدهٔ کتب معقول از الهی وطبیعی وریاضی ست
وما در شرح تشریح الافلاک وحصن حصین متعرض بعض ازان شده ایم
وشاید بعد ازاین ذکری مناسب مقام بشود وبدانکه حکما شجرهٔ
زیتونهٔ مبارکه را کنایه از اصل وجود منبسط که نه شرقی فاعل ونه
غربی مفعول چون صنع وفعل است گرفته اند وبنابراین مصباح منوّن بتنوین
وحده کنایه از عقل اول ست وان نور مشرق از صقع وجوب باعتبارات
وجهات مختلفه بالقاب شامخه ملقب وباوصاف شریفه موصوف
شده بلکه چون منبع خیرات ومنبع کمالات غیر متناهیه است ودارای
صفات جمال ونعوت جلال است ومرات نمایندهٔ کمالات حضرت
حق است جل شانه مگر وصف وجوب وقدم که برای ممکن ممتنع الحصول است
میشاید ومیسزد که بجمیع اوصاف کمالیه ونعوت جمالیه موصوف
ومنعوت شود وتمام اسماء حسنی وصفات علیا بران جوهر مقدّس
صادق اید واطلاق شود مگر واجب وقدیم ومایلزمهما ویتبعهما
روی العلامة طاب ثراه فی جامع الاخبار عن امیر المؤمنین ع انه قال

نزّلونا عن الربوبيّة وارفعوا عنّا حظوظ البشريّة فانّا عنها مبعدون
وعمّا يجوز لكم منزّهون ثمّ قولوا فينا ما استطعتم فانّ البحر لا ينزف وسرّ
الغيب لا يعرف وكلمة الله لا توصف ومن قال هناك لم وبم وممّ فقد
كفر واز القاب شامخهٔ ان درّهٔ بيضاء اسم الله الاعظم است لكونه
دالّا عليه تعم بوجوده وصفاته وحاكيا عنه بجاله وجلاله واقواله
وافعاله وروح اعظم است كه فرموده است حضرت حق جلّ شأنه
قل الرّوح من امر ربّي لكونه اصل الحيوة للنّفوس العلويّة والسّفليّة
ونور اقدم است لكونه ضوءً خالصًا عن شوب الظّلمات وقلم اعلى است
لكونه واسطة فى نقش صور العالم وتصوير العلوم الحقائق على الالواح
النّفسانيّة القدريّة والقضائيّة ونقطهٔ ساريه است لكونه مبدء
الكلمات الكونيّة والايات الوجوديّة وان جليل القدر كلمهٔ طيّبه
وامّ الكتاب ومفتاح الغيب ونفس الرّحمان والكاف المستديرة و
الازليّة الثّانية والمشيّة الاولى ووجه الله الباقى وعين الله النّاظرة
ويد الله الباسطة وجنب الله العلى والرّحمة الواسعة الى غير ذلك
من الالقاب الشّامخة المعبّر بها والمكنّى بها عنه فى الاخبار والاثار

وكلمات الاعاظم والاخيار بر من له ادنى مسكة وفطانة واقلّ تتبّع و
درايه در اخبار واثار اهل بيت نبوّت ومعدن رسالت وحكمت
پوشيده ومستور نخواهد بود كه وراى اين عالم محسوس وقبّهٔ
چرخ ابنوس عالمى است سراسر نور وضياء وبشراشره كمال وبها وسنا
واز مادّه ومدّة واستعداد وقوّت خالى واز حاليّة ومحليّة و
تكيّف وزمانيّة ومكانيّة وتركّب وجزئيّة عارى وتمام كمالات
ان فعليّت صرف است وحالهٔ منتظره ندارد وان اختراع اوّل و
مخلوق ومجعول اوّل حضرت بارى جلّ شأنه است ودر ان تجلّى
فرموده بتمام صفات عظمى واسماء حسنى وانرا اكرم مجعولات
واقرب مخلوقات واحبّ موجودات بسوى خود قرار داده وبواسطهٔ
وتوسّط ان رحمات وبركات وخيرات وفيوضات وكرامات خود را
بر جميع اهل عالم بذل وجود وعطا كرده ولولاه لما خلق الافلاك
ولكنّا جميعا فى ظلمة العدم ولا غلقت دوننا ابواب النّعم وبوسطه
البس الكلّ حلّة الوجود ولاجله فتح ابواب الكرم والجود وان ملأ
اعلى على ما روى عن حضرة سرّ الله صور عالية عن المواد عارية عن القوّة

والاستعداد تجلّى لها ربّها فاشرقت وطالعها فتلألأت والقى في
هويّتها مثاله فاظهر عنها افعاله وعنه ايضا العقل جوهر درّاك محيط
بالاشياء عن جميع جهاتها عارف بالشّئ قبل كونه فهو علّة للموجودات
ونهاية المطالب ياطوبى لمن عرف العلوم الرّبانيّة والرّموز الحقيقيّة
ومادر اين كتاب من باب توشّح وتيمّن وتبرّك وتزيّن چند حديث
وخبر كه موثّق ومعتبر است ايراد كرده باشيم واعتبار وتوثّق خبر
بچند وجه است وعلماء اعلام متعرّض وجوه اعتبار شده اند خصوصا
در اخر وسائل الشّيعة وباب اخبار قوانين الاصول ومرجع كلّ انها
بحصول طمانينه واطمينان نفس وخاطر است بصدور خبر از معصوم
عليه صلوات الله ومن جملة مايفيد ذلك وجود الخبر في الكتب
الاربعة المعروفة بل في الكافي والفقيه فقط بل في الكافي فقط ومن
الاخباريّين من ادّعى حصول القطع بصدور ما في الاربعة عن المعصوم
واز انجملة حديث ابرهيم بن عمر عن ابي عبد الله قال انّ الله تبارك
وتعالى خلق اسما بالحروف غير مصوّت وباللّفظ غير منطق وبالشّخص
غير مجسّد وبالتّشبيه غير موصوف وباللّون غير مصبوغ منفي عنه

الاقطار

الاقطار مبعد عنه الحدود محجوب عنه حسّ كلّ متوهم مستتر غير مستور
فجعله كلمة تامّة على اربعة اجزاء معًا ليس منها واحد قبل الاخر فاظهر
منها ثلثة اسماء لفاقة الخلق اليها وحجب واحدا منها وهو الاسم المكنون
المخزون فهذه الاسماء الّتى ظهرت فالظّاهر هو الله تبارك وتعالى
وسخّر سبحانه لكلّ اسم من هذه الاسماء اربعة اركان فذلك اثنا عشر
ركنا ثمّ خلق لكلّ ركن منها ثلثين اسما فعلا منسوبا اليها فهو الرّحمن
الرّحيم الملك القدّوس الخالق البارئ المصوّر الحيّ القيّوم لا تأخذه
سنة ولا نوم العليم الخبير السّميع البصير الحكيم العزيز الجبّار المتكبّر العلي
العظيم المقتدر القادر السّلام المؤمن المهيمن البارئ المنشئ البديع
الرّفيع الجليل الكريم الرّازق المحيي المميت الباعث الوارث فهذه الاسماء
وما كان من الاسماء حتّى تتمّ ثلثمائة وستّين اسما فهي نسبة لهذه
الاسماء الثّلثة وهذه الاسماء الثّلثة اركان وحجب للاسم الواحد
المكنون المخزون بهذه الاسماء الثّلثة وذلك قوله تعالى قل ادعوا الله
او ادعوا الرّحمن ايّاما تدعوا فله الاسماء الحسنى مخفى نماناد بر ذهن
وقاد وطبع نقّاد كه اين حديث شريف از احاديث مشكله واخبار

معضل است ومشتمل است بر معارف کثیره ولطائف وفیره واز
عظماء علماء اخبار کسی کشف حجاب ورفع نقاب از عرائس مستوره
وپرده کیان غیر مسفورهٔ آن نفرموده واز حکماء اخیار نیز احدی
بصفاة فکر صافی آنرا از عکر وبه منخل عقل لباب آنرا از قشر جدا نساخته
وغوّاص بحار اخبار آل اطهار علاّمهٔ مجلسی تغمّده الله فی بحار رحمته
ومن حذا حذوه نیز درّ ثمینهٔ آنرا از اصداف سمینه استخراج نکرده اند
بلکه اقرار واعتراف بعجز وضعف از غوص بر فرائد وتطلّع بر فوائد آن
فرموده اند وعلم وفهم آنرا حواله بعلماء اهل بیت وحی وتنزیل و
راسخین در تأویل فرموده اند والحق درک فقرهٔ حدیث وفهم کنه
خبر خصوصاً حدیث وخبر وارد در معارف یقینیّهٔ الهیّه وعقائد
حقیقیّهٔ حقّانیّه که بواسطهٔ شدّة تقیّه در زمان صدور وباقتضای
کمال تحفّظ در اوان ظهور ناچار در لباس وکسوه وبرسم الغاز وتعمیه
برمز واشاره وکنایه تعبیر وتادیه فرموده اند قریحتی لطیف و
سلیقتی شریف وذوقی وقاد وذهنی نقاد میخواهد ولیس علی
الله بعزیز آنکه عبد ذلیل بیمقدار وبندهٔ علیل خاکساری

مثل

مثل حقیر فقیر قطرهٔ از بحر عرفان بچشاند وذرّهٔ از چشمهٔ خورشید نور
افشان معرفت وایقان بنمایاند ونیست بر خدای جواد کریم مستنکر
ودشوار که گوهر گرانبهائی را نصیب بی سروپائی فرماید وگنج شایگان
مدفونی را روزی دریوزه کار گدائی سازد وان یردک بخیر فلا رادّ
لفضله نحن قسمنا بینهم معیشتهم فی الحیوة الدّنیا پس اگر مطلب حقّی
ومعنی نغزی در مثل این حدیث شریف از مثل این حقیر فقیر بشنوی مجرّد
فرمودهٔ بزرگوار عالیمقدار مجلسی طاب ثراه متسارع در انکار مشو
وانظر الی ما قال ولا تنظر الی من قال را متذکّر شو واعرفوا الرّجال
بالاقوال ولا تعرفوا الاقوال بالرّجال بگوش قبول بشنو وچون دانهٔ
درّ عزیز المنالی را در دست ضعیف الحال بی مال ومنالی دیدی
بسرعت وعجله خرمهره مپندار   آه از این بازار صرّافان گوهر ناشناس
بارها خرمهره را با درّ برابر کرده اند   فراموش مکن ربّ حامل فقه
الی من هو افقه منه وکم ترک الاوّل للآخر وچون جناب مستطاب
که مقصود بخطاب در این کتاب حقایق مآب است بلطف قریحت
وصفاء طبیعت معروف ومسلّم آمده اند والبتّه بمعارف نورانیّه

ومطالب روحانیه میل دارند قدری جرأت کرده قدم جسارت
پیش گذارده پا از گلیم خود درازمیسازد وکشف سرّ وراز مینماید
وبر وجه احتمال وتأویل نه حکومت وتسجیل بعرض میرساند بدان
بصّرك الله فی امرك اسماء الله الحسنی وصفات الله العلیا
مفاهیمی هستند که از مصداق واحد منتزع شده وتعدّد و
تکثّر وتغایر وتفاوت در صرف مفهوم است نه در مصداق و
در وجههٔ ذات وجهت معرفت ذاتست بجهات واعتبارات
وحیثیّات بر ذات وجلوات متخالفه نه در ذات وتفاوت اسم
وصفت تفاوت مشتق ومبدء اشتقاق است وباصطلاح
معقول فرق بینهما فرق بین فصل وصورت وفرق بین عرضی
وعرض است ومشتق مثل عالم وقادر وحیّ اسم است ومبدء
اشتقاق مثل علم وقدرت وحیوة صفت است ومدلول اسم
وصفت در باب حضرت ربوبیّت یکی است ومعنی عالم وعلم
وقادر وقدرت وحیّ وحیوة متّحد است واز خارج محمول خوانند
چونکه منتزع وخارج میگردد از حاق ذات ومیباشد ذات کافی

درانتزاع

در انتزاع آن ونیست در خارج برای آن مفهوم وجودی مستقلّ
مثل بیاض نسبت بجسم واز آن محمول بالضّمیمه گویند وحمل نمیشود
بر ذات مگر بضمیمهٔ موضوع وبعبارة اخری حمل صفات واسماء الهیّه
بر ذات اقدس حمل مواطات وهو هو است وحمل اولی ذاتی است
که مفاد آن اتّحاد در مفهوم است نه حمل شایع وذو هو زیرا که صفات
الله عین ذاتست نه خارج از ذات لا یقال المشتقّ کالعالم فی
اللّغة موضوع لذات قام به مبدء الاشتقاق لانّا لا نسلّم ذلك بل
هو موضوع لما هو اعمّ منه ومن اصل المبدء بل المبدء احقّ بهذا الاسم
وهذا کما انّ الابیض الحقیقی نفس البیاض والمتّصل الحقیقی نفس الاتّصال
والموجود الحقیقی نفس الوجود مع انّ وضع اللّغة لتفاهم اهل العرف و
العلوم الالهیّة لیست مبنیّة علی ذلك این تحقیق در صفات ذاتست
که عین ذاتست وصفاتی دیگر برای حضرت حق سبحانه ثابت است
که آنها را صفات افعال نامند وملخّص فرق بینهما آن است که رئیس
المحدّثین محمّد بن یعقوب کلینی در کافی فرموده است که صفات الله
تعالی شأنه بر دو قسم است قسمی است که در مقابل آن وصف وجودیست

واتّصاف ذات بهر دو وصف متقابل کمال ذاتست انرا صفت فعل
نامند مثل لطف وقهر ورضا وسخط وولایة وعداوة رضی الله
عن المؤمنین وقوله سخط الله علیهم والله ولیّ الّذین امنوا وقوله
انّ الله عدوّ للکافرین وقسمی که ضدّ وجودی ندارد وفقد ان
نقص است وان ضدّ وفقدان وصف ازلاً وابداً از ذات اقدس
منفی ومسلوب است انرا صفت ذات گویند مثل علم وحیوة و
قدرت که اضداد انها منفی از ذات است ازلا وابدا وبدانکه
اسماء الله جلّ اسمه سه نوع است نوعی محیط غیر محاط نوعی
محاط غیر محیط نوعی محاط ومحیط بعبارة دیگر طائفهٔ مثل
جنس است لطائفهٔ اخری مثل مدرك نسبت بعلیم وسمیع و
بصیر وحکیم وخبیر وبعضی مثل نوع است نسبت بافراد مثل
هریك از این اسماء خمسهٔ مبارکه وبعضی مثل عرض لازم لبعض
اخر مثل قادر نسبت برحی وبعضی مثل عرض غیر لازم مثل غفور
نسبت بقدیر وبعضی مرکّب درصورت لفظیّه مثل الحیّ القیّوم
والعلیّ العظیم وهریك از این اجزاء اسم براسه وبهیئت ترکیبیّه اسم

علی حیاله له اثر مخصوص وبعضی مرکّب درصورت عقلیّه مثل
حکیم که واضع کلّ شیء موضعه است مع علمه به وبموضعه وبعضی
بسیط صرف ومحیط محض ویوصف ولا یوصف به است مثل
الله وهو که اسم ذاتست بدون اعتبار معنی سوای ذات وانرا
اسم اعظم وامام الائمّة والاسم الجامع میگویند وهر موجودی
از موجودات عالم مربوب اسمی از اسماء الهیّه ومجلی ومظهر
صفتی از صفات ربوبیّت است چنانکه سابقا اشر ومظاهر
ومربوبات اسماء الهیّه ومجالی صفات ربّانیّه نیز متخالف و
متغایر است ومتنوّع است تنوّع الاسماء حذو القذّة بالقذّة
ومجلی ومظهر اسم الله جامع وامام الائمّة ومحیط غیر محاط که
یوصف ولا یوصف به است انسان کامل وخلیفهٔ خدا است در ارض
وسما واین جمله که در اینمقام ذکر شد مجملی است که تفصیل ان
بعهدهٔ کتب معقول است وما در اینجا بمناسبت وملائمت
مقصود بنحو مقدّمیّت بطریق اصول موضوعه ومبادی
مسلّمه ایراد کردیم پس بتحقیق مقصود پرداخته وبسوی مطلوب

عنان قلم انداخته کوئیم بقرینهٔ اضافهٔ خلق و نسبت ایجاد مراد از
اسم معنون بعناوین مذکوره و موصوف باوصاف مسفوره
در این حدیث شریف جوهر مجرّد نورانی و موجود منزّه روحانی است
که انرا عقل اوّل و صادر نخست و اسم اعظم و نور پیشین کویند
و در تحقیق ایهٔ شریفه کذشت و صدر الحکماء طاب ثراه بملاحظهٔ
مرکّب بودن عقل از مهیّة و وجود که کلّ ممکن فهو زوج ترکیبیّ
مقرّر امده و هر مرکّب بحکم عقل تحقّق و انوجادان بعد از وجود
اجزاء است و لابد وجود مطلق مقدّم است بر مهیّة موجوده
و وجود محدود به مهیّة ترجیح داده ان یکون اوّل ما انشأ و صدر
من الحقّ الاوّل هو الوجود المطلق و ان یکون المراد من الاسم المذکور
فی هذا الحدیث الشریف ذلک الوجود المطلق و اوصاف شریفه را
نعت ان وجود قرار داده است و این ترجیح مرجوح و از مذاق تالّه
مهجور است زیرا که وجود مطلق فعل و صنع است نه معقول و مصنوع
و مهیّة امر اعتباری است و جزء وجودی عقل اوّل نیست و
شیئیّت شئ بصورة است و صورت عقل اوّل همان وجود

اوست فهو الصّادر الاوّل علاوه انکه ان معنی از مساق اخبار
آل محمّد دور است و امّا اینکه ان اسم اعظم بالفاظ و حروف
مصوت و منطوق نیست پس بسبب انستکه اصوات و حروف
و الفاظ از اعراض ضعیفة الوجود است و از عالم اجسام و ناسوت است
و ان جوهر اجلّ و اعظم و اعزّ و اشرف از اجسام و جسمانیّات است
و باین سبب نیز مجسّد و مجسّم نیست و مقدّس و منزّه است از
انقسام و ترکّب از هیولی و صورت و مشبّه و ممثّل بچیزی نمیشود
چونکه تشبیه و مشابهت مشارکت و اتّحاد در کیف است چنانکه
مساواة اتّحاد در کمّ است و مناسبت اتّحاد در اضافه است و
موازاة اتّحاد در وضع است و محاذاة اتّحاد در أین است و مماثله
اتّحاد در نوع است و مجانسه اتّحاد در جنس است و ان وجود
مقدّس خالی از کیفیّات محسوسه و معقوله است فضلاً عن
الالوان و الاصباغ العارضة للاجسام الکثیفة و اقطار و ابعاد
از صفات اکوان مکانیّه و زمانیّه است و ان وجود مقدّس و
متعالی از زمان و مکان است و محدود و مقیّد نیست و از جهة

احساس وتوهّم بعيد است واز حسّ متوهّم محجوبست واز انظار
خلق مستور است جعله الله كلمة تامّة اطلاق كلمه در لسان
شرع بر انسان كامل وارد است قال الله تعالى وكلمته القيها الى
مريم وتماميّة اين كلمهٔ شريفه باعتبار جامع بودن جميع كمالات
وخيرات است ودلالت كردن ان بر معنى اسماء وصفات الهيّه است
على اربعة اجزاء معاً گفته اند عقل اوّل را چهار حيثيّت است وجوب
وجود ومهيّت امكانيّه وتشخّص وجهت وجوب ان سرّ مكنون
واسم مخزون الهى است وبعضى ديگر گفته اند چهار صفت است
حيوة وعلم واراده وقدرت وسرّ مكنون صفت حيوة اوست
وصفات ديگر ظاهر براى خلق ومحتاج اليه خلق است چون معلوم
ومراد ومقدور ولازم دارد ودر وافى فرموده است ما مضمونه
الاجزاء الاربعة اشارة الى جهته الالهيّة والعوالم الثلثة التى
يشتمل عليها اعنى عالم العقول المجرّدة عن الموادّ والصّور وعالم
الخيال المجرّد عن الموادّ دون الصّور وعالم الاجسام المقارنة
للموادّ بعبارة اخرى الحسّ والخيال والعقل والسرّ وبالشّهادة

والغيب وغيب الغيب وغيب الغيوب ورابعة الملك والملكوت
والجبروت واللاهوت ومعيّة الاجزاء عبارة عن لزوم كلّ منها للاخر
وتوقّفه عليه فى تماميّته وجزئه المكنون السرّ الالهى والغيب اللاهوتى
چنان تصوّر كن كه عالم تمام كلمهٔ واحده ايست صورت وهيئت
ان ملك وشهاده است وحروف كه مبادى انست ملكوت
ان است ونقطهٔ ساريه كه منشأ حروفست جبروتست وسرّ
الهى جهت وجود ووجوب غيبى انست وبمثالى ديگر عالم
وما سوى الله دانهٔ بادامى فرض كن مركّب از چهار حقيقت وتماميّت
ان بهر چهار حقيقت است قشر وپوست وان ملك است ومغز
ولبّ وان ملكوت است وروغن ودهن كه مناط شيرينى و
تلخى انست وان جبروت است ووجود وظهور ونور وجوب غيبى
ان كه از حاقّ درخت جذب واخذ شده وان سرّ الهى واسم مكنون
مخزون ان است بهذه الاسماء الثلثة بالباء فى بعض النسخ و
فى بعضها بالفاء بدل الباء والاوّل اظهر وكانّه متعلّق بقوله حجب
واحدا والمعنى انّ ذلك الاسم المخزون والجزء المكنون وهو السرّ

الالهی والوجه الربوبی احتجب بهذه الاسمآء التی ظهرت احتجاب الروح
بالبدن والدهن باللبن ودرصورت بودن کلمه بفا بهتر انست که
اسم اشاره را مبتدا والتی ظهرت خبر باشد فالظاهر هو الله قال
فی الوافی یعنی ان الظاهر بهذه الاسمآء الثلثة هو الله فان المسمی یظهر
بالاسم ویعرف به چون عوالم ثلثه مظاهر ومجالی نور عقل اول است
وتمام ما فی الوجود مستضئ بضوء ان نور مقدس است من الصدد
الی الساقة وان رحمت واسعه مصباح عالم جبروت وسراج عالم ملکوت
ونبراس عالم ناسوت است فهو کعاکس والعالم عکوسه سکان جبروت عکوس
علم وعصمت وطهارت او وقطان ملکوت عکوس قدرت وسلطنت
او وجلاس محفل نبوت عکوس نبوت ورسالت او وحیوانات ونباتات
ومعادن وبسائط ناسوت عکوس مقامات بشریه او واو ظاهر و
متجلی است در مراتب عالم بنحو ظهور وتجلی نفس وروح در قوای
ظاهره وباطنه فی کل بحسبه وقابلیته واستعداده ومثل ظهور
نفس وروح بخاری است در حروف ملفوظه متکونه از مرور نفس
بمقاطع ومخارج حروف ومثل بروز عناصر بسیطه در مرکبات

متشتته

متشتته وذکرکم فی الذاکرین واسمائکم فی الاسمآء وارواحکم فی
الارواح وانفسکم فی النفوس واثارکم فی الاثار وقبورکم فی القبور
بالجمله عالم بکله از غیب وشهاده وجواهر واعراض مرآت وائینه نور
عقل است طیب ونورانی ان صورت انوار هیاکل وانوار هیاکل
هیاکل اوست وخبیث وظلمانی ان صورت اظله وعکوس هیاکل
اوست عالم را بدن واحد فرض کن وان نور را روح ان که متجلی است
در عالی وسافل وشریف وخسیس ان وان نور مقدس مرآت و
ائینه نماینده صفات جمال وجلال حضرت حق است ومابعد
ازاین بعنایة الله وتوفیقه بیشتر وبهتر ازاین بیان کنیم پس بظهور
این عوالم ثلثه جبروت وملکوت وناسوت ظاهر شد حضرت حق
الله نور السموات والارض وسخر سبحانه لکل اسم من هذه الاسمآء
اربعة ارکان فذلک اثنا عشر رکنا قال فی الوافی الارکان الاربعة
الحیوة والموت والرزق والعلم التی وکل بها اربعة املاک اسرافیل
وعزرائیل ومیکائیل وجبرئیل وفعل الاول نفخ الصور والارواح
فی قوالب المواد والاجساد واعطآء قوة الحس والحرکة لانبعاث الشوق

والطّلب وله ارتباط مع المفكرة ولو لم يكن هو لم ينبعث الشّوق و
الحركة لتحصيل الكمال فی احد وفعل الثّانی تجريد الارواح والصّور
عن الاجسام والمواد واخراج النّفوس من الابدان وله ارتباط مع
المصورة ولو لم يكن هو لم يمكن الاستحالات والانقلابات فی
الاجسام ولا الاستكمالات والانتقالات الفكريّة فی النّفوس ولا
الخروج من الدّنيا والقيام عند الله للارواح بل كانت الاشياء
كلّها واقفة فی منزل واحد ومقام اوّل وفعل الثّالث اعطآء
الغذآء والانمآء على قدر لائق وميزان معلوم لكل شئ يعنی للاجسام
من الجسم والجسمانی وللارواح من الرّوح والرّوحانی وللعقول من
العلم والحكمة والمعانی وله ارتباط مع الحفظ والامساك ولو لم يكن
هو لم يحصل النّشو والنّمآء فی الابدان ولا التّطوّر فی اطوار الملكوت
فی الارواح ولا العلوم الجمّة للفطرة القويمة وفعل الرّابع الوحی
والتّعليم والالهام وتادية الكلام عن الله سبحانه الى عباده وله
ارتباط مع القوّة النّطقيّة ولو لم يكن هو لم يستفد احد معنى من
المعانی بالبيان والقول ولم يقبل قلب احد الهام الحقّ والقاء

والرّوع يكی از معانی عرش الله جلّ شأنه مجموع ما سوی الله است
و ساير معانی ديگر نيز مثل علم الله المحيط و مثل تمام عالم جسمانی
بتكلّف راجع ميشود باين معنی و در مروی از حضرت امير كبير
در كافی است انّ العرش خلقه الله تبارك و تعالى من اربعة
انوار نور احمر منه احمرّت الحمرة و نور اخضر منه اخضرّت الخضرة
و نور اصفر منه اصفرّت الصّفرة و نور ابيض منه البياض و
هو العلم الّذی حمّله الله الحملة و اين خبر نيز از غوامض اخبار است
و احسن ما قال فيه و قد كثرت الاقاويل فيه انّ الانوار الاربعة
عبارة عن الاملاك الاربعة المذكورة و الجواهر المقدّسة الّتی
موكّلة باركان العالم المدبّرة فيه باذن الله على نحو ما سبق
و وجه تعبير بالوان شدّت مناسبت با افعال و آثار ايشان است
پس نور اخضر كنايه از مقام ايجاد و احياء است بواسطهٔ اسرافيل
و نور اصفر عبارة از مقام غضب است و اعدام بواسطهٔ عزرائيل
و نور احمر اشاره بمقام انما و انشاء است بواسطهٔ ميكائيل و نور
ابيض حكايت از مقام تعليم و وحی و الهام دارد بواسطهٔ جبرائيل

اما الذین ابیضت وجوههم ففی رحمة الله ودر عالم حس بازاء
هریك موضوع است عنصری از عناصر چنانکه نار بازاء نور احمر
وهوا بازاء نور اصفر وارض بازاء نور اخضر وآب بازاء نور ابیض و
از اخلاط اربعه دم وصفراء وسودا وبلغم بدان واز اجناس حیوانات
انسان وسباع وطیور وبهائم تصور کن واز عالم انسان طبع و
نفس حساسه ومتخیله وعقل فرض کن واز مولدات معدن و
نبات وحیوان وانسان اعتبار نما واز عوالم کلیه ملك وملکوت
اسفل وملکوت اعلی وجبروت بفهم واز عالم افلاك طبایع اربع بروج
دوازده کانه ناری وهوائی وخاکی ومائی ادراك باید کرد
چنانکه کفته اند حمل واسد وقوس بر طبیعت آتش است وجوزا
ومیزان ودلو بر حکم هواست وسرطان وعقرب وحوت بر سلطنت
آب است وثور وسنبله وجدی بر قوه خاکست ودر عالم
کتاب کلمه وآیه وسوره وکتاب تعقل فرما ودر عالم قلب عقل
هیولانی وعقل بالملکه وعقل بالفعل وعقل مستفاد تخیل بشود
ودر عالم علم احساس وتوهم وتخیل وتعقل توهم باید نمود ودر

عالم توحید توحید ذات وتوحید صفات وتوحید افعال و
توحید آثار تبصر میتوان شد ودر عالم ایمان بنی الاسلام علی
اربع کلمات کما فی الخبر سبحان الله وهو دالّ علی الصّفات الجلالیّة
والاسمآء التّنزیهیّة والحمد لله وهو دالّ علی الصّفات الجمالیّة و
الاسمآء الکمالیّة وانّ جمیع المحامد مختصّة به وجمیع الکمالات له
فهو المستحقّ لان یعبد بجمیع العبادات ولا اله الّا الله وهو دالّ علی
وحدته وانّه الّذی لا شریك له مطلقا جلیّا وخفیّا والله اکبر
وهو دالّ علی انّه اعلی وارفع من ان یحیط به العقول والاوهام
هذا والعلّامة المجلسی قدّس الله روحه القدسی از پدر
بزرکوارش عارف کامل شیخ محمّد تقی نقل فرموده که مراد از انوار
اربعه حالات عارضه سالك است وکویا آن عارف بزرکوار عرش را
بر قلب مؤمن حمل فرموده چنانکه در بعضی از آثار نبویّه وارد است
که قلب المؤمن عرش الرّحمن واعتبار عقلی شاهد است که قلب مؤمن
مستقرّ معرفت ومحبّت وتجلّی صفات حضرت حق است ودر قدسی است
که قال الله لا یسعنی ارضی ولا سمآئی ووسعنی قلب عبدی المؤمن

پس فرموده است اعلم انّ لكلّ شئ شبهًا ومثالًا فی عالم الرّؤيا و
فی عالم الكشف والعيان فظهر تلك الصّور والمثل علی النّفوس
بحسب اختلاف مراتبها فی الكمال فبعض النّفوس تظهر لها صور اقرب
الی ذی الصّورة وبعضها ابعد ومن شأن المعبّر ان ينتقل من
تلك الصّورة الی ذی الصّورة فالنّور الاصفر عبارة عن العبادة
ونورها كما هو المجرّب فی الرّؤيا فاذا رأی العارف الصّفرة فی
المنام يوفّق للعبادة كما هو المشاهد فی وجوه المتهجّدين من
اصفرار الوانهم وضعف بشرتهم وقد ورد فی الخبر فی شأنهم انّه
البسهم الله من نوره لما خلوا به والنّور الابيض هو العلم كما هو
المجرّب انّ من رأی فی المنام لبنًا اوماء صافيًا تيسّر له العلم
النّافع الخالی عن الشّكوك والنّور الاحمر المحبّة كما هو المشاهد فی
وجوه المحبّين عند طغيان المحبّة وكما فی المنام ايضًا والنّور الاخضر
المعرفة كما هو مجرّب فی الرّؤيا وعلی هذا احمل طاب ثراه قول الرّضا
حين سئل عن قول المشبّهة وروايتهم انّ رسول الله ص رأی ربّه
فی صورة الشّابّ الموفّق وكان فی سنّ ابناء ثلثين فخرّ ساجدًا

ونزّه الله

ونزّه الله سبحانه عن الجسم والصّورة وقال انّ المراد انّ رسول الله
كان فی هيئة الشّابّ الموفّق وكان فی سنّ ابناء ثلثين سنة
فقال السّائل جعلت فداك من كانت رجلاه فی خضرة قال ع
ذلك كان محمّد ص كان اذا نظر الی ربّه بقلبه جعله مثل الحجر
حتّی يستبين له ما فی الحجب انّ نور الله منه اخضر ومنه احمر
ومنه ابيض ثمّ قال قدّس سرّه وعلی تقدير كون مرادهم تلك
المعانی انّما اخبروا عنها بهذه العبارات لقصور افهامنا عن فهم
صرف الحقّ كما يعرض علی النّفوس النّاقصة فی الرّؤيا هذه الصّور
ولانّا فی منام طويل من الغفلة عن الحقائق والنّاس نيام فاذا
ماتوا انتبهوا انتهی وانّما تعرّضنا القوله طاب ثراه بطوله لما فيه
من الفوائد وتصديق ما افدناسابقًا من القواعد قدری از
مطالب دور شديم وازطور كتاب بيرون رفتيم برميگرديم برسر
مقصد وميگوئيم چون بنای عالم وقوام موجودات بر اركان
اربعه قرار گرفته وتمام عالم مجلی ومظهر روح اعظم ونور اقدم
محمّدی است وماسوی الله اسماء وعكوس اين اسم اعظم الهی است

وعوالم ثلثه کلّیّه اسماء ظاهرهٔ این اسم مبارک است واسم مکنون
مخزون از جهت الهیّه است که فانی ومختفی است وصرف عبودیّت
ومحض فقر وذلّت است وباین فنا وفقر دارای بقا وغنی وسلطنت
عظمی وریاست کبری شده است چنانکه وارد شده که العبودیّة
جوهرة کنهها الرّبوبیّة وما فقد فی العبودیّة اصیب فی الرّبوبیّة
وما خفی من الرّبوبیّة وجد فی العبودیّة ومعنی این خبر شریف شاید
این باشد که عبودیّت حقیقیّه جوهری است که حاصل وموجود
میشود از صرف فقر وفنا ونیستی واز خودی رستن واز خود
کذشتن ودر این حال سراسر جلوهٔ ربوبیّه میشود واز صفات
جمال وجلال ربّ اعلی متشعشع میکردد وهر چیزی که در عبودیّت
از انانیّت مفقود ساخته بجای آن ربوبیّت را یافته وهر چه
در ربوبیّت از شئونات مختفی بوده بروز وظهور آن در عبودیّت
شده واین مقام اشرف واعلی از رسالت است چه در اینمقام
بشر اثر وجود مطالعهٔ جمال حق ومشاهدهٔ جلال حضرت ذی
الجلال دارد واین مقام کان الله سمعه وبصره ویده ورجله

کشته

کشته زبس بستم خیال تو   تو کشتم پای تا سر من   پس آنچه از آثار و
افعال واقوال شایسته وبایستهٔ ربوبیّت است از او صادر میشود
تطیعه مادّة الکائنات تتصرّف فیها کیف یشاء بما یشاء کالحدیدة
المحماة تفعل فعل النّار فالظّاهر هو الله ولا مؤثّر فی الوجود الّا الله
ولا حول ولا قوّة الّا بالله وباین نکته در تشهّد تشریف رسول
اعظم بتقدیم عبده بر رسوله مقرّر شده واقرار بعبودیّت
آن وجود مقدّس بر اقرار برسالت آن مقدّم داشته شده ودر
قرآن مجید ستایش حضرت حق سبحانه بالحمد لله الّذی نزّل
الفرقان علی عبده آمده است ای کلک خواب دیده عنان
قلم را بکش ظلمات است بترس از خطر کمراهی   بی پرده سخن مکوی
هر چند می نشاید پرده بر تحقیق را   قوّه می بشکند ابریق را
او ما سمعت قول الرّضا ما کلّما یعلم یقال وما کلّما یقال فقد
حان وقته وما کلّ ما حان وقته فقد حضر اهله فذره فی
سنبله حتّی یأتی الله بالفتح او امر من عنده مجملا اسم مکنون مخزون
اسم اعظم خدا جهت تقبّلیه استفاضیّه اوست وعوالم

ثلثهٔ کلّیه کاسماء ظاهرهٔ ان روح اقدم است جهت فاضه
وتقبیلیهٔ اوست۲ وبرای هر عالمی چهار رکن وحامل هر رکنی ملکی
از املاك مقرّبین ودر تحت سلطنت هر ملکی ما لا یعلم جنود ربّك
الّا هو واین دوازده رکن دوازده برج فلك وجود است ودر
عالم شهاده دوازده خلیفهٔ ان اسم اعظم است که تماما بصفت
مستخلف موصوف هستند قضیّهٔ للخلافة وچون در انوار
قدسیّه وجواهر مجرّده احتجاب واحتجاز نیست وتمام مسخّر یك
نورند ومظهر یك حقیقت پس مربوب ومسخّر هر یك مربوب
ومسخّر دیگری است ومرجع کل فعل واحد واثر فارد است کما ستعرف
انفا ثمّ خلق لکل رکن منها ثلثین اسما فعلا منسوبا الیها این فقرهٔ
شریفه اشاره است بانچه اهل معقول کفته اند که عالم سراسر مربوب
اسماء الهیّه است وبر صورت اسماء الهیّه مجعول است وهر اسمی
از اسماء شریفه مظهری دارد وبر هر صفتی واسمی از اوصاف واسماء
کریمه اثری مخصوص مرتّب است وبان اثر تربیت ان مظهر ومجلی
میکند وان فعل وان اثر بان منسوب میشود ودر اخبار وادعیهٔ

۲ [illegible]

اهل عصمت وطهارت اشاره باین مطلب شده وفرموده اند
وبالاسم الّذی خلقت به العرش وبالاسم الّذی خلقت به الکرسیّ
وبالاسم الّذی خلقت به الارواح الی غیر ذلك وکویند انّ
الموجودات کلّها وان کانت تحت ربوبیّة اسم الله والالهیّة والله
هو ربّ الارباب ولکن کلّ جنس جنس ونوع نوع وشخص شخص له
حصّة خاصّة من مطلق ربوبیّة یربّیه بها ولا یصلح للتربیّة الّا هی
مثلا در علویّات مرّیخ از حضرت ربّ الارباب کاالله است تربیت
از جهات صفات قهریّه که ان غلبه وشدّت واستعلا واستیلا
وامثال انست بهره رسیده واین صفات بربوبیّت مرّیخ برخواستند
وتعیّن ربوبیّت خویش نسبت با مرّیخ از اسماء القویّ والقاهر
والشّدید والغالب وغیرها درخواستند ودر سفلیّات هر
چیز را که تعلّق بمرّیخ داشت بهمین صفت بیاراستند همچنانکه
مشتری را تربیت از جهت صفات لطیفه از علم وحلم وعدل وصلاح
وعفّت ورأفت رسید واین صفات بربوبیّت مشتری قیام
نمودند واز اسماء العلیم والحلیم واللّطیف والرّؤف تعیّن

فتح

ربوبیت ایشان باتمام انجامید و در سفلیات هرچه متعلق بمشتری
بود ازان تربیت وانتظام یافت پس مشتری و مریخ بمثل مظهر اسم الله
باشند لکن من حیث الربوبیة الخاصة وهکذا حفظ الملائکة من اسم
السبوح والقدوس وحفظ الشیاطین من اسم الجبار والمتکبر و حفظ
انسان از اسم اعظم الله امده وقسط اوفی در این باب ما در شرح
دعاء کمیل اورده ایم **ساقیة** اینکه مر هر رکنی از ارکان
دوازده کانه سی اسم مخصوص مسخر امده من باب اعتبار غلبه
صفات مخصوصه و بروز و ظهور سلطنت و تربیت خاصه است
والا مربوب و مسخر و مظهر هر یك مربوط بدیگری و محفوظ از دیگری
نیز میباشد و محروم و محجوب از فیض دیگر نیست زیرا که میان انوار
مجرده احتجاب و احتجاز نیست چنانکه اشاره شد و بدانکه هم چنانکه
اسماء الهیة متفاضلند در شرف و فضیلت با بودن کل انها در
غایت شرف وفضل مثل ایات قرانیة با بودن تمام در حد اعجاز و
غایت فصاحت و نهایت بلاغت مظاهر و مجالی و مربوبات انها
در عالم اعیان متفاوت و متخالف است در شرف و فضیلت

وکمال

سانحه

وکمال فکلما کان اعلی رتبة واقوی وجودا فهو اکثر جمعا للمعانی
واشد وحدة وکان اکمل وافضل لانه تحت اسم هو اکثر احاطة
لغیره من الاسماء والجامع لجمیع الفضائل والکمالات هو الانسان
الکامل لکونه مربوبا و مظهرا الامام الائمة والاسم الاعظم الجامع
وهو الله وبیان این مقصد اسنی ان شاء الله خواهد شد
ساقیة از بعضی از اعلام نقل شده که اسماء مفرده
معدوده مضبوطه در قران مجید واخبار ال محمد علیهم السلام سیصد و
شصت است و بیش ازین دیده نشده و ضبط نشده و کفعمی
طاب ثراه در مصباح خود جمع فرموده و ذکر کرده است واین
امهات اسماء اند که بعدد درجات منطقة البروج است که
مدار و مسیر شمس و مصباح عالم است و اسماء غیر محصوره دیگر
در تحت حیطه این اسماء محصوره است مثل خالق و رازق و
حافظ که در حیطه قادر است واین اسماء محصوره سیصد و
شصت کانه در تحت سلطنت دوازده اسم و حیطه دوازده
رکن است که دوازده برج فلك وجود است و دوازده خلیفه

اسم اعظم است وان دوازده اسم تحت حیطهٔ سه اسم است که
ظاهر و متجلّی در سه عالم کلّیه است از ناسوت و ملکوت و جبروت
و هر عالمی حاجب عالم فوق است که روح ان و سرّ انست و اختصاص
هر محاطی بهر محیطی باعتبار غلبهٔ ظهور و بروز ان محیط است
دران محاط و الّا فلکلّ اسم حظّ و نصیب من الاخر و این است
سرّ و نکتهٔ اینکه ان دوازده اسم اعظم یکی ناطق و یکی صامت و
یکی قائم و یکی قاعد و یکی کاشف حقائق و یکی ساتر حقائق
باشد وان سه اسم در تحت حیطه و سلطنت اسم واحد باشند
اوّلنا محمّد ص اوسطنا محمّد ص اخرنا محمّد کلّنا محمّد ص وان اسم واحد مکنون
مخزون تحت تربیت اسم الله قل ادعوا الله او ادعوا الرّحمن
ایّاما تدعوا فله الاسماء الحسنی حکماء شامخ الشّان فرموده اند
که ایجاد فرمودن خداوند عالم را بر دو قسم است قسمی بواسطه
و قسمی بدون واسطه وانچه بدون واسطه ایجاد فرموده بجهت
الوهیّت و معنی اسم الله است وانچه بواسطه خلق فرموده بجهت
رحمانیّت و معنی اسم رحمن است که عبارت از رحمت واسعه که لازمهٔ

ربانیّت و تربیت و ربوبیّت است چنانکه مشاهد است
رأفت و رحمت هر رب نسبت بمربوب و هر مربّی نسبت بمربّای
خود و باین نکته در بسمله که مفتتح هر خیر و مفتاح هر برکت است
توصیف الله را برحمن اورده وان رحمت واسعه رحمانیّت همان
حقیقت محمّدیّه است در مبدء قوس نزول و نشر دائرهٔ وجود
و ما ارسلناک الّا رحمة للعالمین و تحقیق این قضیّه خواهد
امد انشاء الله و چون مرجع کل برب الارباب و مبدء هر وجود
بحضرت الوهیّت است فرموده قل ادعوا الله او ادعوا الرّحمن ایّاما
تدعوا فله الاسماء الحسنی الا ای طوطی گویای اسرار مبادا
خالیت شکّر ز منقار سرت سبز و دلت خوش باد جاوید که خوش
نقشی نمودی از خطّ یار سخن سربسته گفتی با حریفان خدا را زین
معمّا پرده بردار گفتمش حرف با اغیار نمی باید گفت زیر لب گفت
که بسیار نمی باید گفت ما وعده کردیم که از طور ایجاز و اقتصار
تجاوز و تخطّی نکنیم در تادیهٔ مرام و تسویهٔ کلام لکن چکنم در
اندرون من خسته دل ندانم کیست که من خموشم و او در فغان و

درغوغاست گویا مقناطیس معرفت وجاذبهٔ قوّت شوق و
ذوق جناب مستطاب میکشاند زمام کلام را و میباید جوهر مرامرا
و میرساندم بگوش کرد رتحقیق حق بگوش کر اگرچه فرموده اند لا
تعطوا الحکمة غیر اهلها فتظلموها لکن گفته اند لا تمنعوها عن
اهلها فتظلموهم پس اطاعة لامره واجابة لحکمه بنحو توضیح ما قرّرنا
و تشریح ما حقّقنا گوئیم چون عنایت الهیّه اقتضای ایجاد موجودات
و احداث محدثات نمود و بدون توسّط اسباب و علل محال می‌نمود
ابی الله ان یجری الامور الّا باسبابها و این ابا و امتناع نه بر وجه
جزاف و محض ارادهٔ جزافیّه است بلکه افعال و ارادات و مشیّات
الهیّه تابع استعدادات و تهیّؤات و قابلیّات مشاءات و مرادات
و مجعولات است و استعدادات و قابلیّات و تهیّؤات ذاتیّات
برای مستعدّات و ممکنات و قابلات و الذّاتی لا یعلّل و لا
یجعل و لا یتغیّر و لا یتبدّل کما بیّن فی الالهیّات و ما در شرح دعاء
کمیل و حصن حصین خود بیان کرده ایم و لله درّ صدر الحکماء
حیث قال الحقّ سبحانه واحد فی ذاته اذ لا شریک له فی ذاته و

واحد

واحد فی صفاته اذ لا تزید صفاته علی ذاته و واحد فی افعاله اذ
لا شریک له فی فعله اذ جمیع الموجودات منتسبة الیه تعالی امّا
بلا وسط او بوسط هو فعله ایضا فکلّ ما فی الکون امّا فعله او فعل فعله
او فعل فعل فعله تعالی و هکذا الی آخر الکون علی ترتیب الاشرف
فالاشرف و الاقرب فالاقرب الی الاخسّ فالاخسّ و الابعد فالابعد
فلو لم یکن وجوده علی هذا النّظام لما کان لائقا بالحکیم ذی الجلال
و الاکرام و بطل عدل الله فی خلق السّموات و الارض و انهدم النّظام
و بطلت الغایات و الرّجوع الی الماوی و انتقال النّشاء من الاولی
الی الاخری فجاء العبث و الجزاف تعالی عمّا یقول الظّالمون علوّا کبیرا
و اینکه اشاعره و من حذا حذوهم جمیع افعال از شریف و خسیس و
عالی و دانی حتّی افعال طبیعیّه مثل هضم و دفع فضول غذا و ماجری
مجریها نسبت بحضرت مبدع الخلق و الامر تبارک و تعالی شأنه داده اند
تصریحا او تلویحا بدون توسّط اسباب نیست مگر از روی جهل
و قصور و عجز از ادراک حقائق امور و در باب خلقت آدم بید الله
سبحانه از حضرت صادق مبیّن الحقائق ؑ مرویست که لو انّ الله

عزّ وجلّ خلق الخلق بيده لم يحتجّ في خلق آدم انّه خلقه بيده فيقول
ما منعك ان تسجد لما خلقت بيدي افتري الله يبعث الاشياء بيده
وآية شريفهٔ الله يتوفّى الانفس حين موتها مع قوله تعالى قل يتوفّيكم
ملك الموت الّذي وكّل بكم مثبت مدّعاست نشاء الله پس آنچه در
حقيقتي وجوهرهٔ نورانيّه مجرّده خالية عن القوّة والاستعداد عارية
عن الصّور والموادّ ايجاد فرمود واختراع وابتداع نمود وانرا كامل
بالفعل من جميع الجهات جعل فرموده فتجلّى لها بها فاشرقت وطالعها
فتلألأت والقى في هويّتها مثاله فاظهر عنها افعاله وان نور
مجرّد را علّت موجودات قرار داده بعلل اربعه امّا بنحو علّة غائيّة
پس واضح است زيرا كه اوست ثمرهٔ شجرهٔ وجود خلق الخلق لهم وايابهم
اليهم وحسابهم عليهم وامّا بنحو علّة صوريّه پس تمام موجودات از
غيب وشهاده طيّب وخبيث نوراني وظلماني صورت نور وضوء
يا عكس ظلال وظلّ اوست وامّا بنحو علّة مادّيّه پس چون دوات و
مجمع كلمات وآيات كونيّه است وبذر وحبّ شجرهٔ وجود است وامّا
بنحو علّة فاعليّة پس چون محلّ مشيّة الله بلكه مشيّة الله كه خلق

الاشياء

الاشياء بالمشيّة وخلق المشيّة بنفسها ست وخزينهٔ حقائق ومفتاح
غيب واصل ومخّ اعيان است وبان درّهٔ بيضا وجوهرهٔ شرقاء ابواب
كرم وجود خود را گشود وغياهب ممكنات را كلّا اضائه واشراق نمود
وازصدر تا ساقهٔ عالم امكان وعمق اكبر را خلعت وجود عطا فرمود
واوست وجه الله الّذي اضاء له كلّ شيء ورحمته الّتي وسعت كلّ
شيء بكم فتح الله وبكم يختم واخبار وآثار اين باب فوق حدّ احصاست
واستبعاد مستبعدين واستعجاب مستعجبين مثل انكار منكرين و
الحاد ملحدين بي وجه است واز نهين قصور وجهل است سبحان
الله استبعاد واستعجاب نميشود كه ساق وشاخ وبرگ وسعف
وليف وطلع وثمر با الوان وطعوم وروائح وخواص وآثار غير معدوده
از يك هستهٔ خرما برايد وتمام اينها در هسته مندمج ومندرج
باشد وهكذا مثل زردالو ساقه وشاخه وپوست وخار وبرگ
وكل واشكال والوان وطعوم وروائح وخواص كثيره در يك حبّه
مكمون ومكنون باشد وتمام انها بروزات وجلوات وشئونات
ان حبّه باشد با انكه از اضعف موجودات واخسّ وانقص

اشیاء است واستبعاد میشود صدور و بروز و ظهور عالم
بمراتبه و درجاته وعالیه وسافله ومجرده ومادیه از حقیقت محمدیه
ودوحه احمدیه وهو اسم الله الاعظم الجامع ووجه الله الاکرم الساطع
وفیض الله الاقدم الواسع فقد جاءکم بصائر من ربکم فمن ابصر فلنفسه
ومن عمی فعلیها وما انا علیکم بحفیظ ذلك هدی الله یهدی به
من یشاء وهذا معرفتی وخبرتی واجتهادی واعتقادی ثبتنی الله
علیه فی معاشی ومعادی وان جوهر مجرد نورانی را تمامیت و
کاملیت بچهار جزء مقرر شده ومظهریت ان اسم اعظم لصفات
الله العلیا ومصدریته لافعاله الحسنی بچهار رکن استوار گشته
جزء اول و رکن اعظم جهت وجود وانوجاد اوست از صقع
ربوبیت واین وجهه الهیه وجنبه مطالعه ومشاهده جمال
وجلال حضرت حق واجب الوجود است وتعبیر از ان بسر مکنون
واسم مخزون وجزو مصون شده است در این حدیث شریف و
جزء ثانی ان جهت جبروت وروحانیت وسر ذات ان جوهر است
وجزء سیم جهت ملکوت وباطن انست وجزء چهارم ملك وظاهر

وشهاده

وشهاده وناسوت انست وگاهی تعبیر از این سه جزء بعقل ونفس
وقلب میشود چنانکه حکیم سبزواری طاب ثراه فرموده است که
حمعسق اشاره وکنایه است از اینکه حق لا باطل محمد عقل ونفس و
قلب بلکه هر موجودی قوام موجودیت وتمامیت حقیقت ان باین
سه جزو است که جبروت وملکوت وناسوت خوانند مثلا لبن و
شیر را چون جعل نمایند ناچار مائیت دارد وکشکیت دارد ودهنیت
دارد روغنش جبروت وکشکش ملکوت وابش ناسوت انست
وچون بادام کامل خلق شود لابد پوست دارد مغز دارد روغن دارد
وچون انسان کامل موجود شود البته بدن دارد وروح دارد و
عقل دارد وباین سه چیز بعلاوه وجهه ربوبیت ونور وجود کلمه
تامه وحقیقت قائمه میشود واین اجزاء اربعه متلازم ومتقارن
در وجود است واز این چهار جزو که قوام حقیقت محمدیه است
جزو که سه اسم ان باشد ظاهر فرمود چون محتاج الیه خلق است وسایر
موجودات باین اجزاء ثلثه مفتاق هستند بنحو افتیاق واحتیاج
مجلی بجالی ومظهر بظاهر ومربوب برب وناقص بمکمل ومتعلم

بمعلّم ومريد بمرشد وتلميذ باستاد پس بجبروتيت خود تربيت وتكميل

وارشاد وتعليم فرمود جبروتيين مقربين وقواهر اعلين وجواهر

قدسيّة قدّيسه را چنانكه فرموده اند روح القدس فى جنان الصاقورة

ذاق عن حدائقنا الباكورة يعنى ذاق عن حدائق علمنا وحكمتنا التى

هى جبروتنا اوّل ما ابتكر واينع من فواكهها والصاقورة قحف الرّأس

وكناية عن جنّة العليا العدن وقد سمعت كثيرا قوله كنت انا وعلىّ نورا

بين يدى الله وانّ الله خلقنى وعليّا من نور واحد قبل خلق آدم

باربعين الف سنة ثمّ قسمه نصفين اى متناصفين متساويين

فى الفضل بحيث يكون كلّ واحد منهما كالاخر فهو من النّصف يعنى

العدل لا النّصف بمعنى التجزية ثمّ خلق الاشياء من نورى ونور

علىّ ثمّ جعلنا عن يمين العرش يعنى عن الجهة الاعلى الرّوحانيّة لا الاسفل

الجسمانيّة فسبّحنا فسبّحت الملائكة وهلّلنا فهلّلوا وكبّرنا فكبّروا فكلّ

من سبّح الله وكبّره فانّ ذلك من تعليمى وتعليم علىّ الى غير ذلك ممّا

ورد من هذا النّمط اوليس التّهليل والتّسبيح غذاء القدّيسين

النّورانيّين وحديث تعليم جبرئيل جواب ربّ جليل از سؤال من انا

ومن انت معروفست وذلك انّ جبرئيل كان جالسا عند النّبىّ ص فاتى

علىّ فقام له جبرئيل فقال ص اتقوم لهذا الفتى فقال انّ له علىّ حقّ التّعليم فقال

النّبىّ ص وكيف ذلك يا جبرئيل فقال لمّا خلقنى الله تعالى سئلنى من انت

وما اسمك ومن انا وما اسمى فتحيّرت فى الجواب فاذا هذا الشّابّ فى

عالم الانوار قال لى قل انت ربّى الجليل واسمك الجميل وانا العبد الذّليل

واسمى جبرئيل وكافى است فقرهٔ شريفهٔ زيارة جامعه من اراد الله

بدء بكم ومن وحّده قبل عنكم وافاضت فرمود وتربيت نمود

سكّان ملكوت را بجهت ملكوتيّت خود وتربيت فرمود قطّان

ناسوت را سموات وما فيها را برفعت وديموميّت وقوّه وقدرت

خود وعالم كيان ودو كون وفساد را بجهت بشريّت وعنصريّت

خود پس عوالم ثلثه كلّيّه از آفاقيّه وانفسيّه در تحت تربيت حقيقت

محمّديّه ودر حيطهٔ سلطنت احمديّه افتاده ودر كمالات وخيرات

وفيوضات خود بان نور مقدّس محتاج شده اند وهر موجودى

از موجودات عالم هرچه دارد ودارا شده از ان عين الحيوة و

فوّارة الرّحمة اخذ كرده وبهره مند شده وچون اسم مبارك انوجود

مقدّس مذکور شود شکر نعمت و تعظیم شأن او لازم میشود بحکم
عقل بوجوب شکر منعم فیا ایّها الّذین امنوا صلّوا علیه وسلّموا تسلیما
یعنی اطلبوا الرّحمة له من الله شکراً له وسلّموا ذلك المقام استحقاق
الشّکر له تسلیماً صادقاً کاملاً با اینکه چون شخص طالب شود فیض
خدا را و سؤال کند رحمت خدا را برای خودش ناچار برای وسیله و
واسطهٔ خود طلب کند تا از او عبور کند بشخص عاید و واصل شود مثل
برگ درخت که چون طالب آب شود باید آبرا برای اصل و بیخ درخت
طلب کند تا منتفع شود و بدون آن میسّرش نیست لانّ الله تعالی
یفیض و ینزل جمیع فیوضاته و شؤوناته و رحماته اوّلا علی النّبیّ الاعظم
وسایر الخلق یستفیضونها بعبورها علیه و در مقام تربیت و تکمیل
خلق کائناً ما کان چهار اثر و چهار فعل لازم و ناچار در کار است و
آن حیوة و رزق و موت و علم است چنانکه از روانی نقل شده و این
چهار ارکان اربعهٔ عرش وجود است و مراد از حیوة قوام هر چیزیست
بنحو لائق بآن چیز و مراد از موت انتقال از نقص بکمال و تطوّر باطوار و
تبدّل و تحوّل از مقامی بمقامی و عالمی بعالمی و تصوّر بصور عدیده

متعاقبة

متعاقبة الحصول و مراد از رزق غذاء و مایهٔ بقا و نشو و نموّ مرزوقست
و در هر موجودی مناسب و ملائم آن و بما یلیق به باید باشد در
اجسام و جسمانیّات از مقولهٔ جسم و در ارواح و روحانیّات از
مقولهٔ روح است مثلا غذا و رزق عاقله فکر و ادراك کلّیاتست
و غذاء روحانیّات و ملائکه تسبیح و تحمید است و غذاء جبروتیّین
و کروبیّین علم و حکمت است و غذاء بدن جسمانی جسمانیست و غذاء
عین و باصره رؤیت است و ابصار و غذاء گوش و سامعه شنیدنست
و سماع و غذاء طیّب و سعید از طیّبات و سعادات است و غذاء
خبیث و شقی از خبیثات و شقاوات است و هکذا فی کلّ حیوان و طیر
و وحش و جنّ و انس بل فی کلّ جارحة و عضو می بینی که چون هر یك
از مذکورات و غیر مذکورات چون از غذاء خود محروم و ممنوع و محبوس
شود و از ما یلیق بشأنه دور و مهجور گردد مهمل و فاسد و مضطرب
و مشوّش میشود و دائماً در سعی و طلب و جلب و جذب آنست
انّا شققنا الارض شقّاً فانبتنا فیها حبّاً و عنباً و قضباً و زیتوناً و
حدائق غلباً و فاکهةً و ابّاً متاعاً لکم و لانعامکم و مراد از علم ادراك

ضارّ ونا فعست و فهم ملائم از ناملائم لیجلب الاوّل و یدفع الثّانی
واین ارکان اربعه بملاحظهٔ عوالم ثلثه دوازده رکن میشود و
علیها مدار الوجود و چون هر فعلی و اثری ناشی از صفتی و صادر
از اسمی از صفات و اسماء ربوبیّت ربّ الارباب ست ناچار
برای هر رکنی در تمامیّت فعل و اثر آن رکن اسماء خاصّه و صفات
مخصوصه مربوط و منوط است و مسخّر انست و این سیصد و شصت
اسم که عماد و سناد عالم و مدار شمس وجود است بعدد درجات
منطقة البروج ست و تصدّی و تعرّض شرح و بیان مدالیل و
مفاهیم ان اسماء شریفه و ربط و الفت دادن هر یک طائفه بر کنی
از ارکان دوازده کانه اقبالی بیشتر و حالی خوشتر و بالی فارغ و مجالی
واسع لازمه دارد و در اینقدر که بالسان کلیل و فهم علیل بعرض
رسانید روای غلیل و شفای علیل خواهد بود انشاء الله و برای
تأیید و تاکید این تحقیقات رشیقه و تشدید و تسدید اینمطالب
انیفه حدیث عقل و جهل را در میان اوریم و نقل معنی از نقل
مجلس سازیم   أعد ذکر نعمان لنا انّ ذکره   هو المسک ما کرّرته

يتضوّع

يتضوّع   فی الکافی عن ابی عبد الله انّ الله خلق العقل و هو اوّل
خلق من الرّوحانیّین عن یمین العرش من نوره فقال له ادبر فادبر ثمّ
قال له اقبل فاقبل فقال الله تعالی خلقتك خلقاً عظیماً و کرّمتك علی
جمیع خلقی قال ثمّ خلق الجهل من البحر الاجاج ظلمانیا فقال له ادبر فادبر
ثمّ قال له اقبل فلم یقبل فقال له استکبرت فلعنه پس ذکر فرمود
جنود عقل و جنود جهل را و ما در این مقام ببیان ان دو طائفه
جنود محتاج نیستیم در تحقیق این دو سلطان متنازع متباین تکلّم
میشود و در وافی از کتاب خصال صدوق طاب ثراه نقل فرموده
عن علیّ عن رسول الله ص قال قال رسول الله ص انّ الله عزّ و جلّ
خلق العقل من نور مخزون مکنون فی سابق علمه الّذی لم یطّلع علیه
نبیّ مرسل و لا ملك مقرّب فجعل العلم نفسه و الفهم روحه و الزّهد
رأسه و الحیاء عینیه و الحکمة لسانه و الرّأفة همّته و الرّحمة قلبه ثمّ
حشاه و قوّاه بعشرة اشیاء بالیقین و الایمان و الصّدق و السّکینة
و الاخلاص و الرّفق و العطیّة و القنوع و التّسلیم و الشّکر ثمّ قال عزّ و
جلّ له ادبر فادبر ثمّ قال له اقبل فاقبل ثمّ قال له تکلّم فقال الحمد لله الّذی

ليس له ضدّ ولا ندّ ولا شبيه ولا كفو ولا عديل ولا مثل الّذى كلّ
شئ لعظمته خاضع ذليل فقال الرّبّ تبارك وتعالى وعزّتى وجلالى
ما خلقت خلقا احسن منك ولا اطوع لى منك ولا ارفع منك ولا
اشرف منك ولا اعزّ منك بك اجى بك اخذ بك اعطى بك اوحّد بك
اعبد بك ادعى بك ارتجى بك ابتغى بك اخاف بك احذر بك الثّواب
بك العقاب فخرّ العقل عند ذلك ساجدًا فكان فى سجوده الف
عام فقال الرّبّ تبارك وتعالى ارفع رأسك وسل تعط واشفع
تشفّع فرفع العقل رأسه فقال الهى اسئلك ان تشفّعنى فيمن خلقتنى
فيه فقال الله عزّ وجلّ للملئكة اشهدكم انّى قد شفّعته فيمن خلقته
فيه فاعلم نوّر الله روحك بالايقان كه لفظ عقل در اصل بمعنى
حبس و نگاهداشتن است والعاقل هو الّذى يحبس نفسه ويردّها
عن هويها ومن هذا قولهم اعتقل لسان فلان اذا حبس ومنع
من الكلام ومنه عقال البعير وفى الاصطلاح يطلق على احد معانى
اربعة الاوّل انّه نور روحانى تدرك به النّفس العلوم الضّروريّة
والنّظريّة واوّل ابتداء وجوده عند اجتنان الولد ثمّ لا يزال ينمو

الى ان يكمل البلوغ ويسمّى بالمطبوع وقيل يبدو اصله عند البلوغ
ويكمل عند الاربعين الثّانى حالة وملكة للنّفس تدعوها الى ارتكاب
الخيرات واجتناب الشّرور وعليه ورد انّ العقل ما عبد به الرّحمن و
اكتسب به الجنان والثّالث القوّة الّتى يستعملها النّاس فى امور
معاشهم الّا انّ ما لا يوافق الشّرع فهو مذموم يسمّى فى لسان الشّرع
بالشّيطنة والنّكرى الرّابع مراتب استعداد النّفس فى تحصيل العلوم النّظريّة
من العقل الهيولانى والعقل بالملكة والعقل بالفعل والعقل المستفاد
ودر اين چهار معنى براى عقل نزاعى نيست وببعضى اعتبارات و
حيثيّات اطلاقات واستعمالات ديگر نيز در عقل وارد شده وعلّامه
مجلسى قدّس الله روحه ومن حذا حذوه اعتقاد فرموده اندكه در
عقل در لسان شرع مقدّس محمول بر دو معنى اوّلست و عند التّحقيق
معنى دوّم ثمره وغاية معنى اوّلست قال العلّامة المجلسى تغمّده الله فى رحمته
فى اربعينه ما فى بعض الاخبار من انّه اوّل خلق من الرّوحانيّين فيحتمل ان
يكون المراد به انّه اوّل مقدّر من الصّفات المتعلّقة بالرّوح واوّل
غريزة تطبع عليها النّفس وتودع فيها او يكون اوّليّته باعتبار اوّليّة

مایتعلّق به من النّفوس واما خبر اوّل ما خلق الله العقل فلم اجده فی
الاخبار المعتبرة وانّما هو مأخوذ من اخبار العامّة ومثله خبر اوّل ما
خلق الله نوری او روحی وظاهر اکثر اخبارنا انّ اوّل المخلوقات المآء
او الهوآء ثمّ قال اعلم انّ اکثر ما اثبتوا للعقول المجرّدة قد ثبت لارواح
النّبی والائمّة فی اخبارنا المتواترة علی وجه آخر فانّهم اثبتوا القدم
للعقل وقد ثبت التّقدّم فی الخلق لارواحهم واثبتوا له التّوسّط فی
الایجاد والاشتراط فی التّأثیر وقد ثبت کونهم علّة غائیّة لجمیع المخلوقات
وانّه لولاهم لما خلق الله الافلاک واثبتوا کونه واسطة فی افاضة العلوم
والمعارف علی النّفوس والارواح وقد ثبت فی الاخبار انّ جمیع العلوم
والحقائق والمعارف بتوسّطهم یفیض علی سایر الخلق حتّی الملائکة و
الانبیاء واقول امّا اعتبار خبر اوّل ما خلق الله العقل پس بتکثّر وتعدّد
اخبار باین مضمون وتدوّن آنها در کتب معتبره وتلقّی علماء اعلام
آن مضمون را بقبول واضح میشود وخود آن بزرگوار نیز اقرار فرموده
بتقدّم روح نبی اعظم در خلق واما اخبار اوّل المخلوقات المآء او الهوآء
پس بعد از این ایراد میشود وبیان مراد وتحقیق معانی آنها میشود ان شاء الله

وگویا انکار این عالی مقدار مر بودن صادر اوّل عقل متوجّه است
بآنچه فلاسفه در معنی عقل وکیفیّت صدور وخلق از مبدء اوّل گفته اند
وحاصل آن کلامی است که سیّد حکما در جذوات آورده فرماید چون
دانسته شد که وحدت ینبوع کمال ومنبع خیر وکثرت سرچشمهٔ نقص
ومعدن شرّ است وذات مجعول ظلّ ذات جاعل تامّ واز حیثیّت کنه
ذات جاعل منبعث است وبالضّرورة الفطریّة تا مجعول مخصوص
معیّن را مناسبتی خاصّ وخصوصیّتی بعینها با ذات جاعل معیّن نباشد
که ما عدای آن مجعول را آن مناسبت وخصوصیّت نبوده باشد صدور
وانبعاث او بخصوصه دون غیره از آن جاعل صورت معقولیّت نخواهد
داشت پس متبیّن شد که در طباع کثرت نیست که از واحد حق من
جمیع الجهات معاً ودر یکدرجه واز یک حیثیّت صادر شود واین
از نقص کثرت است نه از نقصان وقصور وحدت مانند ممتنع بالذّات
که قابلیّت تعلّق قدرت ندارد از نقصان خود نه از قصور قدرت
وچون از اصول ممهّدهٔ حکمت ومما انعقد علیه اجماع الحکمآء الرّاسخین
والعقلآء الشّامخین است که جعل جوهر ذات وابداع کنه ماهیّت

واعطاء تأکّد و وجوب وافاضت تقرّر و وجود از غیر قیّوم واجب
بالذّات جلّ ذکره وعزّ سلطانه تخیّلی ناممتشّی و تصوّری ناممکن و
سودای خام وآرزوی بی سرانجام است وعقول ونفوس وطبایع و
حرکات وغیر ذلك جهات وحیثیّات واسباب و وسایل وشرائط و
روابط ومتمّمات ومعدّات ومصحّحات اند لاغیر پس تکثیر حیثیّات که
مصحّح استناد متکثّرات بوده باشد و در درجات مرتّبة الی الواحد
الحقّ الاحدیّ الذّات من کلّ جهة از فوهات مراصد وامّهات مقاصد
باشد معلّمین ورؤسای مشّائیّه چنان تصوّر کرده اند که صادر اوّل
که اکرم واقدم انوار عقلیّه سلسلهٔ بدویّه است جوهریست بحسب
وجود عینی ونوریست وحدانی بوحدتی عددی ظلّ وحدت حقّهٔ
واحد حقیقی وبساطتی جوهری ظلّ احدیّت مطلقهٔ ذاتیّهٔ وجوبی
وهویّتا ورا فی وحدته العددیّة وبساطته العینیّة شش حیثیّت نفس
الامری در ملاحظهٔ عقلی ولحاظ تحلیلی لازم ذاتست ماهیّت و
وجود وجواز ذاتی و وجوب بالغیر وتعقّل ذات خود عقلاً حضوریّا
وتعقّل ذات مبدع جلّ ذکره بقدر امکان واسم عقل اوّل این

حیثیّاترا

حیثیّاترا متناول است تضمّناً والتزاماً اگرچه معلول اوّل بالحقیقة
یکی از اینهاست چون حیثیّت ماهیّت وحیثیّت امکان ذاتی هر دو
حال جوهر ان معلولند فی ذاته بما هو بالقوّة بحسب ذاته این هر دو را
در قوّهٔ یك حیثیّت اعتبار کرده اند وبمنزلهٔ مادّه گرفته اند وچون
حیثیّت انیّت وحیثیّت تعقّل ذات هر دو حال ان جوهرند فی
ذاته ولکن بما هو بالفعل من تلقاء افاضة الجاعل این هر دو را نیز
یك حیثیّت گرفته اند وحیثیّت وجوب وحیثیّت تعقّل مبدء حال
اویند مستفاد از مبدء وقیاس بذات مبدء پس این هر دو را نیز
یك حیثیّت اعتبار کرده اند وچون اشرف حیثیّاترا مناط نسبت
معلولات در مرتبهٔ ثانیه شمرده اند چه تکثّر حیثیّات ذات مجعول تکثّر
اعتبارات ذات جاعل است پس ذات واحد حق را جلّ مجده بعد از
ابداع مجعول اوّل بالفعل سه اعتبار عارض شد علیّت ماهیّت ممکن
بالذات وجاعلیّت موجود بالفعل عاقل ذات وجاعلیّت واجب بالغیر
عاقل ذات مبدء باعتبار افضل حاشیتین که در شمار صورتست
نوری عاقل فاضل که عقل ثانی باشد افاضه میفرماید وباعتبار حاشیه

که بمنزلهٔ مادّه است جرم فلك اقصی و باعتبار حیثیّت متوسّطه
جوهری محرّك و مدبّر که نفس مجرّدهٔ فلك الافلاکست و تکثّر حیثیّات
و اعتبارات که مصحّح تکثّرات معلولاتست در این مرتبه متزاید و
متضاعفست و علی هذا السّبیل الی اخر سلسلة الانوار العقلیّة
و هو العقل الاخیر المفیض علی ما یحویه فلك القمر و الی سافلة التّقرّر و
اقصی الوجود و بعضی تثنیهٔ حیثیّت کرده اند جواز ذاتی و وجوب
بالغیر و سایر حیثیّات در این دو تضمین کرده اند این تقریر مشرب
مشّائین بود و خود سیّد سند و حکیم معتمد نیز بر این حیثیّات
و اعتبارات که تقریر شد افزوده و اعتبار دوازده حیثیّت فرموده
بعد از مذاق رواقیّه و اشراقیّه آورده که هر نیّر قاهر متوسّط و استضائی
و استناری از شعاع نور قاهر عالی و اشراقی و افاضت شعاعی
بر نور سافل و نیز هر سافل را فقر ذاتی و مقهوریّتی و ذلّ عاشقیّتی
قیاس بذات عالی و هر عالی را استغنای ذاتی و قاهریّت سلطنتی
و عزّ معشوقیّتی نسبت بجوهر سافل لازم جوهر ذات و مقتضای
خصوصیّت حقیقت افتاده است و چون انوار مجرّدهٔ عالیه میانهٔ

سافلات

سافلات و نور الانوار عزّ سلطانه حاجب نمیشود چه حجب از خواص
غبار و هجوهر لوازم جرمانیّت و هیولانیّت است پس اوّل انوار عقلیّه را
جهات تکثّر همین از حیثیت قبول شروق شعاع و حیثیّت مشاهدهٔ
سلطان نور الانوار و حیثیّت استفادهٔ فعلیّت تقرّر و وجود و وجوب و
فعلیّت وجود و حیثیّت تفرّد ذات و حیثیّت لیست مع الله و هالکیّت
حین الوجود که از خواص طباع امکان است و حیثیّت ذلّ مجعولیّت
و حیثیّت مقهوریّت استعشاق نسبت بنیّر قاهریّت نور حق و
علوّ کبریاء جاعل مطلق و حیثیّت استغناء عمّا سوی ذات الله سبحانه
علی الاطلاق و حیثیّت افاضهٔ فیض رشح بر سافلات و حیثیّت اشراق
شعاع بر انوار سافله است و بحسب تکثّر این حیثیّات اعتبارات
ذات جاعل حقّ تام عزّ سلطانه متکثّر میشود و امّا در سایر انوار
مجرّدهٔ قدسیّه از جهت انعکاس شعاع و قاهریّت اشراق هر عالی
بر سافل و مقهوریّت اعتشاق هر سافل مر عالی را و تضاعف اشعّهٔ
منعکسه و تعانق بدایع فیوضات و اصطحاب عجایب مناسبات
افتقار و استنار و استبهاج و استعشاق و مطالعه و مشاهدهٔ

هر یك یك قیاس بجناب متعالی رب الارباب و نور مبدء المبادی
تارة بلا واسطه در عرض سلسلهٔ قاهریت سنخ ذات و نورانیت
جوهر هویت و تارة بواسطهٔ متوسطات مترتبهٔ سلسلهٔ طولیهٔ ابدا
و افاضهٔ جهات تحصیل کثرت اعتبارات و تصحیح اسناد متکثرات
الی الواحد الحق سبحانه و تکثیر انوار عقول و نفوس مجردهٔ سماویه برون
از دایرهٔ حصر و عقول نوریهٔ قاهرهٔ ارباب انواع فلکیه و عنصریه فوق
نطاق احصا چنانچه قران حکیم میفرماید و ما یعلم جنود ربك الا
هو متسع السبیل و متضح الدلیل است انتهی و الحق المختار من
کلمات الاخیار و اشارات الاخبار آنست که جوهری مجرد دراك
محیط بالاشیاء من جمیع جهاتها عارف بالشیء قبل کونه که باشد
علت موجودات و نهایت مطالب و بذر عالم کون و ثمرهٔ طیبهٔ
شجرهٔ وجود ممکن است و مطلقا دلیلی بر امتناع آن نیست و
کلما قرع سمعك و لم یقم علی امتناعه برهان فذره فی بقعة الامکان
و لا محاله این امر ممکن اشرف ممکنات است و چون در ساحت فیاض
علی الاطلاق و حضرت جواد مطلق گرد غبار بخل و امساك نیست

پس در عنایت و حکمت واجب آمد ایجاد آن جوهر مقدس و
احداث آن نور مجرد و از وجود چنین جوهری و ثبوت چنین نوری
هیچ امری منافی و مخالف عقل و شرع لازم نمی آید و اینکه علامهٔ
مجلسی طاب ثراه فرموده که اثبات آن مستلزم انکار بسیاری از
ضروریات دین است دعویست بلا دلیل و مقصدیست بلا سبیل
و اینکه فرموده است که در لسان شرع اطلاق عقل بر سوای دو معنی
اول نشده و هرجا عقل فرموده اند مراد قوای عقلیه و انوار علمیهٔ
انسانیه است من الغرائب بمکان زیرا که چون مسلم آمد که منبع و
معدن و مرکز و مرجع جمیع خیرات و کمالات و سعادات و شرافات
نور محمدی و روح احمدیست و تمام فیوضات و رحمات منتشره
مبثوثه در عالم امکان و دائرهٔ کون و مکان از آن عین طهارت
و عصمت و فوارهٔ علم و حکمت است و در تمام مراتب و درجات عالم
چون شطوط و انهار و جداول و سواقی جاری و ساریست و این
انوار علمیه و قوای عقلیهٔ انسانیه نیز از انوار منبجسه و اشعهٔ منعکسه
آن سراج منیر و مصباح مضیء است و اطلاق و استعمال لفظ

واسم در مبدء واصل اولی واحقّ واصدق است پس صدق
عقل بران ذات مقدّس و روح مجرّد اقرب وانسب است من غیر تجوّز
ولا اشتراك النّبیّ اولی بالمؤمنین من انفسهم برگردیم بر سر مقصود
گوئیم مراد از خلق فرمودن عقل ابداع واختراع فرمودن نور بسیط
جوهری مجرّد مفارق از مادّه ومدّت ذاتاً وفعلاً بالاصالة و
الاستقلال فیه معنی کلّ شئ و هو حقیقة الحقائق وخزینة الکون
وبذر الوجود و رُوحانی بضمّ راء منسوب بسوی روح است و
الف ونون زائد است ومثل ان در نسبت زیاد است ویمین عرش
جانب اشرف وافضل واقوای عالم روان نشأهٔ مجرّدات صرفه وانوار
محضه است چنانکه یسار عرش عبارتست از جانب اضعف وادون
عالم وان عالم جسمانیّات است ومراد از ادبار عقل توجّه اوست و
تنزّل اوست بسوی عالم وما سوی الله وگاهی میشود که تعبیر ازان
باقبال میشود ومراد اقبال وتوجّه بسوی ما سوی است برای تکمیل
وافاضه وافادهٔ کمالات وخیرات وعلم وادراك وشعور ونطق
علی ما فی الوجود فی کلّ شئ بحسبه و قدر استعداده وقابلیّته بقوّة

وتوسّط

۱۳

وتوسّط ملائکهٔ کرام اربعه اسرافیل وعزرائیل وجبرائیل ومیکائیل
با جود غیر معدود بدون انکه انی از مقام ومرکز ومقرّ ومرتبهٔ خود
که قرب وجوار ومقعد صدق عند ملیك مقتدر است مفارقت
ومباعدت ومهاجرت نماید ولحظهٔ از مشاهدهٔ جمال ومطالعهٔ
جلال حضرت حق سبحانه باز ماند ودور گردد بلکه ترشّح میکند
بفضل وجود کامل خود وبحر فیض شامل خود بر مادون وماتحت
خود پس در هر مرتبه از مراتب نفوس وطبایع وصور ومواد رحمت
ومکرمت خود را بذل میکند وبروز میدهد ودر هیچ مرتبه نقصان
وبطلان بران عارض نمیشود مثل شمس که اشراق کند عالم وانارة
کند مادون را با بودن در مقام خود فکان نوره مع کلّ نبیّ باطناً و
مع شخصه المبعوث ظاهراً نحن الاخرون السّابقون یعنی الاخرون
بالخروج والظّهور کالثّمرة والاوّلون بالخلق والوجود کالبذر در
جذوات سیّد حکما قدّس سرّه اورده که بالاتّفاق ذرّهٔ از ذرّات
وجودات هیولی وصور این عالم از ذات عقل فعّال که عقل قاهر
فلك کلّی قمر است وفیض شعاع او خالی نیست با انکه او در این عالم

وقائم باین عالم نیست وارتباط او را در افاضۀ این عالم تشبیه کرده اند
بشخصی که خطّ مستقیم شعاعی در دست داشته باشد وبر سطحی بنحو
مخروط رسم کند واسّ مخروط در دست او باشد ونقطۀ سیّالۀ راس او را
بر سطح مرور دهد وسیلان بخشد واین نحو ارتباط جوهر ذات و
اتّصال نورانیت اینست در نفس ناطقۀ انسانی که جوهر ذاتش وخمیرۀ
کنه جوهر مجرّدش از اقلیم نور وعالم قدس است واقوی واکد باید تصوّر
کرد ولاسیّما در مرتبۀ عقل مستفاد نفس انسانی منقدّس متالّه که
غایت اختلاط با انوار عالم قدس دارد پس تصوّر کن تشعشع وتلئلؤ
جوهر عقل اوّل واوّل انوار عقلیّه وامام مبدعات وشیخ عالم امر
واشراق وافاضۀ انوار او بر تمام عالم وماسوی واز این مقام عبارتی
بدست فکر وچنگ تخیّل نمی توان انداخت ومراد از اقبال آن
بعبارتی وادبار بعبارتی رجوع وبازگشت وتوجّه اوست در هر
مقام وهر مرتبه بمبدء وحضرت مبدع مخترع خود ومشغول نشدن
والتفات نفرمودن بغیر او سبحانه والوده نگشتن بلوازم وتوابع
امکان وننشستن غبار نقص وعیب بدامن عزّ وجلال آن وصاحب

وانی قدّس الله روحه الصّافی تبعاً لصدر الحکماء المتألّهین فرموده است
فمعنی اقباله اقباله الی الدّنیا وهبوطه الی الارض رحمة للعالمین فنزل
الی هذا العالم فافاض النّفوس الفلکیّة باذن ربّه ثمّ الطّبائع ثمّ الصّور
ثمّ الموادّ فظهر فی حقیقة کلّ منها وفعل فعلها فصار کرةً واعداداً وکثراً
اشخاصاً وافراداً ثمّ قال له ادبر ای ارجع الی ربّک فادبر فاجاب داعی ربّه
وتوجّه الی الجناب قدسه بان صار جسماً مصوّراً من ماءٍ عذب و
ارض طیّبة ثمّ نبت نباتاً حسناً ثمّ صار حیواناً ذا عقل هیولانی ثمّ صار
عقلاً بالملکة ثمّ عقلاً مستفاداً ثمّ عقلاً بالفعل ثمّ فارق الدّنیا و
لحق بالرّفیع الاعلی فادباره عبارة عن رجوعه الی جناب الحقّ وعروجه
الی عالم القدس بالعبودیّة الذّاتیّة شیئاً فشیئاً من ارض المادّة الی
سماء العقل حتّی یصل الی الله ویستقرّ فی مقام الامن والرّاحة ویبعث
الی المقام المحمود الّذی یغبطه الاوّلون والاخرون فاقباله فی جمیع
المراتب ایجابیّ تکوینیّ لا یحتمل العصیان وامر دفعیّ لا یدخل تحت
الزّمان ولا یتطرّق الی السّابق عند وجود اللّاحق بطلان ولا نقصان
وادباره فی الاواخر تکلیفیّ تشریعیّ وکلّه خلقیّ تدریجیّ مقیّد بالزّمان

اهدائی کتابخانه آیت الله شیخ محمد صالح
علامه حائری بکتابخانه استان قدس رضوی
تیرماه ۱۳۵۱

یبطل السّابق عند حدوث اللّاحق شخصًا وجسمًا لاحقیقة وروحًا
وکلّ مرتبة منها عین نظیرته من الاخری حقیقة وغیره شخصًا یعنی انّ
التّرتیب فی القوس الصّعودیّ عکس التّرتیب فی القوس النّزولی لا انّ
کلّ مرتبة منها عین الاخری مهیّة وحقیقة وغیرها شخصًا ففی القوس
الصّعودی تنوّر فوق تصوّر وتکوّن فوق تکوّن وطور بعد طور و
فی القوس النّزولی بالعکس تکوّن قبل تکوّن وطور تحت طور مثلًا فی النّزولی
کان عقلًا فصار نفسًا فصار عقلًا بالفعل فصار مستفادًا فصار
بالملکة فصار هیولانیًا فصار جسمًا فصار صورة وصار هیولا وفی
الصّعود بالعکس حتّی عاد الی ما بدء وبلغ المنتهی فیما کان اوّلا فهو الخاتم
الفاتح بکم فتح الله وبکم یختم هذا ما عندی فی شرح هذا الحدیث و
انّما اقتبسته من مشکوة انوار ائمّتنا وافاضة اشعّة اضوائهم انتهی
موضحًا مشروحًا ولقد اجاد فیما افاد وبدانکه جوهر عقل در جمیع
مراتب ودرجات در غایت تنزّه وکمال تقدّس وسعادت وشرافت
وطهارت وعصمت وعلم وحکمت وجمال وبهاء وسناء است
وتمام کمالات وسعادات وبالفعل است ودر قوّه وشدّت تمامیّت است

وحالت منتظره وجهت قوّه واستعداد که ملاک استکمال ومدار
تدرّج در کمال وتصعّد درج جمال است نداشته واز آمدن در مقام
ناسوتی ونازل شدن بمنزل ارذل ملکی که مثار شرور وغرور وفساد
وزور است غباری بدامن جلالش ننشسته ونقص وعیب وذنبی
براو طاری نشده وبادناس وارجاس جهل وجاهلیّت وظلمات
امکان ودنائت وخساست وغضاضت عالم طبیعت وبطلان
مدنّس واغشته والوده نگشته واز مخالطت باجهّال ومصاحبت
با نسوان ومعاشرت با صبیان ومطاردت باجنود کفر وطغیان
واکل وشرب وجماع وسایر ما یلزم الانسان بما هو حیوان فتوری و
قصوری در اساس وبنیان تجرّد ونورانیّت وتقدّس وروحانیّت او
راه نیافته وصدور وبروز وظهور بعض افعال واقوال ازان
انوار مقدسه وارواح مطهّره که بظاهر حال کاشف از جهل
ودین وحاکی از نقص وشین است مثل استغفار کردن ومتعرّض
مهلکات شدن ودر مهاوی هلاکت افتادن در مقام خود
مؤوّل وموجّه شده است وانشاء الله بیان حق در این باب بوجه

احسن مقبول که گرد و غبار توهّم و تخیّل نقص و شین از خاطر
ارباب عقل و زین بر اید و زائل سازد خواهد شد فانظر لذلك
شطّ واما خلق جهل بدان اوّلاً که مراد از این جهل نه جهل بسیط است
وان عدم علم است از کسی که شأن ان علم است چونکه عدم چه سلب
محض باشد چه عدم ملکه مخلوق و مجعول نیست و قابل جعل نیست
و نه جهل مرکّب است وان صورتیست در ذهن مخالف با واقع
بلکه چنانکه مراد از عقل در این باب علی ما سبق جوهر نورانی مجرّد
عینی مخلوق از صرف رحمت و نور است و لفظ عقل کلمهٔ جامعه ایست
و معنی ان منبع خیرات و برکات و عذب فرات است مراد از جهل در اینجا
نیز جوهریست که ظلمانی عینی مخلوق از بحت ظلمت و محض نقمت است
و شجرهٔ خبیثه و معدن شرور و کلمهٔ خبیثه و شجرهٔ ملعونه و اصل
سجّین و حقیقت ابلیس و روح عمری و بحر اجاج است که دریای شور تلخ
ظلمت داری است و قوله ع من البحر الاجاج از قبیل خلق الانسان من عجل
او من ضعف است و چون حقیقت ان همان بحر اجاج متلاطم الامواج
و ظلمات بعضها فوق بعض است پس گویا فرموده است خلق ظلمة

من ظلمة من باب تأكّد و تشدّد ظلمانیّت ان چنانکه من باب تأكّد و تشدّد
نورانیّت و روحانیّت نور عقل فرموده است نور علی نور قال باقر
علوم الاوّلین و الاخرین انّ الله قبل ان یخلق الخلق قال کن ماءً عذباً اخلق
منك جنّتی و اهل طاعتی و کن ملحاً اجاجاً اخلق منك ناری و اهل معصیتی
و چون نسبت هر مادّه بسوی صور ملبوسه و مخلوعهٔ ان نسبت بحر است
با امواج ان تعبیر از مادّهٔ نور و ظلمت به اب و دریای شیرین گوارا و شور
ناگوار شده است قال الله تعالی و کان عرشه علی الماء اشاره
فرموده است که قوام عالم و ماسوی الله و مهیّات امکانیّه در قبول
صور وجود و خیر و شرّ و قرب و بعد از مبدء چون اب است در قبول
تشکّلات مختلفه بسهولت و اسانی **نهر** چنانکه بحر عقل عذب
و گوارا و زلال و صاف و خوش بو و خوش طعم است و از ان انهار
و جداول و سواقی منشعب و منشق شده تا بعالم خاکی ناسوتی
ملکی امده بهم چنین بحر جهل تلخ و شور و ناگوار و کدره و بدبو و
بدطعم است در مشام و مذاق عقل و از ان انهار و جداول و سواقی
کشیده شده تا بعالم ناسوتی و مزرعهٔ اخرت و ضیعهٔ انسان بشریّه

کذارده مختلط و ممتزج شده و ما یستوی البحران هذا عذب فرات
سائغ شرابه وهذا ملح اجاج وانشاء الله بتفصیل تمام شرح مقام
میشود **ساقیه** مخفی نماناد که ایجاد و خلق جهل بر وجه تطفلیت
و تبعیت عقل بوده است نه بالاصالة و بالذات و بالاستقلال مثل
عقل و در حقیقت بیک صنع دو مصنوع و بیک ایجاد دو چیز موجود
شده است یکی بالذات و بالاصالة دیگری بالعرض و بالتبع و این مسئله
نظیر وجوب مقدمه است که ناشی میشود از ایجاب ذی المقدمه
در اصول و سبقت رحمته غضبه اشاره بهمین معنی است چونکه
عقل صورت رحمت و جهل صورت غضب است و رحمت و لطف
سبق ذاتی دارد بر غضب و قهر و در لفظ ثم در این حدیث که دال
بر تراخی است اشعاریست بهمین تطفل و تتبع و مراد از ان تراخی است
در رتبه نه در زمان و در بیان کیفیت این تطفل و استتباع
اختلاف است بعضی من باب تبعیت ظل مر ذی ظل دانسته اند
نظر بظاهر پارهٔ عبارات و کلمات و اخبار که تعبیر از جهل بظل عقل
شده و این قول مزیف است باینکه ظل عقل از عالم نور است و ظل

فائده

ضوء
۱۶/

ضوء همان ضوء ضعیف است که منبجس از ضوء است و محال است
که ظل عقل جهل باشد و ظل نور ظلمت باشد و مراد از ظل عقل بودن
جهل صرف تابعیت و طفیلیت است مر عقل را و وجه تعبیر بظل
برای افادهٔ صرف تابعیت است و ضعف وجود ان در جنب وجود
عقل که شجرة خبیثة اجتثت من فوق الارض ما لها من قرار است و برای
تصویر عدم اعتنا و التفات بشان است در مقام اناره و اضائه
و اشراق شمس حقیقت و انشاء الله بعد از این رفع شبههٔ غلبهٔ
جهل و اهل ان در بعضی مقامات بر عقل و اهل ان خواهد شد
و بدان که این توجیهات و تکلفات وارد است بر کسیکه صادر اول را
یکی میداند و تعدد ان را محال میداند و مع هذا جهل را مخترع اول
میداند مثل جد امجدم رفع الله مقامه و اما انکه تعدد در صادر اول
تجویز میکند با انکه جهل را مخترع اول نمیداند پس از این تکلفات و
توجیهات مستریح و مستغنی است و تابعیت جهل مر عقل را در وجود
بنحو تابعیت غیر است در وجود مر عقل و در مشرب ان کس گویا جهل
ناشی و صادر و مجعول است از جهت امکانیهٔ عقل و بعضی از حکما

اعتقاد انست که جهل متوحد ومتجوهر است از بحر امکان ومهیّت یا
از هیولای عالم اجسام وتحقیق کلام در مقام اینست که چون داعی
وغرض در ایجاد عالم وما سوی الله معروف شدن وتجلّی فرمودن
حضرت حق سبحانه وبروز وظهور صفات جمال وجلال او بوده است
فاحببت ان اعرف فخلقت الخلق لکی اعرف فرموده است ونیز
مسلّم امده که بنای عالم وقوام عالم بر ترتّب اسباب وعلل وشرائط
وروابط است در سلسلهٔ موجودات چنانکه مشاهد است
در عالم حس وشهاده که انموزج عالم غیب وملکوت است ومما
ههنا یعلم ما هنالك ومعرفت تامّهٔ حق سبحانه ومعروفیّت او جلّ
شأنه حظ وبهره وحق عقل اوّل وروح محمّدی است که مصبوغ
بصبغة الله ومتخلّق باخلاق الله ومتصف است بصفات الله و
فانی است فی الله بنحو فناء ائینه در صورت منطبعه اذا رام عاشقها
نظرة ولم یستطعها من لطفها اعارته طرفا راها به فکان البصر
بها طرفها وما دون وما سوای ان نور مقدّس را از ان جمال مطلق
بهره ونصیبی نیست وراه بسرادق جلال ندارند مگر مطالعهٔ

حسن

حسن وکمال ومشاهدهٔ لطف وجمال ان ائینهٔ نمایندهٔ جمال الله
الابهی وان زجاجهٔ مصبوغه بصبغة الله که من رانی فقد رای
الحقّ فرموده ومعرفتی بالنورانیّة معرفة الله فرموده ومن عرفکم
فقد عرف الله ومن جهلکم فقد جهل الله وارد شده است والان
حصحص الحقّ وان معرفة ذلك النور المطلق والروح الاسبق محبوب
ومطلوب ومقصود حضرت حق سبحانه است که راجع میشود بمعرفت
خودش جلّ شأنه وعزّ سلطانه وچون معرفت تامّه ومعروفیّت
کاملهٔ هر چیز بمعرفت وشناسائی ضدّ ان چیز منوط ومربوط است
وقضیّهٔ تعرف الاشیاء باضدادها مسلّم ومعروفست وفرموده است
وخلقنا من کلّ شئ زوجین لعلکم تذکّرون ونکتهٔ اینکه فرموده
زوجین ونفرموده اثنین بعد از این خواهد امد وبیان میشود
که انتفاع این دو امر متباین از یکدیگر باجتماع وازدواج ایشان است
بنحو تجامع وتعانق متزاوجین وشرح این مقام اینست که معروف
شدن وشناختن هر چیز عبارت است از دانستن وفهمیدن
وادراك نمودن اثار وصفات وحالات وخواص ان چیز است

ومحسوس شدن وفهمیدن آثار وخواص در محسوسات بدیدن
یا شنیدن یا چشیدن یا بوئیدن یا مالیدن آنچیز است و بعد
ذلك باز حقائق آن محسوسات مختفی و کما ینبغی و یلیق بکنه آثار و
خواص آن نرسیده مگر وقتی که ضدّ آنها را بداند و احساس کند مثلا
چون کسی خواهد حقیقت شیرینی را بفهمد و بداند نهایت ظهور
و بروز آن بگذاردن شکر و قند است در دهان و چشیدن و ذوق
کردن آن و در این وقت اعصاب مفروشه بر جرم لسان و جسم زبان
منبسط و منتشّط میگردد و ملائمت و گوارائی احساس میکند و
حقّ حقیقت از انبساط و کنه آن گوارائی معلوم و مفهوم نمیشود
مگر وقتی که ترشی و سرکه که ضدّ آن است در دهان گذارده بچشد
و کیفیّت انقباض و تنفّر و ناملائمت در عروق و اعصاب مفروشهٔ
مذکوره بظهور رسد و بروز کند در اینوقت حقیقت شیرینی
و ترشی را فهمیده و ادراک کرده باشد علی هذا در عنایت شامله و
حکمت کامله لازم شد که برای حقّ معروفیّت آن نور اقدم احدی
و عقل اکرم اوّلی که در حقیقت معروفیّت خود حضرت سبحانی است

ظلمت جهل جوهری که ضدّ انست ایجاد کند و خلق فرماید و بهمین
دقیقه میان حقائق موجودات و اعیان مخلوقات سراسر مضادّه
انداخته وجعلنا من کلّ شئ زوجین فرموده تا حقائق اشیاء علی ما
هی علیها که مظاهر و مجالی صفات و اسماء حسنی هستند بروز و
ظهور کند و معلوم و هویدا گردد و از بروز و ظهور آنها صفات
و اسماء الهیّه متجلّیه و ظاهر و هویدا گردد و معروفیّت حضرت
حقّ جلّ شأنه بحدّ کمال علی حدّ الامکان میسّر شود و از این تحقیق
سرّ اتّصاف حضرت اقدس بصفات متضادّه مثل لطف و قهر
و رضا و سخط و اوّلیّت و اخریّت و ظاهریّت و باطنیّت معلوم
و منکشف میشود حضرت مبیّن الحقائق در نهج البلاغه میفرماید
بمضادّته بین الاشیاء عرف ان لا ضدّ له و شاید الطف معانی آن
این باشد که چون معروفیّت حضرت اقدس باری جلّ شأنه مطلوب
و محبوب بوده و حقّ معرفت منوط بضدّ معروفست و دیدیم
که مضادّه میان اشیاء و ماسوی انداخته و اعیان موجودات را
متضادّه خلق فرموده و ما از این تضادّ اشیاء دانستیم که حضرت

خالق را ضد نیست ولو کان له ضدّ ممکن لما ضادّ بین الاشیاء بل
جعل لنفسه ضدّا یعرف به و یحصل مطلوبه فبمضادّته بین الاشیاء
عرف ان لا ضدّ له و از این تحقیق بر آمد و ظاهر شد حکمت و خاصیّت
خلق جهل بعد از نور عقل و ایجاد فرمودن بحر اجاج به تبعیّت بحر عذب
فرات و ان شاء الله بعد از این محقّق و مبیّن میکردد فواید و خواص
دیکر در خلق و ایجاد آن و من جملة تلک الفوائد و المصالح انصلاح
عمارت این عالم و انتظام عیش بنی آدم است چنانکه محسوس و مشاهد است
که قوام و نظام این عالم منوط و مربوط است بموادّ خبیثهٔ جهلیّه و جهله
و سفله و نفوس شریره و قلوب قسیّه و شیاطین انس الّذین ضلّ
سعیهم فی الحیوة الدّنیا و یحسبون انّهم یحسنون صنعًا و هم عن
الاخرة لغافلون و ان شاء الله واضح میشود که استکمال نفوس مهتدین
و استحصال سعادت مؤمنین متمشّی نمیشود مکر بوجود اشقیاء
مردودین مطرودین و ابتلاءات و امتحانات الهیّه میسّر نمیکردد مکر
بتوسّط فسّاق و فجّار ملعونین بلکه انتفاع سعداء در سعادات و
ترقّیات و تکمّلات از شرارت اشرار و صدمات فجّار و لطمات کفّار

که مظاهر

که مظاهر و مجالی جهل هستند کمتر از انتفاع شان و استکمال نفوس شان
از وجود مبارک انبیا و اولیا که انوار منبجسه از نور عقل هستند نخواهد
بود و معنی آیهٔ شریفهٔ هذا عذب فرات سائغ شرابه و هذا ملح اجاج و من
کلّ تاکلون لحما طریّا و تستخرجون حلیة تلبسونها واضح و روشن میشود
ان شاء الله **شطّ** و امّا ادبار جهل و خطاب ادبر بان پس آن امر
تکوینی بود که سوای طاعت و بجز انقیاد چاره نداشت و تابّی و تعصّی
آن را ممکن نبود یعنی هابط و نازل و دور و محروم باش از جوار و قرب
و رحمت و کرامت حضرت ربّ الارباب و ظاهر و متجلّی باش در مظاهر
متفننّه و مجالی متشتّته پس هبوط و نزول نمود در طبقهٔ شیاطین
و مرده از جن و طبایع و صور عالم اجسام تا کردید حیوانی صاحب
جهل هیولانی پس جهل مکتسب بالملکه پس جهل مستفاد پس جهل
بالفعل لیمیز الله الخبیث من الطّیّب و یجعل الخبیث بعضه علی بعض
فیرکمه جمیعًا فیجعله فی جهنّم ثمّ قال له اقبل فلم یقبل این امر تشریعی
تکلیفی است که قابل تابّی و تعصّی است و عدم اقبال آن بواسطهٔ
تاکّد ظلمت و تفرّد بعد از رحمت است و احتجاب بغواشی انانیّت

وتعصّب وابا وامتناع از قبول وعظ ونصیحت وارشاد ودلالات
زیرا که مخفی نیست که اقبال الی الله موقوف است بقبول دلالات و
هدایات ومواعظ ونصائح نبوات وولایات الهیّه وان موفقت
بر انکسار وخضوع وخشوع ومذلّت وتمکین وتسلیم در اوامر
ونواهی حضرت حق سبحانه تا متبدّل ومتحوّل شود از کونی بکونی
واز نشأة بنشأة واز عالی بعالی حتّی یبلغ فی التّنوّر الغایة ویعرج فی
التّقرّب الی النّهایة واین در مقام قوس صعود وتصعّد وترقّی
ورجوع الی الله است که مقام رحمت رحیمیّهٔ الهیّه ومحلّ بعث
رسل وانزال کتب سماویّه است ودر مقام رحمت رحمانیّهٔ واسعه
ودر قوس نزول جمیع ما فی الوجود قبول آن رحمت را کرده واز آن
منبع حیوة فیض کون وهستی یافته وبالجمله در مقام تکوین وایجاد
تمام ما فی الکون مطیع ومنقاد است ودر مقام تشریع وتدوین
پارهٔ بشقاوت وخباثت مخذول واز رحمت خدا بی بهره ومحروم
وپارهٔ بسعادت وکرامت مقرون وبجوار وقرب حضرت حق
سبحانه فائز ورستکار ولا محاله جهل واهل آن در جمیع مراتب

ومنازل منازع ومعارض ومباغض ومناقض عقل واهل آن
خواهد بود وبدا بیننا وبینکم العداوة والبغضآء الی یوم القیمة و
لکلّ نبیّ عدوّ ولکلّ فرعون موسی امّا در بدایت واصل تکوین پس
بسبب تضادّ وتباین اصل جوهر وذات وامّا در نزول درجات
واختلاطات واصطحابات با انوار عقل وعقلا پس لما ظهر لهم من
فضائل العقل ومحاسنه وما اکرمهم الله به من العلوم والکمالات
ممّا هو مسلوب عنه ولا یمکنه تحصیلها لنفسه لاعراضه عن الحقّ
ولا یقدر علی جحودها وانکارها لغایة ظهورها وظهور آثارها فغلبه
الحسد والبغضآء فجعل تارة یکتسب لنفسه صفات مشوبة وعلوما
مموّهة واقوالا مزخرفة یرائی للجهّال انّها کمالات واخری یعارض
العقلاء ویقاوم الحکمآء بصفات تضادّ صفاتهم وغالبا این علاوه
وبغض مضمر ودر باطن وپنهان میدارد مگر آنکه جوش زند وفوران
کند واستطال علی السّکر وکلّما کان الکمال لانوار العقل اوفر واظهر
کان العداوة والبغضآء لاهل الجهل اکثر واضمر الحاصل در مقام
تصعّد وترقّی الی المبدء بحکم کلّ شیء یرجع الی اصله انوار علوم کلّیه

ومعارف حقه وعقائد یقینیه وملکات حسنات وخیرات واعمال
صالحات مترادف ومتراکم میشود تا عقل ونور صرف متجوهر میگردد
وباعلی علیین بازگشت میکند ودر مقعد صدق عند ملیك
مقتدر مستقر میشود وظلمات شرور وجهالات وادراکات کاذبه
وتخیلات فاسده واعتقادات باطله ومموهات ومغالطات و
ملکات سیئات وقبائح متراکم ومتفاقم میشود تا جهل صرف وظلمت
بحت شده باسفل السافلین سجین نازل ومتحیز میگردد اولئك هم
الخاسرون قال امیر المؤمنین ع ان الایمان لیبدو لمعة بیضا فاذا عمل
العبد الصالحات نما وزاد حتی یبیض القلب کله وان النفاق لیبدو
نکتة سوداء فاذا انتهك المحرمات زادت حتی یسود القلب کله فیطبع
علی قلبه فذلك الختم شط ثم یصدقه الذوق السلیم ویحققه
الفهم القویم انکه قوام وتقرر عالم از اولی واخری ودنیا وعقبی مابین
دو دریای متلاطم الامواج است ونظام وانتظام معاش ومعاد
خلق تماما باین دو سلطان متطارد الافواج است وظهور وبروز
جمال وجلال حضرت باری جل شانه وتبرج وتجلی صفات واسماء حضرت

حق

حق عز سلطانه به جعل وخلق نور وظلمت وعقل وجهل است
واین خلق سراسر با اغصان وافنان واسعاف والیاف واوراق وازهار
شجرهٔ طیبهٔ طوبای عقل وان شجرهٔ طوبی اصلها فی دار علی ابن ابیطالب
هستند یا شاخها وساقها وبرگها وگلهای شجرهٔ خبیثهٔ زقوم فی
اصل الجحیم طلعها کانه رؤس الشیاطین اصل وبیخ ان درخت اشقی
الاشقیاء وشکوفه ان سران شقاوت وسرداران ضلالت میباشند
وهریك از دو جوهر ودو سلطان حقیقتی است واحده ذات
مراتب کثیره ودرجات وفیره وبرای هریك مظاهر ومجالی ومجاری
ومساریست متباینة الاشخاص والافراد متوافقة المعانی والحقائق
وقوت وشدت بروز وظهور وسلطنت وبهور هریك بحسب
تهیؤ واستعداد وقابلیت مظهر ومجری ومجلای انست وافراد
متکثره ان واحاد متعدده با تخالف وتباین صوری در تحت صنف
ونوع واحد هستند وصدق نوع بر افراد بملاحظه معنی کلی نوعی
که مناط احکام الهی است حقیقت است نه مجاز ونوع مقوم ما تحت
خود از افراد است ونظر صاحب نظر البته از غواشی وعوارض مشخصه

مخصصه متعالی و متشامخ است والتفات وتوجه او بکلیات ومعقولات
ودر ترتیب احکام بر موضوعات وتوصیف موصوفات باوصاف
نظر بحیثیات تعلیلیه یا اطلاقیه است چنانکه حکما و عرفاء ارجمند فرموده اند
که ان احکام الله سبحانه یجری علی الحقائق الکلیة والمقامات النوعیة
دون خصائص الافراد والاحاد وباین تحقیق تصحیح تاویلات واشارات
ورفع اختلافات عبارات وحل مشکلات فرموده اند پس صحیح وجایز است
که نسبت داده شود بهر فردی وهر شخصی وهر قومی انچه منسوب
شده وصادر گشته باشد از دیگری که باشد از ان سنخ واز ان نوع
واز ان حقیقت واز ان طبیعت مثلا چون مکرمتی و فضیلتی وکمالی
برای نبی یا وصی وولی کاملی ثابت باشد داخل خواهد شد دران مکرمت
وفضیلت جمیع انبیا واولیاء کمل که از سلسله وطبقه نورانیه عقلانیه
باشد وشامل میشود وصادق می اید فضیلت هر یک مر دیگری
ودر بارهٔ دیگری خصوصا در حق الاکمل فالاکمل والامثل فالامثل که
بالبداهه هر اکملی واتمی دارای فضیلت کامل وناقص است مگر انچه
خاصه ومخصوصه شخصی خاص بما هو شخص باشد وچون رذیله

ودمیمه

ودمیمه برای یکی از رؤسای کفر وضلالت محقق باشد مشمول ان
خواهد بود جمیع سلسله جهل وطبقه سجینیه ظلمانیه خصوصا
الارذل فالارذل والاجهل فالاجهل فهو هو بوجه وغیره بوجه
واز این تحقیق سر صدق فرموده علی عالی اعلی که انا ادم انا نوح انا
موسی انا عیسی انا محمد وبخوان واضح میشود واز نبی اعظم مرویست
که من اراد ان ینظر الی ادم وشیث فلینظر الی علی بن ابیطالب وبرسید
مارا اگر در حق رئیس ضلالت وکفر بگوئیم اینست ابلیس اینست عوج
یا جهانبان یا نمرود یا فرعون یا قارون یا هامان ودر حق
مرؤسین ضلالت بگوئیم اینست فلان اینست فلان اینست
فلان چنانکه در بارهٔ دریا گفته شود که اینست خلیج اینست شط
اینست نهر اینست جدول اینست ینبوع اینست چاه اینست
غدیر اینست نزو ثمد یا بالعکس   شاخ گل هر جا که میروید گلست
دیدهٔ خواهم که باشد شه شناس   تا شناسد شاه را در هر لباس
گر بدیدی حس حیوان شاه را   پس بدیدی گاو وخر الله را و اینکه
مثل علی عالی فرموده انا فلان وانا فلان ورئیس کفر نگفته انا فلان

وفلان ومیکویند من باب عدم شعور وعدم ادراک وجهل بحقیقت
خود و ذاتیت خود شان است وبجهت وفور غرور وخود بینی
وخود نمائی وخود پسندی وکفتن نحن اولیاء الله من دون
الناس است بالجملة الکفر ملة واحدة والایمان نور فارد والمؤمنون
ید واحدة وباین سبب نسبت داده خدا جل شانه به بنی اسرائیل موجودین
در زمان خاتم النبیین افعال واقوال الصادرة از اسلاف وآباء ایشان
که در زمان سلف بودند مثل قتل نبیین بغیر حق ونجات از غرق در نیل
وسقی از حجر موسی ع وقد مضی الخبر عن الباقر ع لو ان الایة اذا نزلت فی
قوم ثم مات اولئک القوم ماتت الایة لما بقی من القران شیء ولکن
القران یجری اوله علی اخره مادامت السموات والارض ولکل قوم اية
یتلونها هم منها من خیر او شر ونیز در خبر است که حضرت بقیة الله ناموس
دهر صاحب عصر عجل الله فرجه بعد از ظهور میکشد از اهل ارض
ماشاء الله بطلب خون جد بزرگوارش سید الشهداء ارواح العالمین
فداه با انکه عالم بما فیها بهای بند نعل ان بزرگوار نمیشود ونیز در
خبر است من رضی بفعل قوم فهو منهم ونیز فرموده اند الراد علی

العلماء

العلماء الناظرین فی حلالنا وحرامنا العارفین باحکامنا کالراد علینا
والراد علینا کالراد علی الله وواضح تر از این بعد از این بیان میشود انشاء
الله الحاصل شخص خبیر بصیر چون بنظر دقیق نظر کند عالم را انسان
واحد وشخص فارد خواهد دید و روح اعظم وعقل اول را
روح ونفس ان بدن میداند واجزاء عالم مشاعر والات وقوی
وادوات واعضا وجوارح ان می پندارد وتمام مظاهر ومجالی ان
روح تصور میکند چنانکه روح انسان در مشاعر والات بدنیه جلوه
وبروز وظهور کرده است فی کل بحسبه ولیاقته واستعداده و
قابلیته وباین سبب چون بر مشعری وقوه والتی وعضوی صدمه
ولطمه وارد اید روح بجزع وفزع می اید فریاد وا عینی واسمعی وایدی
وارجلی وارأسی وواصدره میزند وان روح متالم ومتاذی میشود
بتالم وتاذی ان عضو ودر صدد اصلاح وعلاج ان صدمه و
ازار است واما عضو مصدوم چون احاطه ندارد وبسوای خود
راه ندارد نهایت حال ان اینست که وانفسی کوید واینست
سر اینکه در قیمة واحاطة اهوال ان بمحشورین سید عالم ودو

8

اعظم اقدم و امّتی گویان و شفاعت و عفو و مغفرت خواهان است
و تمام خلق حتّی الانبیاء والمرسلین وانفسی زنان هستند و در عالم
حسّ ظاهری ملاحظه فرما چون صورت واحده در مرائی متعدّده
متحاذیه منطبع شود هر آئینه بقدر صفا و صقالت و مجال و وسعت
و قابلیّت خود حکایت آن صورت را نماید و چون شخص نظر بصور منطبعه
اندازد متعدّد و متکثّر و مختلف الکمّ والهیئه بیند و چون نظر
بعاکس و ذی الصّوره انداخت و ملتفت و متوجّه بمبدء و اصل
شد وحدة ببیند و کثرات ملغی شود و بداند که باهمه عکس خود و
نقش مخالف که در اوست یکفروغ رخ ساقی است که در جامها
افتاد

شطح

چون سخن باینجا رسید و زمام کلام از دست
افتاد خوب است قدری از اسرار بگشاید و پرده از روی کار بردارد
که خواجه حافظ گفته ما گدا دادیم دل و دیده بطوفان بلا گو بیا
سیل غم و خانه زبنیاد ببر اصل تحقّق حقیقت واحده و تصوّر و
تطوّر امر واحد بصور و اطوار و رقائق مختلفه متکثّره مستبعد
و مستنکر نیست نه عبادت که عبارت از خضوع است و حقیقة آن

خشوع است و انقیاد و طوع و تسلیم و طوق بندگی بگردن انداختن است
و این معنی است واحد و برای آن قوالب و صور و مظاهر متعدّده است
گاهی بصورت صلوة گاهی بصورت زکوة گاهی بطور حج گاهی بطور جهاد
گاهی بگشتن گاهی بدادن و بگرفتن و خندیدن و گرسیتن الی غیر ذلك
از وجوه و شقوق و صروف متفننه متشتّته برحسب اختلاف ازمان
و ادوار و اشخاص و احوال متصوّر و متطوّر و متحقّق میشود و اکتساب
و تکسّب و طلب معاش بحقائق متخالفه بروز میکند و ظهور مینماید
از اقسام زراعات و انحاء تجارات و انواع صناعات و در عالم تلفّظ
و تکلّم ملاحظه کن تمام کلمات و عبارات و اقاویل سلف و خلف باختلاف
لغات و السنه و اصطلاحات من زمن آدم الی یوم القیمة تماماً ناشی
و حاصل میشود از حروف تهجّی که منشاء آن و متکوّن است از نفس انسانی
که با کمال بساطت چون بمقاطع و مخارج حروف بگذرد و باوضاع
متخالفه از حلق خارج شود از آن حروف متکوّن شود و از حروف کلمات
و از کلمات کلامات و از کلامات منشورات متحقّق میشود و بر اینها
آثار و احکام غیر متناهیه مترتّب میگردد و منشاء کل یك نفس بسیط است

ولطیف‌تر از این ملاحظه فرما ببین چگونه از نقطهٔ واحده بسیطه
حروف مقطّعات ومرکّبات که مدار جمیع کتب سماویّه واثار غیر
متناهیه است ناشی وصادر میشود واین حروف منقسم است نزد
ارباب طلسمات وجفریّات واعداد بمنقوطه که انها را ناطق گویند
وغیر منقوطه که انها را صامته گویند وبه مفرده ومثانی ومثالث
باعتبار شریک داشتن ونداشتن وشریک متعدّد بودن ونبودن
مثل دال وذال وراء وزاء وعین وغین وسین وشین ومثل باو
تاو ثا وجیم وحاء وخاء ومثل الف ونون ولام ومیم وکاف ونحوان
ممّا لا اشتراک لغیره فی الصّورة وبسیار میشود که مفرده را محکم وغیر مفرده را
متشابه گویند وگاه باشد که صاحب نقطهٔ واحده را مفرده و
دو نقطه را مثانی وسه نقطه را مثالث نامند وبه ملفوظی وان
حرفی است که تلفّظ باسم ان بسه حرف میشود واوّل ان غیر اخر ان است
مثل الف وجیم وانچه اوّل واخر ان یکی است ان را مسروری خوانند
مثل میم ونون وواو ومرکّب از سه حرف نمّو است واین نوع اخرف
مستدیر نیز گویند وبملبوبی وان حرفیست که تلفّظ در اسم ان

بدو حرف

بدو حرف میشود مثل با وتا وانرا حروف علیّه نیز گویند وپارهٔ را
مفاصله نامند وان حروفیست که بما بعد خود متّصل نمیشود مثل
الف ودال وذال وموا صله برخلاف اینست وقسمی را مدغم گویند
وان انست که حرف تعریف دران مدغم میشود ومقابل ان مظهره است
وهریک چهارده حرفند وبعضی را کامل وان انست که زبر وبینهٔ
ان متساوی باشند وان سین است که حرف انسان کامل گویند
وگفته شده سین انسان چونکه خیزد از میان اوّل واخر نماند غیر
ان وصنفی را نورانی نامند وان فواتح سور معیّنهٔ قرانیّه است
بحذف مکرّرات ومرکّب انها صراط علیٍّ حقٌّ نمسکه است ومقابل
ان حرف ظلمانی است واین مجموع بیست وهشت حرفست بعدد
منازل قمر در منطقة البروج وبچهار ترکیب مشهوری مرکّب میشود
ابجدی وابتثی واهطمی وایقغی واوّل نازل بر ادم وادریس ونوح
وموسی وعیسی شده وبرای ان معانی وخواص واسرار غریبه ذکر
شده است ودوّم مناط لغت عرب وعربی است وسیّم مجعول از
حکمای فرس وفارسی است وهریک کلمه را از هفت حرف مرکّب ساخته اند

بچهار جمله بترتیب عناصر اربعه و حروف هر کلمه را منسوب بعنصری
دانسته اند پس حروف ناریه بترکیب اهطمفشذ و هوائیه بوینصتضر
ومائیه جزکس قثظ وارضیه وحلع رخغ منسوب دانند حسب
قرائه حرف اوّل را بفتح وثانی را بضمّ وثالث بکسر و رابع را بجزم خوانند
وترکیب چهارم از مواضعات اهل یونانست وهر کلمه جمع کرده اند مراتب
اعداد را از احاد وعشرات ومأت والوف مثلاً ایقغ کنایه از واحد
وعشره ومائه والف است ورقم هر چهار یکی است هکذا آ و بکر
دو و بیست و دویست است ورقم انها هکذا ٢ وجلش سه و سی
وسیصد است هکذا ٣ الی اخره ساقیه الف در تمام حروف
تهجّی درکار است ومقوّم هر حرفست وبمنزله مادّه ان حرفست یا
بی واسطه مثل با تا دال یا بواسطه مثل جیم وسین چون قوام انها
برباء است وقوام با بالف است وباین سبب از اقطب حروف بکوید
وان حرف شریف را حرف ذات اقدس دانند وبینّه ان که مظهر اسمیت
انست مطابق اسم مبارک علی است بلکه زبران که همزه ملفوظه است
نیز مطابق اسم مبارکست وهمزه ملفوظه همان الف است دیده نمیشود

ساقیه

که مسمّی هر حرفی عین ان در اوّل اسم ان حرف واقع میشود والف
مصدّره بهمزه است پس همزه الف است وعدد ان نیز صد و ده است
هاشش میم نود زا هشت وهاشش مجموع صد و ده وهذا دلیل
از بیّنه الف علی ابطلب وازهی ودو لام جو محمّد را نام ومراتش
کلمه مبارکه الله است وهی اسم فارسی هاء وعدد ان پانزده است
پس ظاهر الف علی باطن الف علی والف مقوّم حروف وحروف
مقوّم کلمات وکلمات مقوّم ایات وایات مقوّم سور وسور مقوّم
کتاب تدوینی وهکذا الامر فی الکتاب التکوینی بالحدس الصّائب
والنّظر الثّاقب وباین نکته اسم مبارک معانق عدد لا اله الا هو است
ومطابق با کافی است وموافق با وافی است شطّ اینکه الف را
حرف ذات دانسته اند بجهت انستکه الف کشش وانبساط نقطه
بسیطه است ونقطه ملکوت وغیب الف است والف مظهر
وحدت صرفه ساریه در جمیع اعداد غیر متناهیه است وباین معنی
در صحیفه مکرّمه سجّادیّه وارد است لک یا الهی وحدانیّة العدد و
برای فقره شریفه معانی دیگر اورده اند منها انّ لک من جنس العدد

شط

صفة الوحدة وهو كونك لا شريك لك ومنها اذا عددت الموجودات
كنت انت المفرد بالوحدانية من بينها ومنها ان لك وحدانية العدد
بالخلق والايجاد لها فان الوحدة العددية من صنعه وفيض جوده و
منها ان المراد نفي التعدد والتكثر والاختلاف عن الذات والصفات
على الاطلاق فلا منافاة بين هذه الفقرة الشريفة وقول امير المؤمنين
في خطبة الواحد بلا تأويل عدد و واحد لا بعدد وقوله في جواب اعرابي
قام اليه يوم الجمل فقال يا امير المؤمنين تقول ان الله واحد ان الواحد
على اربعة اقسام وجهان لا يجوزان على الله عز وجل و وجهان
ثابتان اما اللذان لا يجوزان فقول القائل هو واحد يقصد به باب الاعداد
او يريد به فرد من الناس واما اللذان يثبتان فقول هو واحد ليس له
من الاشياء شبيه او هو واحدي المعنى لا ينقسم في وجود ولا عقل ولا
وهم وقد نقل عن فيثاغورس الحكيم الذي كان في زمن سليمان النبي
وكان يأخذ العلم من معدن الحكمة ومهبط الوحي ان الباري تعالى
واحد لا كالاحاد ولا يدخل في العدد ولا يدرك من جهة العقل ولا
من جهة النفس فلا الفكر العقلي يدركه ولا المنطق النفسي يصفه فهو

فوق

فوق الصفات الروحانية غير مدرك من نحو ذاته وانما يدرك باثاره
وصنائعه وافعاله وكل عالم من العوالم يدركه بقدر الاثار التي تظهر
فيه صفته ويصفه بذلك القدر الذي خصه من صنعه وگفته اند
كه نون نقطه بسيطه كنايه از نور است وقاف ان قدرت وطه
اسم محمد است چون طا اشاره بطاهر است وها اشاره بهادی
وطه بعدد چهارده است بعدد سادات خلق وتمام نور واحدند
وبعبارت دیگر طا ادم است چون نه در جمع طبیعی که از یك تا بان
جمع شود چهل و پنج میشود وها حوا است چون در رقم مفصل
پنج و یك را این چنین ۵ ا نویسند و در این صورت پانزده است عدد
حوا و باین جهت است که در مثلث ادم هر ضلعی پانزده است و حوا
خلق من ضلع ادم و ادم و حوا و من تولد منهما رقائق محمدیه هستند
و باین معنی وارد است انچه مروی است از حضرت سر الله الاعظم
که فرمودند العلم نقطة كثرها الجاهلون یعنی ان العلم نور القدرة
المحمدية الساري في الكل وكل شئ احصيناه في امام مبين نهر
باء را حرف عقل اول دانند بمناسبت انکه باء اول ما یلی الالف است

کهحرف ذاتست واوّل حروف ملفوظه در عالم ظهور قرآنیست
وعدد آن که دوح الست دُواست ودرعقل دو جهت استو
اوّل ما نشأ من الواحد است واوّل عدد است نزد بعضی که واحد را
عدد نمیدانند وتمیز وظهور با بنقطه است وکلمهٔ معروفه از حضرت
ولیّ الله علیه صلوات الله که فرموده ظهرت الموجودات عن باء
بسم الله وانا النقطة التی تحت الباء ودر روایت دیگر جمیع ما فی
القرآن فی باء بسم الله وانا النقطة تحت الباء را اشاره باین معنی دانسته اند
وبهمین معنی عرفا گفته اند بالباء ظهر الوجود وبالنقطة تمیز العابد
من المعبود وگویا شاعر عارف یزدی همین را اراده کرده وگفته است
ای امیر عرب ای کاینهٔ غیب نمائی برسر افسر سلطان ازل ظلّ
همائی در پس پرده نهان بودی وقومی بضلالت حرمت ذات
تو نشناخته گفتند خدائی پس چگویند ندانم که از آن طلعت زیبا
پرده برداری وآنگونه که هستی بنمائی چه مراد از سلطان ازل
حقیقت محمدیّه است که مظهر ومجلای اتمّ حضرت مالک الملک
والملکوت است وسلطنت وازلیّت وبالاضافة والاعتبار است

وچون

وچون بروز وظهور این سلطنت محمدیّه در جمیع ممالک محروسه
وعوالم کلیّهٔ محسوسه وغیر محسوسه بقوّت ولایت ولویّه وهمت
علویّه منوط ومربوط شده تشبیه کرده است بظلّ همای که منشأ
ظهور سلطنت سلطانست وهمای مرغیست بیمنت وبرکت معروف
وچون سایه برسر کسی اندازد علامت سلطنت آنکس است واندار
بسلطنت دارد وروزگار خوراک از مگس وریگ بیابان قرار داده
وبعکس شکر وعسل خورانیده ومضمون شعر اخر مأخوذ از قول
ابن ابی الحدید است که گفته است تقبّلت افعال الربوبیّة التی
عذرت بها من شکّ انّک مربوب نعم تجلّی له ربّه فاشرق وطالعه
فتلألأ والقی فی هویّته مثاله فاظهر عنه افعاله روغنی کو شد فدای
گل بگل خواه روغن بوی کن خواهی تو گل واز اینجا فرمود بعمّار یاسر
که باسمی تکوّنت الکائنات وباسمی دعی سایر الانبیاء وصادر میشد
از آن نور الهی مثل ما روی انه مرّ فی طریق فسایره خیبری ثمّ
بواد قد سال فرکب الخیبری مرطه وعبر علی الماء ثمّ نادی الیه یا
هذا لو عرفت ما عرفت لجزت کما جزت فقال له مکانک ثمّ اومی

بیده الی الماء فجمد ومرّ الیه فاکبّ الحبریّ علی قدمیه وقال له یا فتی
ماقلت حتی حوّلت الماء حجرا فقال فما قلت انت حتّی عبرت علی الماء فقال
انا دعوت الله بالاسم الاعظم فقال وما هو قال سئلت باسم وصیّ
محمدٍ فقال انا وصیّ محمّد فقال الحبریّ انه لحق ثمّ اسلم وعن عمار انه
قال اتیت مولای یوماً فرای فی وجهی کأبة فقال ما بك فقلت دین
انا مطالب به فاشار الی حجر ملقی وقال خذ هذا فاقض منه دینك فقلت
انه لحجر فقال ادعو الله لی یحوّله لك ذهبا فدعوت فصار الحجر ذهبا
فقال خذ منه حاجتك فقلت فکیف لی بلین فقال لی یا ضعیف
الیقین ادع الله لی حتّی یلین فانّ باسمی الان الله الحدید لداود
فدعوت باسمه فلان فاخذت منه حاجتی ثمّ قال ادع الله باسمی
حتّی یصیر باقیه حجرا کما کان وروی فی المجلی عن المقداد بن اسود
انّ علیّاً کان یوم الاحزاب واقفا علی شفیر الخندق وقد قتل عمروا و
تقطّعت الاحزاب وافترقوا سبعة عشر فرقة وانّی لاری کلّ فرقة فی
عقبها علیّا یحصدهم وهو فی موضعه لم یتبع احدا منهم وقد کان
من کریم اخلاقه انه لا یتبع منهزما وعن جابر قال شهدت البصرة مع

امیر المؤمنین والقوم قد جمعوا مع المرءة سبعین الفا فما رایت منهزما
الّا وهو یقول هزمنی علیّ ولا مجروحا الّا وهو یقول جرحنی علیّ ولا من
یجود بنفسه الّا وهو یقول قتلنی علیّ ولا کنت فی المیمنة الّا وسمعت
صوت علیّ ولا فی المیسرة الّا وسمعت صوت علیّ ولقد مررت بطلحة
وهو یجود بنفسه وفی صدره نبلة فقلت له من رماك بهذه النّبلة
فقال علیّ بن ابیطالب فقلت یا حزب بلقیس ویا جند ابلیس انّ
علیّا لم یرم بالنّبل وما بیده الّا السّیف فقال یا جابر اما تنظر کیف
یصعد فی الهواء تارة وینزل فی الارض اخری ویاتی من قبل المشرق
مرّة ومن قبل المغرب اخری وجعل المشارق والمغارب بین یدیه
شیئا واحدا فلا یمرّ بفارس الّا طعنه ولا یلقی احدا الّا قتله او ضربه
او اکبّه علی وجهه او قال مت یا عدوّ الله فیموت وکتب علماء معقول
ومنقول از اسرار وعجائب اثار ال محمّد مشحونست وذکر اینقدر
درین محلّ برای انموذج ونمونه کافی است والعجب کلّ العجب از کسانیکه
تصدیق دارند که ملائکه خدّام ال محمّد هستند وچون بشنوند
صدور مثل این افعال از ملائکه تصدیق مینمایند وچون بشنوند

بروزمثل اینرا ازان اخیار ابرار انکار وتکذیب مینمایند ولم وبم
میکویند وکویا نمیدانند که اجساد بشریۀ ناسوتیۀ ملکیۀ ایشان
بسبب شدّت وقوّت روحانیّت ونورانیّت ایشان مانع از صدور
وحاجب از ظهور افعال ربوبیّت واثار الوهیّت نمیشود وچنانکه
احاطۀ علم ایشان بما کان وما یکون مسلّم میدارند بایستی احاطۀ
قدرت ایشانرا در انواع تصرّفات نیز مسلّم بدارند وانشاء آالله بعد
ازاین بیان اوفی وابسط دراین باب شاید بشود وبتصدیق نزدیک
کردد **سانحه** مادام که انسان درچاه طبیعت محبوس وبابدان
عالم محسوس مألوف ومأنوس است وازعالم نور ونشأۀ عقل محروم ومحجوب است
ازمعرفت الهیه که مندمج است درمعرفت محمّدیّه بحقیقت نورانیّت
که معرفتی بالنّورانیّه معرفة الله فرموده است بی بهره وبی نصیب است
وچشم بصیرت ازمشاهدۀ ملکوت وحقائق اشیاء بسته است واو
نمی بیند مکر قوالب محسوسه وهیاکل ظاهره چون ندارد مکر باصرۀ
جلیدیّه لله درّ صدر الحکماء فی قوله فی القرآن المجید نحن وامثالنا لا
نشاهد من القرآن الّا سواد الحروف لکوننا فی عالم الظّلمة والسّواد فانّ

المدرَک والمدرِک دائما من جنس فالبصر لا یدرک الّا الالوان والحسّ لا
ینال الّا المحسوس والخیال لا یتصوّر الّا المتخیّلات والعقل لا یعرف الّا
المعقولات وکذلک النّور لا یدرکه احد الّا بالنّور ومن لم یجعل الله
له نورًا فما له من نور فنحن بسواد هذا العین لا نشاهد الّا سواد القرآن
فاذا خرجنا من هذا السّواد والوجود المجازی والقریة الظّالم اهلها
مهاجرًا الی الله ورسوله وادرکنا الموت عن هذه النّشأة الصّوریّة
الحسّیّة والخیالیّة والوهمیّة ما راینا بعد ذلک من القرآن سوادًا اصلًا
الّا البیاض الصّرف والنّور المحض وهذا القرآن انزل من الرّحمن الی الخلق
بالاف حجاب وتکسی بکسوة الالفاظ ولغات الانسان لاجل تفهیم
ضعفاء العقول لخفافیش الابصار وتأنیسهم به کما تکسی نور الشّمس
بکسوة الظّلمة لانتفاع الخفّاش وتلبس بلباس البهیمة لانتفاع الارمد
ولو جعلناه ملکا لجعلناه رجلًا وهذا غایة الرّحمة من الله وشفقته
علی خلقه والّا فما للتّراب وربّ الارباب ولو نزل هذا القرآن علی ما کان
من العظمة والشّان الی العرش لذاب العرش واضمحلّ ولو انزلنا هذا
القرآن علی جبل لرایته خاشعًا متصدّعًا من خشیة الله وتلک الامثال

نضربها للنّاس لعلّهم یتفکّرون ثمّ لا یخفی علی ذی الحجی انّ تولّی ابی لهب
وابی جهل عن فهم القرآن وکونهم عن السّمع لمعزولین مع عربیّتهم
وقرابتهم الجسمانیّة لیس لانصرافهم عن الصّرف والنّحو والفصاحة ولا
لانحرافهم عن اسلوب البلاغة وعدولهم عن قوانین العبارة ولا
لاجل الصّمم فی اذانهم والعمی فی عیونهم وفقد القلب عن صدورهم
ولکنّ العنایة ما سبقت لهم بالحسنی واللّه انّ ابصار الجاحدین لانوار
الحقّ فی عیونهم وانّ اسماعهم فی اذانهم وانّ قلوبهم فی صدورهم
ثمّ واللّه انّهم صمّ بکم عمی فهم لا یعقلون فانّها لا تعمی الابصار ولکن
تعمی القلوب الّتی فی الصّدور فلاهل القرآن خاصّة اعین یبصرون
بها ولهم اذان یسمعون بها ولهم قلوب یعقلون بها وما یذّکّر
الّا اولوا الالباب دون غیرهم من اهل الدّنیا هم عمی القلوب عن
مشاهدة الانوار صمّ العقول عن استماع ذکر اللّه فما لهؤلاء القوم
لا یکادون یفقهون حدیثا انتهی ملفّقا ملخّصا ای مهیّای فیوض
الهیّه باشراق انوار قدسیّه بانصاف حکم کن هرگاه مثل صدر الحکماء که
از قوّهٔ معرفت بصیص له العرفاء درباره قرآن مجید که کلام صامت حضرت

ربّ مجید است این حکم کند سایر خلق درباره ولی اللّه الفائق کلام اللّه
النّاطق ولسان اللّه الصّادق المعبّر عن الحقائق چه باید بگویند با
اینکه قرآن بلغت قوم وسنخ کلام عرب است وان بزرگوار محقّقا هیچ مباینت
ومشابهت با نوع انسان وطبقهٔ بشر ندارد مگر در شکل وصورت
وهیئت وتفاوت درجهٔ او با درجهٔ انسان تفاوت حیوان عجم است
با انسان ناطق واز سیصد شصت هزار عالم تنزّل کرده تا باین
لباس ملبّس وباین کسوه مکتسی شده است رحمة للعالمین لیلامسهم
ویلامسوه ویباشرهم ویباشروه ویؤانسهم ویؤانسوه چنانکه اثر
محسوس را بهفتاد باب خاموش ساختند واز هفتاد درجه نازلش
کردند تا باینجا رسید برای انتفاع خلق شطّ اعلم شرح اللّه صدرک
بنور العرفان اینکه برای عقل اوّل اعظم وجوهر مقدّس اقدم دو
جهت ودو روست یک جهت وپیکر ومواجه حقّ است ومشاهد
جمال مبدع ومنشی خود است وبان جهة استفاضهٔ فیوضات غیر
متناهیه از مبدء فیض وحضرت فیّاض علی الاطلاق میکند ویک
جهت وپیکر ومواجه خلق است وبان جهة افاضهٔ فیوضات کثیره

شطح

میکند بر مادون و ما تحت خود علی کلٍّ ما یلیق به و یستعدّ له من عالم
الارواح و الاشباح و عالم المجرّدات و المادّیات و هر فرد از افراد عالم و
ما سوی الله بر حسب قوّه و استعداد خود از ان نور مشرق و ضوء
منیر مستفیض و مستفید میشود کما یقبل هواء البیت الی زوایاه
نور السّراج علی قدر استعداده و قدر قربه و بعده من ذلک النّور
یشتدّ ضوئه و قبوله و ان جهت باطنیّهٔ تقبّلیّهٔ استفاضیّه را
ولایت مطلقه گویند و ان جهت ظاهریّهٔ تقبّلیّهٔ افاضیّه را نبوّت
مطلقه خوانند و اقرب موجودات بسوی ان نور مجرّد و احقّ موجودات
و اسبق مجعولات در قبول نور و ضوء فوائد و کمالات و منافع فائضه را
از ان نور مقدّس روح و نور حضرت ولیّ الله علی ابن ابیطالب است
و در مقام اوّل که مقام جمع و ملکوت و سرّ غیب و حجاب اعظم است
و در ان مقام لا نبیّ و لا ولیّ و در ان مقام فرموده انا و علیّ نور واحد
و خلق الله روحی و روح علیّ بن ابیطالب قبل ان یخلق الخلق بالفی
عام و در مقام ثانی که مقام فرق و شهود است فرموده انا مدینة العلم
و علیّ بابها و اوّل ما خلق الله نوری ثمّ فتق منه نور علیّ فلم نزل نتردّد

فی النّور

فی النّور حتّی وصلنا الی حجاب العظمة فی ثمانین الف سنة ثمّ خلق
الخلائق من نورنا و حضرت حق اوّل جلّ شأنه بلطف عمیم خود این روح
اعظم عطا فرموده ولایت و نبوّت و رسالت را پس هر ولایت و
ریاست و نبوّت و رسالت که در عالم تصوّر شود اصل ان و مرجع
ان و مأخذ ان روح اعظم است و در این مقام فرموده آدم و من دونه
تحت لوائی و کنت نبیّاً و آدم بین الماء و الطین و انا اوّل الانبیاء خلقاً
و آخرهم بعثاً و نحن السابقون الآخرون و ان روح اعظم بذر وجود است
در بدایت و ثمرهٔ وجود است در نهایت و نبوّت و رسالت و ولایت
سایر انبیا و اولیا مقیّد و محدود است پس چون نبوّت و ولایت و
خلافت و امامت را بر وجه اطلاق و سعهٔ دائره و احاطهٔ تامّه گرفته
شود و ملاحظه شود حقیقتی است واحده و الفاظ مذکوره مترادفه
بر معنی واحد و چون این معانی بر وجه تقیّد و خصوصیّت شخصیّه
منظور شود و مأخوذ گردد بنحوی که ملاحظه در کمال و سلطنت شخصی
حصول ان کمال و ان سلطنت بواسطهٔ قرب از مبدء و مشکوة نبوّت
و اخذ کمالات نفسانیّه و علوم حقیقیّه از نبوّت و رسالت عامّه پس

میشود ولایت ونبوّت خاصّه مقیّده ونسبت بینهما عموم وخصوص
مطلق میشود لصدق کلّ نبیّ ولیّ ولا عکس فانّ مرتبة النّبوّة اقوی من
مرتبة الولایة الخاصّة لانّ هذه الولایة الخاصّة مبدئها النّبوّة فانّ
بلوغ الولیّ الخاص مرتبة الولایة انّما هو بسبب الفیض علیه من ولایة
النّبوّة الخاصّة بکمال متابعته له وقوّة سلوکه مسلکه ووطیه موطئه
حتّی صار متکمّلاً بکمالاته فیقوم مقامه فی الولایة والخلافة فهو مقتبس
من مشکوة النّبوّة مستفیض للکمال الاعلی والنّور الاسنی بسبب مقابلة
نفسه لنفسه وشدّة اتّصالها بها وحسن صقالتها فینطبع فیها جمیع صورها
المتفنّنة المنتقشة فیها من عالم الغیب وباین تحقیق محقّق شد که نسبت
ولیّ به نبیّ نسبت قمر است بشمس چنانکه فرموده والشّمس وضحیها والقمر اذا
تلیها وان نسبت نفس است بعقل ودراین مقام حضرت ولیّ الله الاعظم انا
عبد من عبید محمّد فرموده است ومعلوم شد که ولایت مطلقه که مقام
جمع وسرّ غیبست از نبوّت مطلقه جلیل تر وبالاتر وشریفتر است
لانّ الولایة مبدء النّبوّة والنّبیّ لا یکون نبیّاً حتّی یکون ولیّاً وبوجهی
دیگر مقام ولایت مطلقه مقام وحدت والتفات تام بمبدء است وانمقام

لا یسعی فیه ملک مقرّب است وبوجهی دیگر ولایت مطلقه اکمل حیطة
واوسع مجالاً وابسط حقیقةً است لکونها کالجنس الدّاخل تحتها سایر
الولایات الجامعة لاصناف الکمالات لدخول النّبوّة تحتها من حیث انّها
ولایة خاصّة مقیّدة بکونها ولایة النّبوّة وچون ولایت خاصّه باینکه
تابع نبوّت است وشخص ولی در جمیع مقامات وکمالات ودرجات مستفیض
ومستفید از نبی است متّصل است بولایت مطلقه ودر مقام جمعیّت
وجملیّت وبساطت با نبوّت متّحد است وافتراق در عالم تفصیل وهیئة
انبساطیّه است فرموده اند نحن ورسول الله سواء الّا فی النّبوّة واوّلنا
محمّد واوسطنا محمّد واخرنا محمّد وکلّنا محمّد وفرموده انا وعلیّ نور واحد
ووارد است لا فرق بینهم وبین خاتمهم الّا انّ دتقهم وفتقهم بید
خاتمهم وبهم فتح الله وبهم یختم الی غیر ذلک ممّا یدلّ صریحاً وتلویحاً
علی انّ محمّدا وعلیّا متّحدان فی الباطن والحقیقة والنّشأة النّورانیّة
والرّوحانیّة قال فی الکلمات المکنونة النّبوّة المطلقة هو النّبوّة الحقیقیّة
الحاصلة فی الازل الباقیة الی الابد وهو اطّلاع النّبیّ المخصوص بها علی
استعداد جمیع الموجودات بحسب ذواتها ومهیّاتها واعطاء کلّ ذی

هذا من الدّین فی الدّین انا انا وانا انا انا ذات الذّوات والذّات فی
الذّوات للذّات فقال عرفت فقلت نعم فقال فامسك وفی نسخة
انا انّی وانّی انا بکلمة الاستفهام یعنی من این اشار صلوات الله علیه
بقوله الی الآن اسئل عنه الی استمداد عالم الملکی من حضرة جبروتیّه و
حضرت جبروت وجوهر عقل را طین فرموده من باب قبول ان صور کائنات
وبودن ان مادّهٔ موجودات واصل طین وطینت جبلّت وخلقت
وفطرت را گویند یعنی منهم جبلّت وخلقت اصلیّهٔ اولیّه بدون واسطه
ومجبول ومجعول اوّل اولی واحقّ است باطلاق مجعولیّت ومجبولیّت وطینیّت و
وقابل فیوض الهیّه بودن ومن الطّین اشاره باینست که باختراع محض وبدون
مادّه مجعول است والی الطّین اشاره باینست که مستدیر علی نفسه است
واز مرتبهٔ خود متخلّی نشده است واین طین غیر خاکست وطینت علّیّین
ونور انبیا است ودر کافی است از علی بن الحسین ع انّ الله خلق النّبیّین
من طینة علّیّین قلوبهم وابدانهم وبرای افادهٔ مغایرت ودفع توهّم اتّحاد
ومساوات در جواب من انا فرمود ابوتراب یعنی ملازم وملابس معنی
خاك وحاشاك حاشاك تاکید وتنصیص بر مغایرة ومباینت ومباعدت

عالم ملك وشهاده وناسوت با عالم ملکوت وغیب وجبروت زیرا
که غایت ارتباط واختلاط ملك با ملکوت بر وجه صورت ومثالست
ورقیقهٔ هر چیز عین حقیقت ان چیز است بوجهی وغیر انست بوجهی
چنانکه عکس عین عاکس است بوجهی وغیر انست بوجهی وموجود
ذهنی وخیالی عین موجود خارجی است من وجه وغیره من وجه و وجود
کتبی ووجود لفظی هر یك مطابق است با وجود عینی من وجه و بجهت
ارتباط واشتباك وجودات وظهورات هر چیز است که سرایت میکند
احکام موجود عینی در مراتب دیگر ونشئات دیگر ان موجود خارجی
وباین نکته واجبست احترام اسماء الله واسماء رسول الله لفظاً و
کتباً وبالضّرورة اثار وخواص شئ وقوّت وسلطنت وشدّت
شئ بر حسب مراتب وجود وظهور وبروز ان شئ مختلف است ودر
هر مرتبه ودرجه ونشأه بقدر ما یلیق بتلك النّشأه بروز وظهور
وجلوه میکند وهذا من الدّین فی الدّین یعنی من الوضع الالهی و
تقدیره فی امر السّیاسة وترتیب العالم وقوله انا انا بحمل مواطاة
وهو هویّه بابر وابتر انا انّی یعنی من کجا وکجا من وتو یعنی من مشابه

وممائل نیستم باچیزی پس موصوف شوم بچیزی وغایت تعریف من
بدانانیت است واثبات مباینت وبینونت باعالم ملکی ناسوتی و
قوله انا ذات الذوات یعنی منم حقیقت کل حقایق وکائنات والذات
فی الذوات للذات یعنی منم مرکز موجودات وذات من در ذوات
تصرف دارد بافاضه وافاده ومجعول شده ام للذات الاقدس الرب
الاعلی چنانکه فرموده یابن ادم خلقت الاشیاء لاجلك وخلقتك
لاجلی وقال جدی الامجد الاسعد رفع الله قدره معنی انا الطین انا العجز
والفقر والامکان الذی اوجدنی الله وخلقنی وجعلنی ام الکتاب ومفتاح
الغیب ومنتهی الرحمة من کتاب الکائنات ومعاقد العز من عرش المخلوقات
واصلا لکل شئ ومعنی من الطین خلقنی الله بالابداع لا عن سابقة ولا
مثال وما سبقنی شئ انا اول المخلوقات خلقنی الله بنفسی لا عن شئ
ومعنی الی الطین مع انی کل المعانی وجمیع الذوات وکل الجمال والکمال
انا فی الوحدة والبساطة بحیث ان کل کمالی وجمالی بالفعل وانا عال عن
المواد عار عن القوة والاستعداد لیس شئ من کمالی وجمالی بالقوة فاتحرك
واخرج عن نفسی وامیل الی جهة التکمل والعقلیة فانا رجوعی الی نفسی

ومستقری فی عینی فانا وجه الله لا اتغیر ولا افنی کل شئ هالك الا
وجهه له الحکم والیه ترجعون **خلیج** خلیلی الجلیل حبیبی النبیل در سبق
اشاره شد که عالم وما سوی الله از عالی وسافل از غیب وشهاده مشکوه
واحده ومجمره فارده است ودران یك چراغ روشن شده ویك سراج
افروخته گشته وتمام موجودات اشعه واظله ان چراغند والحال باجمال
واختصار بیان احوال موجودات از بسائط ومرکبات ومادیات و
مجردات وارتباط واختلاط انها بایکدیگر میشود بدان وفقك الله
تعالی اینکه تمام عالم باکثرت اجناس وانواع واصناف واختلاف انها
برحسب لطافت وکثافت یك کره واحده است که مرکب ومنضد
شده از کرات وطبقات عدیده بنحوی که محیط است بعضی بر بعضی
وبعضی فوق بعضی الاعلی بالادنی والالطف علی الاکثف ومبتدی
میشود از محیط کل که عقل اول ونور صرف است وازان اکمل واجمل واشرف
وافضل وابهی واسنی متصور نیست وممکن نیست ومنتهی میشود
بعالم ارض وکره خاك که مرکز ونقطه وسطیه عالم واکثف واغلظ
واکدر واضعف موجودات است وبینهما متوسطات علی التناسب

فکلّما کان اقرب من الاوّل المحیط کان الطف واصفی واقوی وکلّما کان
اقرب من المرکز المحاط کان اکدر واکثف واضعف پس محیط شده است
بکرهٔ خاک آب که الطف است از ان ومحیط شده است باب هوا که
الطف است از ان ومحیط شده است بهوا نار که الطف است ازان و
این چهار جوهر را عناصر کویند نظر بانکه اصول مرکّبات هستند و
اسطقسات کویند چون عود مرکّبات بانهاست واصول و امّهات
وارکان نامند چون منشأ مرکّبات واجزاء انها هستند ومتأثّر و قابل
تأثیرات از اباء علویّهٔ سماویّه که انها را اجرام اثیریّه خوانند میباشند
ودلیلی که موجب اطمینان باشد برای انحصار عناصر در اربعهٔ مذکوره
بدست نیست مکر وجوه استحسانیّهٔ اعتباریّه وقوم کرهٔ هوا را بچهار
طبقه قسمت کرده اند واعتقاد این بیمقدار اینست که سه طبقه است
یکی طبقهٔ بخاریّه که مجاور ارض وماء است ومحلّ انعکاس اشعّهٔ کواکبست
ومهبّ نسیم وریاح است که از تموّجات هوا بتخلخل وتکاثف ان بواسطهٔ
برودت وحرارت عارضه ناشی میشود یا بحرکات اجسام ثقیله دران
ونحوان از اسباب تحرّک وتموّج ومحلّ حدوث لیل و نهار بقبول ضوء

منعکس

منعکس از سطح اب وخاک عند کون الشّمس فوق الارض وعدمه عند
کونها تحت الارض است دیکری طبقهٔ زمهریریّهٔ بارده که اوّل ان
بمسافت هفده فرسخست از زمین ومحلّ تکوّن سحاب وتراکم ان وامطار
وثلوج وبرود است دیکری طبقهٔ دخانیّه که مجاور کرهٔ نار است ودران
حادث میشود صواعق ونیازک وشهب واعمده ونحوان وچون نحو
ترکیبی وامتزاجی ضعیف در اجزاء عناصر بهم رسد کائنات جوّیّه ومرکّبات
ناقصه وکائنات مثل اشیهٔ متسارعة الفساد پیدا وحادث میشود مثل
سحاب وامطار وثلوج واطلال واصقاع که از بخارات متصاعدهٔ از
ارض وماء ناشی میشود وان اجزائی است لطیفه رشیّه مائیّه که بقوّت
حرارت اشعّهٔ کواکب از کرهٔ اب متصاعد میشود وبا اجزاء لطیفهٔ هوائیّه
مخلوط میشود ومرکّب میشود وبقوّت برودت هوا منعقد میکردد
ومثل صاعقه وحریق وشهب ونیازک واعمده وذو ذوابه وذو ذنب
ونحوان که از موادّ دخانیّه وان اجزاء لطیفهٔ ارضیّه است که مخلوط
وممتزج میشود با اجزاء هوائیّه ودهنیّه ومائیّه ومتصعّد میشود
بقوّهٔ حرارت مکتسبه از اشعّهٔ منعکسه تا میرسد بکرهٔ دخانیّه که مجاور

کرهٔ نار است که انرا کرهٔ اثیر نامند پس محترق و مشتعل میشود و منطفی میکردد
سریعًا او بطیئًا بر حسب اختلاف استعداد مادّهٔ ان و برق و رعد شیٔ نا
میشود از دخانیهٔ قویّهٔ محتبسه در سحب متراکمه که بقوّت حرارت میل
بصعود میکند یا بضعف حرارت میل بنزول میکند پس خرق و مزق
میکند سحاب را و مشتعل میشود بجهة تحکّک و تخریق و تمزیق و روشنی ان
فورًا مشاهده میشود و صدا او از ان باندك زمانی محسوس میشود
چونکه صوت منوط بتموّج هوا و قرع عنیف کردن صماخ است
که پردهٔ کشیده شدهٔ بر سوراخ کوش باشد و ان لا محاله زمانی لازم
دارد تا تموّجات متلاطم شود و بالاخره بصماخ برسد و این حدیث
جمالی است و تفصیل ان بعهدهٔ کتب طبیعی است و در انجا بیان میشود
طبیعت عناصر و کیفیّت انها و وجه اختصاص هریك بحیّزی مخصوص و ما
در شرح تشریح الافلاك متعرّض برخی از ان مطالب شده ایم سیاقیا
این مذکورات در کائنات جوّیّه من باب مماشاة با قوم است و شاید
مرادشان این باشد که مواد قریبهٔ این کائنات بر تسبیب مسبّب
الاسباب و جاعل لکلّ شیٔ سببًا ابخره و ادخنهٔ متصاعدهٔ از ارض و بحار است

تحتی

پس منافاة با انچه از اخبار ال محمّد ع بما رسیده است که تمام این اثار جوّیّه
بقوّهٔ ملائکهٔ مدبّره است در عناصر باز الزه صورت خاصّه و افاضهٔ
صورتی دیکر بلکه با هر قطرهٔ از باران ملکی موکّل است که انرا بمقرّ خود
برساند ندارد و فی السّجادیّة بعد ذکر حملة العرش و ملائکة الحجب و سکّان
بطون السّموات و اهل الرّسالات در حال سفلیّین میفرماید و الّذین
هم علی ارجائها اذا نزل الامر بتمام وعدك و خزّان المطر و زواجر السّحاب
و الّذی بصوت زجره یسمع زجل الرّعود و اذا سبحت به خفیفة السّحاب
التمعت صواعق البروق و در خبری است که ملکی بمقدار زنبوری
موکّل است برابر که انرا میراند و سوق میکند بهر جا که ماموراست و
بتازیانه انرا زجر میکند تا بیبارد باران را و رعد اواز تازیانهٔ اوست و
برق اتشی است که از حرکت ان تازیانه ناشی میشود و قال صدر الحکماء
طاب ثراه ما ملخّصه انّ بعض الطّبیعیّین ذکروا انّ الشّمس تؤثّر فی الارض
فیخرج منها ابخرة متصاعدة فاذا وصلت الی الجوّ بردت و تکاثفت
اجزائها فثقلت فرجعت الی الارض و هذا و ان کان له وجه الّا انّه
لا مانع من ان ینشأ السّحاب و یکون المطر من عالم السّماء بامر الله

وحکمته بواسطة الملائکة العلویة والسفلیة من المدبرات والسابقات
والزاجرات التی لایعلم تفاصیلها الا الله والراسخون فی العلم شط
فوق عالم عناصر ومحیط بر انها فلک قمر است وفوق ان افلاک ستهٔ
سیارهٔ معروفهٔ دیکر تا منتهی شود بفلک البروج که مقر ومرکز ثوابت
غیر متناهیه است وهر محیطی الطف است از محاط واشرف واقوی و
اکمل است وفوق ان فلک الافلاک است که انرا فلک اطلس و فلک
اعظم کویند وبلسان شرع عرشش نامند وحرکت یومیه وطلوع وغروب
کواکب بان مربوط است وسرعت حرکت ان از عظم ووسعت ان
باندازه ایست که چون سید عالم از روح الامین سؤال فرمود که
هل زالت الشمس فقال لا نعم فقال ص کیف تقول لا نعم فقال من حیث
قلت لا الی ان قلت نعم سارت الشمس مسیرة خمسمائة عام ودر فن هیئة
اورده شده که بان قدر که شخص تلفظ بلفظ واحد بکند یک هزار و
هفتصد وسی فرسخ قطع میکند از سطح مقعر وبشر را ببساحت استعلام
حرکت سطح محدب ان راه نیست وفلک ثامن را کرسی کویند واین
افلاک تسعه افلاک کلیه هستند ودر ثخن وغلظ هر یک از افلاک

سبعهٔ سیاره افلاک جزئیهٔ دیکر است که بمنزلهٔ اعضاء نسبت ببدن
انسان است ودر فلک قمر بیست وپنج فلک تصور کرده اند و
برهان بر کمیت وعدد انها وکیفیت انها از استداره وتسطح ووضع
انها از فوقیت وتحتیت هر یک بدست نیست وبعضی برای هر یک
کوکبی از ثوابت نیز فلکی فرض کرده اند واکثر احوال واوضاع فلکیات
من باب حدس واخذ بالیق واولی واستحسان ومشاهدهٔ بالات
وعمده درباب ضبط حرکات کثیرهٔ مختلفة الجهات متفاوتة المقدار است
بهر نحو میسر شود خوب است وباین نحو که علماء هیئت بیان کرده اند
خوب مضبوط شده است وتفصیل اینمقام موکول بعلم هیئت است
وشرح ما در تشریح الافلاک بدون تکلف متضمن خلاصه اراء و
اقوال وادلهٔ انست ومراجعه بان کافی وشافی است وچون مقتبسین
از مشکوة نبوت ومتجسسین از انوار حکمت تصدیق ما هو المقرر فی
علم الهیئة فرموده اند ما نیز بهمان وجه اعتماد کرده ایم وفرنکیان را در
اوضاع کواکب وکمیات وکیفیات انها اعتقادی دیکر است
شط بزرکی وعظمت وشرافت ولطافت وقوت وشدت

فلك الافلاك از ادراك عقل خارج واز طوق بشر دور است ونطاق
بيان از احاطهٔ بان قاصر است ودر ابعاد واجرام از علم هيئت مبيّن
شده است كه جرم شمس سيصد وبيست وشش مقابل جرم زمين است
وفلكى كه اين جرم دران مرتكز است مثل ابركار دانهٔ الماس در سطح ارض
ازيد وبر مرّيخ كه مرتكز است در فلكش مثل ابركار شمس در فلك خود
كوچكتر است وجرم مرّيخ سه مقابل جرم زمين است ومقدار مشترى
يكصد وهشتاد مقابل زمين است وزحل هشتاد ونه مقابل است
واعظم ثوابت معهوده دويست وبيست ودو مقابل زمين است واصغر
انها بيست وسه مقابلست وفلك ثوابت باان عظمت وبزرگى
كه عقلرا مبهوت ساخته در جنب عرش مثل حلقه ايست در بيابان
وسيعى افتاده فاسجد لعظمة ربّك وقل سبحان ربّى العظيم وبحمده
ساقيه حكيم سبزوارى قدّس سرّه فرموده حركة الفلك اتمّ الحركات
واقدمها وادومها امّا انّها اتمّ فلانّها لاتقبل السّرعة والبطؤ والزّيادة
والنّقصان وامّا انّها اقدم فلانّها راسمة للزّمان الّذى لايتقدّم عليه
شئ تقدّماً زمانيًّا والسّابق عليه هو البارى واسمائه وامّا انّها ادوم

فلانّها رابطة الحوادث بالقديم فلاتنقطع الّا اذا انقطع الفيض وفيض
الله لاينقطع وسيبه لاينبت ونوره لاياُفل وقدرته لاتملّ ولاتكلّ اقول
واصل حركت فلك برزخ است ميانهٔ دائم ومتجدّد ومناسب است
باثابت ومتغيّر زيراكه من حيث هى هى امريست دائم وثابت وباقى ومن
حيث نسبتها الى الحدود المسافة متغيّر ومتجدّد است پس از جهتى مربوط
ومنوط بمجرّدات ثابتات است واز جهتى مربوط بمتغيّرات ومادّيات است
پس اين رابطه وواسطهٔ بين الامرين است ومفيد ومنتج خيرات وبركات
در سفليّات است بتوسّط اختلاف ليل ونهار وفصول اربعه وقرب
وبعد كواكب از ارض چنانكه عنقريب بيان شود ان شاء الله ثمّ قال ايضاً ووضع
الفلك اجدى الاشيآء نفعًا واكثرها اثرًا فانّ الله سبحانه جعل الامور
الارضيّة منوطة بالاوضاع السّماويّة واوضاع ثوابته كلّ مع الاخر
ادوم الاوضاع واثبتها وشكله افضل الاشكال لانّ الشّكل الكروىّ
افضل الاشكال واصون عن الفساد وجعلنا السّمآء سقفًا محفوظًا
وبنينا فوقكم سبعًا شدادًا وابنه اعلى الابنيات وكمّه المتّصل اصحّ الكميّات
اذ لايصحّ عليه النّمو والذّبول والتّخلخل والتّكاثف وكمّه المنفصل اعظم

الکمّیات وامثلها فانّ عدد الافلاک تسعة والتّسعة اصول العدد و
لهذا کان الارقام تسعة لاغیر والتّسعة عدد ارقام آدم هکذا ۱۴۱۴ و
جمع الاعداد من الواحد الی التّسعة خمسة واربعون عدد آدم وآدم هو
النّوع الاخیر الّذی هو کمال الانواع فالکامل للکامل انتهی ملخّصاً الحاصل
در جلالت ونبالت ونباهت شان سموات ومافیها کمّاً وکیفاً وقوّتاً
وقدرتاً برای اهل نظر شک وشبهه نیست وچنانکه ارض با علیها در
جنب آسمان ومافیها مثل حلقه ایست در صحرا یا قطره ایست در دریا
برحسب شان وشرافت وجلالت قدر نیز بهمین نسبت فرض کن وباین
جهت است که اوائل از حکما جرم فاسد واسطقسات را در حساب عالم
نمی آورده اند وما فی جوف فلک القمر را جزو عالم نشمرده اند وانرا بمنزلهٔ
ریگ مثانه وسنگ ریزهٔ متکوّنه در آلت بول از بدن انسان میگرفته اند
که چون ذکر بدن انسان شود مطلقاً التفات بان سنگ ریزه نیست

ساقیهٔ در تفخیم وتعظیم شان سموات وانجم کافی است انکه خدای
عزیز عزّ سلطانه در مواضع کثیره وآیات عدیده از قرآن مجید ذکر انها را
فرموده ومدح متفکّرین در خلق انها فرموده وقسم بانها خورده وذمّ

معرضین

معرضین از تدبّر وتأمّل در صنع انها کرده وناهیک فی هذا الباب قوله
تعالی انّ فی خلق السّموات والارض واختلاف اللّیل والنّهار الی قوله
لآیات لقوم یعقلون وقوله وسخّر لکم اللّیل والنّهار والشّمس والقمر
والنّجوم مسخّرات بامره انّ فی ذلک لآیات لقوم یعقلون وقوله اولم
یتفکّروا فی خلق السّموات والارض الی قوله سبحانک ربّنا ما خلقت
هذا باطلاً **شطّ** تفکّر وتدبّر ونظر در سموات وارض ومافیها و
مابینهما بر دو وجه است یکی متعلّق بمعرفت اجرام واختلاف صور و
اشکال ومقادیر واوضاع وتفاوت مشارق ومغارب وتباین منازل
ومواضع واجتماع واتّصال وافتراق وانفصال وطلوع وغروب و
کسوف وخسوف وانتظام حرکات وانتساق دورات وحسن وضع
وترتیب وترصیع وتنضّد وحصول منافع جلیله ومصالح نبیلهٔ
غیر متناهیه از برکات حرکات ورشحات فیوضات علویّات در سفلیّات
وارضیّات واین وجه حظّ وبهرهٔ اهل هیئت وریاضیّین است
ووجه دیگر منوط است بالتفات ونظر بملکوت سموات وارض ونفوس
محرّکات وعقول مدبّرات وملئکهٔ موکّلات وصنوف فرشتگان

ساکنات مؤثّرات در آنها و مفیض خیرات و مفید برکات بر آنها چنانکه
فرمود رسول خدا صلعم اطّت السّماء وحقّ لها ان تأطّ ما من موضع قدم الّا
وفیها ملك راکع او ساجد وقال سیّد السّاجدین زین العابدین ع فی
دعائه لاهل السّموات وصلّ علی الملئکة الّذینهم سکّان سمواتك واهل
الامانة علی رسالاتك والّذین لا تدخلهم سأمة من دؤب ولا اعیاء من
لغوب ولا فتور ولا تشغلهم عن تسبیحك الشّهوات ولا یقطعهم عن تعظیمك
سهو الغفلات الخشّع الابصار فلا یرومون النّظر الیك النّواکس الاذقان
الّذین قد طالت رغبتهم فیما لدیك المستهترون بذکر آلائك والمتواضعون
دون عظمتك وجلال کبریائك واین وجه شأن عالم راسخ وعارف شامخ است
که میفهمد اینکه برای هر فلکی و هر کوکبی صنوف وصفوف از ملائکه موکّلند
و باذن الله مدبّرات در امر آنها و محرّکات آنها هستند و اهل حکمت تعبیر از
آنها بنفوس فلکیّه و قوای سماویّه میکنند و این در مراتب وطبقات
سموات است و فوق آنها مجرّدات صرفه و مفارقات محضه است و آن
مرتبه را عالم عقول و عالم جبروت گویند و برای هر فلکی کلّی عقلی مجرّد و
جوهری مقدّس اثبات کرده اند که مؤثّر است از عقل در آن نفس

کلیّهٔ مدبّرهٔ آن فلك بنحو تأثیر معشوق در عاشق و معلّم در متعلّم و
مرشد در مرید و بهمین قیاس و نسبت است حکم عقل محیط با ما تحت او
جوهر فوق با تحت زیرا که این جواهر عالیه در طول یکدیگر ند نه در عرض
وحکماء اشراقیّین در اثبات عالم عقول و نفوس مجرّدهٔ کلیّهٔ مترتّبه
بترتیب اجرام سماویّه طولاً وعرضاً تحقیقات انیقه دارند و در جلد دوّم
سیّد حکماء فرموده است قدرت بالغهٔ قیّومی و جوبی و بنان مشیّت
کاملهٔ ربوبی فیّاضی بقلم عقول حروف ذوات موجودات را در کتاب
نظام وجود بر صفحات اوراق صنع و ابداع و تکوین و اختراع نوشته
و مینویسد و چون هر حرکت مستدیرهٔ غیر منقطعه را بدّ است از
جوهر عقلی که مبدء تحریك باشد علی سبیل التّشویق والمعشوقیّة
و از نفسی مجرّده که محرّك باشد علی سبیل الارادة والمباشرة الارادیّة
پس هر فلکی را چه جزئی چه کلّی بلکه هر کوکبی را چه ثابت چه سیّار دو
جوهر مجرّد که عقلی و نفسی باشد ناچار است عقل اوّل که اشرف و
اقدم انوار عقلیّه است فلك اقصی و حرکت اولی را است که آن فلك
اقدم و اعظم اجرام و بجمیع افلاك محیط است و هکذا الکلّ کرة الی

برهان این مطلب در مفاتیح الغیب [illegible] است منه

فلك القمر وچون نوع متكثّر الافراد بى حامل امكانات استعداديّه كه
هيولاى عالم عنصر است صورت پذير نيست در عوالم سمويّات
دو شخص از يك نوع در اقليم حصول و دائرهٔ تحقّق نتوانند بود پس
عقول و نفوس مجرّده و نفوس منطبعه و كواكب و افلاك همه انواع منحصر
در شخصند بعددى غير محصور و لا يعلم جنود ربّك الّا هو انتهى ملخّصاً
و در لسان شرع تعبير از عالم عقول و مجرّدات محضه بملائكه مقرّبين
و كروبيّين و حملهٔ عرش و صحارى نور فرموده و در دعاء سجّاديّه در
مقام مذكور اشعارى باين مطلب فرموده بقوله اللّهمّ و حملة عرشك
الّذين لا يفترون من تسبيحك و لا يسامون من تقديسك و لا يستحسرون
من عبادتك و لا يؤثرون التّقصير على الجدّ فى امرك و لا يغفلون عن
الوله اليك الى قوله و الرّوح الّذى هو على ملائكة الحجب و الرّوح الّذى
هو من امرك فصلّ عليهم و على الملائكة الّذين من دونهم من سكّان
سمواتك و ظاهراً مراد از روح كه من امر الله بدون توسّط واسطه
و تقدّم مادّه مجعول و مخترع شده است همان عقل اوّل و صادر
اوّل و نور محمّدى و روح احمدى است كه مربّى و مؤثّر در نفس كلّيّه الهيّه

عرشيّه كه مدبّرهٔ عرش و متعلّقه بفلك اعلى است و عقل ثانى و نفس
كلّيّهٔ ثانويّه كه در ترتيب و تأديب عقل اوّل است و متعلّقه بكرسى و
فلك ثامن است روح و لوى علوى است و ان روح موكّل بر ملائكهٔ
حجب و مربّى و مؤدّب سكّان سموات و قطّان افلاك سيّاره است
وسع كرسيّه السّموات و الارض قال السيّد الفاضل شارح السّجاديّة
طاب ثراه المراد بالحجب ما فوق السّموات من الانوار و الكلمات و غيرها
الّتى حجبت عن تعلّق علم المخلوقين بما ورائها ففى الخبر انّ ما فوق السّماء
صحارى من نور و لا يعلم فوق ذلك الّا الله و عن امير المؤمنين ما
مضمونه اوّل الحجب سبعة غلظ كلّ حجاب منها مسيرة خمسمائة عام و بين
كلّ حجاب مسيرة خمسمائة عام و الحجاب سبعون حجاباً كذلك و حجبة كلّ
حجاب سبعون الف ملك ثمّ سرادقات الجلال و هى ستّون سرادقات
فى كلّ سرادق سبعون الف ملك بين كلّ سرادق مسيرة خمسمائة عام
ثمّ سرادق الفخر ثمّ سرادق الكبر ثمّ سرادق العظمة ثمّ سرادق الجبروت ثمّ
سرادق العزّ ثمّ سرادق النّور الابيض ثمّ سرادق الوحدانيّة و هو مسيرة
سبعين الف عام ثمّ الحجاب الاعلى و فى المشهور عن النّبىّ ص انّ لله سبعين

الف حجاب من نور وظلمة لو كشفها لاحرقت سبحات وجهه ما انتهى
اليه بصره وعن ابی بصیر قال سئلت اباعبدالله عن قول الله عز وجل
يسئلونك عن الروح قل الروح من امر ربی قال خلق اعظم من جبرئيل
وميكائيل كان مع رسول الله وهو مع الائمة و فی قوله وكذلك
اوحينا اليك روحا من امرنا قال خلق والله اعظم من جبرئيل وميكائيل
وكان مع رسول الله يسدده ويخبره وهو مع الائمة من بعده
اقول واين روح ظاهرا همان نور اقدم وعقل اكرم است **ساقیه**
فی قوله تعالى الحمد لله فاطر السموات والارض جاعل الملائكة رسلا
اولی اجنحة مثنى وثلاث ورباع يزيد فی الخلق ما يشاء عن امير المؤمنين
ان لله ملائكة لو ان ملكا منهم هبط الى الارض ما وسعته لعظم
خلقه وكثرة اجنحته ومنهم من لو كلفت الجن والانس ان يصفوه ما
وصفوه لبعد ما بين مفاصله وحسن تركيب صورته وكيف
يوصف من الملائكة من سبعمائة عام ما بين منكبيه وشحمة اذنيه
ومنهم من يسد الافق بجناح من اجنحته دون عظم بدنه ومنهم من
السموات الى حجزته ومنهم من قدمه على غير قرار فی جو الهواء الاسفل

والارضون

والارضون الى ركبتيه ومنهم من لو القى فی نقرة ابهامه جميع المياه
لوسعتها ومنهم من لو القيت السفينة فی دموع عينيه لجرت دهر الداهرين
فتبارك الله احسن الخالقين ثم ان الملائكة على اصناف ومراتب ودرجات
منهم المقربون المختلفون بامره وقضائه ومنهم الحاملون للعرش و
منهم الطائفون حول العرش ومنهم سكان السموات المتصرفون فيها بالتحريك
والاداره ومنهم قطان العناصر المدبرون فيها بالكون والفساد ومنهم الموكلون
بالجبال والبحار والبراری والقفار والنبات والحيوان على اختلاف مراتبهم
ومنهم الحافظون للانسان ومنهم الكاتبون ما لهم وما عليهم ومنهم
القابضون لارواحهم السائقون لهم الى معادهم ومنهم ملائكة الجنة
سكانا وخزانا ورضوانا ومنهم خزنة جهنم ومالكها ولا يعلم جنود ربك
الا هو واعلم ان طعام الملائكة بشعوبها وقبائلها وصنوفها وانواعها
تقديس وشرابهم تسبيح وشغلهم القيام بامر الله لا يفترون ولا يستحسرون
وتمام اينها المجردات وعقول قاهرات عالم برائت ونزاهت وتقدس ساقیه
وطهارت از نقص وعيب وفتور وقصور است وصرف كمال ومحض جمال
وبحت نور است وسراسر بهاء وسناء وضياء است وبشراشره علم وقدرت

اهدائی کتابخانه آیت الله شیخ محمد ...
علامه حائری بکتابخانه استان قدس رضوی
تیرماه ۱۳۵۱

وقوّتست وتمام کمالات را بنحو فعلیّت وتمامیّت داراست واز شائبهٔ
قوّه ورائبهٔ استعداد مبرّاست وان عالم را عالم امر وعالم غیب وعالم
ملکوت وعالم قدس وعالم حمد وعالم تسبیح وعالم تحمید وعالم حیوة
وعالم نور وعالم ادراک وعلم وشعور خوانند وعالم جسمانیّات را عالم
خلق وعالم شهاده وعالم ملک وعالم ابدان وعالم اوساخ وعالم
غرور وعالم غفلت وعالم موت وعالم ظلمات نامند واین اطلاقات
در محاورات اصحاب حقیقت وابناء معرفت مکرّر الورود است و
بلسان شرع مقدّس نیز جاریست **سانحه** در جذوات فرموده
مشهور نزد حکما انست که روح القدس که جبرئیل باشد از جملهٔ انوار عقول
که طبقات ملائکهٔ مقرّبین هستند همان عقل فعّال که عقل قاهر
فلک قمر که مربّی عالم عناصرست وبعضی گویند که عقل قاهر فلک
شمس است ومؤیّد اینست انچه در بعض اخبار امده که مکان جبرئیل
اسمان چهارم است واو استاد ومعلّم ومؤدّب وشیخ نفوس
قدسیّه وقدّیسین وصدّیقین ومتألّهین ونفس قدسیّهٔ متحدّس
متنبّه متألّه بمثابهٔ کبریتست وان نور معلّم بمنزلهٔ شعلهٔ اتش است

سانحه

شط

شط

شطّ انبیاء عظام واولیای کرام وحکماء با احترام اشراقیّین مثل
فیثاغورس وافلاطون ومن حذا حذوهما من اهل الاسلام عالمی دیگر
سوای عقول مجرّدهٔ محضه وعالم نفوس کلیّهٔ الهیّهٔ متعلّقه اثبات
کرده اند وان عالم را برزخ ومثال وجابلقا وجابرصا گفته اند وانرا
ملکوت اسفل نامند وعالم نفوس را ملکوت اعلی گویند وعالم
عقول را جبروت خوانند وعالم سموات وارض جرمانیّه جسمانیّه را
عالم ناسوت گویند وعقل صریح واعتبار صحیح شهادت قطعیّه بر ثبوت
این مدّعا میدهد واین عالم متوسّط میانهٔ عالم عقول وغیب روحانی
وعالم شهادت وحسّ جسمانیست وباین جهت انرا برزخ وعالم شهادت
مضاف وعالم اشباح واقلیم وارض حقیقت وخیال منفصل گویند
بازاء خیال متّصل انسانی که واسطهٔ میانهٔ عقل وحسّ انسانست
وگویند خیال منفصل بحریست عظیم ونهر اعظم است وخیال متّصل
خلیج از ان بحر وجدول از ان نهر است وانعالم در بهجت وروحانیّت
وبهاء پست تر از عالم مجرّدات وبالاتر از عالم مادّیاتست وطبقهٔ
عالیهٔ ان واسم ان طبقهٔ جابرصاست که سماء ان عالم است ملاصق

باعالم عقل است ومتّصل بافق نور است وطبقهٔ سافلهٔ اين واسم ان
طبقهٔ جابلقاست مجاور وملازق باعالم حس وافق جسم است وبينهما
طبقات كثيره است ومدن وشهرهاى عظيمه دارد ودران روائع و
بدائع وعجائب وغرائب مالاتحصى است وانچه دراين عالم محسوس است
ازاجسام وصور ومقادير واوضاع وهيئات وجواهر واعراض وحركات
وسكنات حتّى الطّعوم والرّوائح والاصوات صورت ومثال ان دران
عالم است قائمًا بذاته ومعلّقًا لافى مادّة ومحلّ وباين عالم تصحيح كرده اند
امر معجزات وكرامات خارق عادات وديدن غرائب وقضيّهٔ رؤيا
درمنامات ومكالمهٔ بااموات ومشاهده كردن مرضى صور غريبه و
حضور رامكنهٔ متباعده در وقت واحد مثل بودن شخص واحد در زمان
واحد مثل موسم حج باحاج درعرفات وبااهل كوفه دركوفه يا حضور در
خانهٔ مسدود الباب ياخروج ازعمارت مغلّق الابواب واحضار اثمار
واشخاص ازمسافت بعيده چنانكه ازاولياء عظام منقول است وانچه ازاحوال
دخول وخروج ازبهشت مثل قصّهٔ ادم وحوا وارد شده واين عالم مقرّ ارواح است
بعد ازانقطاع ازابدان عنصريّه ودرانجا متنعّم ودرراحت يا منتقم ودر

رحمت

زحمت ميباشند الى ان يقوم القيمة الكبرى قال الله تعالى ومن
ورآئهم برزخ الى يوم يبعثون والنّار يعرضون عليها غدوًّا وعشيًّا و
يوم تقوم السّاعة ادخلوا آل فرعون اشدّ العذاب والّذين سعدوا
ففى الجنّة خالدين فيها الّا ماشاء ربّك وجنّت اخرت هركس داخل شد
خالد شد ابد الابدين بدون استثنا وفى البحار عن علىّ بن الحسين ع
فى العرش تمثال كلّ شئ وشيخ بهائى زاد الله بهائه در مفتاح الفلاح
در تعقيب نماز ازحضرت صادق ع وارد است كه فرمودند مامن مؤمن
الّا وله مثال فى العرش فاذا اشتغل بالرّكوع والسّجود ونحوهما فعل مثاله
مثل فعله فعند ذلك تراه الملائكة فيصلّون ويستغفرون له واذا
اشتغل العبد بمعصية ارخى الله على مثاله سترًا لئلّا تطّلع عليها الملائكة
ثمّ اورد طاب ثراه كلامًا نافعًا فى بيان المقام وملاحظهٔ عالم خيال
منطبع درانسان ووسعت واحاطت ان براى تصوّر وتصديق
باين عالم كافى است واشكال صدر الحكماء قدّس سرّه درثبوت اين
عالم چنانكه دركوهر مراد متعرّض است وجهى ندارد ودرشرح دعاء
كميل اشاره ببيان ان شده است ودور نيست كه انكس كه قائل شده است

که سموات غیر افلاکست و ظاهر بعض اخبار نیز مفید ان مدعاست
مثل الشیخ ابو الفتح محمد بن علی الکراجکی قدس سره در کنز الفوائد حیث
قال علی ما نقل عنه فی البحار اعلم ان الارض علی هیئة الکرة والهواء یحیط
بها من کل جهة والافلاک تحیط بالجمیع احاطة استدارة وهی طبقات
بعضها یحیط ببعض فیها سبعة للکواکب السبعة وعدها الی ان قال
ثم السموات السبع تحیط بالافلاک وهی مساکن الاملاک ومن رفعه
الله الی سمائه من انبیائه وحججه مرادش سموات عالم مثال باشد بازاء
افلاک عالم جسمانی و مراد از مسکن املاک بودن انها انست که ابدان
املاک از عالم مثال است و متوسط بین نور صرف و جسمانیت است
والا احدی سوای این شیخ بزرگوار قائل باین قول نیست و اما بعض
اخبار که وارد است که فلک معلق باسمان است و در تحت اسمانست
اولا کلام در او نیست نه کلام امام ع ثانیا میتوان کفت که مراد از فلک
ما فیه النجوم است و مراد از سماء فلک تاسع است فلا تغفل شط
صدر الحکماء و من حذا حذوه اصرار فرموده اند در اثبات حیوة و
شعور و ادراک و علم و اراده و عشق و شوق برای افلاک و ما فیها

و حرکات انها را تماما حرکات ارادیه شوقیه عشقیه للتشبه والتقرب
بالمجردات والی الانوار القدسیة دانند و کویند کل ما هنالک حی ناطق
و بجمال الله دو ما عاشق سلطان الحکماء طاب ثراه در شرح زیارات فرموده است
باین مضمون ذهب فریق الی ان کل کوکب من الافلاک بمنزلة مع افلاکه
منزلة حیوان ذی نفس واحدة تتعلق بالکواکب اولا و بافلاکه ثانیا کما
یتعلق نفس الحیوان بقلبه اولا و باعضائه الباقیة بعد ذلک بواسطته
و خطاب القمر و ندائه و وصفه بالطاعة والجد والتعب والتردد فی
المنازل والتصرف فی الفلک یعطی بظاهره کونه ذا حیوة و ادراک
و لا استبعاد فی ذلک نظرا الی قدرة الله الا انه لم یثبت بدلیل عقلی
قاطع یشفی العلیل و لا نقلی ساطع لا یقبل التأویل و لو قال به قائل
لم یکن مجازفا اذ لم یرد فی الشریعة المطهرة علی صادعها افضل الصلوات
واکمل التحیات ما ینافی هذا القول و لا قام دلیل عقلی علی بطلانه و اذا
جاز ان یکون لمثل البعوضة والنملة فما دونهما حیوة فای مانع من
ان یکون لتلک الاجرام الشریفة ایضا ذلک و غرضنا من هذا الکلام
لیس ترجیح القول بحیوة الفلک بل کسر سورة استبعاد المنکرین و تسکین

صولة المشنّعین علی من قال به وعلم الهدی رفع الله قدره وعلّامهٔ
مجلسی نوّر الله مرقده انکار شدید فرموده اند سیّد رحمه الله در درر
غرر فرموده بعد کلام طویل فی باب تأثّر النجوم وابطاله اقوی ما ینفی
کون الفلک وما فیه من الشّمس والقمر والکواکب احیاء السّمع والاجماع
وانّه لا اختلاف بین المسلمین فی ارتفاع الحیوة عن الفلک وما یشتمل
علیه من الکواکب وانّها مسخّرة مدبّرة مصرّفة وذلک معلوم من دین
رسول الله ص ضرورة وعلّامهٔ مجلسی در بحار فرموده ثبوت الحیوة
للفلک مناف لسیاق اکثر الایات والاخبار الواردة فی احوال
الکواکب والافلاک ولم ار احدًا من المتکلّمین من فرق المسلمین قال
بذلک الّا بعض المقلّدین للفلاسفة وامّا الخطابات مع الکواکب
والافلاک ومع شهر رمضان ووداعه وخطاب البیت ونحوه فمن
باب الاستعارات والمجازات الشّایعة فی کلام البلغاء ومحاورات
العقلاء وغرضهم تفهیم غیرها والمخاطب فیها حقیقة هو الله والغرض
اظهار نعمه وشکره تعم علیها انتهی ولا یخفی علی ذوی الحجی متانة
کلام سلطان الحکماء **شط** امّا تأثیر سماویّات واجرام علویّات

شط

۲۳

وافلاک دائرات ونجوم سائرات در احوال سافلات وترتیب مرکّبات
تامّات وغیر تامّات وافاضهٔ فیوضات وافادهٔ فائدات بر متسفّلات
از جمادات ونباتات وحیوانات پس محلّ کلام ومعرکهٔ آراء اعلام است
واخبار وارده وآثار صادره از اهل بیت نبوّت وولایت در این باب
مختلفة الدّلالة مشوّشة الافاده است وفتاوی واقوال علما وحملهٔ
شریعت مطهّره مضطربست وانصافًا فابهتر از جناب شیخ جلیل شیخ
مرتضی جزاه الله عن اهل العلم بما یحبّ ویرضی کس این مسئله را اصاف و
محرّر نساخته وما توشیحًا ملخّص ما حرّره فی الباب ایراد میکنیم قال رفع الله
درجته اعتقاد ربط الحرکات الفلکیّة بالکائنات یتصوّر علی وجوه
الاوّل الاستقلال فی التّأثیر بحیث یمتنع التّخلّف عنها امتناع تخلّف
المعلول عن العلّة التّامّة فصریح کثیر من العلماء مثل المفید والسیّد و
ابن طاوس والشّهید والعلّامة وغیرهم من الاعلام رفع الله قدرهم کون
هذا کفرًا وکون من اعتقد ربط الحرکات النّفسانیّة والطّبیعیّة بالحرکات
الفلکیّة والاتّصالات الکوکبیّة کافرًا بل ظاهر الوسائل انّ القول بکفره
منسوب الی جمیع العلماء وانّ من ضرورات الدّین ابطال حکم النّجوم ولا

فرق فی الاعتقاد المذکور بین ان یکون ناشیًا من انکار الصانع جلّ ذکره
کما هو مذهب بعض المنجّمین من الطّبیعیّین وان یکون ناشیًا من تعطیله تع
عن التّصرف فی الحوادث السّفلیّة بعد خلق الاجرام العلویّة علی النّحو
المخصوص المحسوس سوآء قیل بقدمها کما هو مذهب بعض ام بحدوثها و
تفویض التّدبیر الیها کما هو مذهب بعض اخر اقول کفر هذه الفرق
الثّلث ممّا سلّمه العوام والخواص وقام به ضرورة الدّین القویّ الاساس
الثّانی انّها تفعل الاثار المنسوبة الیها والله سبحانه هو المؤثّر الاعظم
کما یقوله بعض المنجّمین المتدیّنین فظاهر اکثر علمائنا الابرار کفر هذا الاعتقاد
وانّ معتقده کافر ایضًا الّا انّ الحقّ خلافه اذ لم یظهر من الاخبار کفر
المعتقد للرّبط علی هذا الوجه الثّانی ومخالفته للضّرورة کما ادّعاه بعضهم
لم یثبت فانّ المخالف للضّرورة انکار نسبة الفعل الی الله تع علی
وجه الحقیقة لا اثباته لغیره ایضًا بحیث یصدق انّه فعله من حیث انّه فاعل
بارادة الله مختار بعین مشیّة الله واختیاره حتّی یکون کالالة بزیادة
شعور واختیار علی نحو یصدق انّه فعله وفعل الله لاستهلاک ارادته
فی ارادة الله مثل استهلاک حواس الانسان لارادته کلّما همّ بامر امتثلت

الحاسّة لما هم وهذا اذا قلنا بانّ الافلاک بما فیها حیّة مختارة مریدة
مدرکة وامّا اذا قلنا بخلاف ذلک فالامر اوضح واوضح کما ستعرف انفا
وکیف یکون هذا الاعتقاد مخالفا للضّرورة وقد قال العلّامة الکاشانی
فی توجیه البدآء فی اصول الوافی اعلم انّ القوی المنطبعة الفلکیّة لم تحط
بتفاصیل ما سیقع من الامور دفعة واحدة لعدم تناهی تلک الامور بل
انّما تنتقش فیها الحوادث شیئًا فشیئًا فانّ ما یحدث فی عالم الکون و
الفساد انّما هو من لوازم حرکات الافلاک ونتآئج برکاتها فهی تعلم انّه کلّما
کان کذا کان کذا وظاهر هذا الکلام انّ الافلاک فاعلة بالاختیار للملزومات
الحوادث الثّالث استناد الافعال الیها کاستناد الاحراق الی النّار
والتّبرید الی المآء فظاهر کثیر ایضًا کون هذا الاعتقاد کفرًا الّا انّ الحقّ
خلافه قال الشّهید طاب ثراه فی القواعد وامّا ما یقال من استناد
الافعال الیها کالاحراق الی النّار وغیرها من العادیّات بمعنی انّ الله
اجری عادته علی انّها اذا کانت علی شکل مخصوص ووضع مخصوص
یفعل ما ینسب الیها ویکون ربط المسبّبات بها کربط مسبّبات الادویة
والاغذیة بها مجازًا باعتبار الرّبط العادیّ فهذا لا یکفر معتقده لکنّه

مخطی لانّ وقوع هذه الاشیاء لیس بلازم ولا اکثری لاحتمال استناد
الحرکات الی الحوادث او کلناهما الی مؤثّر ثالث فیکونان متلازمین فی
الوجود وبالجملة فمقتضی ما ورد من انّه ابی الله ان یجری الامور الّا باسبابها
کون کلّ حادث مسبّبا من سبب وامّا انّ السّبب هی الحرکة الفلکیّة او
غیرها فلم یثبت اقول ان اراد طاب ثراه عدم ثبوت ذلک بالبرهان العقلی
القطعیّ فهو کذلک وامّا بالحدس الصّائب والنّظر الثّاقب فهو ثابت
وله شواهد منها ذهاب اهل المعقول وجلّ العقلآء الی ذلک ومنها
مشاهدة تأثیر القمر فیما نشاهد ومنها صریح بعض الاخبار عن الائمّة
الاطهار مثل ما ورد فی الاحتجاج عن ابان بن تغلب من حدیث الیمانی
الّذی دخل علی ابی عبد الله وسمّاه باسمه الّذی لم یعلمه احد غیره
وهو سعد فقال له یا سعد وما صناعتک قال انا اهل بیت ننظر فی
النّجوم الی ان قال ع ما اسم النّجم الّذی اذا طلع هاجت الابل قال ما ادری
قال ع صدقت ما اسم النّجم الّذی اذا طلع هاجت البقر قال ما ادری قال
صدقت ما اسم النّجم الّذی اذا طلع هاجت الکلاب قال ما ادری قال
صدقت وغیر ذلک من الاخبار الدّالّة علی مدح النّجوم وعلمه وتعلّمه وتأثیره

وانّ

وانّ علمه من خواصّ الانبیاء واوّل من تکلّم فیه ادریس النّبی وانّ اعلم
النّاس بالنّجوم وخواصّه الائمّة الاطهار والاخبار مرویّة فی البحار وصحیح
الاعتبار ایضا یشهد بذلک فانّه کما انّ لکلّ حادث سببًا وسلسلة
الاسباب مرتبطة مؤتلفة حتّی ینتهی الی مسبّب الاسباب ویقف عنده
بالباب یکون لکلّ موجود اثرًا وخاصیّة وفائدة حتّی حمار قبان ودیدان
الارض فضلًا عن هذا الخلق العظیم الشّأن الشّامخ المکان الّذی ترک
العقول حیاری وصیّر العقلآء الفحول سکاری فالذّهن القویم والفکر
السّلیم یسلک هذا الصّراط المستقیم وامّا احتمال تأثیر الحوادث
السّفلیّة فی الاوضاع العلویّة فبعید غایته یشبه الوسوسة والسّفسطة
وامّا احتمال ان یکون المؤثّر فیهما مؤثّر ثالث فقریب الّا انّ الثّالث
المؤثّر لیس عند الاعتبار الصّحیح الّا الانوار الغیبیّة المقدّسة والنّفوس
الکلّیّة الالهیّة او العقول المجرّدة العلیّة باذن الله وارادته عزّ سلطانه
فلا تضائق من القول به وبانّ ارتباط الآثار العلویّة بالحوادث السّفلیّة
من باب ارتباط الکاشف بالمکشوف کما افاد شیخنا البهائی زاد الله
بهائه بقوله وان قالوا انّ اتّصالات تلک الاجرام وما یعرض لها

من الاوضاع علامات على بعض حوادث هذا العالم ممّا يوجده الله
سبحانه بقدرته وارادته كما انّ حركات النّبض واختلافات اوضاعه علامات
يستدلّ بها الطّبيب على ما يعرض للبدن من قرب الصّحّة واشتداد
المرض ونحوه وكما يستدلّ باختلاج بعض الاعضاء على بعض الاحوال
المستقبلة فهذا لا مانع منه ولا حرج فى اعتقاده وما روى من صحّة
علم النّجوم وجواز تعلّمه محمول على هذا المعنى وقال ايضا اعلم انّ الامور الّتى
يحكم بها المنجّمون من الحوادث الاستقباليّة اصول بعضها ماخوذة من
اصحاب الوحى سلام الله عليهم وبعضها يدّعون لها التّجربة وبعضها مبنىّ
على امور متشعبة لا تفى قوّة البشر بضبطها والاحاطة بها كما يومى اليه
قول الصّادق ع كثيره لا يدرك وقليله لا ينتج ولذلك وجد الاختلاف
فى كلامهم وتطرق الخطأ الى بعض احكامهم ومن اتّفق له الجرى على الاصول
الصّحيحة صحّ كلامه وصدقت احكامه لا محالة وهذا امر عزيز المنال لا يظفر
به الّا القليل والله الهادى الى سواء السّبيل انتهى كلامه رفع مقامه
وقال ابن ميثم البحرانى طاب ثراه فى شرح نهج البلاغة فى قول الامير الكبير
العديم النّظير ايّها النّاس ايّاكم وتعلّم النّجوم الّا ما يهتدى به فى برّ او بحر

فانها

فانّها تدعو الى الكهانة المنجّم كالكاهن والكاهن كالسّاحر والسّاحر كالكافر
والكافر فى النّار سيروا على اسم الله وهذا كلام قاله لبعض اصحابه حين
عزم على المسير الى الخوارج فقال له بعض اصحابه يا امير المؤمنين ان سرت
فى هذا الوقت خشيت ان لا تظفر بمرادك من طريق علم النّجوم فقال
ازعم انّك تهدى الى السّاعة الّتى من سار فيها صرف عنه السّوء وتخوف
السّاعة الّتى من سار فيها حاق به الضّرّ فمن صدّقك بهذا فقد كذّب
بالقران واستغنى عن الاستعانة بالله تعالى فى نيل المحبوب ودفع المكروه
وينبغى فى قولك للعامل بامرك ان يوليك الحمد دون ربّه لانّك بزعمك
انت هديته الى السّاعة الّتى نال فيها النّفع وامن فيها الضّرّ ثمّ اقبل ع
على النّاس فقال ايّها النّاس اه قال الشّارح اعلم انّ الّذى يلوح من سرّ
نهى الحكمة النّبويّة عن تعليم النّجوم امران احدهما اشتغال متعلّميها بها و
اعتماد كثير من الخلق السّامعين لاحكامها فيما يرجون ويخافون عليه
فيما يسنده الى الكواكب والاوقات والاشتغال بالفزع اليه والى
ملاحظة الكواكب عن الفزع الى الله تعالى والغفلة عن الرّجوع اليه فيما
يهم من الاحوال وقد علمت انّ ذلك يضادّ مطلوب الشّارع اذ كان

غرض ليس لادوام التفات الخلق الى الله وتذكّرهم لمعبودهم بدوام
حاجتهم اليه الثّانى انّ الاحكام النّجوميّة اخبارات عن امور وهى
تشبه الاطّلاع على الامور الغيبيّة واكثر الخلق من العوام والنّسوان و
الصّبيان لايميزون بينها وبين علم الغيب والاخبار به فكان تعلّم
تلك الاحكام والحكم بها سببًا لضلال كثير من الخلق وموهنًا لاعتقادهم
فى المعجزات اذ الاخبار عن الكائنات منها وكذا فى عظمة بارئهم و
يشككهم فى عموم صدق قوله تعالى قل لا يعلم من فى السّموات ومن
فى الارض الغيب الّا الله وعنده مفاتيح الغيب لا يعلمها الّا هو وقوله
انّ الله عنده علم السّاعة فالمنجّم اذا حكم لنفسه بانّه يصيب كذا فقد
ادّعى انّ نفسه تعلم ماذا تكسب غدًا وبأىّ ارض تموت وهذا عين
التّكذيب بالقران انتهى ما اردنا منه نقله وله طاب ثراه كلام طويل
فى تكذيب المنجّم بحكم العقل واستبعاد صدقه وقد جوّز الشّيخ الجليل
المذكور طاب ثراه الاخبار بترتيب الاحكام من الاتّصالات والحركات
المذكورة بان يحكم بوجود كذا فى المستقبل عند الوضع المعين من
القرب والبعد والمقابلة والاقتران بين الكوكبين اذا كان على وجه

الظّنّ المستند الى تجربة محصّلة او منقولة فى وقوع تلك الحادثة بارادة
الله عند الوضع المعيّن الخاصّ من دون اعتقاد ربط بينهما اصلا بل
الظّاهر حينئذ جواز الاخبار على وجه القطع اذا استند الى تجربة قطعيّة اذ
لا حرج على من حكم قطعًا بالمطر فى هذه اللّيلة نظرًا الى ما جرّبه من نزول كلبه
عن السّطح الى داخل البيت مثلًا كما حكى انّه اتّفق ذلك لمروّج هذا العلم و
محيية نصير الملّة والدّين حيث نزل فى بعض اسفاره على طحّان له طاحونة
خارج البلد فلمّا دخل منزله صعد السّطح لحرارة الهواء فقال له صاحب
المنزل انزل ونم فى البيت تحفّظًا من المطر فنظر المحقّق الى الاوضاع
الفلكيّة فلم ير شيئًا ممّا هو مظنّة للتّأثير فى المطر فقال صاحب المنزل
انّ لى كلبًا ينزل فى كلّ ليلة يحسّ بالمطر فيها الى البيت فلم يقبل المحقّق ذلك
وبات فوق السّطح فجاء المطر فى اللّيل وتعجّب المحقّق انتهى هذا محرّر ما اورده
الاعلام فى تأثير الافلاك والاجرام ساقيه درجذوات فرموده
باتّفاق مناط وملاك ورابطه فعليّت صدور هيولى عالم كون وفساد
كه لوح رسم صور غير متناهى عالم سفلى است من جهة الانفعال ورابطه
فيضان صور كائنات بر جوهر ذات آن مادّه مشتركه بحسب استحقاقاتها

ساقيه

المختلفة من جهة استعداداتها المتفاوتة از منبع رحمت و ینبوع جود
جواد حق عمّ جوده و وسعت رحمته عقل فعّال بمدخلیّت مبدء و
باقتضای حرکت مستدیرهٔ فلکیّه و مراد از عقل فعّال عقل عاشر قاهر
فلک کلّی قمر است و تجلّیات وجود حقیقی نور الانوار جلّ کبریائه در مجالی کونیّه
عالم تکوین بی وساطت جلوهٔ ذات عقل فعّال و تکرّر لوامع شروق و اتصال
سیر شعاع و سیلان رشح فیض او از بارگاه عزّ قدّوسیّت بصحن عرصهٔ ظهور
نزول اجلال ارزانی نمیفرماید و ذرّهٔ از ذرّات وجودات هیولا و صور این
عالم از ذات عقل فعّال و فیض شعاع او خالی نیست با اینکه او در اینعالم
نیست و قائم بانعالم نیست **شطّ** از ظاهر بعض اخبار و آیات و آثار
مستفاد میشود که خلقت و آفرینش و ایجاد سموات و افلاک و اجرام
علویّات بعد از خلقت و ایجاد زمین و عناصر شده است و از مادّهٔ
مثل دخان و بخار و کف و زبد آب خلق شده و متکلّمین و علماء ظاهریّین
گفته اند که چون از ادلّهٔ نقلیّه ثابت میشود که آب جوهری بوده متأصّل
در خلق و ایجاد و تکوّن آسمان و زمین از آن ممکن است فی نفسه و
امتناع ذاتی ندارد و حضرت باری جلّ شأنه مختار است پس ظواهر را

شطّ

بر ظاهر

بر ظاهریّت خود باقی باید گذارد و بمدلول ظاهری آن اعتقاد باید کرد
و وجهی برای تأویل آنها نیست و حکما و اهل معقول نظر بقانون میزانی
که دارند مثل قاعدهٔ امکان الاشرف فالاشرف و اعتقاد دارند بتأخّر
و تراخی ایجاد و تکوین عناصر از ایجاد و خلقت آسمانها ناچار اخبار و آثار
این باب را تأویل کرده اند و از آیات قرآنیّه این آیهٔ شریفه است که حضرت
حق جلّ شأنه پس از بیان خلق زمین و تقدیر اقوات و ارزاق اهل
آن در چهار فصل که تعبیر از آنها بچهار یوم فرموده میفرماید ثمّ
استوی الی السّماء و هی دخان و از اخبار شریفه این حدیث شریف است
که حضرت باقر علم الاوّلین و الآخرین میفرماید و کان عرشه علی الماء
والماء علی الهواء والهواء لا یحدّ ولم یکن یومئذ خلق غیرهما والماء یومئذ
عذب فرات فلمّا اراد ان یخلق الارض امر الرّیاح فضربت الماء حتّی صار
موجاً ثمّ ازبد فصار زبداً واحداً فجمعه فی موضع البیت ثمّ جعله جبلاً
من زبد ثمّ دحی الارض من تحته ثمّ مکث الرّبّ ماشاء الله فلمّا اراد
ان یخلق السّماء امر الرّیاح فضربت البحور حتّی ازبدت فخرج من ذلک
الموج والزّبد من وسطه دخان ساطع من غیر نار فخلق منه السّماء

وجعل فيها البروج والنجوم ومنازل الشمس والقمر واجراها في الفلك و
كانت السماء خضراء على لون الماء الاخضر وكانت الارض غبراء على لون
الماء العذب وكانتا رتوقتين ليس لهما ابواب ففتق السماء بالمطر و
الارض بالنبات اقول يعني بعد ما خلق الخلق وبث من كل دابة وذلك قوله
تع ان السموات والارض كانتا رتقا ففتقناهما وقال علي ع في نهج البلاغة
ما الفطر مقرونا بما لعله يحتاج اليه من التفسير ثم انشأ فتق الاجواء والجو
المتسع وشق الارجاء والرجى الناحية وسكائك الهواء والسكاك الهواء
الملاقي عنان السماء فاجار اي ادار فيها ماء متلاطما تياره تيار كشداد
موج البحر متراكما زخاره اي الممتلي كثيرا وحمله على متن الريح العاصفة اي
صلب الريح الشديدة والزعزع القاصفة اي المتحرك بقوة فامرها برده
وسلطها على شده وقرنها الى حده الهواء من تحتها فتيق منشق والماء
من فوقها دفيق منصب ثم انشأ سبحانه ريحا اعتقم مهبها اي ريحا
اخر غير الريح المذكور بحكم التنكير ولم يكن يخرج من مهبها غيرها فمهبها عن
مثلها عقيم وادام مربها بفتحتين وتشديد الباء المقام واعصف
مجريها وابعد منشاها فامرها بتصفيق الماء الزخار المذكور بدلالة

التعريف

التعريف والصفق الضرب لصوت واثاره موج البحار فمخضته مخض
السقاء المخض التحريك الشديد والسقاء جلد مدبوغ وعاء اللبن والماء
وعصفت به عصفها بالفضا والمكان الخالي الواسع ترد اوله على اخره
وساجيه على مائره بالهمزة بعد الالف المتحرك والساجي الساكن حتى
عب عبابه اي علا وارتفع معظمه ومرتفعه ورمى بالزبد ركامه
بالضم اي متراكمه فرفعه في هواء منفتق وجو منفهق واسع فسوى
منه سبع سموات جعل سفلاهن موجا مكفوفا ممنوعا من الاسترسال
وعلياهن سقفا محفوظا وسمكا مرفوعا اصل السمك الرفع ويستعمل
في السقف مرفوعا بغير عمد بفتحتين العمود يدعمها يمنع سقوطها ولا دسار
ينظمها الدسار المسمار والحبل يشد به ثم زينها بزينة الكواكب
وضياء الثواقب الثاقبة المضيئة النافذة الضوء واجرى فيها سراجا
مستطيرا منتشرا وقمرا منيرا في فلك دائر وسقف سائر ورقيم مائر
رقيم من اسماء السماء سمي به لانتقاشه بالكواكب واصل الرقم الكتابة
وفي المنقول عن التورية ان مبدء الخلق جوهر خلقه الله تع ثم نظر اليه
بنظر الهيبة فذابت اجزائه فصارت ماء فثار من الماء بخار كالدخان

فخلق منه السموات وظهر على وجه الماء زبد مثل زبد البحر فخلق منه الارض
ثم ارساها بالجبال ونقل عن ثاليس الملطي وهو من مشاهير الحكماء القدماء
ان الله الواحد القهار ابدع العنصر الذي فيه صور الموجودات والمعلومات
كلها وسماه المبدع الاول وذلك العنصر هو الماء ومنه انواع الجواهر
كلها من السماء والارض وما بينهما وهو علة كل مبدع وعلة كل مركب
من العنصر الجسماني فمن جمود الماء تكونت الارض ومن انحلاله تكونت
الهواء ومن صفوته تكونت النار ومن الدخان والبخار تكونت السماء
ونقل عن غيره من قدماء الحكماء ما يقرب منه وقال المحقق الملقب بالفيض
في كتابه المسمى بقرة العيون عالم الكون والفساد والدنيا بالجملة العالم
الجسماني انشأه الله من الهيولى الاولى المسماة بالماء من حيث قبولها
للصور وذلك بان حرك الهيولى طولا وعرضا وعمقا فكان منها الجسم
المطلق ثم خلق من الجسم الارضين والسموات بصورها وطبائعها
ثم ادار الافلاك حول الاركان فاختلط بعضها ببعض فكانت منها
المولدات الكائنات من المعادن والنبات والحيوان والحكماء اخذوا
في تأويل ما ذكر من الاخبار توفيقا بينها وبين ما يقتضيه قواعدهم فقالوا

على ما نقل عنهم يحتمل ان يكون المراد بالريح الاولى المذكور في كلام الامير
جل قدره العقل الاول فانه الحامل للفيض الالهي المسمى بالماء ومن الماء
كل شيء حي الى ما بعده وهو المحيط بصور الموجودات ويؤيده قوله الهواء
من تحتها فتيق والماء من فوقها دفيق فان الهواء اشارة الى القوابل
والماء اشارة الى الفيض الصادر المندفق والمراد بالاجواء المتسعة و
الارجاء الواسعة وعوالي الهواء سلسلة وجود الملائكة المسماة بالعقول
الفعالة على مراتبها المتنازلة وبانشائها ايجادها والمراد بشد الريح للماء
ورده ضبط امره سبحانه على وفق حكمته الكمالات الفائضة عنه على
كل مورد ورده عمن ليس له ذلك الكمال وقرنها الى حده احاطتها
بها اي تلك القوابل من الكمالات الفائضة والمراد بالريح الثانية المصفقة
للماء العقل الثاني الناشي عن العقل الاول وعلى هذا القياس ومن
هذا القبيل باقي التأويل والله الهادي الى سواء السبيل اعلم
ايدك الله للتصعد الى درجات الكمال والتعرج في درج الجمال انكه
اساس وبناي عالم دنيا بر استكمال و وصول بكمال وخروج از قوه
بفعل وبلوغ هر موجودي بحد محدود ومقام معلوم ودرجه اعلى

اهدائی کتابخانه آیت الله شیخ محمد صالح
علامه حائری بکتابخانه استان قدس رضوی
تیر ماه ۱۳۵۱

قابلیّت کذارده اند وتمام موجودات را شوری وعشقی ومیلی وشوقی
طبیعی یا ارادی داده اند و روبسوی منتهی الکمال خود داشته اند
ولکلّ وجهة هو مولّیها وانّ سعیکم لشتّی وازبرای ان مسافرت واستحصال
مقصود واستکمال وجود اسباب مهیّا ومیسّر وابواب مفتوح ومقرّر
فرموده اند وکلّا نمدّ هؤلآء وهؤلآء من عطآء ربّك وما کان
عطآء ربّك محظورًا وهر ذرّه از ذرّات عالم در حرکت وجنبو وطلب
وجستجو است ودر تکتاز وتکاپو وجدّ وجهد است تا خود را بدرجهٔ کمال
وحدّ مجد ودخود برساند وحسب المیسور دست از سعی وطلب
خود بر نمیدارد ودر کوشش وجوشش است کما یشاهد فی النّبات
بمراتبها وفی الحیوان بدرجاتها همه سرکرم رسیدن بمقصد اسنی
ووصول بمطلب اعلی هستند ودر افزونی خود جوش وخروش دارند
واز زحمات وواردات پروا ندارند وتا بمعراج خود نرسند واقف
نمی شوند وتا بمقام معلوم وحدّ معهود خود واصل نشوند ساکن
نمیکردند بالجمله جمیع موجودات عالم علی الاتّصال بالغدوّ والاصال
در استکمال ذات است وتحصیل نشو ونموّ وتصعّد وترقّی وترفّع

وتکمّل است واسرافیل نفخ روح میکند وعزرائیل قبض روح میکند
ومیکائیل رزق مقرّر میرساند وجبرئیل الهام نفع وضرّ مینماید وعلی الدّوام
این حملهٔ عرش وجود هر موجود در انجام خدمت واتمام وظیفت خود قیام
بامر الله دارند تا ان موجود را بکمال لائق برسانند مکر انسان بیچاره
فانّه لفی خسر از کمال خود جاهل وغافل وباز مانده وخود را ناقص وهالك
کذارده وبدورهٔ حیوانیّه وآب وعلف اکتفا کرده واسباب الهیّه را
که برای استکمال او مقرّر داشته اند معطّل ومهمل کذارده وهمه را در حقّ
خود بغضب وسخط در آورده وشاید از اینجا سرّ ونکتهٔ اینکه فرموده اند
جمیع ما فی الوجود استغفار میکند برطالب علم حتّی الحیتان فی البحر فهمیده
شود صدر الحکمآء طاب ثراه از سالفین اورده میفرماید الحکمآء الالهیّون
المقتبسون انوار علومهم من مشکوة نبوّة الانبیآء حکموا بسریان نور
العشق والشّوق فی جمیع الموجودات علی تفاوت طبقاتها فی الوجود
فلکلّ وجهة هو مولّیها وان من شیء الّا یسبّح بحمده وانّ جمیع الاشیآء
طالبة لکمالاتها متوجّهة الی الخیر ومتحرّکة فی تحصیل ذلك الکمال بحسب
اقصی ما یتصوّر فی حقّها کما تری المبادی الطّبیعیّة متوجّهة الی کمالاتها

وغایاتها المترتبة فی الشرف والفضیلة فیتوجه دائماً اخسها الی اشرفها
ویتقلب ادناها الی ارفعها وهکذا من الاخس الی الاشرف فالاشرف
ومن الادنی الی الارفع فالارفع الی ان یصیر اخر الاکوان الطبیعیة اول
الاکوان النفسانیة واخر منازل الدنیا اول منازل العقبی فللموجودات
علی ترتیبها مراحل ومنازل الی الله سبحانه فلکل منها شوق وعشق
الیه ارادیا کان او طبیعیاً وعن بعض العرفاء ان السماء بسرعة دورانها
والارض بفرط سکونها لیستبان فی هذا الشأن یعنی فی طاعة الله
والتقرب الی حضرة الحق الاول فسر ان لذة التجلی هو الذی عبدهما و
مشاهدة لطف الاول سلبت قرارهما کما قیل فذلک من عمیم
اللطف شکر وهذا من رحیق الشوق سکر گویا بتجلی جمال حق اسمان را
برقص وطرب در اورده و بهوس جلال او جل جلاله زمین را مدهوش
ساخته مغشی علیه انداخته وعن الفارابی صلت السماء بدورانها
والارض برجحانها والماء بسیلانه والمطر بهطلانه یصلی له ولا یشعر
ولذکر الله اکبر **شط** پس از تسویه سموات وارض وتعدیل وتکوین
عناصر وارکان وتحریک افلاک علی ما هو الان بقوه حرارت کره اثیر

شط

وانعکاس

وانعکاس اشعه کواکب تابنده بر سطح ارض وماء دیگ عناصر بجوش و
خروش امده بجستجو وجنبجو شده در صدد استحصال کمال واستقراب
بساحت عزت ذی الجلال بر امده بیکدیگر متواصل و بایکدیگر متعانق
ودر یکدیگر متفاعل شده واز تماس اجزاء وتصاغر انها وتفاعل و
تکاسر انها کیفیتی متوسطه خاصه وصورتی لایقه مختصه حادث
وپدیدار شده اسم ان کیفیت وصورت را مزاج گویند وان
مصدر راست که اطلاق بر ممتزج شده واین اول منزل واول درجه
سیر الی الله والتقرب الیه تعالی است وگفته اند چون مرکبات در
وجود خود محتاجند بمادۀ رطبه تا قبول صور نماید وان مادۀ
رطبه باید در غایت رطوبت نباشد بلکه معتدل باشد بر یبوستی
لایق تا بعد از قبول صور حفظ صور مقبوله نماید ومراد از رطوبت
ویبوست سهولت قبول وترک وصعوبت قبول وترک است و
این دو کیفیت را منفعلتین خوانند وحرارت وبرودت را فاعلتین
دانند وچون بیکدیگر معتدل شوند اصل قبول وحفظ مقبول
محقق شود ونیز در طبع صور ناچار حرارتی در کار است که طبخ

نماید چنانکه در حال صناعات محسوسه مشاهده میشود واین
حرارت باید ببرودت معتدل شود تا کار نضج وطبخ بصلاح اید واز
فساد واحتراق یا انفجاج دور گردد پس مواد ومبادی هر مرکب این
چهار عنصر است که بچهار کیفیت مکیف وموصوف است نار
وان حار یابس است وهوا وان حار رطب است وماء وان بارد
رطب است وارض وان بارد یابس است ودر اینمقام بحث و
اعتراض بسیار است وتعرض بانها مناسب نیست ودر کیفیت تفاعل
وتکاسر کیفیات اربع میان حکما واطبا اختلافست حکما میگویند
صورت هر یک از عناصر فاعل است وماده دیگری منفعل بلکه کیفیت
فاعله است باعتبار صورت ومنفعله است باعتبار ماده زیراکه
فعل وانفعال شان کیفیت است واطبا گویند نفس کیفیت فاعلست
وسورت وحدت کیفیت منفعل وباین تقریر دفع اعتراض اتحاد
کاسر ومکسور نموده اند وعلی ای تقدیر مزاج وان کیفیت حادثه
از تکاسر سورات کیفیاتست عرض عریض دارد واقسام وانحاء بسیار
دارد وبرحسب قسمت اولیه یا معتدل است یا غیر معتدل و معتدل

یا حقیقی است وان متعادل متکافو القوی والصور است واین قسم
در مرکبات اسطقسیه محال است وموجود نخواهد بود لان العناصر
المتساویة فی الصور ان لم یکن لها قاسر یمنعها من میلها الی احیازها
لم یحصل منها ترکب لانها بالطبع تمیل الی احیازها وان کان لها قاسر
فلا یخلو اما ان یمسکها فی مکان احد البسائط وذلک ترجیح من غیر
مرجح او فی مکان اخر غیر مکان البسائط وذلک توجب الخلاء قبل وجود
ذلک المرکب وهو محال ویا غیر حقیقی است وانرا معتدل طبی گویند
وان انست که هر مرکبی بعنایات الهیه قسطی لایق وبهره ونصیبی موافق
حال ان از عناصر اربعه بحسب کمیت وکیفیت عطا شود وباین تعدیل
در قسمت که نحن قسمنا بینهم معیشتهم فی الحیوة الدنیا ان مرکب موجود
ومتعیش میشود واین اعتدال بهشت وجه اعتبار میشود الاول باعتبار
نوع بنسبت بغیر ان نوع کما یقال الانسان اعدل من الفرس الثانی باعتبار
نوع بنسبت بافراد داخله واین جودت ورداءت وکمال ونقص فرد
معلوم میشود وبوجه اول وجود وتکون نوع مربوطست و بهمین
قیاس حال صنف وشخص وعضو شخص بدان ودر هر یک دو وجه

تصوّر کن بیکی وجود و قوام ان مربوط بدیگری کمال وجود و جودت
حال ان منوط میدان و امّا غیر معتدل پس مشهور انست که بهشت قسمست
ایضًا و ان بزیاده و نقصان یکی یا دو تا از کیفیّات اربع در مرکّب از قدر
لائق بان تصوّر میشود و بعضی زیاده بر هشت قسم فرض کرده اند و در
کتب طبّ مسطور است و بالاتّفاق اعدل امزجه در عالم ترکیب مزاج انسانست
و اعدل اصناف ان سکّان اقلیم رابع و ثالث است و بعضی گویند قطّان
خطّ استواء که در سطح معدّل النّهار است اعدلند و اعدل افراد انسان
محقّقًا انسان اعیان و عین انسان و ادم اصلی و قطب دائرهٔ وجود و محور اسمان
هستی رسول اعظم اکرم افخم احشم است علیه صلوات الله و انشاء الله باین
زودی تحقیق اعدلیّت ان وجود مقدّس خواهد شد و اعدل اعضاء
انسان دماغ است و گویند سر انگشتان است **شطّ** چون بقوّه و
توسّط ملائکهٔ موکّله بر سفلیّات عناصر متکامل شدند و از عالم کثرت
و اختلاف صوری رو بنشائهٔ وحدت و ایتلاف ظاهری گذارده متوجّه
حصول کمال و تقرّب بمبدء ذی الجلال گشته بکدرجه از مراحل و منازل
الی الله تعالی را طی کرده بحکم من تقرّب الیّ شبرًا تقرّبت الیه ذراعًا قابل و لائق

شطّ

وسزاوار

و سزاوار عنایتی مخصوص و فیضی خاص شده از مبدء جود و فیض حضرت
واهب العطایا عمّت الائه خلعتی مناسب بان عطا شده صورت معدنیّه
بران فائض گشته بتوسّط ملائکهٔ ملکوتیّه بالوان و اشکال و صور
مختلفهٔ متغایره بانواع کثیرهٔ غیر محصوره متلوّن و متشکّل و متصوّر شده
بعضی که جزء مائی و بخاری بران غالب بوده از اجسام شفّاف روشن
مثل بلور و عقیق و یاقوت و زمرّد و زبرجد خلق فرموده و انچه اجزاء
ارضیّهٔ ان غالب بوده مثل کبریت و ملح و زاج و اهن و فولاد و رصاص
و طلا و نقره و نحو ان مجعول شده الی غیر ذلک من المعدنیّات المتخالفة
الالوان و الاوزان و الخواص و الاثار و این قضیّه منافاة ندارد با
ایهٔ شریفهٔ و انزلنا الحدید فیه بأس شدید حیث انّ ظاهرها یفید
انّ الحدید منزل من السّماء و لیس مجعولًا من الارض فانّ الموجودات
الارضیّة لها ارتباط بالسّماویّة و خزائن الکلّ عنده سبحانه فکلّ
شیء من السّماء الا استمع قوله تعالی و فی السّماء رزقکم و ما توعدون
و ان من شیء الّا عندنا خزائنه و ما ننزّله الّا بقدر معلوم **شطّ**
مرتبه و درجهٔ ثانیه از موالید و مرکّبات عنصریّه تامّه نباتات

شطّ

وگیاه ها و درختها و حبوب و ازهار و اثمار است و اصل نبات مرکبیست
با ترقّی و نموّ و محتاج بتغذّی و صورت فائضه بران و خلعت فاخره
دربران اشرف و افضل و ابهی و اکمل از صورت معدنیّه و ان بیکدرجه
از معدن بمبدء فیض نزدیکتر و از ظلمات کثرت و تغیّرات دورتر و از
ادیم ارض بقوّه اشراق شمس و تلقیح ریاح بتوسّط نوعی دیگر از ملائکه
موکّله ملکوتیه متکوّن و حادث میشود انّا صببنا المآء صبًّا ثمّ
شققنا الارض شقًّا فانبتنا فیها حبًّا و عنبًا و قضبًا و زیتونًا و فاکهة
و ابًّا متاعًا لکم و لانعامکم و ان باقسام و انواع و الوان و اشکال متخالفه
و اثار و خواص متفاوته غیر محصوره بر حسب کمیّات متّصله و منفصله
و کیفیات محسوسه و غیر محسوسه از فنون اشجار و اثمار و اوراق
و ریاحین نیکو رنگ نیکو شکل نیکو بو نیکو طعم بعضی غذا بعضی دوا
بعضی سم بعضی تریاق بعضی مسهل بعضی قابض بعضی مفرّح بعضی
مقوّی بعضی مضعف بعضی مسکر بعضی مفیق بعضی مسبت بعضی
مخدر بعضی منبّه بعضی مبرّد بعضی مسخّن الی ما شآء الله و نفضّل
بعضها علی بعض فی الاکل و یسقی بمآء واحد انّ فی ذلک لایات لقوم

یعقلون و لو تفکّرت فی ورقة من اوراق شجرة و کیفیّة تخاطیطها
و اوضاعها و هندسها و کیفیّة ایصال رزقها من العروق الشّعریّة ثمّ من
الّتی کالسّواقی و الجداول و الانهار من الاسافل الی الاعالی مع انّ ذلک
الرّزق من الثّقال المائلة بالطّبع الی المرکز لقضیت کلّ العجب فضلًا عن
شهود ما وکّل الله بعنایته بتلک الورقة من الملائکة الموکّلین بها المدبّرین
لها الموصلین رزقها الیها فهذه المرزقة الّتی فی راس الورقة الّتی
فی راس الشّجرة کمسکین یشیلون هؤلآء غذآئه بدایید الی ان یؤدّوا حقّه
برگ درختان سبز در نظر هوشیار هر ورقی دفتریست معرفت کردگار
و بدانکه تغذّی نبات و تاثیر نفس نباتیّه نامیه باستخدام هشت قوّه
مخصوصه منوط است تا اورا بکمال لائق بان برسانند و کمالات اورا از
قوّه بفعل اورند یکی جاذبه تا جذب کند در نباتی غذاء لائق بان کمًّا
و کیفًا از ظاهر بباطن دیگری ماسکه که غذاء مجذوب را مدّتی شایسته
در محلّ خود امساک کند تا طبخ و نضج یابد و صلاحیّت تغذّی بهم رساند
و دیگری هاضمه تا هضم کند یکی دافعه تا دفع فضول اورا نماید و این
چهار قوّه غاذیه باشد لاجل بقآء الشّخص و دیگری منمیه که بان ازدیاد

ابعاد ثلثه بحسب ما ینبغی و یلیق بالعضو حاصل شود دیگری مصوّره
که غذا را بصورة جسم مغتذی متصوّر میسازد واین دو لاجل کمال شخص است
و دو قوّه دیگر درکار است برای بقاء نوع باخذ کردن سلاله و صفاوه
غذا و تولید نطفه و بذر و تفصیل این قوی و افعال آنها موکول و معهود
کتب طبّ است **شط** مولود و مرکّب سیّم از امّهات سفلیّه و اسطقسات
تحتیّه حیوان است وان مرکّبی اتمّ است واشرف از نبات واقرب الی المبدء واحبّ
الی الحقّ من النّبات وصورت فائضه بران شریفتر و فاضلتر و فاخرتر است
از نبات و دارای جمیع قوای نباتیّه است بنحو اتمّ و اکمل اذ کلّ تال فی
السّلسلة الصّعودیّة جامع لجمیع کمالات المتلوّ بنحو اتمّ و اعلی بعلاوه قوّه
ادراک و شعور و اراده و قدرت و حرکت ارادیّه و باضافه اعضا و جوارح
و اجزاء مختلفه مثل استخوان و غضروف و عصب و عروق و عضل و
لحم و شحم و جلد و غیر ذلک و عرّفها خالقها مضارّها و منافعها و مصالحها
و مفاسدها و وجه جلب و دفع هر یک و جعلها علی اشکال و صور و
هیئات و الوان و احوال و طبایع و حالات و شؤونات متغایره متفاوته
متخالفه لا یحیط به نطاق البیان و حرّکها حرکات مختلفه طیّاره و سیّاره

شط

وسبّاحه

وسبّاحه عدوا و مشیا و طفرة و ببطن و علی رجلین واربع واکثر الی
مائة وازید ساکنة فی الهوآء و فی البرّ و البحر و السّهل و الحزن علی ما شاء الله
فسبحان الّذی سخّرها لنا بنحو یکه منقاد و مطیع شده مثل شتر و فیل
و کرکدن و خیل و بغال و حمیر و گاو برای رجال و صبیان و نسوان
در حمل و نقل احمال و اثقال و سقی و شیار و سواری و فرمانبرداری
مع ما بها من القوّة و الهیبة و القدرة و الهیمنة فتبارک الله ربّ
العالمین ومن اراد الاطّلاع علی غرائب احوال الحیوانات و عجائب
احوالها و اخلاقها و هدایتها الی حاجتها فعلیه بکتاب حیوة الحیوان و
تمامیّت و فعلیّت قوّه محرّکه بقوّه شهوت و غضب است و اصل الحرکة
بان تشنّج تلک القوّة العضل و تجذبه الی مبدئه فینجذب بانجذابه الوتر ایضا
الی مبدئه فیزداد عرضا و ینتقص طولا فینقبض العضو المتّصل بذلک الوتر
او ترخی العضل الی خلاف جهة المبدء فیمتدّ الوتر ایضا فیزداد طولا و ینتقص
عرضا فینبسط العضو تبارک الله الخالق و عضل ماهیچه را گویند و وتر
پی باریک و ریشه نافذه در عضل است و تمامیّت قوّه مدرکه بدو قوّه
حاسّه منوط است پنج حسّ ظاهر بصر و سمع و شمّ و ذوق و لمس و پنج

حس باطن حس مشترک و خیال و واهمه و حافظه و متخیله و در بعضی از
انواع حیوان پارهٔ از حواس مفقود است و علی المشهور انواع حیوان هزار و
چهارصد نوع است هشتصد بحری و ششصد بری ششط پس از تولید
موالید ثلثه از امهات اربعه مدتی مدید و عهدی بعید گذشت و
این زمین و زمان بموجودی چند مشغول و در حقائق آن موجودات
کما و کیفا اقوال فراوانست تا آنکه عنایت الهیه و حکمت ازلیه اقتضاء ایجاد
انسان و قضای انشاء آدمیان فرمود پس خمیرهٔ جوهر ذات انسان را
از دو عالم نور و ظلمت و غیب و شهادت و ملک و ملکوت معجون ساخت
و بغرائب و بدائع عوالم عالمیت مشحون گردانید و از هر چه در عالم
کبیر موجود نمودی و نمونهٔ از آن صانع جسم و جان در فرجار وجود انسان
تضمین نمود و از این باب حکماء راسخین تارةً انسان را عالم کبیر و عالم را
انسان صغیر و تارةً عالم را انسان کبیر و انسان را عالم صغیر نامیده اند
چنانکه عین انسان فرموده أتزعم انک جرم صغیر وفیک انطوی
العالم الاکبر الحق غریب معجونی ترکیب کرده و عجب بوقلمونی پرورده
با این ضعف بنیه که خلق الانسان ضعیفا فرموده ممات و حیوة آن

بنفسی

بنفسی مربوط ساخته در سر و دماغ آن چه قدر هیکلها و چه عدد
بیعدد از شئونات و نعوتات و احوال و اطوار و اسرار و اغوار گذارده
و چه غلغله و چه غوغا و چه هلهله و چه قوقاء در سرش انداخته در ذرهٔ
مردمک دیده اش صورت سموات و ارض را منتقش و در مرآت
و آئینهٔ خاطر و خیالش صورت ما فی الوجود از حاضر و غایب منطبع
کرده و در بحر مواج و دریای زخار متخیله اش دریای فلک اخضر حباب
وار در گردش آورده سبحان الله بیکی پرتوی از شعشعهٔ سلطنت و
جلالش نماینده کوس لمن الملک میزند بدیگری قطرهٔ از بحر علم و جمالش
چشانده علم الی الله برافراشته یکی انا ربکم الاعلی میگوید یکی انا اللیس
و انت الا این میخواند یکی آماده صد ناز و نعمت یکی قرص جوی
آلوده در خون یکی صاحب مال و منال یکی فقیر و پریشان حال یکی
شاه یکی صعلوک یکی حر یکی مملوک یکی ظالم یکی مظلوم یکی غانم یکی
محروم طائفهٔ محو جمال سر در گریبان فرقهٔ بقهر جلال مدهوش و حیران
بر خیر یحیی وار از خوف میگریانند پارهٔ را موسی وار بر جا میخندانند کسیرا
از کثرت عیال نالان و کسی از غم بیکسی گریان یکی را نالهٔ درد دیگیرا

لاله وورد بیکجا بساط نشاط انداخته بیکجا اساس ماتم چیده یکی در دریا
وبطوفان کرفتار یکی در مهد امن وامان اسوده غنوده یکی در بر یکی در
بحر یکی در سهل یکی در حزن یکی در شهر یکی در دیه ومن الغریب ان کل
حزب بما لدیهم فرحون والی ما لهم وما منهم وما بهم وعلیهم مائلون
عاشقون واغرب منه ان که سلسلهٔ جلیلهٔ علما که بعالم انوار مرتبط
وبا ملکوتیین مختلط هستند واز اصناف نوع انسان بشرافت شأن
وجلالت مکان ممتاز ومختار هستند لا یستوی الذین یعلمون والذین
لا یعلمون وهل یستوی الخبیث والطیب ولو اعجبک کثرة الخبیث بچه
اندازه متباین المذاق والمشرب ومتفاوت المدار والمذهب هستند و
هر کس بمشرب ومذهب خود مفتون ومرهون شده بلکه تلک الرسل
فضلنا بعضهم علی بعض ورفعنا بعضهم فوق بعض درجات واعجب از
این انکه این نوع چون خفته باشد مردار است وچون بیدار باشد متحیر
در کار است وچون سیر شود مست شود وچون کرسنه کردد دیوانه کردد
اکر ترک علاقه کند کویند رهبانیة ابتدعوها اکر بعلائق متعلق شود
کویند انما اموالکم واولادکم فتنة اکر کرد معرفة الله کردد که غایت ایجاد

خلق است

خلق است کویندش ما للتراب ورب الارباب از تو عمل خواسته اند و
ما امروا الا لیعبدوا الله مخلصین اکر ترک معرفت کند کویندش با هوش
باش که حضرت خالق کفته کنت کنزا مخفیا فاحببت ان اعرف اکر شفیع
طلب کند لا یشفعون الا لمن ارتضی خطاب شنود اکر بخوف مایوس و
نومید شود لا تقنطوا من رحمة الله میشنود اکر برجا ایمن وامیدوار
کردد افامنوا مکر الله فرمایندش اکر فارغ نشیند خطاب ایدش که
الذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبلنا اکر جد وجهد کند بکوشش
رسانند یختص برحمته من یشاء آکر طلب مال کند فریاد الحریص محروم
والرزق مقسوم بلند شود واکر ترک طلب کند وبیکار کردد اواز
الکاسب حبیب الله شنود اکر دعا وسؤال کند خوانندش جف القلم
بما هو کائن والمقدر کائن لا محالة ولن یصیبکم الا ما کتب الله لکم ولا
تبدل لحکمة الوسائل اکر ترک دعا کند وسؤال نکند نمایندش که لا یعبؤ
بکم ربکم لولا دعائکم الذین یستکبرون عن عبادتی ودعائی سیدخلون
جهنم داخرین واعجب واعجب وکل العجب بیچاره را با هزار غل وزنجیر
بسته اند ورو باین دنیای پر شر وشور داده اند وبچنک این غدار

مکّار خوان خداع گرفتارش کرده اند مبکو بندش آلوده مشو وگرفتار و
مقیّد ومحبوس مباش واین مسکین بی دست وپا را در دریای ژرف
خونخوار انداخته اند درآین ورطه کشتی فروشد هزار که پیدا نشد
تخته ئی برکنار درمیان قعر دریا تخته بندش کرده اند بازگو بندش
کردامن ترمکن هشیار باش ای عزیز هشیار باش بیدار باش وانشاء الله
حدیث شریفی از حضرت باقر ع در سؤال آدم از حضرت حق سبحانه از وجه
اختلاف الوان واشکال وصور ذرّیّهٔ خود وجواب شافی کافی آن
بااین زودی میاید **شطّ** بیان خلقت آدم ابو البشر خلیفة الله و
تحقیق فطرت وکینونت او مطلبی است مهمّ وبعهدهٔ ماست وما بان
ملتزم شده ایم پس گوئیم قال الله تبارک وتقدّس واذ قال ربّک
للملائکة انّی جاعل فی الارض خلیفة قالوا اتجعل فیها من یفسد فیها و
یسفک الدّمآء ونحن نسبّح بحمدک ونقدّس لک قال انّی اعلم ما لا تعلمون
واذ قال ربّک للملائکة انّی خالق بشراً من طین فاذا سوّیته ونفخت
فیه من روحی فقعوا له ساجدین فسجد الملائکة کلّهم اجمعون الّا ابلیس
استکبر وکان من الکافرین قال یا ابلیس ما منعک ان تسجد لما خلقت

بیدیّ استکبرت ام کنت من العالین قال انا خیر منه خلقتنی من نار
وخلقته من طین قال فاخرج منها فانّک رجیم فی الکافی عن ابی عبد الله ع
انّ الله عزّ وجلّ لمّا اراد ان یخلق آدم ع بعث جبرئیل ع فی اوّل ساعة من
یوم الجمعة فقبض بیمینه قبضة بلغت قبضته من السّمآء السّابعة الی السّمآء
الدّنیا واخذ من کلّ سمآء تربة وقبض قبضة اخری من الارض السّابعة
العلیا الی الارض السّابعة القصوی فامر الله عزّ وجلّ کلمته فامسک
القبضة الاولی بیمینه والقبضة الاخری بشماله ففلق الطّین فلقتین
فذرء من الارض ذروًا ومن السّموات ذروًا فقال للّذی بیمینه
منک الرّسل والانبیآء والاوصیآء والصّدّیقون والمؤمنون والسّعدآء
ومن ارید کرامته فوجب لهم ما قال کما قال وقال للّذی بشماله منک
الجبّارون والمشرکون والکافرون والطّواغیت ومن ارید هوانه و
شقوته فوجب لهم ما قال کما قال ثمّ انّ الطّینتین خلطا جمیعًا فی الوافی
فی شرح هذا الحدیث لمّا کان خلق آدم ع بعد خلق السّموات والارض
ضرورة تقدّم البسیط علی المرکّب منه وکان خلق السّموات والارض
واقواتها فی ستّة ایّام من الاسبوع وقد جمعت جمیعًا فی الجمعة صاربة

خلق الانسان فيه وكان المراد بالتّربة ماله مدخل فى تهيّئة المادّة
القابلة لان يخلق منها شئ فتشمل الطّينة بمعنى الجبلّة واثار القوى
السّماويّة المربّية لها وبالجملة ماله مدخل فى السّبب القابلى والمراد
بالكلمة جبرئيل والفلق الشّقّ والفصل والذّرّ وكانّه كناية عن افراز ما
يصلح من المادّتين لخلق الانسان والطّاغوت مبالغة من الطّغيان
اقول ما اورده فى توجيه بدو خلق الانسان فى الجمعة كانّه ماخوذ من
مجمع البيان حيث قال فيه انّما سمّيت جمعة لانّ الله فرغ فيه من خلق الاشيا
فاجتمعت فيه المخلوقات وعلى هذا كان المعنى انّ الله بعث جبرئيل فى
اوّل ساعة من يوم جمع فيه المخلوقات وفيه اشارة الى انّ طينة ادم مأخوذ
من جميع المخلوقات كما صرّح به فى الخبر وانشآء الله تحقيق معنى حديث و
خلق سعداء از طينة نورانيّه واشقياء از طينة ظلمانيّه واختلاط طينتين
بتفصيل بيايد وقيل فيه القبضات المأخوذة فى جبلّة ادم المخمّرة طينته
بها حصل فيه مقتضيات الافلاك والعناصر مثل انّ المحبّة مودعة فيه
من فلك الزّهرة والغضب من فلك المرّيخ والقهر والغلبة من فلك زحل
والتّفرّد والجاه من فلك الشّمس والعلم والفضل من فلك المشترى

والثبات

والثّبات من الارض والحرارة من النّار والقبول والانقياد من المآء و
اللّطافة والتّجرّد من الهوآء وفى حديث طويل عن الباقر عن آبائه عن امير
المؤمنين عليهم السّلام قال الله تبارك وتعالى انّى خالق بشرا من صلصال
فاغترف جلّ جلاله من المآء العذب الفرات غرفة بيمينه وكلتا يديه يمين
فصلصلها فجمدت وقال الله جلّ جلاله منك اخلق النّبيّين والمرسلين
وعبادى الصّالحين والائمّة المهديّين الدّعاة الى الجنّة واتباعهم
الى يوم القيمة ولا اسئل عمّا افعل وهم يسئلون ثمّ اغترف من المآء
المالح الاجاج غرفة فصلصلها فجمدت فقال تع ومنك اخلق الفراعنة
والجبابرة واخوان الشّياطين والعتاة والدّعاة الى النّار واشياعهم
الى يوم القيمة ولا اسئل عمّا افعل وهم يسئلون ثمّ خلط المآئين جميعًا
فى كفّه فصلصلهما ثمّ كفاهما قدّام عرشه وهما سلالة من طين ثمّ امر
ملائكة الجهات الشّمال والجنوب والصّبا والدّبور يجولوا على هذه
السّلالة الطّين فابرؤها وانشأوها ثمّ جزّوها وفصّلوها واجروا
فيها الطّبائع الاربع مرّتين والدّم والبلغم فجالت الملائكة عليها واجروا
فيها الطّبائع الاربع فالدّم من ناحية الصّبا والبلغم من ناحية الشّمال

والمرّة الصّفراء من ناحية الجنوب والمرّة السّوداء من ناحية الدّبور فاستقلّت
النّسمة وكمل البدن فلزم من جهة الرّيح حبّ النّساء وطول الامل والحرص
ومن جهة البلغم حبّ الطّعام والشّراب والبرّ والحلم والرّفق ومن جهة
المرّة الغضب والسّفه والشّيطنة والتّجبّر والتّمرّد والعجلة ومن جهة
الدّم حبّ الفساد واللّذّات وركوب المحارم والشّهوات فخلق الله
ادم وبقي اربعين سنة مصوّرا وكان يمرّ به ابليس ويقول لامر ما خلقت
قال العالم فقال ابليس لئن امرني الله بالسّجود لهذا لعصيته قال ثمّ لمّا نفخ
فيه الرّوح وبلغت دماغه عطس عطسة وجلس منها مستويا فقال الحمد
لله فاجابه عزّ وجلّ يرحمك الله ربّك يا ادم قال الامام فسبقت له
من الله الرّحمة اقول الطّبائع الاربع هي الاخلاط الاربعة المعروفة المتسطة
بالعناصر الاربعة وانّما سمّي الصّفراء والسّوداء بالمرّتين لانّ موضعهما
المرارة وطعمهما مرّ والصّبا ريح تهبّ من مطلع الشّمس والدّبور تقابله
من ناحية المغرب والشّمال من ناحية الجدي والجنوب من ناحية سهيل
وقيل الصّبا مهبّها ما بين المشرق والجدي في الاعتدال والشّمال
محلّها من الجدي الى المغرب والدّبور من سهيل الى المغرب والجنوب

من

من المشرق الى سهيل ووجه اختصاص كلّ خلط الى كلّ جهة امّا بحسب
الشّرافة والدّناءة فواضح لانّ المشرق اشرف فبالدّم انسب وهكذا
وامّا من جهة الطّبيعة والكيفيّة وان كان لا يوافق مذهب الطّبّ
لانّ ناحية المشرق عندهم بارد رطب يناسب البلغم والمغرب حارّ يابس
يناسب الصّفراء والجنوب حارّ رطب يناسب الدّم والشّمال بارد يابس
يناسب السّوداء الّا انّ نظر المخبر الصّادق الامين عليه صلوات الله
لعلّه الى انّ الدّم مزاجه يناسب الحيوة الّتي تنشأ من ناحية مشرق
الارواح ويقابله السّوداء الّتي مزاجها يناسب الموت الّذي هو مغرب
الارواح والدّم من جهة رطوبته يناسب البلغم وهو رديفه في
الخاصيّة ويكون من ناحية الشّمال ومن جهة حرارته يناسب الصّفراء
وهي رديف البلغم في الشّرافة والفائدة ويكون من ناحية الجنوب
والنّسمة الانسان الضّعيف وكانّها ماخوذ من نسيم الرّيح اوّلها
ولعلّ في نسبة حبّ النّساء وتاليه الى الرّيح اشارة الى انّه هوى مبني
على هواء وريح والمروي في ابليس انّه كان بين الملائكة يعبد الله
في السّماء وكانت الملائكة تظنّه منهم ولم يكن منهم وذلك انّ الله

خلوق خلقا قبل ادم وكان ابليس حاكما فيهم فافسدوا فى الارض وعتوا
وسفكوا بغير حق فبعث الله عليهم الملائكة فقتلوهم واسروا ابليس ورفعوه
معهم الى السماء فكان مع الملائكة يعبد الله الى ان خلق الله ادم فلما
امر الله الملائكة بالسجود لادم فظهر ما كان من حسد ابليس له واستكبر
علمت الملائكة انه لم يكن منهم وقال انما دخل فى الامر يعنى الامر بالسجود
لادم لكونه منهم بالولاء ولم يكن من جنسهم **شط** قال الله تعالى
وعلم ادم الاسماء كلها اسماء كل شىء من السموات والارضين والجبال
والشعاب والاودية والنبات والحيوان واسماء انبياء الله واوليائه
وعتاة اعدائه حتى ان الصادق من آل محمد نظر الى بساط تحته فقال
وهذا البساط مما علمه ولقد افاد فى الصافى واجاد فيما افاد بقوله
ليس المراد بتعليم الاسماء تعليم الالفاظ والدلالة على معانيها فحسب كيف
وهو يرجع الى تعليم اللغة وليس هو علما يصلح لان يتفاخر به على الملائكة
ويتفضل به عليهم بل المراد بالاسماء حقائق المخلوقات الكائنة فى
عالم الجبروت المسماة عند طائفة بالكلمات وعند قوم بالاسماء
وعند آخرين بالعقول وبالجملة اسباب وجود الخلائق وارباب

انواعها التى بها خلقت وبها رزقت وبها قامت فانها اسماء الله
تعالى لانها تدل على الله بظهورها فى المظاهر دلالة الاسم على المسمى
فان الدلالة كما تكون بالالفاظ كذلك تكون بالذوات من غير فرق بينهما
فيما يؤول الى المعنى واسماء الله لا تشبه اسماء خلقه الى ان قال و
لكل اسم من الاسماء الالهية مظهر من الموجودات باعتبار غلبة ظهور
الصفة التى اشتمل عليها ذلك الاسم فيه وهو اسم الله باعتبار دلالته
على الله من جهة اتصافه بتلك الصفة وذلك لان الله سبحانه انما
يخلق ويدبر ويربى كل نوع من انواع المخلوقات باسم من اسمائه وذلك
الاسم هو رب ذلك النوع والله سبحانه رب الارباب والى هذا
اشير فى كلام اهل البيت ع فى ادعيتهم بقولهم وبالاسم الذى خلقت
به العرش وبالاسم الذى خلقت به الكرسى وبالاسم الذى خلقت
به الارواح الى غير ذلك من هذا النمط وعن مولانا الصادق ع نحن
والله الاسماء الحسنى وذلك لانهم وسائل معرفة ذاته وصفاته
ووسائط ظهور صفاته وارباب انواع مخلوقاته ولا يحصل لاحد
العلم بالاسماء كلها الا اذا كان مظهرا لها كلها ولا يكون مظهرا

لها كلّها الّا اذا كان فی جبلّته استعداد قبول ذلك كلّه ولذلك خلق ادم من اجزآء مختلفة وقوی متباینة حتّی استعدّ لادراك انواع المدركات من المعقولات والمحسوسات والمتخيّلات والموهومات والهامه معرفة ذوات الاشیآء وخواصها واصول العلم وقوانین الصّناعات وكیفیّة الانبا والتّمیز بین اولیآء الله واعدآئه وصار مظهرًا الاسمآء الله الحسنی كلّها وبلغ مرتبة احدیّة الجمع وكان منتخبًا الكتاب الله الكبیر الّذی هو العالم الاكبر انتهی ملخّصًا وباین تحقیق جلّ اهل معرفت ایستاده اند وكفته اند كه جمیع مخلوقات در تحت تربیت یك اسم یا دو اسم یا بیشتر یا مفرد یا مركّب از اسماء حسنی هستند وتمام اسماء حسنی در تحت سلطنت اسم جلاله هستند وپیش از این در شرح حدیث خلق الله اسما بالحروف غیر مصوّت بیان این مطلب اسنی كذشت وملخّص مقال متألّهین در این مقام اینست كه عالم كبیر افاقی مرءات نماینده صفات جمال وجلال است متفرّقة متفاصلة وعالم كبیر انسانی مرات حاكیه ذات اقدس ومحلّ تجلّی صفات الله واسمآء الله الحسنی است مجتمعة متوافقة متواصلة بر عالم افاق هر یك مظهر

اسمی است از اسماء حسنی وادم مظهر تمام اسماء است واسم جامع وامام الائمّة ومنزلهٔ ان بمنزلهٔ اسم جلاله است در عالم اسماء وچون حضرت حق جلّ شانه اراده فرماید كه مشاهده نماید خود را باسماء وصفات كاملهٔ ذاتیّه وفعلیّه مشاهدهٔ عالم افاقی نماید وچون خواهد مطالعه جمال خود كند بر وجه استجماع جمیع كمالات مشاهدهٔ عالم انسانی فرماید ودر انسان كامل جمال خود را بالفعل ببیند ودر ناقص بالقوه و كفته اند اراد الله ان یظهر ذاته الجامعة فی صورة جامعة فاظهرها فی صورة الانسان واراد ان یظهر الاسمآء والصّفات والافعال فی صورة مفصّلة فاظهرها فی صورة العالم بعبارة وضحی مثلًا شخص كامل الصّفات چون خواهد صفتی از صفات كمالیّهٔ خود را ملاحظه كند كتابت نماید یا شعر كوید یا عمارت سازد وبخوان از صفات وكمالات خود را اظهار فرماید ودیكری چون ان صفت را بر ببیند وان اثر وكمال را ملاحظه نماید بوجهی از وجوه علم بمؤثّر وموصوف پیدا كند وبهم رساند وان شخص كامل را بان وجه وان صفت بشناسد مثلًا چون خطّ زید را دید از وضع خط هیئت

دست زید وحرکت انرا داند وان خط بنحوی از انحاء حکایت حال زید
نماید وچون تالیف وترصیف مطالب علمیهٔ زید را ملاحظه کند
صفت علم وفهم وقدرت او را بر کلام مشاهده نماید وزید را در ان
مؤلف دیدار کند نه بجهت جامعه بلکه بجهت خاصهٔ فاردهٔ بر حسب
بروز وظهور ان صفت وچون شخص کامل خواهد صورت جامعه
وهویت کاملهٔ خود را ببیند ائینه سازد نمایندهٔ اثار وصفات
او وخود را در ان ائینه تماشا کند وجمیع اوصاف خود را بوجه جمع
ببیند ودیگری نیز چون در ان ائینه نظر کند صورت ان شخص را
پدیدار کند انشخص را بشناسد بتمام اوصاف کمالیه بالاجتماع و
اینست معنی احدیة الجمع وباین معنی خواجه حافظ شیرازی کفته است
خواست تا جلوه دهد صورت خود را معشوق خیمه در معرکهٔ
اب وکل ادم زد عجب ائینه کرده است پیدا زامکان میکند
خود را تماشا نازکتر از این نباید کفت ونشاید کفت والفطن
یکفیه الاشارة والغبی لا ینفعه الف عبارة ور بکویم عقلها را بر کند
ور نویسم من قلمها بشکند لاجرم کوتاه کردم من زبان کر تو خواهی

دعرد

ذر درون خود بخوان الحاصل چون اشیاء وحقایق موجودات
افاقیه مظاهر صفات حقند هر یك مظهر صفتی مخصوص وانسان
مظهر جمیع صفات ونسخهٔ جامعهٔ کونست پس مظهر تمام انواع
مخلوقات وجامع جمیع اسباب وارباب موجودات است ومخلوق و
مجعول است ایة لله ومثالا له تعالی فهو یخلق ما یشاء ویختار ما یرید
بعلمه وارادته وقدرته واینست معنی علم ادم الاسماء کلها باادب
باش که هر کس نتواند کفتن معنی کفته ان پیر مکر ترسائی لبش میبوسم و
در میکشم می باب زنده کانی برده ام پی نه رازش میتوانم کفت
باکس نه کس را میتوانم دید باوی واینکه در بعضی اخبار اضافهٔ اسماء
بمخلوقات فرموده اند ودر بعضی اضافه بانبیاء واولیاء شده
اشاره است بدو نحو از ظهور اسماء در مظاهر نحو تفرق وتکثر
ونحو تجمع وتوحد مثالی نزدیك بذهن اهل علم اوریم برای بودن
ادم نسخهٔ جامعهٔ کون مثلا لغزی مرکب از هزار فن عرضه شود
بر هر ذی فنی لابد هر یك یك نکتهٔ از ان ویك عقدهٔ از ان حل
وبیان میکند وچون عرضه شود بر شخص جامع الفنون بالکلیه

شطّ

حل میشود شطّ چنانکه ادم در باطن و سر و معنی و خفا جامع
جمیع حقائق است در عالم ظاهر جسد نیز مطابق با عالم افاقی است مثلا
جسد را زمین فرض کن استخوانهای دویست و چهل و هشت
کانه را کوهها و سنگهای عظیم بدان گیسو و ریش را درختها و موها را
گیاهها رگها را نهرها گوش و دهان و چشم و بینی را مغارها و
چشمهای شور و شیرین و تلخ و سر و پشت و شکم و دو پا و دو دست
اقالیم سبعه و عطسه را زلزله تصور نما و بالقیاس الی السماء والارض
منافذ دوازده کانه اعلی دو گوش و دو چشم و دو خیشوم و حلق و دو
پستان و ناف و دو عورت بروج دوازده کانه اعصاب بیست و
هشت کانه منازل قمر عروق سیصد و شصت کانه درجات
منطقه اعضاء سبعه رئیسه کواکب سبعه سیاره زیره و شش قمر
کبد و جگر مشتری طحال و سپرز زحل حلقوم و گلو عطارد کلیه
و گرده زهره قلب و دل شمس مرهٔ سودا مریخ قوای طبیعیه از جاذبه
و ماسکه و غیرها ثوابت اخلاط اربعه عناصر اربعه و ایضا ثقوب
دوازده کانه ماهها اخلاط فصول اربعه اعضاء سبعه اسبوع

لذق

عروق ایام سنه و ایضا بدن شهر روح سلطان و عقل وزیر و
غضب حاکم و شهوت عامل خراج اذان و عیون جواسیس قوای دیگر
هر یک عامل و صانع و در جندوات فرموده ام دماغ و طبقات تجاویف
و بطون دماغیه در ازاء طبقات فلکیات از ممثلات و خارج مرکز و
تداویر و کواکب و متممات و ارواح نفسانیه و قوای دراکه بازاء
ملائکه موکله بر طبقات و درجات افلاک از عقول و نفوس و اخلاط
اربعه و ارواح و قوای حیوانیه و طبیعیه بجای عناصر اربعه و طباع
عنصریات و ملائکه موکله بر طبقات و اطوار عالم عنصری و دو
قوهٔ نفس ناطقه اعنی عاقله و عامله مثال شمس و قمر و نفس ناطقه را
خسوف و کسوف عقلی است باین اعتبار که انوار عقلیه عالم قدس را
افتاب باید اعتبار کرد و نفس را بمنزلهٔ ماه چه استضائت نفس از
اشراقات انوار مفارقه است و بدن را بجای جرم زمین پس تعلق
ارادی نفس به بدن و توغلش در مستلذات حسیه و لذات جسمیه از
مثمر حیلولت جسد میانه نفس و عالم قدس و مانع اشراق انوار
ملکوت و منشأ ظلمت و انخساف جوهر نفس و حرمان ان از مشاهدهٔ

ساقیه

نور شمس عقل و استشراق از شرقه ان خواهد بود **ساقیه** فمن
طالع کتاب نفسه و شاهد نفاذ امره و حکمه فی اعضائه و قواه اذا اراد
شیئًا اطاعه قواه و جوارحه من غیر مهلة و فتور و توان مع بساطتها
و جوهریتها و وحدتها و بقائها فقد عرف الحق جل شأنه و نفاذ حکمه
و امره فی مملکته ملکه و ملکوته و احاطته بما سواه عالیه و سافله و
مجرده و مادیه جوهره و عرضه مع وحدته و تجرده و تنزهه و بقائه
و دوامه فاعرفکم بنفسه اعرفکم بربه و من عرف نفسه عرف ربه
نسوا الله فانسیهم انفسهم **شطّ** چون کل ادم بسرشتند و بپیمانه
زدند و قالب ادم را از خلاصه اکوان و سلالهٔ اعیان تسویه
فرمودند و از عالی و سافل قسط کافی و حظ وافی باو عطا کردند
تشریفًا و تکریمًا و تعظیمًا و تفخیمًا روح شریف فاضل و نور مجرد کامل
که بتشریف اضافهٔ حضرت ذی الجلال و الاکرام مشرف بود بحکم
نفخت فیه من روحی طوعًا و کرهًا داخل قالب خاکی شد و چنانکه
در تخمیر طینت ادم مجال تصرف بغیر نداد و فرمود خمرت طینة ادم بیدی
در تعلق روح نیز واسطه قرار نداد و نفخت فیه من روحی فرمود و چون

شطّ

خواجه ... [illegible]

ان نور مقدس در ان محبس و قفس ظلمانی درامد عجب منزلی وحشت
امیز دهشت انگیز دید ادکانی وجد رانی متضاد مبتنی بر فنا و زوال
از طرف دیگر ثعبان نفس اماره و اژدهای طبیعت بشریه را دید
که با هفت سر حرص و شهوت و غضب و حسد و کبر و عجب و بخل
خابیده مهیا و مستعد شده دهان برای اهلاک و اتلاف و بلعیدن
ان طائر قدسی و مرغ بهشتی گشاده ان طوطی شکرشکن که مدتها
وقر نهاد در گلستان و جزیرهٔ جنات عدن جوار رب العالمین و مقعد
صدق عند ملیک مقتدر بصد هزار ناز و نعمت پرورش یافته
از اب و دانهٔ مشاهدهٔ جمال و مطالعهٔ جلال محظوظ و بهره‌مند
بوده قدر ایام وصال ندانسته تو قدر اب چه دانی که در کنار
فراتی از دیدن ان مکان با ان ثعبان متوحش و مندهش شده
مبهوت شد گدای بلند نظر شاهباز سدره نشین نشیمن تو
نه این کنج محنت اباد است تو را از کنگرهٔ عرش میزنند صفیر ندا نمت
که در این دامگه چه افتاده است هوش از سرش رفت و دود
از نهادش برامد حرارت وصال در اشتداد و اتش فراق در اشتعال

شد در قلق واضطراب خواست بر کردد بهر سو دوان و بهر طرف
روان شد ابواب وطرق را مسدود دید حیران و دل شکسته آهی
کشید بعجز و نیاز و سوز و کداز در آمد کفتندش ما از تو همین حال را
خواستیم و شکستکی و پریشان دلی را طالبیم اینجا تن علیل و دل
خسته میخرند و روزی چند ترا بدرد فراق مبتلا و بدار غربت
کرفتار کردیم تا از هوای استعلا و استیلاء که لازمهٔ مقام اعلی و درجهٔ
اسنی است افتاده شوی خود را در عتبهٔ علیهٔ ربوبیت ما خاک
نشین و در استانهٔ الوهیت ما خاکسار شوی و با خاک که اخس
موجودات و انزل مراتب وجود است یکسان و با خاکیان همداستان
کردی تا بتحمل زحمات و صدمات و لطمات دار شرور و دار غرور
پخته شوی و ذخیرهٔ حیات ابدی و سرمایهٔ بقاء سرمدی اندوخته
سازی و بحکم من تواضع رفعه الله لائق و قابل عتبه بوسی سرادق
نور و جمال و استانه بوسی بارکاه عز و جلال ما کردی اینک کرد فراد
زد نالهٔ بر آورد و برحمت واسعه نکران شد چارهٔ برای خلاص خود
ندید و از خود مأیوس شد متوجه بغیاث المستغیثین شد که جهات

ان بهر که بر قاضی حاجات بریم دود طلبش بدماغش رسید عطشه زد
در تحرک شد عنایت سابقه و رحمت سابغه در وزیدن شد و منافذی
معدود از فضای عالم بر او کشود پرتوی از نور و شعشعهٔ از ضوء احساس
کردانید اندک امید وار شد الحمد لله کفت خطاب یرحمک الله ربک
با آدم رسید فسبقت له من الله الرحمة از ذوق و مزه و لذت این
خطاب اندک ارمید و اسوده شد لکن تاب نمی آورد میخواست
بهوای نورانیت و روحانیت وطن اصلی قالب و قفس خود را بشکند
لابن ابی طالب آنس بالموت من الطفل بثدی امه و لولا الاجال التی
کتب الله علیهم لما استقر ارواحهم فی ابدانهم شوقا الی رضوان الله
مانند طفلان که بشیر و پستان مادرش و به بازیچهٔ بازی کران مشغولش
میسازند تا فیلش یاد هندستان نکند او را بعلمی و بپیشوائی ملائکه
و سجود ملائکه مشغولش ساختند **شطّ** چون ملائکه از عالم نور
و تجرد مجعول است و لازمهٔ تجرد و نور علم و شعور است بخلاف جن
و شیطان که از عالم ظلمت و ماده است و لازمهٔ آن جهل و غرور است
پس بمجرد التفات و توجه با دم دانستند و مطلع شدند بر حقیقه آن

واینکه اسطقسی است فوق اسطقسات ویکباره تماما نزد او خاضع
شدند وخاشع گشتند وذلیل ومنقاد او شدند طأطأ کل شریف
لشرفکم وذل کل شیء لکم قال فی الصافی وانما اعترفوا بالعجز والقصور
لما قد بان لهم من فضل آدم ولاحت لهم الحکمة فی خلقه فصغر حالهم عند
انفسهم وقل علمهم لدیهم وانکسرت سفینة جبروتهم فغرقوا فی بحر
العجز واعترفوا بالقصور وذلک لانهم لم یعرفوا حقائق الاشیاء کلها
لاختلافها وتباینها وکونهم وحدانیة الصفة اذ لیس فی جبلتهم خلط
وترکب ولهذا لا یفعل کل صنف منهم الا فعلا واحدا ولهذا لیس لهم
تنافس وتباغض بل مثالهم مثال الحواس لا تزاحم فیها فکل منهم مظهر
لاسم واحد من الاسماء الالهیة لا یتعداه ففاقهم آدم بمعرفته الکاملة
ومظهریته الشاملة بقدرة الله التامة فی جمعه بین الصفات
المتباینة والاسماء المتناقضة فی مخلوق واحد ولیس علی الله بمستنکر
ان یجمع العالم فی واحد واینست معنی سجود ملائکه مر حضرت آدم را
شط مخفی نماند که آدم آینه بود در حذا ومقابل عرش که مقر
ارواح مطهره ومظهر انوار مقدسه محمدیه بود وبواسطه انطباع

ان انوار مقدسه وانتقاش صور آن ارواح مطهره در آن آینه
صیقله وانتقال الاشباح محمدیه در صلب آدم آدم محترم شد ومکرم
ومسجود گردید عن النبی ص ان الله خلق آدم واودعنا فی صلبه و امر
الملائکة بالسجود له تعظیما لنا واکراما وکان سجودهم لله عز وجل
عبودیة ولآدم اکراما وطاعة لکوننا فی صلبه فکیف لا نکون افضل
من الملائکة وقد سجدوا لآدم کلهم اجمعون از رهگذر خاک سر کوی
شما بود هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد هر بوی که از مشک و
قرنفل شنوی از دولت آن زلف چو سنبل شنوی تا صورت پیوند
جهان بود علی بود تا نقش زمین بود و زمان بود علی بود هم آدم و
هم شیث و هم ادریس و هم ایوب هم یونس و هم یوسف و هم هود علی
بود هم موسی و هم عیسی و هم خضر و هم الیاس هم صالح پیغمبر و داود
علی بود مسجود ملائک که شد آدم ز علی شد در قبله محمد بد و مقصود
علی بود روی فی الصافی عن علی بن الحسین ع قال حدثنی ابی عن ابیه
عن رسول الله ص قال یا عباد الله ان آدم ع لما رای النور ساطعا من صلبه
اذ کان الله قد نقل اشباحنا من ذروة العرش الی ظهره رای النور ولم

يتبين الاشباح فقال يا رب ما هذه الانوار فقال الله عزّ وجل انوار
اشباح نقلتهم من اشرف بقاع عرشى الى ظهرك ولذلك امرت الملائكة
بالسّجود لك اذ كنت وعاءً لتلك الاشباح فقال ادم يا ربّ لو بيّنتها
لى فقال الله عزّ وجل انظر يا ادم الى ذروة العرش فنظر ادم فوقع نور
اشباحنا من ظهر ادم الى ذروة العرش فانطبع فيه صور انوار اشباحنا
التى فى ظهره كما ينطبع وجه الانسان فى المراة الصّافية فراى اشباحنا
فقال ما هذه الاشباح يا ربّ قال الله يا ادم هذه اشباح افضل خلائقى
وبريّاتى هذا محمّد وانا الحميد المحمود فى فعالى شققت له اسمًا من اسمى و
هذا علىّ وانا العلىّ العظيم شققت له اسمًا من اسمى وهذه فاطمة وانا
فاطر السّموات والارض فاطم اعدآئى من رحمتى يوم فصل قضآئى و
فاطم اولیآئى عمّا يعرهم ويشينهم وشققت لها اسمًا من اسمى وهذا
الحسن وهذا الحسين وانا المحسن المجمل شققت اسميهما من اسمى هؤلاء
خيار خليقتى واكرم بريّتى بهم اخذ وبهم اعطى وبهم اعاقب وبهم اثيب
فتوسّل بهم الىّ يا ادم واذا دهتك داهية فاجعلهم الىّ شفعائك
فانّى اليت على نفسى قسمًا حقًّا ان لا اخيّب بهم املًا ولا اردّ بهم سائلًا

فلذلك

فلذلك حين زلّت منه الخطيئة دعا الله عزّ وجل بهم فتيب عليه
وغفرت له اقول الاشباح جمع شَبَح بالتّحريك وهو الشّخص فالاشباح
المقدّسة كانوا حينئذ اشخاصًا نورانيّة وعن المفيد افاض الله عليه
شآبيب رحمته الوجه فيما اظهره الله من الاشباح والصّور لادم
ان دلّه على تعظيمهم وتبجيلهم وجعل ذلك اجلالًا لهم ومقدّمة لما يفترض
من طاعتهم ودليلًا على انّ مصالح الدّين والدّنيا لا تتمّ الّا بهم
ولم يكونوا فى تلك الحال صورًا مجسّمة ولا ارواحًا ناطقة ولكنّها كانت
على صورهم فى البشريّة تدلّ على ما يكونون عليه فى المستقبل انتهى
والمراد بالاشتقاق لاسمآئهم من اسمآئه الحسنى ظهور صفاتهم من
صفاته وتجلّيه تعـ فيهم بصفاته العليا وانبآئهم بصفاتهم عن صفات
الله وليس المراد اشتقاق لفظ من لفظ على مصطلح اللّغة ويعرّهم
ويشينهم من المعرّة والشّين النّقص والعيب واصابة المكروه
شطّ چون ابليس عارف بشأن ادم نشد وادم را باد ميّت خبث نشناخت
وفرط جهل وغباوة داشت ادم را سجده نكرد ونزد او خاضع وخاشع
نشد وانچه از او در عالم قدس بروز ميكرد از اقاويل عليه محض نقل

شيطنت

صورت مسئله وضبط مسترقات خود بود از ملائکه وادراکات
او تمام من باب ظن وتخیل ووهم بود وگویا از آدم سوای هیئت بدن
وشکل عنصری چیزی ندید وازاو ورای این نشاه صوریه چیزی
نفهمید وندانست که انسانیت انسان بجوهر نفس ناطقه است
وروح نورانی اوست که آن صورت حقیقیه وفطرة الهیه اوست
که بآن فائق بر موجودات شده است نه بمادهٔ عنصریه بدنیه ناسوتیه
اوست که بصورت آدمی انسان بدی احمد وبوجهل هم یکسان
بدی ولا تعجبك اجسامهم کانهم خشب مسندة بیچاره ندانست که
مادهٔ طینت ملکیه آدم برای روح مجرد مقدس او بمنزلهٔ زیبق و
جیوه بود که بر پشت بلور صافی بچسپانند تا قابل انطباع صور
منعکسهٔ الهیه بشود پس من باب استمساك فیض الهی طین بالزوجت و
امساك را مادهٔ او قرار دادند با اینکه طین محل نشو ونمو ونبات و
ترقیات است ونار وآتش شأنش اتلاف واهلاك واحراق است
ودیگر آنکه طین مرکب از مادهٔ ترابیت وماء مطیهٔ حیوة است و
جعلنا من الماء کل شیء حی وتراب مطیهٔ نفس نباتیه است ومتولد

ازهر دو نفس حیوانیه است وچون ابلیس بن خواص واین معنا را
نفهمید با اینکه از عالم ملك است نظر بظاهر روشنی آتش کرده و
در جواب خطاب الهی که من باب امتحان فرمود استکبرت ام کنت من
العالین گفت انا خیر منه خلقتنی من نار وخلقته من طین با اینکه
بعد از تسویهٔ قالب خاکی آدم ملائکه مامور بسجود نشدند وسجود
ملائکه من باب مادهٔ بدنیهٔ عنصریه نبود بلکه بعد از نفخ روح
شریف فاضل کامل بود وفی المروی عن الصادق ع انه دخل علیه
ابو حنیفه فقال له یا ابا حنیفه بلغنی انك تقایس قال نعم انا اقیس
قال لا تقس فان اول من قال ابلیس حین قال خلقتنی من نار وخلقته
من طین فقاس ما بین النار والطین ولو قاس نوریة آدم بنوریة
النار عرف فضل ما بین النورین وصفاء احدهما علی الاخر وفی حدیث
اخر ان ابلیس قاس نفسه بآدم فقال خلقتنی من نار وخلقته من طین
فلو قاس الجوهر الذی خلق الله منه آدم بالنار کان ذلك اکثر نورا
وضیاء من النار وعنه ع ان الملائکة کان یحسبون ان ابلیس منهم
وکان فی علم الله انه لیس منهم فاستخرج ما فی نفسه من الحمیة فقال

اهدائی کتابخانه آیت الله شیخ محمد صالح
علامه حائری بکتابخانه آستان قدس رضوی
تیرماه ۱۳۵۱

خلقتنی من نار وخلقته من طین وعنه ع کذب ابلیس ما خلقه الله الّا من طین قال الله عزّ وجلّ جعل لکم من الشّجر الاخضر نارًا قد خلقه الله من تلک النّار ومن تلک الشّجرة والشّجرة اصلها من طین **سیاقة** الان کما کان مقتضای طبیعت نوعیه ولازمهٔ سنخیه از سنخ شیء واصل نوع منفک وزائل نمیشود بتبدّل افراد وتحوّل احاد واختلاف مظاهر وتفاوت مجالی موجب اختلاف وتفاوت طبیعت و فطرت در اقتضا واستلزام نمیشود اهل دنیا وجهّال وظاهر بینان واز حقائق بیخبران تفاخر خود را بتکاثر اموال واولاد و تفاضل خود را بتکامل اثاث ولباس دانند وفوق ان بضبط و نقل اقوال رجال ومراء وجدال مفاخرت ومباهاة نمایند بابعاد آیات قالبیه صوریه بی روح وبمغز اعجاب نمایند وخود را استایند **شط** چون شیطان ما فی الکمون خود را بروز داد وفساد وخبث ذات خود را ظاهر ساخت خطاب عتاب امیز رسید که فاهبط منها ای من المنزلة الّتی انت علیها فی السّماء وزمرة الملائکة فما یکون لک ان تتکبّر فیها وتعصی فانّها مکان الخاشع المطیع فاخرج انّک من

الصّاغرین ای ممّن کان اهانه الله بکبره قال انظرنی الی یوم یبعثون قال انّک من المنظرین الی یوم الوقت المعلوم ای الی النّفخة الاولی قبل یوم القیمة ویوم البعث ولمّا رأی انّ ما وقع علیه من غضب الله تع کان من جهة ادم اضمر عداوته واظهر حسده قال فبما اغویتنی یعنی بتکلیفک ایّای ما وقعت به فی الغیّ فکانّه باظهارک غوایتی وابرازک ضلالتی فانّه کان حین ما یعبد کافرًا مستورًا کفره فانّ الخاتمة اذا کانت علی الکفر علمنا انّ ما کان یصدر اوّلًا ما کان ایمانًا لاقعدنّ لهم صراطک المستقیم کما یقعد قطّاع الطّریق علی المارّة عن الصّادق ع الصّراط هنا علیّ وعن الباقر ع یا زرارة انّما عمد لک ولاصحابک فامّا الاخرون فقد فرغ منهم وهذا مثل قوله لاغوینّهم اجمعین الّا عبادک منهم المخلصین بالفتح ای الّذین اخلصهم الله لنفسه وهم الّذین اسلم شیطانهم بایدیهم کما قال جلّ شانه انّ عبادی لیس لک علیهم سلطان وانّما سلطانه علی الّذین یتبعونه ثمّ لاتینّهم من بین ایدیهم ومن خلفهم وعن ایمانهم وعن شمائلهم **ساقیة** قال بعض اهل الکمال المداخل الّتی یدخل الشّیطان علی الانسان الشّهوة

شطّ

والغضب والهوى فبالاوّل يظلم الانسان نفسه وبالثّانى يظلم
غيره وبالثّالث يظلم ربّه والاوّل ظلم يغفر والثّانى لا يترك والثالث
لا يغفر شطّ چون ادم وحشتش زياد وبى تابى ميكرد وارام
نميكرفت براى انس او وارامش دل او از جنس او حوّا را افريدند و
زوج او را خلق كردند ليسكن اليها وچون ازا ديد ومشاهدهٔ جمال
انشاهد را كرد بشاهد بازى مشغول شد ثعبان شهوت بحركت
امد وقواى حيوانيّه در اهتزاز شدند حجاب پديد امد وانس او
از نشأهٔ قدس منسى شد ووحشتش فرو نشست شيطان بطمع
فريفتن افتاد در صدد اختلاس فرصت شد تا انكه ادم وحوّا را
در عرصهٔ بهشت عالم مثال بخرا ميدن بداشتند ورخصت اكل از
اثمار والوان ميوهاى بهشتى بايشان دادند مكر ميوهٔ طيبه كه مختصّ
بود بذات مقدّس محمّدى صلعم كه ادم را نهى از قربان وتناول ان فرمودند
وفرموودندش كه يا ادم اسكن انت وزوجك الجنّة فكلا من حيث
شئتما ولا تقربا هذه الشّجرة فتكونا من الظّالمين الطّالبين لغير
حقّهم فانّها شجرة مغروسة بيد الله تعم موقوفة على محمّد بن عبد الله

وفى تفسير الشّجرة المنهيّة اختلاف واقوال ومرجع الكلّ لدى
التّامّل الصّادق الى امر واحد هو المحبوبيّة الكاملة المحمديّة المثمرة
بجميع الكمالات الانسانيّة والاثمار الطّيبة والفواكه الزّكيّة فيها
غذآء كلّ شئ ودواء كلّ داء اصلها ثابت وفرعها فى السّماء تؤتى
اكلها كلّ حين باذن ربّها پس شيطان را فرصت بدست امد
وقت را غنيمت شمرد فوسوس لهما الشّيطان وازلّهما بوسوسته
لهما وخدعته ايّاهما وايهامه انّه لهما لمن النّاصحين وقال ما
نهيكما ربّكما عن هذه الشّجرة الّا ان تكونا ملكين ان تناولتما
منها تعلمان الغيب وتقدران على ما يقدر عليه من خصّه الله
بها او تكونا من الخالدين لا تموتان ابدًا وقاسمهما انّى لكما لمن
النّاصحين در اين حال حرص وشهوت بحركت امده معنى حبّ
الشّئ يعمى ويصمّ ظاهر شده كمان كردند كه محال است كسى قسم دروغ
ياد كند وخدا را بباطل بخواند توجّه كردند بشجرهٔ منهيّه فلمّا ذاقا
الشّجرة بدت لهما سوءاتهما فلمّا وجدا طعمها اخذ بن فى الاكل منها
اخذتهما العقوبة فتهافت عنهما لباسهما وظهرت لهما عوراتهما

وسوا ئهما جائی که برق عصیان برادم صفی زد ما را چگونه
رنجید دعوی بیگناهی و نادیهما ربهما الم انهکما عن تلکما الشجرة
واقل لکما ان الشیطان لکما عدو مبین قالا ربنا ظلمنا انفسنا وان
لم تغفر لنا وترحمنا لنکونن من الخاسرین از در عجز و نیاز در آمدند
که ای بار الها انکه تو برداشتیش میفکنش وانکه عزیزش ساختی
خوارش مکن ناگاه دریای رحمت رحمن رحیم در جوش و خروش شد
خطاب مضی ما مضی واستأنف الود بیننا رسید ندای بهجت فزای
تاب علیه ربه غلغله در ملکوت انداخت لکن حکم محکم و قضای
مبرم صادر شد اهبطوا بعضکم لبعض عدو ولکم فی الارض مستقر
ومتاع الی حین فیها تحیون وفیها تموتون ومنها تخرجون شطّ
شطّ
حکی عن شارح الانجیل انه روی ان ابلیس ناظر الملائکة وقال اعلم ان
لی الهاً هو خالقی وموجدی وهو خالق الخلق لکن لی علی حکمة الله اسوله
سبعة احدها ما الحکمة فی خلق الکافر لا سیما وقد کان عالماً بان
الکافر لا یستوجب عند خلقه الا الالم الثانی ما الفائدة فی
التکلیف مع انه لا یعود منه الیه نفع ولا ضر وکل ما یعود منه علی

المکلّفین فهو قادر علی تحصیله لهم من غیر واسطة التکلیف الثالث هب
انه کلّفنی بمعرفته وطاعته فلماذا کلّفنی بالسجود لادم الرابع ثم لما عصیته
فی ترک السجود لادم لعننی واوجب عقابی مع انه لا فائدة له ولا لغیره
فیه ولی فیه ضرر اعظم الضرر الخامس لم مکّننی فی الدخول فی الجنة
ووسوسة ادم السادس لما فعل ذلک فلم مکّننی من اغوائهم واضلالهم
السابع لما استمهلته المدة الطویلة فی ذلک فلم امهلنی ومعلوم ان
العالم لو کان خالیاً عن شر لکان ذلک خیراً قال شارح الانجیل
فاوحی الله تعالی الیه من سرادق الجلال یا ابلیس انک ما عرفتنی ولو عرفتنی
لعلمت انه لا اعتراض علیّ فی شیء من افعالی فانی انا الله لا اله الا انا لا
اسئل عما افعل وعن صاحب التفسیر الکبیر اعلم انه لو اجتمع الاولون
والاخرون من الخلائق لم یجدوا عن هذه الشبهات مخلصاً فی اسکات
الجاحد الا بهذا الجواب الالهی وقال صاحب مفاتیح الغیب ان لکل من
هذه الشبهات جواباً برهانیاً صحیحاً واضحاً عند اصحاب القلوب المستقیمة
لابتنائه علی الاصول الحقة العرفانیة فی المقدمات الاضطراریة الیقینیة
لکن الجاحد المعوج لا ینفعه کثرة البرهان النیرة وانما یسکته الجواب الجدلی

المشهور المبنى على المقدمات المقبولة التى يذعن بها الجمهور وليس
معنى قوله تع لا اسئل عما افعل انه ليس لما افعله مبدء ذاتى وغاية عقلية
ومصلحة حكمية كما هو مذهبهم من ابطال العلية والمعلولية وانكار العلاقة
الذاتية بين الاسباب ومسبباتها وتجويز ترجيح احد المتساويين فى
النسبة على الاخر وتمكين المجازفات الاختيارية والارادات التخمينية
بل المراد احد معنيين الاول انه لا لمية للعقل الصادر عن ذاته من غير
واسطة سوى ذاته وانما ذاته هو منشأ العقل المطلق وغايته وكما
لا سبب لذاته فى وجوده فلا سبب فى ايجاده تع والا لكان ناقصا
فى ذاته مستكملا بغيره تعالى عن ذلك علوا كبيرا والثانى ان من ليس له
درجة الارتقاء الى عالم الملكوت والوصول الى شهود المعارف الالهية
وادراك الحضرة الربوبية فلا يمكنه العلم بكيفية الصنع والايجاد على
ما هو عليه ولا سبيل له الا التسليم والاعتراف بالقصور ومن له رتبة
ادراك الاشياء كما هى بالعلم اللدنى فلا حاجة له الى السؤال لانه يلاحظ
الامور على ما هى عليه بنور الله وبعين قلبه المنور بنور الايمان والعرفان
لا بانوار المشاعر كالشيطان انتهى كلامه وحاصل مرامه ان الشيطان

لما لم يكن من عالم النور والعرفان ولم يدرك الامور الالهية بالايقان
اورد سؤلات على مبلغ دركه ودرجة فهمه ولما لم يكن مستعدا قابلا
للتعليم والتفهيم للحقائق على ما هى عليه كان الجواب له على وجه الاقناع
والاسكات ثم ان الجواب العرفانى والبيان النورانى لاهل الايمان و
العرفان فجملة ما اشار اليه الحكيم السبزوارى طاب ثراه بقوله اما الجواب
عن قوله ما الحكمة فى خلق الكافر فهو ان الله جل جلاله لما كان واجب
الوجود بالذات كان واجب الوجود بالصفات كالخالقية والرازقية
وغيرها وضرورة الوجود مناط الغنى عن العلة كما ان الامكان مناط
الحاجة الى العلة فاسمآئه وصفاته القهرية كالاسماء والصفات
اللطفية كلها تستدعى مظاهر ومجالى والجواب عن شبهة اصل التكليف
ايضا ان التكليف واجب لا يعلل مع انه لطف وقوله وكذلك ما يعود
منه على المكلفين هذه لان ما يعود عليه لاجل التكليف كالثمرة لغرس
الشجرة وارتقاب الثمر من دون غرس الشجر غلط شيطانى والجواب عن
قوله هب انه كلفنى ان سجود آدم من تمام معرفته لانه خليفة الله و
ظل الله واسم الله الاعظم وعن قوله لا فائدة له ولا لغيره فيه ان اللعن

والعقاب من لوازم فعل المعاقب انّما هی اعمالکم تردّ الیکم لیس من منتقم
خارجیّ انتهی والحاصل انّ الله تعالی صفتی لطف وقهر ورحمة وغضب
ومن الواجب ان یکون الملک خصوصًا ملک الملوک کذلک اذ کلّ
منهما من اوصاف الکمال ولابدّ لکلّ من الوصفین من مظهر فالملائکة وما
ضاهاهم من الاخیار مظاهر اللّطف والرّحمة والشّیطان وما والاه
من الاشرار مظاهر القهر والغضب ومظاهر اللّطف هم اهل الجنّة و
اهل القرب والاعمال المستتبعة لها ومظاهر القهر هی اهل النّار واهل
البعد والاعمال المثمرة ایّاها ثمّ لا اعتراض فی تخصیصه کلًّا من الفریقین
بما خصّصوا به فانّه لو عکس الامر لکان الاعتراض بحاله فاذا تجلّی شمس
عظمة القدس ووقعت انوار جماله واشعّة جلاله علی صفائح هیاکل
الهویّات وصحائف قلوب الانبیاء فکما ینشأ منه منبع النّور المحمّدیّ
وضوء السّراج الاحمدی ومادّة الحیوة الابدیّة واکسیر السّعادة السّرمدیّة
فکذلک ینشأ منه کبریت النّار الابلیسیّة وینقدح منه شرارة الادخنة
الظّلمانیّة والرّحمة ذاتیّة والغضب من العوارض وکلّ من عند الله
وما من دابّة الّا هو آخذ بناصیتها هذا حاصل ما افاده صدر الحکماء

فی هذا الباب چون اتش برافروزند ناچار دود براید وچون گل
بوجود اید لابد با خار باشد فکر معقول بفرما گل بی خار کجاست ومقصود
اصلی روشنی اتش وبوی گل است دود وخار بالعرض است آدم اوّل
بذر عالم آدمیان وتخم بنی نوع انسان بود چون از صندوق خانه در
اوردندش ودر ارض ومنبت طین اب وگل کاشتندش درختان بر
امد وچه برگها وچه شاخها وچه گلها وچه خارها براورد چه میوها
وچه دانها اورد وچون میوه چیده شد ودانها از کاه جدا شد خارها
وخسکها وخاشاکها را بسوزانند واین ادم جوهر وصفوة اکوان
واعیان است وسایر موجودات از فضالهٔ وجود او مجعول شده چون
نجّار حاذق خشب وچوب را در مقصد اصلی بکار برد فضاله وزواید
انرا عصا ومیخ وکلید ودستهٔ ارّه وسایر چیزها قرار میدهد شط
واضح است که انتظام معاش وصلاح وقوام وعمارت دنیا بنفوس
شریره وقلوب قسیّه مربوطست واز برای توجیه نفوس سعیده
بسوی مبدء وتکمیل قلوب مستعدّه بکمالات لائقه ودفع امراض
عارضه وشست وشوی گرد وغبار طاریه وپخته شدن خامها

که مقصود اصلی از خلقت وافرینش نوع انسان است واسطه و وسیله
ومنضج ومسهلی وصابونی بهتر ونیکوتر ومفیدتر از وجود اشرار وظلمه
وفسقه وفجره وجهله وسفله نیست که بصدمات ولطمات وزحمات
وجسارات لازمة الوجود وتابعة الذّات خودخامها را پخته سازند
وامراض واعراض وارده عارضه رابشویند وبزدایند ونفوس طیّبه
مستعدّه رابحضرت حقّ اوّل اشنا سازند ودورشده کان ازمبدء
فیض را بدرگاه عزّ وجلال نزدیک اورند ومستان ومغروران وفریفتگان
وشیفته کان لذّتهای حسّیّه ونعمتهای دنیویّه رابهوش اورند و
خفته کان وغفلت مندان رابضرب اصوات هائله واسواط غائله
خود بیدار سازند خصوصاً در دوره وزمان ما ودرکوره ومکان
ما که جنود جهل علم غلبه وقهر برافراشته اند وبرمسند کبر وخودستائی
وخودنمائی وخودبینی مستند کشته اند وعهود ماضیه وایام
خالیه قوابله ونماروده وفراعنه وقوارنه راتجدید کرده اند والی الله
المشتکی وهو المستعان فصبر جمیل وعلیه اجر جزیل **سابقه**
بروجود شیطان وجنود جهل وطغیان فوائد دیکر مترتّب است که

تنبیه

درتضاعیف مطالب عقلیّه مذکور است من جمله قضیّه کربلا که
کرچشم روزکار براو فاش میکریست خون میکند نشت از سر ایوان کربلا
باان همه ظلم وجور وضیم که ازاصحاب شیطان واحزاب طغیان بروز
کرد وفوق ان متصوّر نیست ودران قضیّه مرغ هوا وماهی دریاکباب
شد چه قدر منافع ومصالح وحکم وفوائد بران مترتّب شد چه
سعادتها بروزکرد ومیکند تا روز قیامت وچه شقاوتها ظاهر شد
ومیشود وچه قدر امتحانات واختبارات درمیان امد ومابعد از
این انشاء الله بیان برخی ازان فواید ومصالح خواهیم کرد وپاره از
اسرار منیفه مخفیّه دران مکشوف خواهیم ساخت والله الموفّق والمعین
شكّط فی الکافی عن حبیب السّجستانی قال سمعت اباجعفر ع یقول
انّ الله عزّ وجلّ لمّا اخرج ذرّیّة ادم من ظهره لیأخذ علیهم المیثاق
بالرّبوبیّة له وبالنّبوّة لکلّ نبیّ فکان اوّل من اخذ له علیهم المیثاق
بنبوّته محمّد ابن عبد الله صلی الله علیه واله ثمّ قال الله عزّ وجلّ
لادم انظر ماذا تری قال فنظر ادم ع الی ذرّیّته وهم ذرّ قد ملؤا
السّماء قال ادم یا ربّ ما اکثر ذرّیّتی ولامر ما خلقتهم فما ترید منهم

اشکال

باخذك الميثاق عليهم قال الله عزّ وجلّ يعبدوننى لا يشركون بى شيئاً
ويؤمنون برسلى ويتبعونهم قال آدم يا ربّ فما لى ارى بعض الذرّ اعظم
من بعض وبعضهم له نور كثير وبعضهم له نور قليل وبعضهم ليس له نور
فقال الله عزّ وجلّ كذلك خلقتهم لابلوهم فى كلّ حالاتهم قال آدم يا ربّ
فتأذن لى فى الكلام فاتكلّم قال الله جلّ وعزّ تكلّم فانّ روحك من روحى
وطبيعتك خلاف كينونتى قال آدم يا ربّ فلو كنت خلقتهم على مثال
واحد وقدر واحد وطبيعة واحدة وجبلّة واحدة والوان واحدة
واعمار واحدة وارزاق سوآء لم يبغ بعضهم على بعض ولم يكن بينهم
تحاسد ولا تباغض ولا اختلاف فى شئ من الاشيآء قال الله عزّ وجلّ
يا آدم بروحى نطقت وبضعف طبيعتك تكلّفت ما لا علم لك به
وانا الخالق العليم بعلمى خالفت بينهم وبمشيّتى يمضى فيهم امرى والى تدبيرى
وتقديرى صائرون لا تبديل لخلقى انّما خلقت الجنّ والانس ليعبدونى
وخلقت الجنّة لمن عبدنى واطاعنى منهم واتّبع رسلى ولا ابالى وخلقت
النّار لمن كفر بى وعصانى ولم يتّبع رسلى ولا ابالى وخلقتك وخلقت
ذرّيّتك من غير فاقة بى اليك واليهم وانّما خلقتك وخلقتهم لابلوك

وابلوهم ايّكم احسن عملاً فى دار الدّنيا فى حيوتكم وقبل مماتكم ولذلك
خلقت الدّنيا والآخرة والحيوة والموت والطّاعة والمعصية والجنّة
والنّار وكذلك اردت فى تقديرى وتدبيرى وبعلمى النّافذ فيهم
خالفت بين صورهم واجسامهم والوانهم واعمارهم وارزاقهم وطاعتهم
ومعصيتهم فجعلت منهم الشّقىّ والسّعيد والبصير والاعمى و
القصير والطّويل والجميل والذّميم والعالم والجاهل والغنى والفقير
والمطيع والعاصى والصّحيح والسّقيم ومن به الزمانة ومن لا عاهة به فينظر
الصّحيح الى الّذى به العاهة فيحمدنى على عافيته وينظر الّذى به العاهة الى
الصّحيح فيدعونى ويسئلنى ان اعافيه ويصبر على بلآئى فاثيبه جزيل
عطآئى وينظر الغنى الى الفقير فيحمدنى ويشكرنى وينظر الفقير الى الغنىّ
فيدعونى ويسئلنى وينظر المؤمن الى الكافر فيحمدنى على ما هديته فلذلك
خلقتهم لابلوهم فى السّرّآء والضّرّآء وفيما اعافيهم وفيما ابتليهم وفيما
اعطيهم وفيما امنعهم وانا الله الملك القادر ولى ان امضى جميع ما
قدّرت على ما دبّرت ولى ان اغيّر من ذلك ما شئت الى ما شئت و
اقدّم من ذلك ما اخّرت واؤخّر من ذلك ما قدّمت وانا الله الفعّال

لما یرید لا اسئل عمّا افعل وانا اسئل خلقی عمّا هم فاعلون قال فی الوافی
فی بیان الحدیث انّما ملؤا السّماء لانّ الملکوت انّما هو فی باطن السّماء و
قد ملؤه او کانوا یومئذٍ ملکوتیّین والسرّ فی تفاوت الخلائق فی الخیرات
والشّرور واختلافهم فی السّعادة والشّقاوة اختلاف استعداداتهم و
تنوّع حقائقهم لتباین الموادّ السّفلیّة فی اللّطافة والکثافة واختلاف
امزجتهم فی القرب والبعد من الاعتدال الحقیقی واختلاف الارواح الّتی
بازائها فی الصّفا والکدورة والقوّة والضّعف وترتّب درجاتهم فی
القرب والبعد من الله سبحانه کما اشیر الیه فی الحدیث النّاس معادن
کمعادن الذّهب والفضّة خیارهم فی الجاهلیّة خیارهم فی الاسلام
وامّا سرّ هذا السّرّ اعنی سرّ اختلاف الاستعدادات وتنوّع الحقائق
فهو تقابل صفات الله سبحانه واسمائه الحسنی الّتی هی من اوصاف
الکمال ونعوت الجلال وضرورة تباین مظاهرها الّتی بها یظهر اثر
تلک الاسماء وکلّ من الاسماء توجب تعلّق ارادته سبحانه وقدرته علی
ایجاد مخلوق یدلّ علیه من حیث اتّصافه بتلک الصّفة فلا بدّ من ایجاد
المخلوقات کلّها علی اختلافها وتباین انواعها لتکون مظاهر لاسمائه

شکط

الحسنی جمیعًا ومجالی لصفاته العلیا قاطبة **شط** بیان تکون وانعقاد
نطفهٔ احاد انسان وتسویهٔ ابدان ایشان بعهدهٔ این کتاب نیست
وبعهدهٔ کتب طبیعیّه است وما در لمعات نور و حصن حصین انموذجی
ازان اورده ایم لکن محض اتمام نعمت وازدیاد معرفت نمودی از حقیقت
ان مطلب در این مقام ذکر میکنیم پس کوئیم از تغذّی پدر و استحالات
غذاء ان بتوسّط قوای طبیعیّه وخلع ولبس صور عدیده بقوّهٔ ملائکهٔ
موکّله صورت منویه حادث میشود ومنی از وعاء منتقل میشود بدافعهٔ
انثیین وجاذبهٔ رحم بتوسّط آلة وعضو مخصوص بسوی رحم مادر جذب میکنه
ومنعقد میشود نطفه وبعد ازان میکردد مضغه وبعد ازان میکردد
عظام وپوشیده میشود بران لحم وهر دوره ازاین دورات در چهل
روز تمام میشود پس چون قالب انسانی وبدن حیوانی مستکمل شد
وتام ومستوی کشت روحی ونفسی لائق وسزاوار بان از عالم ملکوت
بران فائض میشود ونوری از انوار غیبیهٔ الهیّه بران تابیده میکردد
واز بطن مادر جدا ومتولّد شده باین نشاه که باطن ورحم مادر کبری است
پا میکذارد ودراین نشاه نیز باطوار واحوال وصور کثیره متطوّر ومتحوّل

ومتصوّر میشود تا از این نشأه بنشأه دیگر منتقل شود ودر جمیع مراتب
ودرجات ملائکه چند با اوست وموکّل براو ومتکفّل حال اوست
وان کلّ نفس لمّا علیها حافظ وکلّ نفس معها سائق وشهید وعلیها رقیب
عتید ودائماً اورا تربیت مینمایند ومدد میرسانند وخلع ولبس
صورت براو میکنند بل هم فی لبس من خلق جدید والهام خیر وشرّ و
نفع وضرّ ورزق وغذاء صالح لائق وحیوة وممات شیئاً فشیئاً
حالاً فحالاً آناً فآناً باو عاید میسازند حکما فرمایند مادام کون الجنین
فی الرّحم درجتها درجة النّبات بعد تخطّی درجة الطّبیعة الجمادیّة فالجنین
نبات بالفعل وحیوان بالقوّة اذ لاحرکة ارادیّة له بالفعل واذا خرج
من بطن امّه صار فی درجة الحیوان الی اوان البلوغ فهو حیوان بالفعل
انسان بالقوّة ثمّ یصیر مدرکاً للاشیاء بالفکر والرّویّة الی اوان
البلوغ المعنوی والاشتداد العقلی فی حدود دار یعنی ان کان فیه
استعداد الارتقاء الی حدّ النّفس القدسیّة فهو انسان بالفعل و ملك
بالقوّة والّا فهو شیطان او حیوان آخر بالقوّة وبعد الموت یصیر ملکاً
بالفعل او شیطاناً بالفعل ودر هر حال از این حالات آیات ودلالات

وعلامات بر

وعلامات بر وحدانیّت وربانیّت والوهیّت حضرت ربّ الارباب
قال الله عزّ وجلّ ولقد خلقنا الانسان من سلالة من طین ثمّ جعلناه نطفة
فی قرار مکین ثمّ خلقنا النّطفة علقة فخلقنا العلقة مضغة فخلقنا
المضغة عظاماً فکسونا العظام لحماً ثمّ انشأناه خلقاً آخر فتبارك الله
احسن الخالقین وفی سورة الحجّ انّا خلقناکم من تراب ثمّ من نطفة ثمّ من
علقة ثمّ من مضغة مخلّقة وغیر مخلّقة لنبیّن لکم ونقرّ فی الارحام ما
نشاء الی اجل مسمّی ثمّ نخرجکم طفلاً ثمّ لتبلغوا اشدّکم ومنکم من یتوفّی
ومنکم من یردّ الی ارذل العمر لکیلا یعلم من بعد علم شیئاً والسّلالة
الصّفوة من الطّعام والشّراب الّذی یصیر نطفة والنّطفة اصلها
من السّلالة والسّلالة من صفو الطّعام والطّعام من الطّین والنّطفة
من النّطف وهو الصّبّ والقرار المکین الانثیان والرّحم والعلقة
قطعة من الدّم والمضغة قطعة من اللّحم قدر ما یضغ والمخلّقة تامّ
الخلقة وغیر المخلّقة السّقط وحذف المفعول من قوله لنبیّن لیذهب
نفس السّامع کلّ مذهب ممکن من شؤن الله وقدرته وحکمته و
عنایته والعظام اعضاء صلبة لا ینعطف وهی اساس البدن وعددها

عدد رحم واللّحم عضو محشوّ به الفرج مخلوق من متين الدّم والخلق الاخر
نفخ الرّوح فيه من عالم الملكوت والاجل المسمّى هو وقت الوضع وادناه
ستّة اشهر واقصاه تسعة الى سنة وبلوغ الاشدّ بلوغ كمال القوّة وهو
فى سنّ الشّباب ويسمّى سنّ الوقوف وهو اعدل امزجة الانسان من
زمان الولادة الى اخر العمر وذلك من ثلثين الى اربعين وقبل ذلك خمسة
اسنان سنّ الطّفوليّة وهو ما يكون المولود غير مستعدّ الاعضاء للحركة
والنّهوض وسنّ الصّبى وهو بعد النّهوض وقبل الشّدّة وسنّ الترعرع
وهو بعد الشّدّة ونبات الاسنان وقبل المراهقة وسنّ الرّهاق وهو
الاحتلام وذلك ان يبلغ الى ان يبقل وجهه وبعده سنّ الفتى الى ان
يقف النمو على حدّ الثّلثين وبعد الشّباب الكهولة الى ستّين وبعده
الشّيخوخة الى اخر العمر هذا وفى الكافى عن الباقرع النّطفة تكون بيضاء
مثل النّخامة الغليظة فتمكث فى الرّحم اذا صارت فيه اربعين يومًا ثمّ تصير
علقة كعلقة دم المحجمة الجامدة تمكث فى الرّحم بعد تحويلها عن النّطفة
اربعين يوما ثمّ تصير مضغة لحم حمراء فيها عروق خضر مشتبكة ثمّ تصير
الى عظم وشقّ له السّمع والبصر ورتّبت جوارحه وفى رواية اخرى

اذا كمل اربعة اشهر بعث الله ملكين خلّاقين فيقولان يا ربّ ما نخلق
ذكرًا او انثى فيؤمران فيقولان يا ربّ شقيًّا او سعيدًا فيؤمران فيقولان
ما اجله وما رزقه وكلّ شئ من حاله ويكتبان الميثاق بين عينيه فاذا اكمل
الله الاجل بعث الله ملكا فزجره زجرة فيخرج وقد نسى الميثاق
شط لا باس بايراد كلام للحكيم السّبزوارى طاب ثراه فانّه مع اختصاره
مفيد للمرام قال اعلم انّ النّطفة اذا وقعت فى الرّحم صارت كرويّة
لانّ الماء كرويّة الشّكل بالطّبع ثمّ نضجت بالتّدريج حتّى طفت اجزائها
اللّطيفة من مركزها الى محيطها وتوزّعت طبقات اربع بعدد العناصر
فما هو غليظ فى الغاية يبقى فى المركز وما هو لطيف فى الغاية يطفو و
يصير طبقة محيطة وما غليظه غالب يقرب الى المركز وما لطيفه
يقرب من المحيط فما فى المركز سوداء وما فى المحيط صفراء وما يلى المركز
بلغم وما يلى المحيط دم فهذه وان كانت طبائعها مختلفة ولكن باعتبار
كونها فى حشو الرّحم ودم الطّمث تحمرّ بالتّدريج فتصير علقة حمراء وهذا
كلّه فى اربعين يومًا وهو عدد ميقات موسى ثمّ جعل العناية الالهيّة
هذه الاخلاط الاربعة الّتى هى كالعناصر مادّة لخلق الاعضاء السّبعة

الظاهرة من الرأس والبطن والظهر واليدين والرجلين والتسعة الباطنة
من الدماغ والقلب والكبد والرية واعضاء التناسل والمرارة والطحال
فاخذ من الاخلاط لخلق كل بحسبه وقدره على ما اقتضته العناية وهذا
هو الدور المعدني ثم خلق العناية في هذه الاعضاء الظاهرة والباطنة
قوى نباتية من رؤساء اربع وجعل لكل منها خوادم من الجاذبة والماسكة
والهاضمة والدافعة وغيرها فجذبت جاذبة الكبد الكيلوس من طريق
الماساريقا فهضمته هاضمة الكبد حتى صار كيموسا نضيجا فخلق من
زبدته وصفوته الروح النباتي فانبعاثه من الكبد والباقي من الاخلاط
الاربعة ما كان دما دخل في الاوردة ووصل بنصيب كل عضو اليه
وما كان صفراء انجذب الى المرارة وخاصيته تنفيذ الدم لانه بمنزلة
النار ملطف ومخلخل وما كان سوداء انجذب الى الطحال وخاصيته
تصبير الدم ذا متانة وقوام وادخاله في غذاء الطحال والعظام وما كان
بلغما فهو في جميع الاعضاء لا وعاء خاص له وخاصيته ترطيب المفاصل
والادوات الاخر وصيرورته دما عند عوز الغذاء وهذا هو الدور
النباتي ثم انجذب صفوة الدم وزبدة الروح النباتي الى القلب واذا

نضجا وطبخا صار الروح النباتي روحا حيوانيا وبعثه من طريق الشرائين
الى جملة الاعضاء فالقلب منبع حيوة جميع الاعضاء ومنزلته في الانسان
الصغير منزلة الشمس في الانسان الكبير وعند كثير من الحكماء القلب محل
تكون الروح مطلقا ثم تسفل قسط منه الى الكبد وتصعد قسط صالح
منه من طريق بعض الشرائين الى الدماغ ونضج فيه مرة اخرى فاعتدل
وصار روحا نفسانية مطية للقوى المدركة الظاهرة والباطنة و
القوى المحركة وهذا هو الدور الحيواني واذا خرج المولود من بطن امه
الى رحم الارض كان في درجة الحيوانية الى اوان البلوغ الصوري ثم
يأخذ في الدورة الانسانية مستعملا للفكر والروية فاما يسلك
مسلك التوحيد ويستكمل في العقل والمعقول واما يسلك مسالك
اخر فينخرط في سلك المقربين او في زمرة اصحاب اليمين او في حزب
اصحاب الشمال من الضالين والمكذبين **شط** چون طفل انسانی
از رحم مادر جدا شود وببطن ارض قرار گیرد هنوز حجاب میان او
وطن اصلی ونشأه اولی مستحکم نشده باشد وتازه عهد باشد بیاد
انس والف وطن افتاده گریه اغاز کند ونباله اواز برآرد واو مشغول

سازند تا فراموش کند وارام بگیرد وچون لحظهٔ بازش گذارند فیلش
یاد هندوستانش کند زاری نماید ودر شب چون مشاغلش کمتر است
بی ارامتر میشود ناچار مادر او را بپستان وشیر مشغولش میسازد وچون
شعور وادراك دارد وبدرد فراق مبتلا شده است والتفات بعالم
دیگر دارد نشو ونموّ او از سایر حیوانات دیرتر میشود تا خورده خورده
انس باین عالم میگردد وبقوّت ومساعدت للگان ودده گان بملاهی
وملاعب مشغول وبزرد وسرخ دنیا وچوب وشیرینان مأنوس
میشود ورفته رفته دو قوّهٔ شهوت وغضب که دو شهپر وتیربال
اویند برای طیران وپرواز کردن بکنگرهٔ عرش کمال واوج سعادت و
اسمان کرامت در او قوی میشود وکم کم بشاهد بازی وعروس بازی
این شاهد شوها وعروس قحبا عجوزهٔ دنیا مألوف وشیفته و
فریفته میگردد وبالکلیّه مقام انس وگلشن قدس را فراموش میسازد
فنسی ولم نجد له عزمًا ان وقت عنایت الهیّه باو متوجّه میشود واو را
بتوسّط نبیّ مرسل وکتاب منزل بسوی خود دعوت میکند وخطابش
میرساند که یا ایّها النّاس ای النّاسی لمقامك اعبدوا ربّکم الّذی

خلقکم

خلقکم والّذین من قبلکم لعلّکم تتّقون وگویندش تو را برای بازیچه
وعشقبازی با دنیا ولگد زدن ودندان گرفتن وخوردن وخابیدن
وگفتن وشنیدن وخندیدن واستیلاء واستعلاء وقهر وغلبه
وتحصیل جاه ومال وترتیب عمارات عالیه وبساتین ومزارعات غالیه
نفرستادیم وخلق نفرمودیم   این ره که تو میروی بترکستان است
زیّن للنّاس حبّ الشّهوات من النّساء والبنین والقناطیر المقنطرة
من الذّهب والفضّة والخیل المسوّمة والانعام والحرث ذلك متاع
الحیوة الدّنیا والله عنده حسن المآب قل اؤنبّئکم بخیر من ذلکم للّذین
اتّقوا عند ربّهم جنّات تجری من تحتها الانهار خالدین فیها وازواج
مطهّرة ورضوان من الله والله بصیر بالعباد الّذین یقولون
ربّنا انّنا امنّا فاغفر لنا ذنوبنا وقنا عذاب النّار الصّابرین والصّادقین
انهر والقانتین والمنفقین والمستغفرین بالاسحار نهر چون ندای
منادی حق ندای انّ هذا صراطی مستقیمًا فاتّبعوه ولا تتّبعوا السّبل
فتفرّق بکم عن سبیله بلند شد بگوش بعضی از یار اشنا سخن اشنا رسید
دانی چه ذوق دارد   ابری که در بیابان بر تشنهٔ ببارد   فورًا کالبرق

الخاطف ينقلب الى اهله مسروراً فاستلانوا ما استوعره المترفون
وانسوا بما استوحش منه الجاهلون ومات قبل موته بعضى دیکر بتیز بال
وشهپر همّت بسوی او پرواز نمایند كالعقاب اذا انقضّ على فريسته او كالنظر
اذا عاد الى وكره على اختلاف قوّته وضعفه بعضى دیکر بعدو و دویدن
چون فرس فاره و برخی دوان دوان پارهٔ پیاده وافتان وخیزان بارهٔ
على صدره واینست مرور و عبور بر صراط و پل جهنّم وجسر ممدود بر نیران
وفرقهٔ دیکر مطبوع القلب مغشوّ البصر موقور الاذن انّك لا تسمع الموتى
ولا تسمع الصّمّ اذا ولّوا مدبرين واين فرقه اکثر و از همهٔ فرق بیشتر خواهند بود
وما اكثر النّاس ولو حرصت بمؤمنين و اینها در جهنّم افتاده و نذر
الظّالمين فيها جثيّا ولقد ذرأنا لجهنّم كثيرا من الجنّ والانس و انشاء
باین زودی بیان اتمّ و اوفی در تحقیق مقام باید **شطّ** قال الله جلّ
جلاله الّذى خلقك فسوّيك فعدلك چنانکه حکمت الهيّه و عنايت
ازليّه تعدیل و تسویهٔ خلق انسان و بدن انسان نمود بتفاعل بدن
صور نوعيّهٔ عنصريّه وتكاسر كيفيّات اربعهٔ اسطقسيّه و وضع فرمودن
هر عضوى بموضعى لائق و عطا کردن بهر جزوی از خطّی قسطی موافق

وبدن انسان را با حسن اشكال و اتقن افعال پرداخت ناچار بازاء هر
بدنی وحذاء هر مادّه وجسدی روحی مناسب ونفسی ملائم و صورتی
مخصوص از عالم ارواح و نشأهٔ انوار قرار داده و اعطى كلّ ذى حقّ
حقّه و برای هر مرکبی راکبی و برای هر راکبی مرکوبی و برای هر رستمی
رخشی و برای هر پهلوانی گرزی جعل فرموده وهذا هو العدل
يومئذ يوفّيهم الله دينهم الحقّ ويعلمون انّ الله هو الحقّ المبين
الخبيثات للخبيثين والخبيثون للخبيثات والطّيّبات للطّيّبين و
الطّيّبون للطّيّبات وگفته اند حكما اجود الكمالات لاتمّ الاستعدادات
واخسّها لانقصها البتّه نفس فرس که مقتضی عدو و رکض و تکاز و
جولان است بدنی و آلتی وادواتی مخصوص که بآن غرض و مقصود حاصل
توان کرد و راست توان آورد لازم و در کار است پا و دست دراز
سینه و بغل کشاده و سم پهن و گردن کشیده باید وهكذا حال
فیل و شتر در بار بردن و گاو و شیار کردن و سباع در دریدن و طیور
در پریدن و وحوش در چریدن و حشرات در خزیدن تبارك الله
احسن الخالقين و هر روحی را با بدن و نفسی را با جسد مناسب

وملائکه خود تزویج کرده وتالیف داده وانهارا بایکدیگر پیوند و
علاقهٔ تعاشق وتعانق داده سبحان من ربط الملك بالملکوت وخلط
النّاسوت بالجبروت نهکر واضح ولائح شد که ارواح طیّبین
طاهرین وسلسلهٔ عقول ونورانییّن را ابدان طیّبه واجساد طاهره
ونطفهای پاك وپاکیزه دراصلاب وارحام مطهّرهٔ مقدسه لازم است
که لم تنجّسها الجاهلیّة بانجاسها ولم تلبسها بارجاسها نطفهٔ پاك بباید
که شود قابل فیض ورنه هر سنك وکلی لؤلؤ ومرجان نشود وارواح
ونفوس اراذل واوباش وسلسلهٔ جهل وجنود ابلیس را بدنهای
خبیثه وجسدهای خسیسه ونطفهای ناپاك نجسه میشاید البتّه
روح قاتل حضرت سیّد الشّهدآء ارواح العالمین فداه بدنی میخواهد
متکوّن شده از زنا ومنعقد شده از صرف نجاست وخباثت
بالجمله چون ولد زنا علی الحقیقه نجس وکافر وجهنّمی بوده متولّد از
زنا ومتکوّن از سفاح شده است نه اینکه چون متولّد از زنا وولد
زنا است جهنّمی وکافر است وبرای تحقیق این حق گوئیم که چون
ارواح ونفوس در عالم علم ونشأهٔ غیب دو صنف بوده است

شقی وسعید والشّقی شقیّ فی بطن امّه والسّعید سعید فی بطن امّه
پس ارواح طیّبه بلسان استعدادات خود اقتضا واستدعاء ابدان
واجساد طیّبهٔ طاهره مینمایند وارواح خبیثه باستعدادات ذاتیهٔ
خود اقتضا واستدعاء ابدان خبیثهٔ خسیسه میکنند وچون قضاء
الهی وحکمت حضرت باری جلّ شأنه حکم انوجاد وحدوث وظهور و
بروز موجودات در اینعالم نمود اسباب ان منساق میگردد ودر
اوقات فاضله ونظرات سعیده وحالات شریفهٔ فلکیّه بغذاهای
حلال طیّبهٔ طاهره نطفهای پاك وپاکیزه در اصلاب شامخه متکوّن
ومنعقد میشود وبعد الهی باذن واجازهٔ شرعی زواج ونکاح
حاصل میشود ودر ازمنهٔ شریفه ونظرات سعیده از اصلاب
شامخه بارحام مطهّره قرار میگردد ودر اوقات کریمه وامکنهٔ عزیزه
متولّد میشود وباسباب سعادت وشرافت تادیب وتربیت میشود
تا بمقامات عالیه بالغ وواصل گردد وازان طرف باین قیاس منعکس
میشود نطفهٔ خبیثهٔ متکوّنه از اغذیهٔ محرّمه در اصلاب دانیه
مستقرّ میشود واصلا اراد غدغه ونفس را باو راه وسوسه میکند تا محلّ

خبیث ورحم ناپاك بدست آرد ونطفهٔ خود را دران بریزد پس ارحام
خبیثه از ابوارد ودر اوقات نحسه بنظرات نحسه واسباب شقاوت
متولد شود وباسباب شقاوت واغذیهٔ خبیثه تربیت شود تا از آن
ما فی الکمون ان بروز نماید ودر حقیقت پدر ومادران بوبال ونکبت
ان گرفتار باشند بقابلیّات واستعدادات ذاتیّهٔ خود وبقدر حمل
وبرداشتن وبار کشیدن آن نطفه وصد وعمل زنا معاقب گردند
نه بالعکس پس نشاید گفت که والدین زنا کرده اند چه بابس وچه ابراد
بر ولد است تا مأخوذ شود بعمل وکار دیگری در دنیا بنجاست وکفر
ودر آخرت بعقاب وعذاب ومنافات داشته باشد با آیهٔ شریفهٔ ولا
تزر وازرة وزر اخری واین تحقیق را غنیمت شمار شطّ چون روح
انسانی افضل واشرف واکمل ارواح است وفرموده ولقد کرّمنا
بنی آدم وفضّلناهم علی کثیر ممّن خلقنا تفضیلا شاهد مدّعا وگواه است
وتمام ذرّات وجمیع موجودات عالم کون وفساد که عالم نقل وانتقال
وعدم ثبات حال وعدم استقرار بریك منوال است وعالم استحصال
واستکمال است در جستجو وطلب ترقّی وتصعّد وتقرّب بمبدء هستند

پس

پس بسائط عالم در حرکت وجستجو هستند تا بدرجهٔ ترکیب معدنی
برسند ومرکّبات معدنیّه در طلب مقام نباتی پویا ومرکّبات
نباتیّه بشوق درجهٔ حیوانیّه در جوش وخروش وحیوانات بعشق
انسان خود را قربان وفدا ساخته مفتخر ومباهی شده اند که غذاء
انسان گشته اند تا باستحالات طبیعیّه صورت بدن وجسد انسانی
پذیرند ومجاور ومعانق روح انسان که مکرّم واکرم موجودات
بشوند وچنانکه روح انسانی اشرف ارواح است بدن وجسد آن
نیز اشرف وافضل ابدان واجساد است وچنانکه اصناف و
افراد این نوع روح انسانی متفاوتست در شرافت ومتفاضلست
در کمال ابدان اصناف وافراد نیز متفاوت الدّرجات است در
لطافت وکثافت واعتدال وانحراف باعرض مراتب وچنانکه منحصر است
اکمل وافضل افراد انسان در شخص واحد وروح نارد حضرت ختمی
مرتبت در عالم ارواح پس منحصر است اعدل والطف واکمل واشرف
ابدان در عالم اجسام واجرام در بدن وجسد منوّر مطهّر آن بزرگوار
والی هذا المقام اشار امیر المؤمنین ویعسوب الدّین بقوله فی جواب

اليهودی المعترض عليه بانّه لا يعلم الفلسفة اليست الفلسفة من اعتدلت
ومن اعتدلت طبايعه
طباعه صفی مزاجه ومن صفی مزاجه قوی اثر النفس فيه ومن قوی اثر
النفس فيه سما الی ما يرتقيه ومن سما الی ما يرتقيه فقد تخلّق بالاخلاق
النفسانيّة ومن تخلّق بالاخلاق النفسانيّة فقد صار موجودًا بما هو انسان
دون ان يكون موجودًا بما هو حيوان ومراد از اعتدال طباع رفع كثرت
عناصر است بامتزاج تا صورت وحدانيّت پذيرد وقابل تجلّی انوار
واحد حقيقی شود وچون بدن مقدّس ان فوارهٔ رحمت باعتدال طبع
ممكن در عالم تركيب اعدل واكمل بود بنحوی كه هيچ خلطی وهيچ عنصری
از حدّ لائق متجاوز نبود وغالب نبود باعامّه وكافّهٔ خلق سازگار
ودرميان مردم باعتدال حال وحسن مقال واستقامت كردار وگفتار
مسلّم اخيار واشرار بود وبعدل حاكم وازحيف وجور وظلم دور وبركنار
بود واز اغراض واعراض هوا وهوس بشری فارغ وخالی بود وازخود
اراده وميلی برحسب طبيعت نداشت واگر العياذ بالله خلطی وعنصری
براو غالب بود واز اعتدال منحرف بود هر اينه مسخّر ومغلوب طبيعت
ان خلط می بود واز صراط مستقيم الهی كج ومائل ومحتاج برياضت ومشقّت

در تصفيهٔ نفس وتزكيهٔ روح وتسويهٔ حال بود مثلاً اگر صفرا وحرارت
غالب بود غضب وطيش وتندی براو مستولی ميشد ودرنده وگزنده
وصاحب عجب وفخر وكبر وشهوت وریاست طلب می بود واگر بلغم و
سردی غالب بود بليد وپست همّت ومنزوی وگوشه گير وخائف بود
واگر دم ورطوبت غالب بود لامحاله زن دوست وبوالهوس وفاسق و
وعاصی بود واگر سودا وخشكی داشت ناچار كج خلق ومتنفّر وموذی
بود وبهر طرف كه مائل ميشد لابد ميل با موافق خود دران طرف ميداشت
وبعدل حكم نميكرد وغضب ولطف وقهر وسخط او تمام فی الله ولله
نميشد **شط** طبقات بنی ادم وطوائف انسان بحكم عقل ونقل و
احساس واعتبار سه گونه است كنتم ازواجا ثلثة فاصحاب الميمنة ما
اصحاب الميمنة واصحاب المشئمة ما اصحاب المشئمة والسّابقون
السّابقون اولئك المقرّبون قال الباقر ع انّ القلوب ثلثة قلب
منكوس لا يعی شيئًا من الخير وهو قلب الكافر وقلب الخير والشرّ فيه
يعتلجان فايّهما كان منه غلب عليه وقلب مفتوح فيه مصابيح تزهر
لا يطفی نوره الی يوم القيمة بعبارتی ديگر فرقهٔ معصوم فرقهٔ مؤمن

فرقۂ کافر طائفۂ انبیا و مرسلین و وسائط بین الخالق والخلق و
طائفۂ تابعین و مصدّقین و مؤمنین و مطیعین انبیا و مرسلین
و طائفۂ مکذّبین و مخالفین و کافرین و تحقیق این مطلب و تطارد
خیر و شر و توارد عقل و جهل در مملکت قلب انسان و ملتقی البحرین
جوهر ادمیان بایراد اخبار طینیّا نست که در کافی و غیره اورده اند و
اخبار این باب بسیار است و قدر مشترک و جامع میان انها این
مضمون است انّ الله عزّ و جلّ خلق ارضًا طیّبة طاهرة و خلق
مآء عذبًا فراتًا زلالًا سائغًا فجرذلك المآء علی تلك الارض فصار
طینًا فاخذ من صفوة ذلك الطّین طینًا فجعله طین الانبیآء والمرسلین
والائمّة الهداة المهدیّین واخذ جلّ جلاله ثفل ذلك الطّین فخلق
منه المؤمنین و شیعة الائمّة الطّاهرین و محبّیهم و خلق ارضًا سبخة
خبیثة منتنة و خلق مآء اجاجًا مالحًا اسنًا و فجرذلك الماء فیها فصار طینًا
ثمّ اخذ من کدرة ذلك الطّین الخبیث المنتن فخلق منه ائمّة الکفر والطّغاة
والفجرة و رؤس الشّیاطین ثمّ عمد الی بقیّة ذلك الطّین و خلق منها
جنود الطغاة و تبعة الکفرة من طبقات الخلق بعدها مزج بها من طینة

المؤمنین شیئًا و مزج طینة المؤمنین بها ایضًا فلذلك کان المعصومون
وائمّة الحقّ من الطّیّبین الطّاهرین لم یعصوا الله طرفة عین و لم یهمّوا بمعصیة
اولئك الّذین سبقت لهم من الله الحسنی لا یسمعون حسیس جهنّم و هم عنها
مبعدون و فیما اشتهت انفسهم خالدون و کان الکافرون والابالسة
و رؤسآء الکفر والضّلالة لم یهمّوا بطاعة الله و لم یفعلوا ما امروا
و لا یطیعون فیما یؤمرون اولٓئك حقّت علیهم الضّلالة و ثبت لهم
کلمة العذاب لا یشمّون ریح الجنّة ابدًا و بین الفریقین سایر النّاس یعملون
الخیر والشّرّ و یفعلون الطّاعة والمعصیة علی اختلاف درجاتهم و حسب
طیناتهم و مزاجاتهم و اصولهم و سنوخهم و جوهر ذواتهم و لو ترك
طینة الفسّاق و اعدآء الله علی حالها و لم تمزج بطینة المؤمن ما عملوا
صالحًا ابدًا و لا ادّوا امانة الی احد و لا تشهّدوا الشّهادتین و لا صلّوا
و لا صاموا و لا زکّوا و لا کانوا مشابهین للاولیآء فی الصّور والاشکال
و حسن الهیئة و لو ترك طینة المؤمن علی حالها و لم تمزج بطینة الکافر
لم یصدر منهم من ربوا و لا زنا و لا لواطة و لا خیانة و لا شرب خمر و لا ترك
صلوة و صیام و حجّ و زکوة و من هذا الاختلاط والامتزاج یلد المؤمن

الكافر ويلد الكافر المؤمن واذا كان يوم القيمة وبلى السرآئر وانكشف
الضمآئر يقول الله عزّ وجلّ انا عدل لا اجور ومنصف لا اظلم ويلزم
الله كلّ واحد منهم ما هو من اصله وطينته وجوهره وسنخه فكلّ شئ
يرجع الى اصله الخبيثات للخبيثين والطيّبات للطيّبين والذين
كفروا اعمالهم كسراب بقيعة يحسبه الظمآن مآءً فاذا جآءه لم يجده شيئًا
وهم يحسبون انّهم يحسنون صنعًا ويحسبون انّهم على شئ الا انّهم هم
الكافرون وليحملنّ اثقالهم واثقالا مع اثقالهم والذين امنوا يبدّل الله
سيئاتهم حسنات وكان الله غفورًا رحيمًا وهذا من باطن علم الله المكنون
وسرّ الله المخزون قال في الوافي في بيان المقلم انّه قد ثبت وتحقّق انّ
كلًا من العوالم الثلثة له مدخل في خلق الانسان وفي طينته ومادّته
من كلّ حظّ ونصيب فلعلّ الارض الطيّبة كناية عمّا من اثار عالم الملكوت
الذي منه الارواح المثاليّة والقوى الخياليّة الفلكيّة المعبّر عنها
بالمدبّرات امرًا والمآء العذب عمّا له في طينته من افاضات عالم الجبروت
الذي منه الجواهر القدسيّة والارواح العالية المجرّدة عن الصّور المعبّر
عنهم بالسّابقات سبقًا والارض الخبيثة عمّا له في طينته من اجزآء عالم

الملك

الملك الذي منه الابدان العنصريّة المسخّرة تحت الحركات الفلكيّة المسخّرة
لما فوقها والمآء الاجاج المالح الاسن عمّا له في طينته من تهيجات الاوهام
الباطلة والاهوآء المموّهة الرديّة الحاصلة من تركيب الملك مع الملكوت
ممّا لا اصل له ولا حقيقة ثمّ الصّفوة من الطينة الطيّبة عبارة عمّا غلب عليه
افاضة الجبروت من ذلك والثّفل منه ما غلب عليه اثر الملكوت منه
وكدورة الطين المنتن الخبيث عمّا غلب عليه طبائع عالم الملك وما
يتبعه من الاهوآء المضلّة اقول صرّح السجّاد علي بن الحسين ع بانّ الله
عزّ وجلّ خلق النبيّين من طينة علّيين قلوبهم وابدانهم وخلق قلوب
المؤمنين من تلك الطينة وجعل خلق ابدان المؤمنين من دون ذلك
وخلق الكفّار من طينة سجّين قلوبهم وابدانهم فقلوب المؤمنين
تحنّ الى ما خلقوا منه وقلوب الكافرين تحنّ الى ما خلقوا ثمّ اعلم انّ
التّعبير بالارض والطين والمآء كناية عن جهة القبول للاشكال و
الهيئات المختلفة ولذلك قد يعبّر في خلق المستضعفين بانّهم خلقوا
من التّراب المحض اعني ما له قبول الاشكال لا يستقرّ لهم عقيدة ولا
ثبات فلا لزوب لهم ولا لزوم لطريقة لا حقّ ولا باطل وليس لهم نور

الملكوت ولاطلمة باطن الملك ثمّ قال طاب ثراه وانما لم يكن لائمّة الحق
نصيب من عالم الملك مع انّ ابدانهم العنصريّة منه لانّهم لم يتعلّقوا
بهذه الدّنيا ولا بهذه الاجساد تعلّق ركون واخلاد فهم وان كانوا
في النّشأة الفانية بابدانهم العنصريّة ولكنّهم ليسوا من اهلها فكانوا
فيها كمن ليس فيها وابدانهم الحقيقيّة ابدان ملكوتيّة في باطن هذه
الجلود المدبّرة لتلك الابدان اقول وانّما ابدانهم العنصريّة ابدان
ابدانهم لاعلاقة لهم بها في جلابيب واكسية لهم فغضوها وتجرّدوا
عنها البسوها واكتسوا بها الضرورية معاشهم ومعاشرتهم للخلق لو
جعلناه ملكا لجعلناه رجلاً وللبسنا عليهم ما يلبسون قال
الصّادق ع ما نزلت الدّنيا من نفسي الّا بمنزلة الميتة اذا اضطررت اليها
اكلت منها وهذا البيان في ابدانهم هو المصحّح لما روى في البحار عن
عسكر مولى ابي جعفر الجواد ع قال دخلت عليه فقلت في نفسي يا سبحان
الله ما اشدّ سمرة مولاي واضوء جسده قال فوالله ما استتممت
الكلام في نفسي حتّى تطاول وعرض جسده وامتلأ به الايوان الى
سقفه ومع جوانب حيطانه ثمّ رايت لونه وقد اظلم حتّى صار

كاللّيل المظلم ثمّ ابيضّ حتّى صار كابيض ما يكون من الثّلج ثمّ احمرّ حتّى صار
كالعلق المحمرّ ثمّ اخضرّ حتّى صار كاخضر ما يكون من الاغصان المورقة
الخضر ثمّ تناقص جسمه حتّى صار في صورته الاولى وعاد لونه الاوّل
وسقطت لوجهي ممّا رايت فصاح بي يا عسكر تشكّون فننبئكم
فتضعفون فنقوّيكم والله لا يصل الى حقيقة معرفتنا الّا من منّ
الله عليه بنا وارتضاه لنا وليّاً ولعلّ ما ورد في بعض العبارات
مثل زيارة الوارث من ذكر الاجساد والاجسام لهم ع على التّعاطف
الدّالّ على التّغاير بقوله وعلى ارواحكم وعلى اجسادكم وعلى اجسامكم
اشارة الى البدنين المذكورين الاصليّ المثاليّ الملكوتي والعنصريّ
الملكيّ النّاسوتي قال طاب ثراه وانّما لم يكن لائمّة الكفر ورؤساء
الجور نصيب من افاضة عالم الجبروت مع انّ لهم حظّاً من الشّعور
والادراك لعدم تعلّقهم به ولا ركونهم اليه ولذا تشمئزّ نفوسهم
وقلوبهم من سماع العلم والحكمة ويثقل عليهم فهم الاسرار والمعارف
اقول ويستوعرون الطّاعات والعبادات وانّها لكبيرة الّا على الخاشعين
ويستوحشون من العلماء والحكماء واهل الحقّ والعدل فليس لهم

من ذلك العالم الا كباسط كفيه الى الماء ليبلغ فاه وما هو ببالغه
وما دعاء الكافرين الا فى ضلال نسوا الله فانسيهم انفسهم و منزجر
هستند از معاشرت علماء و عقلاء مثل انزجار خفاش از مطالعه
جمال شمس و معذب بند بمجاورت اهل حق که روح را صحبت ناجنس
عذابیست الیم و باین سر دقیقهٔ لطیفه منکشف میشود و جه
سبب مجاور شدن قران دو رئیس با قبر شریف حضرت رسول
ذى الجلال که فکانه عجل علیهما العذاب فى الدنیا بذلک فافهم
قال طاب ثراه فاذا جاء یوم الفصل و میز الله الخبیث من الطیب
ارتقى من غلب علیه فاضات عالم الجبروت الى على الجنان و التحق
بالمقربین و من غلب علیه اثار الملکوت الى الملکوت و مواصلة
حور العین و الولدان المخلدین و التحق باصحاب الیمین و بقى من غلب
علیه الملک فى الحسرة و الثبور و الهوان و العذاب بالنیران اذ
فرق الموت بینه و بین محبوباته و مشتهیاته فالاشقیاء و ان انتقلوا
الى نشأة من جنس نشأة الملکوت خلقت بتبعیتها بالعرض الا انهم
یحملون معهم من الدنیا من صور اعمالهم و اخلاقهم و عقائدهم مما

لا یمکن انفکاکهم عنه مما یتأذون به و یعذبون بمجاورته من سموم
و حمیم و ظل من یحموم و من حیات و عقارب ذوات لدغ و سموم و
من ذهب و فضة کنزوها فى دار الدنیا و لم ینفقوها فى سبیل الله
و اشرب فى قلوبهم محبتها فتکوى بها جباههم و جنوبهم و ظهورهم
هذا ما کنزتم لانفسکم فذوقوا ما کنتم تکنزون و من الهة یعبدونها
من دون الله من حجر او خشب و حیوان او غیرها مما یعتقدون
فیه انه ینفعهم و هو یضرهم اذ یقال لهم انکم و ما تعبدون من دون
الله حصب جهنم ثم قال طاب ثراه فالاشقیاء انما عذبوا بما الم
یفعلوا لحنینهم الى ذلک و شهوتهم له و عقدهم ضمائرهم على فعله
دائما ان یتسر لهم لانهم کانوا من اهله و من جنسه و لو ردوا لعادوا
لما نهوا عنه و السعداء انما لم یخلدوا فى العذاب و لم یشتد علیهم
العقاب بما فعلوا من القبائح لانهم ارتکبوه على کره من عقولهم و
خوف من ربهم لانهم لم یکونوا من اهلها و لا من جنسها بل اثیبوا بما لم
یفعلوا من الخیرات لحنینهم الیها و عزمهم علیها و عقد ضمائرهم على
فعلها دائما ان یتسر لهم فانما الاعمال بالنیات و انما لکل امرء ما نوى

وانّما ینوی کلّ ما ناسب طینته ویقتضیه جبلّته کما قال سبحانه قل
کلّ یعمل علی شاکلته ولهذا ورد فی الحدیث انّ کلّا من اهل الجنّة والنّار
انّما یخلّدون فیما یخلّدون علی نیّاتهم وانّما یعذّب بعض السّعدآء
حین خروجهم من الدّنیا بسبب مفارقة ما مزج بطینتهم من طینة
الاشقیآء ممّا انتوابه قلیلًا والقوه بسبب ابتلآئهم به ما داموا
فی الدّنیا روی الصّدوق طاب ثراه فی اعتقاداته مرسلًا انّه لا
یصیب احدًا من اهل التّوحید الم فی النّار اذا دخلوها وانّما تصیبهم
الالام عند الخروج منها فتکون تلک الالام جزآء بما کسبت ایدیهم
وما الله بظلّام للعبید انتهی کلامه رفع مقامه ملخّصًا **ساقیه**
زمره وفرقهٔ اولی وهم المقرّبون من الانبیآء والمرسلین که وسائط
وروابط خلق هستند بحضرت خالق ودعاة وهداة الی الله و
خزّان علم وحکمتند لا یهمّون السّیّئة ولا یمیلون الی المعصیة ابدًا
واٰنی از عبادت واطاعت وبندهٔ کی خدا خود را فارغ نمیگذارند که
از کریم جز کرامت واز خوب سوای خوبی نباید ونشاید وفرقهٔ
ثانیه وطبقهٔ دانیهٔ خلق که در درجهٔ اسفل السّافلین وغایة بعد

ساقیه

عن ساحة حضرة ربّ العالمین هستند لا یمیلون الی الطّاعة والخیر
ولا یهمّون الحسنة ابدًا واٰنی از شر وفساد وفتنه وظلم وجور ومعصیت
خود را خالی نمیگذارند پس از مورد دعوت وهدایت وتکلیف ودلالت
وتوجّه توفیق وخذلان خارج وساقط خواهند بود انّک لا تسمع
الموتی ولا تسمع الصّمّ ومنحصر است فائده وعائدهٔ ارسال رسل و
انزال کتب ودعوت وارشاد وتکلیف در فرقهٔ ثانیه وسلسلهٔ متوسّطه
بین العلوّ الاعلی والدّنوّ الادنی که ممتزج ومختلط است جوهر وعنصر
انها از جوهرین علّیّین وسجّین فما یکون غالبًا علیه النّور مائلًا بطبعه الی
جهة العلوّ والجنّة یکفیه ادنی اسباب التّرقّی والارتقآء فیقبل الدّعوة
والارشاد بسهولة وسرعة وما هو بالعکس یکفیه ادنی رآئحة الخذلان
واقلّ داعیة الی الشّرّ والطّغیان ودر این طایفه است اختلاف درجات
ودرکات وسیر وسلوک الی الله وعن الله وقرب وبعد من الجنّة و
النّار ومرور وعبور بر صراط وجسر جهنّم **شطّ** چون هر صنف
وهر نوع وهر جنس از موجودات را عرض عریض است وجیّد ورديّ
دارد وفاضل ومفضول دارد ورديّ وناقص ان اکثر از جیّد وکامل

والذین اتقوا اذا مسهم طائف من الشیطان تذکروا فاذا هم مبصرون

شطّ

ان است ومقدّمات واسباب وشرائط در هر مرتبه او فراز نتیجه و
مسبّب ومشروطست پس بیشمار وخلق بسیار از مردم دون وزن کار زیان
کار و تبه روزگار و سرمایهٔ اکتساب معارف وتقرّب الی الله باخته
وخود را خسر الدّنیا والاخره ساخته خواهند بود وما اکثر النّاس ولو
حرصت بمؤمنین ولقد ذرأنا لجهنّم کثیراً من الجنّ والانس لهم قلوب
لا یفقهون بها ولهم اعین لا یبصرون بها ولهم اذان لا یسمعون بها
اولئک کالانعام بل هم اضلّ سبیلاً وقلیل من عبادی الشّکور در فنّ
جغرافیا بتخمین تحدید شده اهل ربع مسکون ما هفت هزار و پانصد
لک خلق دارد از انجمله هزار و پانصد لک بر ملّت اسلام هستند و
از جملهٔ مسلمین بیست و پنج لک مذهب تشیّع دارند که مذهب
فلاح ونجاة وفوز ورستکاری ومظنّهٔ رحمت حضرت باریست
واز اهل تشیّع غالباً عوام کالانعام وهمج رعاع وایلات وبادیه نشینن
واهل قری ودهات وسکنهٔ جبال وسواحل بحار هستند واز
اداب ورسوم تدیّن وخداشناسی وخداپرستی دور افتاده اند
ومتمدّنین وسکنهٔ بلاد وامصار نیز غالباً عمله وفعله وحملهٔ اشواک

وخار وخاشاک وفلاحت وزراعت وچوبانی وکسبهٔ صنایع وحرف
وجهله وسفلهٔ بازار ودکاکین هستند ونصب العین انها غش
وغلّ با مسلمین ومعاملین است وفرقهٔ دیگر جنود واحزاب وعساکر
دیوان واعوان سلطان میباشند وقصدشان وخیالشان در
جمع اموال وفتح بلاد واستیلا واستعلا وغلبه وقهر بر عباد است
وطائفهٔ دیگر ارباب اموال وامتعه واساس واثاث هستند که
قوارنهٔ زمان ودر قید خودپرستی وخودنمائی وخودفروشی مقیّدند
ودر صدد ایذاء وازار اهل علم وفضل وادب وکمالند من باب
توهّم مزاحمت ایشان واسم تدیّن را مایهٔ اعتبار خود قرار داده اند
النّاس عبید الدّنیا والدّین لعق بالسنتهم زیّن للنّاس حبّ الشّهوات
من النّسآء والبنین والقناطیر المقنطرة من الذّهب والفضّة والخیل
المسوّمة والانعام والحرث ذلک متاع الحیوة الدّنیا ومنحصر است
خداشناسی وخداپرستی ودین داری وتوجّه بمبدء در اهل علم و
سلسلهٔ عقل وطبقهٔ حکماء وادباء وفضلاء که بانواع عنایات الهیّه
وتوجّهات سبحانیّه مفتخر شده اند ومحامد وفضائل بمنتها درجه حقّ

انها از معدن وحی وتنزیل وارد شده است واین طایفهٔ محترمهٔ
مکرّمه که باقسام افتخار واعتبار از جمیع فرق وطوایف انام ممتاز هستند
ولسان ازبیان جلالت وفخامت شأنشان کال ولا لستاً ما طلاب
والاجناب کثیری از ایشان شغلشان در کسب علوم عربیّه وادبیّه
واشعار وحفظ وضبط آثار واخبار برای مجلس آرائی ودلنشینی یا
درصدد مرید تراشی وجذب قلوب وجلب اموال واعراض یا در
خیال تصدّر وترأّس ومنصب قضا وحکم یا در اندیشهٔ تعرّض
اوقاف ووصایت اموات ومواریث وتولّی مناکح ومرافعات و
محاکمات الی غیر ذلک ممّا لا یفید الّا البعد من الله است قال
الصّادق ع طلبة العلم ثلثة فاعرفهم باعیانهم وصفاتهم صنف
یطلبه للجهل والمرآء یعنی الانفة والکبر والغضب والاعتراض علی
الغیر من غیر حقّ وغرض دینیّ وصنف یطلبه للاستطالة والختل
یعنی العلوّ والترفّع والتفوّق والمکر والخدعة وصنف یطلبه
للفقه والعقل یعنی لمعرفة الله والتخلّق باخلاق الله فصاحب
الجهل والمرآء موذٍ ممارٍ متعرّض للمقال فی اندیة الرّجال الاندیة

جمع النّادی مجلس القوم بتذاکر العلم وصفة الحلم قد تسربل بالخشوع
وتخلّی من الورع فدقّ الله من هذا خیشومه اقصی الانف وقطع منه
حیزومه وسط الصّدر وصاحب الاستطالة والختل ذو خبّ وملق
یعنی یخدع ویتملّق النّاس یستطیل علی مثله من اشباهه ویتواضع
للاغنیاء من دونه فهو لحلوائهم هاضم ولدینه حاطم فاعمی الله علی
هذا خبره وقطع من آثار العلمآء اثره وصاحب الفقه والعقل ذو کآبة
وحزن وسهر قد تحنّک فی برنسه قلنسوة طویلة کان النّساک یلبسونها
وقام اللّیل فی حندسه ظلمة الشّدیدة یعمل ویخشی وجلاً داعیاً مشفقاً
مقبلاً علی شأنه عارفاً باهل زمانه مستوحشاً من اوثق اخوانه فشدّ الله
من هذا ارکانه واعطاه یوم القیمة امانه این حدیث شریف جگرها را
شکافته زهره را آب کرده وبالجمله طوایف امم وقبائل بنی آدم از
عالی ودانی وعالم وجاهل وغنی وفقیر وقوی وضعیف ورئیس و
مرؤس از عقلای هر شهر وحکمای هر کشور وعلمای هر زمره وعظمای
هر طائفه هر کس بچیزی مفتون وبخیالی مرهون عالم بعلم خود دربند
حکیم بحکمت خود خورسند عاقل بگفتار خود مغرور وجاهل بکردار

خودسرو رعابد بعبادت خود پابست زاهد بزهد خودسرمست
سلطان بسلطنت در ناز گدا بمسکنت دمساز هر یکی بهوائی دل
داده و در پی تمنائی افتاده هرکسی داده دل بدلداری برگزیده برای
خود یاری غلام همّت آنم که زیر چرخ کبود ز هرچه رنگ تعلّق
پذیرد آزاد است شطّ من المحقّقات فی حاقّ التّحقّق والمقرّرات
فی متن التّقرّر چنانکه در مسفورات قوم و مسطورات خود مبیّن و
مبرهن ساخته شده منحصر است راه نجات و رستگاری دنیا و آخرت
در محجّهٔ بیضای محمّدیّه و طریق فوز و فلاح و آسایش اولی و اخری
مختصّ است بصراط مستقیم ملّت احمدیّه قال الله تع والعصر انّ الانسان
لفی خسر الّا الّذین آمنوا و عملوا الصّالحات و در اینکه جمع میان
عقائد حقّه و آراء صحیحه و ایمان کامل و عبادات و طاعات و اعمال
حسنه و افعال صالحه موجب سعادت و کرامت و نجات و رستگاری
آخرت است و نور علی نور است شبهه و شکّی نیست انّما الکلام در
اینست که آیا مجرّد اعتقاد صالح و ولایت و دوستی آل محمّدؐ و محض
محبّت علیّ بن ابی طالبؑ که مناط تشیّع و مدار شیعه بودن است بدون

شطّ

طاعات

طاعات و حسنات موجب رستن از این ورطهٔ مهالکهٔ دنیا و گذشتن
از این دریای ژرف که غرق فیها خلق کثیر و مایهٔ نجات آخرت و فوز بقرب
رحمت و دخول جنّت میشود یا نه پس گوئیم اخبار و آثار واردهٔ از اهل
بیت طهارت و سفینة النّجاة بغایت مختلف الدّلالة متعارض المضمون
متغائر المفهوم است بسیار از اخبار باین نمط وارد است که حبّ علیّ
حسنة لا یضرّ معها سیّئة ولو انّ المؤمن خرج من الدّنیا و علیه مثل ذنوب
اهل الارض لکان الموت کفّارة لتلک الذّنوب وان الله لا یغفر ان
یشرک بولایة علیّ و یغفر ما دون ذلک لمن یوالی علیّا وانّ الله نصب
علیّا بینه و بین خلقه فمن عرفه کان مؤمنًا و من انکره کان کافرًا و من
جهله کان ضالّا و من نصب معه شیئًا کان مشرکًا و من جاء بولایته
دخل الجنّة و من جآء بعداوته دخل النّار وانّ الله یبعث شیعتنا یوم
القیمة علی ما فیهم من ذنوب و غیره مبیضّة وجوههم مستورة عوراتهم
آمنة روعاتهم قد سهلت لهم الموارد و ذهبت عنهم الشّدآئد یرکبون
نوقًا من یاقوت فلا یزالون یدورون خلال الجنّة توضع لهم الموائد و
النّاس فی الحساب و هو قول الله عزّ و جلّ انّ الّذین سبقت لهم منّا الحسنی

اولئك عنها مبعدون لا يسمعون حسيسها وهم فيما اشتهت انفسهم
خالدون وانّ قوله تعـ قل يا عبادى الّذين اسرفوا على انفسهم لا تقنطوا
من رحمة الله انّ الله يغفر الذّنوب جميعًا انّه هو الغفور الرّحيم ورد فى
حق شيعة علىّ ع وانّ فاطمة الزّهرآء تقول يوم القيمة الهى وسيّدى
ذرّيتى وشيعتى وشيعة ذرّيّتى ومحبّى ومحبّى ذرّيتى فاذا النّدآء من
قبل الله جلّ جلاله اين ذرّيّة فاطمة وشيعتها ومحبّوها ومحبّو ذرّيّتها
فيقبلون وقد احاط بهم الملآئكة فتقدمهم فاطمة حتّى تدخلهم الجنّة
وانّه ينادى مناد يوم القيمة اين محبّوا علىّ فيقوم قوم بعتقدون فيقال
لهم تمنّوا على الله ما شئتم فيتمنّون فيعطون مائة الف ضعف ثمّ ينادى
مناد اين البقيّة من محبّى علىّ فيقوم قوم ظالمون لانفسهم معتدون
عليها فيقال اين المبغضون لعلىّ ع فيؤتى بهم جمّ غفير وعدد عظيم كثير
فيقال الا يجعل كلّ الف من هؤلآء فدآء لواحد من محبّى علىّ واخبار
كثيرة ذكرنا بمضمون واردات قيل لابى عبد الله ع قوم من مواليك
يلمّون بالمعاصى ويقولون نرجو فقال كذبوا ليسوا لنا بموال اولئك قوم
ترجّحت بهم الامانىّ من رجا شيئًا عمل له ومن خاف شيئًا هرب منه

وعن جابر عن ابى جعفر قال لى يا جابر ايكفى من انتحل التّشيّع ان يقول
بحبّنا اهل البيت فوالله ما شيعتنا الّا من اتّقى الله واطاعه الى ان قال
يا جابر والله ما يتقرّب الى الله تعـ الّا بالطّاعة ما معنا برائة من النّار ولا
على الله لاحد من حجّة من كان لله مطيعًا فهو لنا ولىّ ومن كان لله عاصيًا
فهو لنا عدوّ وما تنال ولايتنا الّا بالعمل والورع قال بعض اصحابنا
رضى الله عنه انّ الاحاديث الواردة فى سعة عفو الله سبحانه وجزيل
رحمته ووفور مغفرته كثيرة جدًّا ولكن لا بدّ لمن يرجوها ويتوقّعها من
العمل الخالص المعدّ لحصولها وترك الانهماك فى المعاصى المفوّت لهذا
الاستعداد كمن القى البذر فى ارض وساق اليها المآء فى وقته ونقّاها
من الشوك والاحجار وبذل جهده فى قلع النّباتات الخبيثة المفسدة
للزّرع ثمّ جلس ينظر كرم الله ولطفه سبحانه مؤمّلًا ان يحصل له وقت
الحصاد مائة قفيز مثلًا فهذا هو الرّجآء المحمود الممدوح وامّا من تغافل
عن الزّراعة واختار الرّاحة طول السّنة وصرف اوقاته فى اللّهو واللّعب
ثمّ جلس ينتظر ان ينبت الله له زرعًا من دون سعى وكدّ وتعب و
كان طامعًا ان يحصل له كما حصل لصاحبه الّذى صرف ليله ونهاره

فی السعی والکدّ والتعب فهذا احمق وغرور لا رجاء فالدنیا مزرعة الاخرة
والقلب الارض والبذر الایمان والطّاعات هی الماء الذی یسقی به الارض
وتطهیر القلب من المعاصی والاخلاق الذمیمة بمنزلة تنقیة الارض من
الشوك والاحجار والنبات الخبیثة ویوم القیمة وقت الحصاد فاحذر
ان یغرّك الشیطان ویثبطك عن العمل ویمنّیك بمحض الرجاء والامل
وانظر الی حال الانبیاء والاولیاء واجتهادهم فی الطّاعات وصرفهم العمر
فی العبادات لیلاً (ونهارا) اما کانوا یرجون عفو الله ورحمته بلی والله انّهم کانوا
اعلم بسعة رحمة الله وارجی لها منك ومن کلّ احد ولکن علموا انّ
رجاء الله الرّحمة من دون العمل غرور محض وسفه بحت فصرفوا فی العبادات
اعمارهم وقصروا علی الطّاعات لیلهم ونهارهم واخبار مستفیضه باین مضمون
نیز وارد است لو انّ عبداً عبد الله ما عمر ما بین الرکن والمقام یصوم
نهاراً ویقوم لیلاً حتّی تسقط حاجباه علی عینیه وتلتقی تراقیه هرما جاهلاً
بحقّنا لم یکن له ثواب وانّ افضل البقاع ما بین الرکن والمقام ولو انّ رجلاً
عمّر ما عمّر نوح فی قومه الف سنة الّا خمسین عاماً یصوم نهاراً ویقوم لیلاً
فی ذلك الزمان ثمّ لقی الله عزّ وجلّ بغیر ولایتنا لم ینتفع بذلك شیئاً

ولم

ولم یقبل الله منه شیئاً ابداً وکفی فی المقام النبوی المعروف من مات
ولم یعرف امام زمانه فقد مات میتة جاهلیة الحاصل اعمال صالحات
بدون محبّت وارتباط با آل محمّد که عبارت از طهارت ذات وپاکی طینت است
بیفایده وبیحاصل است ودر آخرت بدا لهم من الله ما لم یکونوا یحتسبون
وبا ولایت ومحبّت آل محمّد بلا کلام موجب نجات ورستکاری وفوز
وفلاح است ونور علی نور است ومحبّت وولایت صرفه بحثه محلّ گفتگو
وکلام است وتحقیق حقیق بتصدیق اینست که اصل محبّت ودوستی
با آل محمّد بر دو قسم است قسمی ناشی از معرفت کمال ودیدن جمال
میشود که چون انسان کاملی را بوجه کامل شناخت بالضرورة او را باندازه
کمال آن وحدّ معرفت جمال آن دوست میدارد وبان میل میکند واین
نحو مودّت ومحبّت عرض عریض دارد بحسب درجات معرفت ومقامات
کمال حتّی انّ اباذر لو علم ما فی قلب سلمان لکفّره وبا آنکه ناشی از اصل جوهر
وسنخ طبیعت وصفای طینت وطهارت ذات میشود که آن از
تجنّد ارواح است وبمجرد شنیدن اسم ودیدن شخص بان متعلّق و
معتقد میشود وموادّه ومحابّه میکند وبسوی او میل میکند ومنجذب

میکرد مثل میل وانجذاب حدید بمقناطیس وکاه بکهربا من غیر وجه
وسبب ظاهر ذرّه ذرّه کاندرین ارض وسماست جنس خود را
همچو کاه وکهرباست شخصی بشرف حضور حضرت سرالله اعظم مشرّف
شد عرض کرد یا علی والله انّی احبّك ثلث مرّات فقال والله لا تحبّنی
فغضب الرّجل فقال کانّك والله تخبرنی ما فی نفسی قال له علیّ ع انّ
الله خلق الارواح قبل الابدان بالفی عام ثمّ عرض علینا المحبّ والمبغض
فما رایتك فیمن احبّ فاین کنت وچون رباح مولی بنی نجّار وان سیاه زنگی
بود بواسطهٔ نافرمانی مولای خود اورا در قید کرده بودند وبا حال
مقیّد بودن هر وقت حضرت مولی الموالی را میدید در کوچه جستن
جستن نزد وی شدی وبعرض مقدّسش رسانیدی که انّی احبّك
پس چون ندای ارجعی الی ربّك را اجابت نمود چند نفر زنگی جنازهٔ
او را برداشته بر دوش کشیده متوجّه قبرستان شدند حضرت رسول
اعظم ص مطّلع شده بنفس نفیس با اصحاب کبار بر تشییع جنازهٔ او قیام
نمودند مردمان آواز سخت شنیدند مانند پرواز مرغان در هوا
حضرت رسول ذی الجلال فرمودند انّه قد شیّعه الف قبیل من الملئکة

کلّ قبیل سبعون الف ملك والله ما نال ذلك یا علیّ الّا بحبّك وخود
بدست مبارك او را در قبر کذارده لحد برا و استوار فرمودند واین دو
نحو از محبّت ذاتی وفطری واصلی است وایمان مستقرّ است ومرجع نحو
اوّل بر نحو اوّل بنحو ثانی است وتفاوت باجمال وتفصیل است زیرا که اگر
ترابط وتناوط وتعانق وتعالق ذاتی ومعنوی وفطری درمیان نباشد
مجرّد معرفت وشناسائی مثمر ومفید محبّت والفت نخواهد بود
بلکه موجب تناکر وتحاسد وتباغض وتخالف است ونُنزّل من القران
ما هو شفاء للنّاس ولا یزید الظّالمین الّا خسارًا فلمّا جاءهم رسول من
عند الله عرفوا ما عنده ثمّ کفروا به واین مطلب واضح است وبعد
از این انشاء الله بیاید واین قسم از محبّت وموالات با آل محمّد که از
طهارت ذات وپاکی طینت ناشی شده باشد آن سعادت عظمی و
غبطهٔ کبری است وموجب نجات ورستکاری وفوز وفلاح صاحب
آن است در آخرت هرچند کناه کار وعاصی وبدکردار باشد وزحمات
وصدمات ولطمات دنیا وسختی عیش وزندکانی وسایر مولمات و
ناملائمات زمان ودوران وموت ومردن کفّارهٔ ذنوب وستارهٔ

عیوب او خواهد بود و اولئك یبدّل الله سیّئاتهم حسنات والبتّه
قصّهٔ اسمعیل حمیری و احوال سایر موالی و شیعیان متجرّی در معاصی
شنیده و خوانده اید و دربارهٔ این سلسلهٔ نورانیّین طیّبین وارد است
حدیث شریف من خلقه الله سعیدًا لم یبغضه ابدًا وان عمل شرًّا ابغض
عمله ومن کان شقیًّا لم یحبّه ابدًا وان عمل خیرًا احبّ عمله و فرمودهٔ حضرت
ناموس دهر و صاحب عصر عجّل الله فرجه بنا بر آنچه سیّد بن طاوس
در سرداب مقدّسه شنیده انّ شیعتنا خلقوا من فاضل طینتنا
وعجنوا بماء ولایتنا اللّهمّ اغفر لهم من الذّنوب ما فعلوه اتّکالا علی
حبّنا و ولّنا یوم القیمة امورهم ولا تؤاخذهم بما اجترحوا من السّیّئات
اکرامًا لنا ولا تقاصصهم یوم القیمة مقابل اعدائنا وان خفّت موازینهم
فثقّلها بفاضل حسناتنا باین طایفهٔ نبیله متوجّه است و کذا
الحدیث انّ شیعتنا من نور الله خلقوا والیه یعودون و والله انّکم
ستلحقون بنا یوم القیمة وانّا لنشفع فنشفّع و والله انّکم لتشفعون
فتشفّعون وقلوب المؤمنین تحنّ الی ما خلقوا منه کما انّ قلوب الکافرین
تحنّ الی ما خلقوا منه وکلّ شئ یرجع الی اصله ویعود الی عنصره و شعاع

شمس

شمس با شمس است واز او منفك و دور نمیشود در طلوع و غروب
واین است محبّتی که لا یضرّ معها سیّئة و سیّئات و معاصی عوارض و
طواری ذات آن محبّ موالی شده است بغلبهٔ هوی و شهوت نفس
و مماسّهٔ طینت کافر و شقی والعرضی یزول والّذین اتّقوا اذا مسّهم
طآئف من الشّیطان تذکّروا فاذا هم مبصرون والبتّه و ناچار مقتضای
اصل فطرت و طینت او عبادت و طاعت است و در نیّت و قصد او
خیرات و حسنات است و این ولایت و دوستی اختیاری و اکتسابی
نیست و این ذاتی است والذّاتی لا یعلّل بلکه اگر نهی نمایند و تهدید
کنند صاحبش را بران و بدارندش قهرًا و جبرًا بر ترك آن ممکن نمیشود
ویرا و اینست معنی سعادت ذاتیّهٔ فطریّهٔ بطن امّیّه و قسم دیگر از
محبّت و موالات و مودّت تقلیدی و عرضی ایمان مستودع و عاریه است
بتسامع و تظافر فضائل و کمالات و کرامات اولیای خدا یا بمجرد تقلید
کبرای مذهب و تمکین از رؤسای دین که گفته اند بعوام و سفله و
نسوان و صبیان که علی را دوست بدارید و دوستی علی خوب است
یا آنکه فضیلتی میشنود من حیث هو هو خوشش می آید یا مصیبتی

اهدائی کتابخانه آیت الله شیخ ...
علامه حائری بکتابخانه آستان قدس رضوی
تیرماه ۱۳۵۱

میشود محزون میشود واین عوارض و طواری بما سست و ممازجت
طینت پاك سعداء است وباختلاف قوت وضعف وقلت وکثرت
ممازجت ومخالطت مختلف میشود علی ای حال لابد یوما ان ترد
الودایع خوشا چاهی که از خود او ورد اب رایت العقل عقلین فمطبوع
ومسموع ولاینفع مسموع اذا لم یك مطبوع فائدهٔ این نحو واین
قسم از محبت همان فائدهٔ اب عابر در چاه وعقل مسموع در انسان است
فلا تغفل **ساقیه** از این سنخ جوهر و عنصر اصل سلمان فارسی
از اهل بیت نبوت میشود وابی لهب قرشی سیصلی نارا ذات لهب
میگردد زید بن شرحبیل بن حارثهٔ عمانی پسر سید المرسلین میشود پسر
نوح پیغمبر لیس من اهلك در حقش نازل میگردد اویس قرنی عبد
الغنی نام ساربانی رسول اعظم انی اجد نفس الرحمن من قبل الیمن
میگویدش میثم تمار مرد عجمی اسیر میشود حضرت سر الله اعظم میخردش
ازادش میکند صاحب علم منایا وبلایا میشود اجال واعمار وقضایا
وبلایاء هر کس را دانا میگردد ملازمین رکاب سعادت نصاب
حضرت سید شهدا ما فی الوجود فداه در شب عاشورا دست در دسته

ساقیه

ازاستان

ازاستان ملك پاسبان واپس مروند مطرود میشوند جوان نصرانی
تاجر بشرف شهادت مشرف میشود وبا شهداء وصالحین وصدیقین
مجاور میگردد وحسن اولئك رفیقا چه خوش گفت عارف انصاری
که مردم از خاتمهٔ کار خائفند عبد الله از فاتحه ترسان است زیرا که
خاتمه نتیجهٔ فاتحه است بارالها بحق اولیای کرام ومقربین درگاه خود
چنانکه این عبد ذلیل گناه کار سیه روزگار خود را از شراب محبت
اولیای خود چشانیدی ومعرفت وولایت ال محمد را بخشیدی
واز عین المحبة کافوری که یشرب بها عباد الله است چشانیدی
در دنیا در اخرت نیز بمطالعهٔ ان غرهٔ حمیده ومشاهدهٔ ان طلعت
رشیده بهره مند وبانصیب فرما ومحظوظ ومغبوطم دار وانچه
در این دار دنیا لاسیما در این دیار دیدان وحشار از صدمات ولطمات
وزحمات ومرارات میکشد خصوصا انچه از فراعنه وقوارنهٔ زمان
خود می بیند از اقسام اذیات وجسارات انها را کفارهٔ ذنوب و
ستارهٔ عیوبش قرار ده **شط** چون دانسته شد که در هر صنف
از موجودات عرض عریض است وجید وردی وفاضل ومفضول

شط

داد پس بدان که هر قدر صنف و نوع موجود فاضل تر و شریفتر
باشد جیّدان اشرف و افضل و ردیّ ان اخبث و ارذل خواهد بود
پس نوع انسان چون اشرف انواع موجودات ست بحکم و لقد کرّمنا
بنی ادم و حملناهم فی البرّ و البحر و رزقناهم من الطّیّبات و فضّلناهم
علی کثیر ممّن خلقنا تفضیلاً جیّد و طیّب ان در غایت جودت و
فضیلت و شرافت خواهد بود و ردی و خبیث ان نیز در نهایت
رداءت و خباثت و رذالت خواهد بود بحکم تقابل و چون افضل
و اکمل و اعدل و اشرف بنی ادم و ادمیان حضرت حقیقة الحقائق نوع
فاتحهٔ کتاب وجود و خاتمهٔ مصحف نبوّت محمّد بن عبد الله علیه
صلوات الله است چنانکه در سبق محقّق شد پس اردی و اخبث
و انقص و ارذل نوع ادمی و صنف انسانی رئیس شیاطین و طلع و
ثمرهٔ شجرهٔ زقّوم است و چنانکه رسول اعظم افخم مظهر اسم هادی و باری عبا
خود اسم هادی حضرت حقّ است ان خبیث شقی مظهر اسم
مضلّ است و در هر زمان و هر مکان لابد در مقابل هر هادی
مضلّی است و لکلّ موسی فرعون و لکلّ نبیّ عدوّ و در قوّت و شوکت

و عدت و عدّت مقاوم و مقابل او خواهد بود و هر چند ان فاضل
نورانی کامل تر باشد ان ناقص ظلمانی شدید تر خواهد بود و حسد
و حقد او بیشتر و زیادتر خواهد بود مگر آنکه گاهی متمکّن میشود از
اظهار عداوت و بغضاء خود پس بروز میدهد حسد و عداوت
باطنهٔ مضمرهٔ کامنهٔ خود را بقدر ما یتیسّر له و گاهی متمکّن نمیشود
پس در باطن خود نگاه میدارد و یکاد یتمیّز من الغیظ و هر قدر حقیقت
و بطلان طرفین در انظار عامّه پوشیده تر و بیکدیگر در ظاهر
حال و لباس و اساس متشابه تر و نفاق و تدلیس و تلبیس ناقص و
مضلّ در مقابل کامل و هادی زیادتر باشد آزار و اذیّت ان کامل
هادی از ان ناقص مضلّ و عدوّ بیشتر خواهد بود و لهذا نزل انّ
المنافقین فی الدّرک الاسفل من النّار و ورد ما اوذی نبیّ مثل
ما اوذیت و انّ خیار النّاس خیار العلماء و شرار النّاس شرار النّاس
شرار العلماء چون مردم نادان و ساده طبعان نمیدانند و نمی فهمند
گمان میکنند که مسکین مبتلا بنفاق غیرت دین داری و اصلاح
حال ناس دارد در تلاطم و اضطراب افعال و اقوال و احوال خود که چون

مصروع بمسوس بجن وشیطان از دیدن معزم و عزیمت خوان ترسان
ولرزان دست وپا بر زمین کوبان میشود واذا قیل لهم لا تفسدوا
فی الارض قالوا انّما نحن مصلحون الا انّهم هم المفسدون ولکن لا یشعرون
بلی منافق حکم چاه سرپوشیدهٔ سربسته باشواك وخاشاك دارد که
مردم نادان بکمان سطح مستوی پا بران کذارند فرو رفته هلاك شوند

سانحه

سانحه انّ لکلّ حقّ حقیقة وعلی کلّ صواب نورًا برای هر یك از
این دو قسم محبّت ذاتی وعرضی واصلی فطری واکتسابی مستعاری دلائل وعلائم
وایات ونشانهاست که اهل علم وحکمت ومقتبسین از مشکوة وحی
ونبوّت میشناسند ومیدانند ومیفهمند ومابعد ازین انشاء الله
شاید متعرّض مجلی از انها شویم والله الهادی **شطّ** چنانکه دائرهٔ

شطّ

وجود مبتدء از مرکز واحد شده وکرهٔ عالم منبسط از نقطهٔ واحده
کشته منتهی بنقطهٔ واحده خواهد بود وچنانکه کتاب هستی عالم
مفتتح بشخص واحد شده مختتم بشخص فارد خواهد بود وان شخص ملتقی
قوسین صعودی ونزولی وقائم مقام او ادنی است که برزخ وواسطهٔ
بین وجوب وامکان ورابطهٔ میان خلق وخالق است وتفصیل

ان اینست که حقیقت انسانیّه که خلاصهٔ عالم امکان وسلالهٔ اکوانست
چون از مرتبهٔ هیولائیّه که غایت تنزّل وجود است ومقام قوّهٔ صرفه
وقابلیّت محضه است متوجّه مبدء میشود ومتدرّج مدارج کمال
ومترقّی مراقی جلال میکردد تا بمقام اعلی ومحلّ اسنی واقف شود ناچار
عبور برتبه طبیعت جسمیّهٔ مطلقه میکند واز انجا بوادی بسائط
وصور نوعیّه واز انجا بفلاة معدنیّه واز انجا بکلاء نباتیّه واز انجا
بمفازهٔ حیوانیّه میکذرد وچون دورهٔ حیوانیّه را طی کرد ومراتب
سابقه را پرداخت ودر هر مرتبه بحکم من تقرّب الیّ شبرا تقرّبت
الیه ذراعًا مورد عنایتی مخصوص وکرامتی خاص شده وصورتی
زیباتر وخلعتی فاخرتر پوشیده باحسن تقویم صورت وهیکل انسانی
فائض میکردد وبانشاء خلق اخر متفضّل ومتکرّم شده فتبارك
الله احسن الخالقین واز ان مقام مسافرت نموده بحکم حملناهم فی
البرّ والبحر ورزقناهم من الطّیّبات درجات معارف راسیر کرده
باطعمهٔ لذیذهٔ علوم وادراکات معقول ومنقول نشو ونموّ نموده
حالًا فحالًا وطورًا فطورًا ترقّی میکند تا بابواب وحجاب ابواب

وسرادق انوار حضرت رب الارباب آشنا و الیف و انیس و جلیس
میشود و در زمرهٔ اصحاب یمین و مصدقین انبیا و مرسلین داخل و منخرط
میگردد و او را مسلم میخوانند پس از آن محرم اسرار میشود و در مقام
اخیار با افتخار قیام میکند و از جلوس در صف و مسند نشینان ایوان
و تالار و الاتبار میگردد مؤمن ممتحن خالص الایمان میشود و از آن مرتبه
نیز ترقی کرده بالاتر میرود بتشریفات مخصوصه مفتخر میشود خطابات
والهامات میشنود ولی الله میشود تا دستوری باو میدهند و او را
برای تکمیل خلق و ارشاد و هدایت نفوس و اصلاح معاد و نظام
معاش بیچارگان گمگشتگان و افتادگان وادی حیرت و ضلالت
و انقاذ غرق شدگان دریای جهالت گسیل میسازند و بآیات معجزات
که مصدق دعوی و مقوی مدعای وی باشد که اسباب و ابواب
نجات و خلاص خلق است مخصوصش میدارند و او را نبی و رسول
و داعی الی الله و منجی و هادی خلقش خوانند و چون بکتاب و مصحف
و دفتر و دیوان مبعوث کرده رسولش نامند و چون بتأسیس قواعد
و تقنین قوانین خاصه و نسخ شریعت سابقه ممتاز کردد اولو العزم

باشد

باشد و چون مهر و خاتم رسالت و صفارت و وساطت خلق
و وزارت سلطنت حقه و فرمانفرمائی مملکت و رتق و فتق مهمات
لشکر و کشور باو سپرده شود خاتم کل و سید رسل میشود و این شخص
لامحاله واحد و فارد و ظل سلطان و خلیفهٔ مالک الملک و الملکوت
و متصف بصفات مستخلف و متخلق باخلاق سلطان خواهد بود
و مجلی و مظهر جلال و جمال حضرت ذی الجلال و الاکرام خواهد بود
و جمیع خطابات و مکالمات از ساحت ربوبیت باو میشود

ساقیه این شخص مقدس چنانکه در سبق تحقیق شد حقیقة
الحقائق تمام موجودات و اصل و بیخ شجرهٔ طیبهٔ وجود و بذر و
تخم این عالم و شمع و سراج و قندیل و مصباح این مشکوة است و
جمیع ما فی الوجود در جمیع مراتب عرضیه و طولیه اشعه و پرتو نور
این چراغ برافروخته از نور ربوبیت است و اوست مثل اعلی للحق و
لیس کمثله شئ به فتح الله و به ختم و میانهٔ او و حضرت واجب الوجود
واسطه نیست و از ذرهٔ بیضا تا ذرهٔ هبا باو محتاج و در طلب خیرات
بان متوسل و متمسک هستند و از اینجا علی عالی اعلی فرمود انا الذی

ساقیه

کتب اسمی علی العرش فاستقرّ وعلی السّموات فقامت وعلی الارض فاستقرّت وعلی الجبال فرست وعلی الرّیح فذرت وعلی البرق فلمع وعلی الودق فهمع وعلی النّور فسطع وعلی السّحاب فدمع وعلی الرّعد فخشع وعلی اللّیل فدجی واظلم وعلی النّهار فانار وتبسّم بگفتاری از ایشان خوشدلم من خوشا ایشان وگفتگوی ایشان **ساقیه** هر درجه ومرتبه از درجات ومراتب عالیه اقلّ واضیق است از درجه ومرتبه دانیه واز چندین هزار نفس بسیار کم کسی مهتدی ومسلم است واز چندین مسلم قلیلی مؤمن واز کثیری مؤمن اقلّی عالم واز بسیاری عالم کمی عامل واز چندین عالم عامل نفری یسیر ولیّ واز بسیاری از اولیاء اندکی نبی واز انبیاء بیشمار معدودی رسل واز رسل کثیر پنج نفر اولو العزم واز میان آن بزرگواران یک نفر خاتم کلّ بکمال انسانی وجامع جمیع جمال آدمی است واوست مقصود از کل وغایة ایجاد کل ومخاطب بخطاب لولاک لما خلقت الافلاک هزار نقد ببازار کائنات آرند یکی بسکّهٔ صاحب عیار ما نرسد هزار نقش بر آید ز کلک صنع ویکی بدلپذیری نقش نگار ما نرسد **شطّ** اعلم نوّر الله قلبک انکه

تفاوت وتباین وتغایر اعیان موجودات وطبقات خلق نه بمحض اتّفاق ووقوع است چنانکه ظاهر از عنوان ما شاء الله کان وما لم یشأ لم یکن ولا اسئل عمّا افعل است بلکه منوط ومربوط است باسباب ومبادی عقلیّهٔ ذاتیّه وحکمت عدلیّهٔ ازلیّه واراده الهیّه ومشیّت ازلیّه وحدانیّة التّعلّق وتابع استعداد وامکان وقابلیّت ولیاقت مخلوق وموجود است وآن چنانست که حضرت حقّ اول جلّ شانه بعلم اصلی ذاتی محیط خود صفحهٔ امکان را احاطه فرموده وهر ممکنی را بر حسب امکان ذاتی واستعداد اصلی آن عطائی مخصوص داده وخلعتی خاص پوشانیده ونیست شأن موجد مگر اعطاء وجود واخراج از امکان وقوّه بحدوث وفعل فما کان فی علم الله ظهر فی وجوده العینی وما کان الله لیظلمهم وکلّا نمدّ هؤلاء وهؤلاء من عطاء ربّک وما کان عطاء ربّک محظورا وظلم حقیقی منع کردن مستحق ومستعدّ است عما یستحقّ ویستعدّ له در گنجینهٔ حق را گشودند بهر کس هر چه لایق بود دادند واصل استعدادات وقابلیّات ذاتیّات است والذاتی لا یجعل ولا یعلّل واین حکم مقوّم معنی ذاتی است حتّی انّ الذّاتی یعرف

بما لا یعلّل والعرضی بما یعلّل و سلب ذاتی از ذات محال است چه ذات
متقوّم بذاتی ست وبدون ذاتی قوام ان متصوّر نیست وانچه سلب
ان ممکن نباشد ایجاب نمیتوان کرد وانچه نمیشود کرفت وبرداشت
نمیتوان داد وکذاشت وافعال الهیه عدل صرفست وتابع حکمت است
و وضع شئ در غیر موضع واعطاء بغیر مستحق یا منع از مستحق ظلم است
واز حکیم عالم قادر صادر نمیشود زیرا که صدور ان از روی جهل و
عجز و بخل خواهد بود تعالی الله عن ذلك علوّا کبیرًا پس بعدل با
تمام موجودات معامله فرموده بنحویکه اکر در عالم نبودی مکر همین فرد
واحد با او نمیکرد وباو نمیداد مکر همین که کرده وداده است با اینکه
نظام عالم وعالمیان وانتظام امر ادم وادمیان باتمّ واجود واحسن
واکمل وافضل از این وضع ممکن نیست ولو امکن لاختار ذلك لانّه
القادر الجواد وانکهی اکر تمام ملك بودند ملك نبود واکر تمام جنّ بودند
جنّ نبود واکر تمام سلطان بودند سلطان نبود واکر تمام پیغمبر بودند
پیغمبر نبود واکر تمام عالم بودند عالم نبود واکر تمام جاهل بودند جاهل
نبود واکر تمام غنی بودند غنی نبود واکر تمام زمین طلا بود طلا نبود

که

واکر تمام اهن بود اهن نبود وهکذا در جمیع طبقات وجمیع اصناف
موجودات واین واضح است وهرکاه کفته شود بنا بر این تحقیق
فائدهٔ بعث انبیاء ورسل وانزال کتب چیست جواب اینست که
فائده ومنفعت وجود مبارك انبیاء وصحف در باب معاش و
معاد عام وخاص لا تعدّ ولا تحصی است امّا در باب شقاوت
وسعادت وخیر وشرّ مردم ونوع ادمی پس اصل نفع وفائده ومقصود
اصلی از بعث انبیا ونصب اولیا ارشاد وهدایت مؤمنین وسعدا
وطیّبین مقبلین الی الله است که بعد از امدن باین دار دنیا و
الوده شدن وممسوس شدن بطینت اشقیاء وکفّار در مهالك
ومهالك افتاده اند ونجات وخلاص ایشان عین عدل وحکمت
واهمال وسر دادن و واکذاردن ایشان با مستحق رحمت ومستعدّ
عنایت بودن ظلم وضیم است وجور وحیف انّما انت منذر من
یخشیها ویختصّ برحمته من یشآء ویدخل من یشآء فی رحمته والظّالمین
اعدّ لهم عذابًا الیمًا والعدل الحکیم لا یفعل ولا یشآء الّا اعطا کلّ
ذی حقّ حقّه واجابت واطاعت انبیاء وصدور بروز ایمان

واعمال صالحه کاشف وعلامت وایت سعادت است وافعال خلق
ایت احوال ایشان واحوال ایشان نمایش فطرات ایشان است والسعید
سعید فی بطن امه والشقی شقی فی بطن امه مقرراست وچون ندای
جان فزا ودعوت سراسر سعادت داعی الی الله بگوش ارباب استحقاق
واصحاب استعداد ونورانیین وازیار اشنا سخن اشنا شنیدند نفوس
ایشان در اهتزاز وقلوب ایشان بالتذاذ اید وهرکس برحسب قوهٔ
نورانیت خود بسوی او روان ودوان شود کالبرق الخاطف وکعدو
الفرس وراجلا وعلی مرکبته وغیر ذلک من انواع المشی وهذا هو المرور
علی الصراط ودعوت حق واجابت ان در دنیا رقیقت شفاعت است
در اخرت وشفاعت واستحقاق ان در اخرت حقیقت ومعنی
دعوت واجابت است در دنیا واما فائدهٔ وجود انبیا وکتب بالنسبة
الی النفوس المعکوسة والقلوب الکدرة القسیة المختومة العلیلة فهی
فائدة الشمس للاکمه والخفاش تزیده حیرة وضلالة وکفرا وعداوة
فاما الذین فی قلوبهم مرض فزادتهم رجسا الی رجسهم وماتوا
وهم کافرون ولا یزید الظالمین الا خسارا بلی چون افتاب برچمن

تابد گلهای گوناگون براورد ورباح طیبه منتشر سازد وچون بر
دمن تابد کرمها براید وبوبهای کند بده برخیزد ودر حقیقت
فایدهٔ بعث انبیا ونصب اولیا برای اشقیا همین لوازم حجت واتمام
بینه است لئلا یکون للناس علی الله حجة بعد الرسل فیقولوا ربنا
لو ارسلت الینا رسولا فنتبع ایاتک من قبل ان نذل ونخزی ولو
انا اهلکناهم بعذاب من قبله لقالوا لولا ارسلت الینا رسولا الحاصل
فایدهٔ رسول من الله ودعوة بسوی حق لیهلک من هلک عن بینة
ویحیی من حی عن بینة وابراز واظهار ما فی الکمون والبطون و
اخراج ما بالقوة الی الفعل است خوش بود گر محک تجربه اید بمیان
تا سیه روی شود هرکه در او غش باشد لیمیز الله الخبیث من الطیب
چونکه اثرات وثمرات وعقاب وثواب واجر وکیفر الهی مرتب بر افعال
وفعلیات وتحصلات در خارج است نه بر مکنونات وما بالقوات
نمی بینی تا اتش بشمع بر نخورد نور مکنون ان ظاهر نمیشود وتا نور مکنون
ان ظاهر نشود اثر مقصود از شمع بران مرتب نمیشود وبذورات
مستورهٔ در ارض تا ابان نرسد وافتاب بران نتابد نبات نشود

وتا نبات نشود ثمر نمیدهد وتا ثمر ندهد خاصیت واثرآن حاصل
نمیشود باغبان چون اشجار را تربیت نماید واثمار را تحصیل کند
خار وخاشاك وفضولات را بسوزاند وهر چیز را بجای خود بنشاند
ودر تمام کارهای خود بعدل رفتار کند وبروز حکمت خود را دهد
ولو شئنا لاتینا کلّ نفس هدیها ولکن حقّ القول منّی لاملئنّ جهنّم
من الجنّة والنّاس اجمعین وهو تع لا یعطی ولا یمنع ولا یهدی ولا
یضلّ ولا ینجی ولا یهلك الّا بالعدل والاستحقاق والاستعداد
وبعد الطّلب والسّؤال بلسان الحال وما این مطالب نفیسه را
در شرح دعای کمیل به نیکو وجهی بیان کرده ایم وزنك وغبار
شکوك وشبهات را از صفحات قلوب ازکیاء زدوده ایم **شطّ**
چون انتظام ونظام واتمام وانجام مهامّ معاش ومعاد وعمارت
عالم وصلاح عیش بنی ادم منوط وموقوف باختلاط ومراوده و
ایتلاف ومباشرت افراد واحاد نوع است واین معنی بدون نحوی
از انحاء علاقه ومحبّت ومیل ومودّت صورت تحقّق نپذیرد و
موادّه ومخالطه ومعاشرت بدون توافق وتشاکل وتشابه در صورت

وتسانخ

وتسانخ وتجانس در معنی بحصول نه پیوندد و قضیّهٔ الجنس الی الجنس
یمیل والشّکل الی النّظیر یفرح وبطریه بدیهی است پس ناچار اختلاط
طینیّات وامتزاج عنصرات طیّبات وخبیثات شد علی درجات و
مراتب وفی ذلك کلّه عدل وحکمة **سَاقِیَه** سرّو نکته اینکه
با وفور معاصی وبهور مفاسد ناشیه صادره از این خلق ظهر الفساد
فی البرّ والبحر بما کسبت ایدی النّاس حضرت باری جلّ شانه حلم فرموده
وامهال کرده ولو یؤاخذ الله النّاس بما کسبوا ما ترك علی ظهرها من
دابّة ولکن یؤخّرهم الی اجل مسمّی همین اختلاط وامتزاج طینیّات است
واشتباك ذراری ومزاجات چنانکه فرموده است ولولا رجال
مؤمنون ونساء مؤمنات لم تعلموهم ان تطؤهم فتصیبکم منهم معرّة بغیر
علم ولو تزیّلوا لعذّبنا الّذین کفروا منهم عذابا الیما وقال وما کان
الله لیعذّبهم وانت فیهم وتا خلطه وامتزاج باقی است رحمت خدا
از خلق منقطع نمیشود وغضب ونقمت برایشان نازل نمیشود و
باین جهت حضرت نوح پانصد سال در ترتیب وپرداختن کار کشتی
بود تا زمان فراغ اصلاب رسید وگفت انّك ان تذرهم یضلّوا

شطّ

عبادك ولا يلدوا الّا فاجرًا كفّارًا و در خبر است كه لابدّ للنّاس من ان يمحّصوا ويميّزوا ويغربلوا ويستخرج فى الغربال الخلق كثير فيا ربّ فرّغ صلبهم تفريغًا سبّغ علينا نعمه تسبيغًا **شطّ** چون امتياز مختلطات وافتراق ممتزجات وظهور و بروز مكنونات وتحقّق وحصول ما بالقوّة بالفعل وتميّز خبيث از طيّب وسعيد از شقى وصادق از كاذب بحكم وليعلمنّ الله الّذين صدقوا من الكاذبين ويميز الله الخبيث من الطّيّب مطلوب عدالت ومقصود حكمت است و وضع اداب وسياسات واحكام وناموسات وقواعد عدل وانصاف وتحديد وتعريف منافع و مضارّ ومصالح ومفاسد وتكميل نفوس مستعدّه وتقريب خلق بسوى سعادت ابديّه وتحقيق حقائق مبدئيّه ومعاديّه وتعريف معارف الهيّه مطلوب عنايات ازليّه است واين معنى بدون توسّط وسائط ووسائل واسباب وروابط ميسّر وممكن نميشود پس ارسال رسل و انزال كتب ونصب اولياء وبعث علماء در عدل وحكمت لازم امد وبراى اتمام غرض وتماميّت لطف تأييد وتشديد انبيا و رسل بمعجزات وايات وبراهين واضحات ساطعات قاهرات واجب است و چون

شطّ

خواص واثار وعلائم ولوازم مطلق نبوّت در شخص مكرّم و وجود معظّم رسول اعظم اكرم ما معاشر مسلمين مسلم امد از مقامات علم وعمل وكمالات حسب ونسب وقوّت وقدرت واحاطت و معجزات وايات باهرات ودلالات صدق دعوى پس نبوّت ان ذات مقدّس و وجود مقدّس ورسالت ان شخص عظيم الشّأن ثابت باشد وبهمين قياس و نسبت وصايت وخلافت وامامت اوصياى عظام وخلفاء فخام وائمّهٔ هدى محقّق ومشخّص سازيم ودر كتب كلاميّه ومعقول بما لا مزيد عليه مبيّن شده است **شطّ** عمده وعماد وزبده وسناد شئونات نبوّت ورسالت وولايت وامامت وخلافت عن الله جلّ جلاله علم است واطّلاع بر حقائق موجودات على ما هى عليها فى نفس الامر واصل شرافت شأن علم وجلالت ونباهت ان از واضحات وبديهيّات است مثل عيب جهل ونكابت بلكه غرض وغايت ايجاد سموات وارض ونشر و بسط اين عالم علم است كما قال الله عزّ من قائل الله الّذى خلق سبع سموات ومن الارض مثلهنّ يتنزّل الامر بينهنّ لتعلموا انّ الله على كلّ شئ قدير

وقال ايضاً بعد ذكر خلق الانسان علّم الانسان ما لم يعلم فاتبع نعمة
الايجاد بنعمة التعليم اشعاراً بذلك وتفصيل اقسام وانحاء علم وشؤنات
ان در مجلى المرآة اورده وصدر الحكماء عبارات قوم را بطرزى انيق
وطورى رشيق تحرير وتهذيب فرموده وداد فضل در تشقيق علم و
بيان مهيّات ان داده والفاظ مترادفه صادقه بر ان ايراد كرده وانهاء
تا بسى لفظ نموده تا چنين فرموده اعلم هداك الله انّ كثيراً من المنتسبين
الى العلم ينكرون العلم الغيبى اللدنّى الّذى يعتمد عليه السلّاك
والعرفاء وهو اقوى واحكم من ساير العلوم قائلين ما معنى للعلم
الّا الّذى حصل من تعلّم او تفكّر وروّية وربّما زعموا انّ العلم الحقيقى
منحصر فى الفقه وظاهر التفسير والكلام حسب وليس وراءها علم وهذا
ظنّ فاسد وليعلم اوّلاً اقسام العلوم ومأخذها وفوائدها ليعلم
انّ العلم اللدنّى ما هو ولم هو حتّى يصدق بوجوده فنقول انّ
العلم وهو الصورة الحاضرة لحقائق الاشياء عند الجوهر العاقل
على قسمين احدهما شرعىّ والآخر عقلىّ واكثر العلوم الشرعيّة عقليّة
عند عالمها واكثر العلوم العقليّة شرعيّة عند ماهرها ومن لم يجعل الله

له نوراً فما له من نور امّا العلم الشرعىّ فينقسم الى قسمين علم اصول و
علم فروع امّا علم الاصول فهو علم التوحيد والرسالة والكتاب و
النبوّة والامامة والمعاد والمؤمن الحقيقى من عرف هذه الاصول
عرفاناً يقينيّاً كشفيّاً او برهانيّاً واليه اشير فى قوله تعـ آمن الرسول
بما انزل اليه من ربّه والمؤمنون كلّ آمن بالله وملئكته وكتبه و
رسله الآية وامّا علم الفروع فهو العلم بالفتاوى والاحكام و
القضايا والحكومات والمناكحات وغيرها والقران بحر محيط بالكلّ
وفيه من المشكلات الكثيرة ما لا يحيط به كلّ عقل الّا من اعطاه الله
فهماً فى كتابه وفقهاً فى دينه وعلّمه علم اليقين وفى الحديث لكلّ حرف
من حروف القران حدّ ولكلّ حدّ مطلع والله تعـ بيّن فى القران
جميع العلوم بحقائق الاشياء محسوسها ومعقولها جليّها وخفيّها
صغيرها وكبيرها واليه اشير بقوله لا رطب ولا يابس الّا فى كتاب مبين
وقال طاب ثراه فى آخر (موضع) ما يفيد فى المقام وهو انّه لمّا كان للكتاب ظهراً
وبطناً وحدّاً ومطلعاً فظهره ما يفهم من الفاظه ليسبق الذهن اليه
وبطنه المفهومات اللازمة للمفهوم الاول وحدّه ما اليه ينتهى غاية

ادراك الفهوم والعقول ومطلع ما يدرك منه على سبيل الكشف
والشهود من الاسرار الالهيّة والاشارات الرّبانيّة والمفهوم الاوّل
الّذى هو الظّهر للعوام والخواص والمفهومات اللّازمة للخواص و
الحدّ للكاملين الاخصّين منهم والمطلع للمكمّلين وخلاصة خصّ
الخواص كاكابر الاولياء والعلماء الرّاسخين وكذلك التّقسيم فى
الاحاديث القدسيّة والكلمات النّبويّة فانّ فيها ايضا انباءات رحمانيّة
واشارات الهيّة فكان للشّريعة ظاهر وباطن ومراتب العلماء فيهما
متكثّرة ففيهم فاضل ومفضول وعالم واعلم والّذى نسبته الى النّبيّة
اتمّ وقربه من وجه اقوى كان علمه بظاهر شريعته وباطنه اكمل و
العالم بالظّاهر والباطن احقّ ان يتّبع انتهى ما اردنا نقله هنا ثمّ
قال طاب ثراه امّا القسم الثّانى من العلم وهو القسم العقلى فهو علم
مشكل يقع فيه الصّواب والخطاء ومن عرفه حقّ المعرفة يرجع بالحقيقة
اصوله الى اصول الشّرعيّة وفروعه الى فروعها وامّا اصوله فهى نظريّة
وعمليّة امّا النّظريّة فموضعها فى ثلث مراتب باعتبار القرب والبعد
عن الاجرام الكونيّة فاعلاها مرتبة الالهيّات واوسطها الرّياضيّات

وادناها الطّبيعيّات وامّا العمليّة فهى ايضا ثلثة اقسام تهذيب الاخلاق
وعلم تدبير المنزل وعلم تدبير المدينة وامّا فروع هذه العلوم فهى ايضا
كثيرة ليس هذا المقام موضع تفصيلها اقول وقد فصّلها واوضحها
جدّى الامجد قدّس سرّه فى كتابه تحفة الملوك من اراد الاطّلاع عليها
فليرجع اليها اذا عرفت هذا فاعلم انّ العلم الانسانىّ يحصل من طريقين
احدهما التّعلّم والكسب وثانيهما الوهب والجذبة وهو الاعلام الرّبّانى
امّا التّعلّم فهو امّا من خارج وامّا من داخل امّا الاوّل فطريق معهود بين
النّاس مسلوك محسوس والتّعلّم بحسب القاء الالفاظ المسموعة من
الاستاد البشرى والكتابة المنقوشة منه وامّا الثّانى فهو التّعلّم
من الدّاخل فهو الاشتغال بالتّفكّر اذ التّفكّر فى الباطن بمنزلة التّعلّم
فى الظّاهر لانّ التّعلّم استفادة الشّخص من الشّخص الجزئى والتّفكّر
استفادة النّفس من النّفس الكلّيّة وهى اشدّ تاثيرا واقوى تعليما
من جميع العلماء والعقلاء والعلوم مركوزة فى اصل النّفس وسنخها
بالقوّة كالبذر فى الارض وكالصّورة فى المرآة قبل ان تذاب وتصقل
والتّعليم اخراج ذلك الشّئ الّذى بالقوّة الى الفعل فالعالم بالافادة كا

ونفس المتعلّم كالارض المزروعة والعلم بالقوّة فيها كالبذر والنّواة في
الارض يثمرها المعلّم بسقي التّعليمات المثاليات وازالة اشواك الشكوك
والشّبهات وتهذيبها عن نباتات الاعتقادات الرّديّة المفسدة واذا
كملت نفس المتعلّم يكون كالشّجرة المثمرة او كالمرآة المصقولة المحاذية
شطر صورة المطلوب بعد خروجها عن حدّ القوّة المحضة الّتي لها في
اوان الطّفوليّة كالحديد بعد ان يذاب الى ان قال واما التّعليم
الرّبّاني من غير واسطة فقد يحصل منه وراء هذه العلوم وهي
علوم اخرويّة عمل بمقتضاها وظفر بها علماء الاخرة المعرضون عن
الدّنيا والزّاهدون فيها وحرّمها الله على علماء الدّنيا الرّاغبون
فيها وهي علوم كشفيّة لا يكاد النّظر يصل اليها الا بذوق ووجدان
كالعلم بكيفيّة حلاوة السّكّر لا يحصل بالوصف فمن ذاق عرف و
ذلك على وجهين الوجه الاوّل القاء الوحي وهو انّ النّفس اذا كانت
مقدّسة عن دنس الطّبيعة ودرن المعاصي مطهّرة عن الرّذائل
الخلقيّة مقبلة بوجهها الى ربّها متوكّلة عليه معتمدة على افاضته
فالله تعالى ينظر اليها بحسن عنايته ويقبل عليها اقبالا كلّيّا ويتّخذ

منها

منها لوحا ومن العقل الكلّي قلما وينقش من لدنه فيها جميع العلوم
كما قال تع وعلّمناه من لدنّا علما ويصير العقل كالمعلّم والنّفس
الكلّيّة كالمتعلّم فيحصل جميع العلوم له ويتصوّر بصورها الحقائق من
غير تعلّم كما في قوله تع مخاطبا النّبيّ ع ما كنت تدري ما الكتاب ولا
الايمان لكن جعلناه نورا نهدي به من نشاء من عبادنا وقوله تعالى
وعلّمك ما لم تكن تعلم وهذا النّحو من العلم اشرف من جميع علوم الخلائق
لانّ حصوله عن الله تع بلا واسطة وكان اعلم النّاس ص يقول ادّبني
ربّي فاحسن تأديبي الوجه الثّاني وهو الالهام وهو استفاضة النّفس
بحسب صفائها واستعدادها عمّا في اللّوح والالهام اثر الوحي والفرق
بينهما انّ الوحي اصرح واقوى من الالهام والاوّل يسمّى علما نبويّا
والثّاني لدنيّا وانّما كان كالضّوء من سراج الغيب يقع على قلب صاف
فارغ وذلك لانّ العلوم كلّها موجودة في النّفس الكلّيّة الّتي هي
من الجواهر المفارقة الاوّليّة المحضة ونسبتها الى العقل نسبة حوّا
الى آدم وقد بيّن انّ العقل الكلّي اشرف من النّفس الكلّيّة فمن افاضة
العقل الكلّي يتولّد الوحي ومن اشراق النّفس الكلّيّة يتولّد الالهام فالنّبوّة

هی قبول النّفس القدسیّة حقائق المعلومات عن جوهر العقل الکلّی
بالمخاطبة الرّوحانیّة والحدیث القدسیّ والرّسالة تبلیغ ذلك الی
المستفیدین والتّابعین وربّما یتّفق القبول لنفس ولا یتأتّی له التّبلیغ
کما قال تعـ فی حقّ خضر ع وعلّمناه من لدنّا علمًا وقال امیر المؤمنین ع انّ
رسول الله ادخل لسانه فی فیّ فانفتح فی قلبی الف باب من العلم مع کلّ
باب الف الف باب وقال ع ایضـ لو ثنیت لی الوسادة لحکمت بین اهل
الانجیل بانجیلهم وبین اهل التّوریة بتوراتهم ولاهل القرآن بقرآنهم
ومعلوم انّ هذه المرتبة لا یحصل لاحد بمجرّد التّعلّم الانسانی بل
بقوّة العلم اللّدنّی ثمّ سرد الکلام فی الکشف ومراتبه ومبادیه و
اقسام الالهامات والوساوس واسبابهما الی ان قال وامّا الکشف
المعنویّ المجرّد عن صور الحقائق الحاصل من تجلّیات الاسم العلیم الحکیم وهو
ظهور المعانی الغیبیّة والحقائق الغیبیّة فله ایضـ مراتب اوّلها ظهور
المعانی فی القوّة المتفکّرة من غیر استعمال المقدّمات وترکیب
القیاسات بل بان ینتقل الذّهن من المطالب الی مبادیها ویسمّی
بالحدس ثمّ فی القوّة العاقلة المستعملة للمتفکّرة ویسمّی بالنّور القدسی

والحدس

والحدس من لوامع انواره فهی ادنی مراتب الکشف ثمّ فی مرتبة
القلب ویسمّی بالالهام ان کان الظّاهر معنی من المعانی لا حقیقة من
الحقائق وروحًا من الارواح والّا فیکون مشاهدة قلبیّة ثمّ فی مقام
الرّوح ویسمّی بالشّهود الرّوحی وهی بمثابة الشّمس المنوّرة لسموات
مراتب الرّوح واراضی مراتب الجسد فهو بذاته اخذ من الله العلیم
الحکیم المعانی الحقیقیّة من غیر واسطة علی قدر استعداده ای قوّة
قبوله الاصلی ویفیض علی ما تحته من القلب وقواه العالیة والسّافلة و
قال فی الفرق بین الالهام والوسوسة اعلم انّ التّجرّد لمحض الخیر دأب
الملائکة المقرّبین الّذینهم فی اعلی علّیّین ومنهم تفیض الخیرات الی اتباعهم
وجنودهم والتّجرّد لمحض الشّرّ سجیّة الشّیاطین المردودین الّذینهم فی اسفل
سافلین ومنهم یتعدّی الشّرور الی اتباعهم وجنودهم والرّجوع الی
الخیر بعد الوقوع فی الشّرّ ضرورة الآدمیّین فالملهم للخیر الملك والموسوس
للشّرّ الشّیطان وازدوج فی طینة الانسان شائبتان واصطحب فیه
سجیّتان وکلّ عبد مصحّح نسبته امّا الی الملك او الی الشّیطان لانّه فی
اوّل الفطرة له قوّة قبول آثار الجمیع وانّما یخرج من القوّة الی الفعل بمزاولة

شط

اعمال ینشأ منها للقلب احوال امّا الاعمال الحسنة فیورث للقلب صفآء
وضیآء یستعدّ به لقبول الهام الملك واما الاعمال القبیحة فتورث
للقلب ظلمة وکدورة یستعدّ بها القبول وسوسة الشّیطان
انتهی ملخصا **شطّ** از فحاوی و مطاوی تحقیقات رشیقهٔ سابقه
معلوم و منکشف میشود که علم و ادراك اشیا بر سه قسم است حضوری
ذاتی و حصولی و تحصیلی اکتسابی و علم حضوری عبارت است از
اطّلاع و احاطهٔ عالم بما سواه بذاته لا بواسطة شئ زائد علی ذاته و
خفا و غیبت و عدم انکشاف و ظهور معلوم و ماسواه ممکن نباشد
و تمام موجودات نزد او حاضر و ظاهر باشد حضوره و ظهوره لدی
نفسه و این معنی مختصّ ذات اقدس حضرت باری جلّ اسمه است که
احاط بکلّ شئ علما و لا یعزب عن علمه مثقال ذرّة فی الارض و لا فی السّماء
و لا یخفی علیه خافیة یعلم خائنة الاعین و ما تخفی الصّدور و علم حضوری
اکتسابی شأن و خاصهٔ طبقات ناس است که از اسباب ملکیهٔ ظاهره
باعمال فکر و رویه و استعمال حواس و الات بدنیه اکتساب نمایند
و از اکتسبی و رسمی نامند اذ انتم اجنّة فی بطون امّهاتکم لا تعلمون

شیئا و علم حصولی شأن و خاصّهٔ سلسلهٔ جلیلهٔ انبیاء و اولیاء
و طبقهٔ علیّهٔ انوار و عقول و روحانیّین است که یکاد زیتها یضیٔ
و لو لم تمسسه نار و از انواع علم موهوبی و لدنّی و ربّانی و ملکوتی خوانند
و ان بمجرد التفات و توجّه نفس حاصل و اذا شآؤا ان یعلموا علموا و بر حسب
تفاوت درجات و طبقات انبیاء ابرار و ائمّهٔ اطهار از عترت طاهره
و ذرّیّهٔ طیّبهٔ اخبار ان بزرگوار احاطهٔ علم و اطّلاع ایشان بجمیع موجودات
شاهد و غایب از عالم ملك و ملکوت ممّا کان و ما یکون الی یوم القیمة
و مخفی نیست چیزی بر ایشان از امر اسمان و زمین و نزد ایشان است
جمیع علوم ملئکه و انبیا و مرسلین و نزد متتبع اخبار و اثار این قضیه
از مسلّمات است و کفی فی الباب قوله تعم و کلّ شئ احصیناه فی امام مبین
و فی الاحتجاج عن النبیّ ص معاشر النّاس ما من علم الّا علّمنیه ربّی و انا علّمته
علیّا و فی الخرایج عن الرضا فی قوله تعم فلا یظهر علی غیبه احدا الّا من
ارتضی من رسول فرسول الله عند الله مرتضی و نحن ورثة ذلك
الرّسول الّذی اطّلعه الله علی ما یشاء من غیبه فعلمنا ما کان و ما
یکون الی یوم القیمة و فی الکافی عن الصّادق ع لو کنت بین موسی

ها و لها مفتاح و تکلم بست وجهان
تنها در حجی غما در ستان انبیاء

والخضر لاخبرتهما انّى اعلم منهما وانبأتهما بما ليس فى ايديهما لانّ موسى و
الخضر علما ما كان ولم يعطيا علم ما يكون وما هو كائن حتى تقوم الساعة
ويمكن ان يقال وجه كون علمهم محيطاً بجميع الحوادث ما كان وما سيكون
انّ العلم امّا ان يستفاد من الحسّ برؤية او بتجربة او سماع خبر او شهادة
او اجتهاد او نحو ذلك ومثل هذا العلم لا يكون الّا متغيّراً فاسداً
محصوراً متناهياً غير محيط لانّه انّما يتعلّق بشئ فى زمان وجوده علم
وقبل وجوده علم اخر وبعد وجوده علم ثالث وهذا كعلوم اكثر النّاس
وامّا ان يستفاد من مباديه وعلله واسبابه وغاياته علماً واحداً كلّياً
بسيطاً محيطاً على وجه عقلى غير متغيّر فانّه ما من شئ الّا وله سبب ولسببه
سبب وهكذا الى ان ينتهى الى مسبّب الاسباب وكلّما عرف سببه
من حيث يقتضيه ويوجبه فلا بدّ وان يعرف ذلك الشئ علماً ضروريّاً
دائماً فمن عرف الله باوصافه الكماليّة ونعوته الجماليّة وعرف انّه مبدأ
كلّ وجود وفاعل كلّ فيض وجود وعرف ملائكته المقرّبين ثمّ ملائكته
المدبّرين المسخّرين للاغراض الكلّيّة بالعبادات الدائمة والنسك المستمرّة
من غير فتور ولغوب الموجبة لان يترشّح عنها صور الكائنات كلّ ذلك

على الترتيب السببى والمسبّبى فيحيط علمه بكلّ الامور واحوالها ولواحقها
علماً بريئاً من التغيّر والشكّ والغلط فيعلم من الاوائل الثوانى ومن
الكلّيّات الجزئيّات المترتّبة عليها ومن البسائط المركّبات ومن البذور
الثّمرات ويعلم حقيقة الانسان واحواله وما يكمّلها وما يزكّيها وما
يسعدها وما يصعدها الى عالم القدس وما يدنّسها ويرديها ويشقيها
ويهويها الى اسفل السافلين علماً ثابتاً غير قابل التغيّر ولا يحتمل التطرّق
الرّيب فيعلم الامور الجزئيّة من حيث جزئيّته دائمة كلّيّة ومن حيث
لا كثرة فيه ولا تغيّر وان كانت هى كثيرة متغيّرة فى انفسها وبقياس
بعضها الى بعض فهذا كعلم الله سبحانه بالاشياء وعلم ملائكته المقرّبين
وعلوم الانبياء والمرسلين والاوصياء المرضيّين باحوال الموجودات
الماضية والمستقبلة وعلم ما كان وما يكون الى يوم القيمة من هذا
القبيل فانّه علم كلّى ثابت غير متجدّد بتجدّد المعلومات ولا متكثّرة بتكثّرها
ومن عرف كيفيّة هذا العلم عرف معنى قوله تعـ ونزّلنا عليك القران
تبياناً لكلّ شئ ويصدق بانّ جميع العلوم والمعانى فى القران الكريم
عرفاناً حقيقيّاً وتصديقاً يقينيّاً على بصيرة لا على وجه التقليد والسّماع

ونحوهما اذ ما من امر الّا وهو مذكور فى القرآن امّا بنفسه او بمقوّماته
واسبابه ومباديه وغاياته ولا يتمكّن من فهم آيات القرآن وعجائب
اسراره وما يلزمها من الاحكام والعلوم الّتى لا يتناهى الّا من كان
علمه بالاشياء من هذا القبيل وقد اورد هذا التحقيق ملخّصا من كلام
بعض اهل المعرفة فى اوّل الصّافى وفى بحر المعارف وهو تحقيق حقيق
بالتّصديق وبوجهى ديگر چون مرآت الواح نفوس وصفائح قلوب
آن سلسلهٔ جليله با دناس وارجاس ملكيّهٔ ناسوتيّه وزنك وكدورات
طبيعيّهٔ بشريّه مكدّر ومدنّس نشده وصقالت ذاتيّه وطهارت فطريّه
ايشان مقتضى انطباع صور كائنات وعلم واطّلاع بر احوال موجودات است
بمواجهت ومشاهدت عقول كلّيّهٔ مجرّده كه معادن علوم وخزائن
حكمت هستند پس اصل ثانوى واستصحاب حال اقتضاء ثبوت علم ايشان
ميكند عند الشكّ فى علمهم بشئ وآنچه فخر اهل فضل وعلم در قوانين
اصول اختيار فرموده حيث قال فى قانون ترك الاستفصال ينزّل منزلة
العموم فى المقال وترك الاستفصال مع تفاوت الحال والظّاهر انصراف
الجواب الى اطلاق السّؤال يستلزم الايهام والاضلال وهذا فيما علم

عدم العلم يعنى علم الامام واضح وامّا فيما لم يعلم فهو ايضا كذلك لاصالة
عدم العلم فانّ علوم المعصومين ايضا حادثة وكلّ حادث مسبوق بالعدم
الازلى يعنى فالاستصحاب يقتضى الحكم بعدم حصول العلم لهم بمورد
السّؤال عند الشكّ مجال تامّل است مگر آنكه مراد اين باشد كه اصل
عدم التفات نفس معصوم است وعدم اطّلاع اوست بر ما وقع نزد اينكه
شط ٤٣ مقصود از اين قياس وتنويه حال معصوم باشد بحال رعايا وامّت
فتامّل ولا تغفل **شطّ** چون احاطهٔ علم نبى وامام بجميع ما سوى
محقّق شد اشكال در دو مقام آمد يكى در خوردن امام ثامن عليه السّلام
تخم مرغ مستحصل از قمار وبعد از اعلام فى فرمودن آن وفوت شدن
نماز صبح از حضرت سيّد انام با آن فضيلت بسبب در خواب افتادن
وبعد قضا فرمودن وديگرى تعرّض مهلكات ومحاربات وتناول
سمومات قتّاله با فرمودهٔ خدا جلّ شأنه ولا تلقوا بايديكم الى التّهلكة
پس بعون الله در بيان حلّ هر دو اشكال ورفع هر دو اعضال گوييم
شط ٤٤ **شطّ** امّا قضيّهٔ اكل بيضهٔ قماريّه فاصل الخبر ما رواه فى الوسائل
عن عبد الحميد بن سعيد قال بعث ابو الحسن ع غلاما يشترى له بيضا

فاخذ الغلام بيضة او بيضتين فقامر بها فلما اتى به اكله فقال له مولاه
ان فيه من القمار قال فدعا بطشت فتقيأ فقاءه وقد قال شيخنا الاجل
الشيخ مرتضى رضي الله عنه وما ورد من قيء الامام البيض الذي قامر به
الغلام فلعله للحذر من ان يصير الحرام جزءً من بدنه لا للرد الى المالك
لكن يشكل بان ما كان تأثيره كذلك يشكل اكل المعصوم له جهلاً بناءً على
عدم اقدامه بالمحرمات الواقعية لا جهلاً ولا غفلة لان ما دل على عدم
جواز الغفلة عليه في ترك الواجب وفعل الحرام دل على عدم جواز
الجهل عليه في ذلك اللهم الا ان يقال بان مجرد التصرف من المحرمات
العلمية يعني انه يحرم اذا علم بحرمته ويتبدل بالجهل الى الاباحة والتأثير
الواقعي الغير المتبدل بالجهل انما هو في بقائه وصيرورته بدلاً عما
يتحلل من بدنه والغرض اطلاعه عليه في اوائل وقت تصرفه في المعدة
ولم يتم جهله هذا كله لتطبيق فعلهم على القواعد والا فلهم في
حركاتهم من اقوالهم وافعالهم شئون لا يعلمها غيرهم وجدي الامجد
طاب ثراه عمل رسالة لحل هذا الاشكال وجواب هذا السؤال وسماه
الشموس والعكوس ومهد لذلك مقدمات الاولى ان العلم بالاحكام

والموضوعات

والموضوعات بقدر اليسر والطاقة من غير عسر وحرج لازم على المكلف
والاعتماد على اصالة البرائة انما هو بعد الفحص والبحث واليأس عن
الدليل والامارة الثانية ان التكليف متفاوت بالشدة والضعف
بحسب تفاوت مراتب المكلف في الفضل والعقل وحسنات الابرار
سيئات المقربين الثالثة ان طبقات الامة والرعية لنقص استعدادهم
وقصور قابليتهم عن كمال العلم والعقل في عسر وحرج عن ادراك الواقع
ونفس الامر فتكليفهم مؤدى الامارات والاحكام الظاهرية بقدر
وسعهم وعلمهم الناسوتي بالاسباب الملكية الظاهرية لئلا يكون
عليهم ضيق وحرج وكل هذه المقدمات مما بين في الاصول مستقصى
الرابعة ان سلسلة الانبياء والاولياء مفتحة عليهم ابواب الملكوت
ميسرة لهم اسباب العلم بالواقع والفحص عن حقائق الاشياء على ما هي
عليها كيف شاؤا ومتى ارادوا بيسر وسهولة فهم مكلفون بالامور الواقعية
والاحكام النفس الامرية ولهذا ورد عنهم ع اذا شئنا ان نعلم نعلم معلقاً
علمهم على مشيتهم المحققة الحاصلة لهم للادراك والعلم بحكم كلمة اذا
دون ان كما بين في النحو كيف لا والعلم صفة كمال وارادته كمال على كمال

وهم كمال الدين والدنيا وصلاح الارض والسماء فهم البشر يشاؤن
العلم بحرمة الشئ والاطلاع على قبحه وتاثيره لئلا يتغذون بالحرام و
يتاثرون عنه فى النفس والبدن تأثرا تاما كتاثير السم والمسكر كيف
لا وهم ارواحنا فداهم انوار واسرار الهية مودعة فى هياكل بشرية وقد
قال اميرنا وسيدنا نزلونا عن الربوبية وارفعوا عنا الحظوظ البشرية
فانا عنها منزهون وعما يجوز لكم مبعدون رواه العلامة طاب ثراه
فى جامع الاخبار ومن الحظوظ البشرية ارتكاب الحرام جهلا واشتباها
سبحان الله لم يرض الله خالقهم قرارهم فى اصلاب غير طاهرة وارحام
غير مطهرة وابى الله باعثهم الا ان يذهب عنهم الرجس ويطهرهم
تطهيرا من كل دنس ونقص وعيب مع انهم حينئذ غير مكلفين وانه
لا اثر ... ولا ترى ... العسل اذا احل فيه فكيف يرضى
ارتكابهم للحرام وابتلائهم بما فيه نقص ويمكنهم الله ويجوز لهم اكل
الحرام الواقعى مع ما له من التاثيرات فسبحان الله قد حرم الله عليهم
الزكوة معللا بانها اوساخ ايدى الناس فكيف يجوز لهم ويبيح لهم
اكل الحرام وما استحصل من القمار فليجوز لهم ارتكاب الزنا وقتل النفس

نجس

وجميع الكبائر جهلا واشتباها بتنقيح المناط واتحاد الطريق واعتقاد
ذلك فى حقهم ومقايستهم بسائر الناس من رعيتهم فاسد ناش من عدم
معرفتهم امام زمانهم ومن لم يعرف امام زمانه فقد مات ميتة
جاهلية وهوى الى الهاوية وما ادريك ماهيه نار حامية اذا عرفت
هذا فاعلم ان الائمة والانبياء عليهم صلوات الله لهم جهتان غالبة
ملكوتية بها يستفيضون من الله جل جلاله الفيوض ولهم من هذه
الجهة تكليفات خاصة واقعية نفس امرية خارجة عن طوق البشر
من نحو عباداتهم وزهدهم وشجاعتهم وصبرهم وطاعتهم وجهة
سافلة ملكية بها يفيضون على الناس ويعاشرونهم ويباشرونهم و
يشاركونهم فى الاحوال والاقوال والافعال ان نحن الا بشر مثلكم وما ارسلنا
من رسول الا بلسان قومه فما ورد مما لا يناسب شأنهم وجهتهم
النورانية فهو من باب تنزلهم منزلة رعيتهم وتزييهم بزيهم وتسلكهم
مسلكهم حتى يتادبوا باداب الائمة باحوالهم ومناسبة لدرجاتهم
كتنزل الاب الكبير الحكيم العليم منزلة الابن الصغير الجاهل القاصر
چونكه با كودك سر و كارت فتاد هم زبان كودكى بايد كشاد و كما

انّ الخطابات لغير اللّه تقتضي بشأنهم وجهتهم القدسيّة من باب
ايّاك اعني واسمعي يا جاره كذلك الافعال الصّادرة منهم على خلاف
شأنهم وعالمهم الملكوتيّة ومنها اكل البيضة القماريّة وقيئها فهو
محمول على التّعليم الفعلي يعني اذا اتّفق لكم اكل الحرام جهلاً او علمتم به
بعد ذلك ويمكنكم دفعه وتجنّبه حتّى بالقيء فافعلوا انتهى ملخّصا
موضحًا وحق در جواب وجواب تامّ صحيح السّكوت عليه آنست كه
صاحب ناموس الهى وواضع اداب شرعى در مقام معاملهٔ با خلق
ناچار بايد طريقهٔ سمحهٔ سهله ومسلك ظاهر را سالك واخذ باشد
واين مقام شريعت وستر حجاب باشد وتخطّى از آن جايز نيست الّا
ماشذّ وندر على ما يقتضيه الحكمة والمصلحة الالهيّة ودر مقام معاملهٔ
با نفس خود راه باطن وطريق واقع را سالك وطارق باشد وانمقام
طريقت باشد ودر مقام معاملهٔ با خالق بعبوديّت محضه وفنا ارادهٔ
او در ارادهٔ حقّهٔ الهيّه بايد قائم باشد وانمقام حقيقت باشد
وقد ورد عن راتب المرتبة الختميّة ص انّ الشّريعة اقوالي والطّريقة
افعالي والحقيقة احوالي وقد قيل في بيان المراتب الثّلثة اقوال اخر

زه

منها انّها عبارة عن حقيقة واحدة والمغايرة باعتبارات فالشّرع كاللّوز
الكاملة لها قشر ولبّ ولبّ لبّ مثلاً الصّلوة خدمة وقربة ووصلة
فالخدمة الشّريعة والقربة الطّريقة والوصلة الحقيقة وقصّة حضرة موسى
وخضر عليهما السّلام شاهد مدّعا ومصدّق دعوى است زيرا كه
خضر راه باطن را مى پيمود وبعلم واقع عمل مينمود وحضرت موسى از راه
ظاهر كه حقّ نبوّت است ومقام تشريع شريعت است اعتراض ميفرمود
وخطاب لن تستطيع معي صبرًا ميشنيد وامر شان بهذا فراق بيني و
بينك انجاميد وبالجمله خضر رعيّت ودر تحت اطاعت موسى بود زيرا
كه او در مقام ولايت مقيّده بود وموسى در مقام نبوّت مقيّده و
نبوّت در حقيقت ضبط ولايت است وواقعا تحمّل اعباى وطاقت
مشاقّ رسالت بغايت مشكل است ملاحظه فرما شخص قادر با قدرت
كاملهٔ تامّه در كسوهٔ عجز وضعف مكتسى شود وعالم محيط العلم بلباس
جاهل ملتبس گردد واز طور وطرز وحدّ ضعيف وجاهل بر حسب
تكليف وامر الهى متخطّى ومتجاوز نشود وقدمى از راه ظاهر خارج
نگردد وراكب بر مركب فاره بقدر جوى از مماشاة راجل تعدّى نكند

چه قدر صبر و طاقت لازم دارد تا انّک لعلی خلق عظیم بشنود و حال
انکه قوّه می بشکند ابر بقرا و مهما تکن عند امرء من خلیقة وان
خالها تخفی علی النّاس تعلم قال ولی الله الصّادق وما اضمر احدکم
شیئا الّا وقد اظهره الله علی صفحات وجهه و هفوات لسانه
والله اعلم حیث یجعل رسالته و برای افضلیّت موسی از خضر
وجهی دیگر نیز گفته شده و چون این مقدّمه دانسته شد پس گوییم
حضرت حجّة الله علی بن موسی الرّضا علیه الاف التحیّة و الثّنا چرا نخورد
و برای او جهل و اشتباه نبود تا تخم مرغ مجهول الحال بحکم کلّ شیء لک
حلال حتّی تعلم انّه حرام حلال باشد برا و بلکه بعلم باطن و اطّلاع و احاطه
بر واقع عالم بحلیّت آن بود و آن را بوجه صحیح و واقع و نفس الامر حلال
میدانست باحتمال آنکه از روی مقاصه و معاوضه حقّ خود شاید
اخذ کرده باشد نظر بعلم خود به تلف حق و مال خود یا اینکه در خبر تصریح
باینکه عوض مقامره بوده نشده و یا اینکه شاید مقامر غلام شخص
مباح المال بوده علی انّ الارض و ما فیها للامام والنّاس عبید و اماء
له و العبد و ما فی یده لمولاه ملکا کما روی فی الوافی عن ابن الرّبیع

قال

قال لم یکن ابن ابی عمیر یعدل بهشام بن الحکم شیئا وکان لا یغبّ
اتیانه ثمّ انقطع عنه و خالفه و کان سبب ذلک انّ ابا مالک الحضرمی
کان احد رجال هشام و قع بینه و بین ابن ابی عمیر ملاحاة فی شیء من
الامامة قال ابن ابی عمیر الدّنیا کلّها للامام علی جهة الملک و انّه اولی
بها من الّذین هی فی ایدیهم و قال ابو مالک کذلک املاک النّاس
الّا ما حکم الله به للامام من الفیء و الخمس و المغنم فذلک له و ذلک
ایضا قد بیّن الله للامام این یضعه و کیف یصنع به فتراضیا بهشام
ابن الحکم و صارا الیه فحکم هشام لابی مالک علی ابن عمیر فغضب
ابن ابی عمیر و هجر هشاما بعد ذلک قال صاحب الوافی لا یغبّ اتیانه
بل یکثر اتیانه فانّ الاغباب فی الاتیان ان یاتیه حینا دون حین و
الملاحاة المجادلة املاک النّاس لهم بدل کذلک و لعلّ هشاما استعمل
التّقیّة فی هذه الفتوی و یا وجه حلال بودن آن اکول وجه دیگر فرمودن
شاید این باشد که اگر میفرمودند حلال بود یا رمز نه حرام در معرض
فتنه بودند و یا متّهم میشدند به تحلیل و اباحه قمار یا موجب شبهه
حلّ قمار میشده برای بعضی پس برای دفع این مفاسد تغیّر رحمت

ماثر مربه فرموده بقی فرمودن ودرقی باعدم فایده برای مالك
غایت تنزیه وتطهیر دامن است ازجوام ونهایت احتراز استان محرم
فافهم واغتنم واستقم فانه لعمری وجه وجیه لمثل هذا الفعل الصادر
من الامام النبیه ولم اجد سبقنی الیه احدا ولن یجد له من دونه ملتحدا
شط اما قضیهٔ فوت صلوة صبح از رسول اعظم ص روی فی الوسائل
عن سعید الاعرج قال سمعت اباعبدالله یقول ان الله انام رسوله ص
عن صلوة الفجر حتی طلعت الشمس ثم قام فبدء فصلی الرکعتین قبل الفجر
ثم صلی الفجر واصل قصه مستفیض النقل و ملتقی بالقبول است
باینها دت شیخ اجل بهآء الدین طاب ثراه مکر انکر ازایة الله علامهٔ
حلی قدس الله روحه نقل شده ان حدیثهم فی ذلك باطل لاستحالة
صدور ذلك عن النبی ص واستاد اعظم الشیخ مرتضی رضی الله عنه
بعد نقله الاقوال فی المسئلة ردا وقبولا قال والانصاف ان نوم النبی
او احد المعصومین صلوات الله علیهم اجمعین عن الواجب سیما
اکد الفرائض نقص علیهم ینفیه مادل من اخبارهم علی کمالهم وکمال عنایة
الله تعم بهم فی تبعیدهم عن الزلل بل الظاهر ان هذا انقص من سهوهم

وقد نفاه شیخنا المفید فی رسالة معمولة فی ذلك وبالجملة فصدور
هذا مخالف لما یحصل القطع به من تتبع متفرقات ما ورد فی کمال الائمة
وعدم صدور القبائح منهم فعلا وترکا فی الصغر والکبر عمدا وخطأ ولذا
نظر فی الخبر بعض المتأخرین اللهم الا ان یقال بامکان سقوط اداء
الصلوة عنه ص فی ذلك الوقت لمصلحة علمها الله سبحانه کما یشعر به
بعض الاخبار کما فی روایة الاعرج وانما فعل ذلك رحمة لهذه الامة
لئلا یعیر الرجل المسلم اذا نام هو عن صلوته ویؤیده قوله ص مخاطبا لاصحابه
نمتم بوادی الشیطان ولم یقل نمنا فعلم ان النوم کان زللا منهم لا منه
انتهی ملخصا ویؤکده ما ذکره طاب ثراه مما ورد مستفیضا فی رسول
الله انه ینام عینه ولا ینام قلبه شط واما قضیهٔ وقوعهم فی
المهلکات وتناولهم المهلکات پس بدان نور الله قلبك بنور العرفان
انکه جمیع حرکات وسکنات واقوال وافعال این سلسلهٔ نورانیه معهود
وموعود ومحفوظ من الله جل جلاله است وصحیفه ودستور عمل
معاملهٔ ایشان باخلق مکتوب ومختوم من الله العزیز عز سلطانه است
وبایشان سپرده شده واخبار کثیره درین باب وارد است من جملتها

ما عن الكافی عن ابی عبد الله ع ان الله تع انزل علی نبیه کتابا قبل وفاته
فقال یا محمد هذه وصیتك الی النجبة من اهلك قال ومن النجبة یا جبرئیل
فقال علی بن ابی طالب وولده علیهم السلام وکان علی الکتاب خواتیم من
ذهب فدفعه النبی الی امیر المؤمنین وامره ان یفك خاتما منه ویعمل
بما فیه ففك امیر المؤمنین خاتما وعمل بما فیه ثم دفعه الی ابنه الحسن ع
ففك خاتما وعمل بما فیه ثم دفعه الی الحسین ع ففك خاتما فوجد فیه
ان اخرج بقوم للشهادة فلا شهادة لهم الا معك واشر نفسك لله
ففعل ثم دفعه الی علی بن الحسین ع ففك خاتما فوجد فیه ان اطرق
واصمت والزم منزلك واعبد ربك حتی یاتیك الیقین ففعل ثم
دفعه الی ابنه محمد بن علی ففك خاتما فوجد فیه حدث الناس وافتهم
ولا تخافن الا الله عز وجل فانه لا سبیل لاحد علیك ثم دفعه الی ابنه
جعفر ففك خاتما فوجد فیه حدث الناس وافتهم وانشر علوم اهل
بیتك وصدق اباءك الصالحین ولا تخافن الا الله وانت فی حرز
وامان ففعل ثم دفعه الی ابنه موسی وکذلك یدفعه موسی الی الذی
بعده ثم کذلك ابدا الی قیام المهدی ع وفیه ایضا ای امام لا یعلم ما

بجمیع

یصیبه والی ما یصیر فلیس ذلك بحجة لله علی خلقه وفی البحار عن بعض
الکتب انه لما عزم الحسین علی الخروج من المدینة اتته ام سلمة فقالت
یا بنی لا تحزنی بخروجك الی العراق فانی سمعت جدك یقول یقتل
ولدی الحسین بارض العراق فی ارض یقال لها کربلا فقال لها یا اماه
وانا والله اعلم ذلك وانی مقتول لا محالة ولیس لی من هذا بد وانی و
الله لاعرف الیوم الذی اقتل فیه واعرف من یقتلنی واعرف البقعة
التی ادفن فیها وانی اعرف من یقتل من اهل بیتی وقرابتی وشیعتی و
ان اردت یا اماه اریك حفرتی ومضجعی ثم اشار الی جهة کربلا فانخفضت
الارض حتی اراها مضجعه ومدفنه وموضع عسکره وموقفه ومشهده
فعند ذلك بکت ام سلمة بکاء شدیدا وسلمت امره الی الله فقال لها یا
اماه قد شاء الله ان یرانی مقتولا مذبوحا ظلما وعدوانا وقد شاء
ان یری حرمی ورهطی ونسائی مشردین واطفالی مذبوحین مظلومین
ماسورین مقیدین وهم یستغیثون فلا یجدون ناصرا ولا معینا
وقال السید الجلیل ابن طاوس رضی الله عنه فی توجیه ما یصدر منهم
من امثال هذه الامور ولعل بعض من لا یعرف حقائق شرف السعادة

بالشهادة يعتقد ان الله لا يتعبد بمثل هذه الحالة اما سمع فی القرآن
الصادق المقال انه تعبد قوماً بقتل انفسهم فقال تعم فتوبوا الی بارئکم
فاقتلوا انفسکم ذلکم خیر لکم عند بارئکم ولعله یعتقد ان معنی قوله
تعالی ولا تلقوا بایدیکم الی التهلکة انه هو القتل ولیس الامر کذلک
وانما التعبد به من ابلغ درجات السعادة ولقد ذکر صاحب المقتل
المروی عن مولانا الصادق ع فی تفسیر هذه الآیة فروی عن اسلم قال
غزونا واصطفینا والعدو صفین لم ار اطول منهما ولا اعرض والروم
قد الصقوا ظهورهم بحائط مدینتهم فحمل رجل منا علی العدو فقال
الناس لا اله الا الله القی نفسه الی التهلکة فقال ابو ایوب الانصاری
انما تؤولون هذه الآیة علی ان حمل هذا الرجل یلتمس الشهادة ولیس
کذلک انما نزلت هذه الآیة فینا لانا کنا قد اشتغلنا بنصرة رسول الله
وترکنا اهالینا واموالنا ان نقیم فیها ونصلح ما فسد منها فقد ضاعت
بتشاغلنا عنها فانزل الله انکاراً لما وقعت فی نفوسنا من التخلف
عن نصرة رسول الله لاصلاح اموالنا ولا تلقوا بایدیکم الی التهلکة
ان تخلفتم عن رسول الله وافمتم فی بیوتکم القیتم بایدیکم الی التهلکة

وسخط الله علیکم فهلکتم وذلک رد علینا فیما قلنا وعزمنا علیه
من الاقامة وتحریض لنا علی الغزو وما انزلت هذه فی رجل حمل علی العدو
طلباً للشهادة بالجهاد فی سبیل الله رجاء لثواب الآخرة اقول وفی
باب الحجة من الکافی ما یدل علی هذا التوجیه ایضاً ثم ان هذا السید
الجلیل ورد فی خطبة کتابه ما یعجبنی ایراده هنا قال الحمد لله الذی
نزه اولیائه عن دار الغرور وسما بهم الی انوار السرور ولم یفعل ذلک
بهم محاباة لهم علی الخلائق ولا الجاء لهم الی جمیل الطرائق بل عرف
منهم قبولاً للالطاف واستحقاقاً لمحاسن الاوصاف فلم یرض لهم
التعلق بحبال الاهمال بل وفقهم للتخلق بکمال الاعمال حتی فرغت نفوسهم
عمن سواه وعرفت ارواحهم شرف رضاه فصرفوا اعناق قلوبهم
الی ظله وعطفوا آمالهم نحو کرمه وفضله فتری لدیهم فرحة المصدق
بدار بقائه وتنظر الیهم مستحة المشفق من اخطار لقائه ولا تزال اشواقهم
متضاعفة الی ما قرب من مراده وارواحهم مترادفة نحو اصداره وایراده
واسماعهم مصیغة الی استماع اسراره وقلوبهم مستبشرة بحلاوة
تذکاره فحیاهم منه بقدر ذلک التصدیق وحباهم من انعامه

حاباه
نصره وخصه
ومال
الیه

البرّ الشّفيق فما اصغر عندهم كلّ ما اشتغل عن جلاله وما اتركهم لكلّ
ما باعد من وصاله حتّى انّهم يتمتّعون بانس ذلك الكرم والكمال ويكسوهم
ابدًا حلل المهابة والجلال فاذا عرفوا انّ حيوتهم مانعة عن متابعة مرامهم
وبقاءهم حائل بينهم وبين اكرامه خلعوا اثواب البقاء وقرعوا ابواب
اللّقاء وتلذّذوا فى طلب ذلك النّجاح ببذل النّفوس والارواح
وعرضوها لخطر السّيوف والرّماح والى ذلك التّشريف الموصوف
سمت نفوس اهل الطّفوف حتّى تنافسوا فى التّقدّم الى الحتوف
فما احقّهم بوصف السّيّد المرتضى علم الهدى حيث قال لهم نفوس على
الرّمضاء مهملة وانفس فى جوار الله يقربها كانّ قاصدها بالضّرّ
نافعها وانّ قاتلها بالسّيف محييها ولولا امتثال امر السّنّة والكتاب
فى لبس شعار الجزع والمصاب لاجل ما طمس من اعلام الهداية واسّس
من اركان الغواية لكنّا قد لبسنا لتلك النّعمة الكبرى اثواب المسرّة و
البشرى انتهى اقول وتصديق ما قاله هذا السّيّد الجليل ما رواه
فى البحار انّ الحسين ع قال لاصحابه حين اشتدّ الامر صبرًا بنى الكرام
فما الموت الّا قنطرة تعبر بكم عن البؤس والضّرّاء الى الجنان الواسعة

النّعيم

والنّعيم الدّائمة فايّكم يكره ان ينتقل من سجن الى قصر وما هو لاعدائكم
الّا كمن ينتقل من قصر الى سجن وعذاب انّ ابى حدّثنى عن رسول الله
انّ الدّنيا سجن المؤمن وجنّة الكافر والموت جسر هؤلاء الى جنانهم
وجسر هؤلاء الى جحيمهم ما كذبت ولا كُذّبت ثمّ انّ جدّى الامجد
قدّس سرّه ذكر فى المقام كلامًا ما اجدره بالذّكر محرّرًا مشروحًا قال
اعلم انّ الدّنيا انّما بنيت للخراب والزّوال واهلها ومصاحبوها
خلقوا للفناء والارتحال والموت والانتقال لا للابقاء والتّخليد
والاعفاء والتّأبيد وانّما يبقون مدّة يكمل فيها السّعداء بحسب
ما فيهم من القابليّات ويقام الحجّة على الاشقياء بقدر ما يوجب
الاسكات والانبياء والاوصياء انّما بعثوا التّبليغ الاحكام وتنظيم
النّظام وتكميل القابلين من السّعداء واقامة الحجّة على الاشقياء
لا للالفة والانس مع السّعيد ولا للغلبة والباس على الشّقىّ العنيد
فانّ لهم دار اخرى ومقرّا اخرى يعنى انّ التّبليغ والتّنظيم ونحوهما
انّما هو من فوائد وجود الانبياء وعوائد نصب الاولياء لا انّه
يكون غاية لوجودهم والّا لكان ذلك اشرف وافضل واهمّ واتمّ

فی عنایة الله ونظره تعـ من وجودهم کما هو شأن کلّ غایة مع مغیاها
فتأمّل فلا یجوز لهم الّا المداراة مع الفریقین والمعاشرة معهم معاشرة
بین بین لیأخذ کلّ سعید حظّه ونصیبه ویشقی فیهم کلّ شقیّ فیکون
شهیده ورقیبه لیهلک من هلک عن بیّنة ویحیی من حیّ عن بیّنة
وانّ الله لعزیز حکیم ولا یخفی علیک انّ بعثهم لاقامة الحجّة اوجب
منه للتّکمیل لانّ ادخال الشّقیّ واهوانه الی النّار من غیر اظهار سببه
تنزّل من العدل الی الظّلم وذلک لا یجوز وادخال السّعید وارقائه
الی الجنّة من غیر ابراز سببه ترقّی من العدل الی الفضل وهذا یجوز
ثمّ انّ النّفوس لمّا خلقهم الله وترکهم فی دار الدّنیا الغرض وهو ان
یأتی منهم ما فی مکمن استعداداتهم من الصّلاح والفساد والسّعادة
والشّقاوة الی البروز والظّهور فاذا برزت المکمونات وظهرت
المخفیّات بالتّکالیف والابتلاءات الی الوجود فلا یبقون ولا
یترکون فیها طرفة عین لحصول الغرض وقبح العبث ولا یرتضی البقاء
للمؤمن لانّها سجنه ویرید به الاکرام والاخرة خیر له من الاولی ولا
للکافر لانّها جنّته ویرید به الانتقام والاخرة شرّ له من الاولی

وذلک

وذلک من هوان الدّنیا علی الله وعدم مجالها للمجازاة لا ثوابا
لاولیائه ولا عقابا لاعدائه ویتحوّل المؤمن منها بطوعه ورضاه والکافر
بالقهر والاکراه اذا جاء اجلهم لا یستأخرون ساعة ولا یستقدمون و
الّذین لم یبرزوا مکوناتهم فی الدّنیا من الاطفال والمجانین فهم یکلّفون
فی البرزخ حتّی یبرزوا ما فیهم من الاستعدادات کما دلّ علیه صحیح الرّوایات
اذا عرفت هذا فاعلم انّ التّهلکة المنهیّ عنها بقوله تعـ ولا تلقوا بایدیکم
الی التّهلکة انّما هی هلکة النّفس والرّوح لا القالب والبدن فلا
یجوز تعمیره فی تخریبها واهلاکها فی ابقائه لانّه تعمیر الفانی وتخریب
الباقی بل الواجب العکس انّی لا انظر الی صورکم ومحاسنکم ولکن انظر
الی اعمالکم ونیّاتکم وانّ من عبادی من یصلحه المرض ولو صحّحته لفسد
سینه خالی ز مهر گلرخان کهنه همبانی بود پر استخوان وهلکة
النّفس انّما هی سقوطها عن اوج السّعادة الی حضیض الشّقاوة و
سقوطها بمیلها عن ارادة ربّها ومولیها الی ارادتها وهویها وهی
ترید عرض الحیوة الدّنیا والله یرید الاخرة فالتّهلکة لیست القتل
والموت علی الاطلاق بل اذا کان بارادتها وهویها واما اذا کان

بارادة ربّها واذن مولها فهو نجاتها وسعادتها كما اذا كان في الجهاد
المأمور به المستلزم للشّهادة الموجبة للحيوة الدّآئمة ولا تحسبنّ الّذين
قتلوا في سبيل الله امواتا بل احيآء عند ربّهم يرزقون فرحين بما اتيهم
الله من فضله ومن يخرج من بيته مهاجرًا الى الله ورسوله ثمّ يدركه
الموت فقد وقع اجره على الله اقتلوا انفسكم ذلكم خير لكم عند بارئكم
فما دام الحجّة لم تبلغ والاعذار باقية يجب عليهم بل على الله حفظ انفسهم
وكفايتهم من المهالك والمهاوى ومنع الاسباب من التّأثيرات و
قمع الاعادى من التّعدّى والشّوكات كقمع فرعون ومنع المآء عن موسى
والسّكّين عن اسمعيل والمحاربة والمدافعة حتّى بالقوّة القدسيّة
الملكوتيّة او المصالحة والمهادنة والاستخفاء والتّقيّة ويجب على
النّاس معاونتهم ومساعدتهم ومحافظتهم والمواساة لهم ببذل الانفس
والاموال والتّقيّة من الاعدآء لحفظ انفسهم وحفظ امامهم رحمهم الله
من حبّبنا الى النّاس ولم يبغّضنا اليهم كونوا النا زينا ولا تكونوا النا
شينًا وبعد ما اقامت الحجّة واضائت المحجّة ارتفعت الاعذار يدعوهم
الله الى جواره ويقبضهم الى رحمته باختياره لهم كريم ثوابه فلا يستقرّ

ارواحهم فى ابدانهم شوقا الى رضوان الله وفرحًا بما وعد الله بقوله
يا ايّتها النّفس المطمئنّة ارجعى الى ربّك راضية مرضيّة فادخلى فى عبادى
وادخلى جنّتى فهم حينئذ ان دافعوا عن انفسهم وعاملوا مع خصمهم
معاملة المدافع المحامى فانّ ذلك مدافعة ظاهريّة عاديّة بشريّة
تدفع عنهم مذلّة ان يكونوا قاتلى انفسهم ومزهقى ارواحهم وترفع
العذر عن عدوّهم وتسدّ عليه باب لم قتلت نفسك ولم لم تدفع
عن نفسك وهكذا حال غيرهم ممّن يعلم بانّ الاجل قد قدم والعمر قد
انصرم كسائر شهدآء كربلا فانّهم دافعوا يوم عاشوراء وقاتلوا مواساة
ومفاداة لامامهم وذريّة رسولهم ومحاماة لحرم الله وحرم رسول
الله حتّى قتلوا سعيدًا ومضوا شهيدًا ومن يعظّم شعآئر الله فانّها
من تقوى القلوب انتهى ما افاده طاب ثراه محرّرًا موضحًا ومرحوم
فاضل نحرير دربندى در اكسير السّعادة خود در اسرار شهادت
تحقيقات رشيقه دارد وبعد از نقل كلام سيّد مرتضى علم الهدى
طاب ثراه واعتراض علّامهٔ مجلسى بران فرموده ما يختلج بالبال
فى المقام هو ان يقال انّ سيّد الشّهدآء روحى له الفدآء كان يراعى

بحسب الظاهر ما يحسن مراعاته عند الناس من التحرز عن المقاتلة والمجاهدة
بدون تحقق الاعوان والانصار وكثرتهم وكان بحسب الباطن في
غاية الاشتياق الى المقاتلة والمجاهدة في سبيل الله والفوز بالشهادة
وفوزها به على اىّ حال كان وهو ذلك يعلم مكان وقوعها ووقتها
وكان من جملة الاسباب لخروجه من المدينة الى مكّة هو اعلام الناس
حقيقة الحال وطلبه النصرة منهم فانه وان كان يعلم انه يقتل ويفوز
بالشهادة ويقتل من ينصره وان كانوا الوفا كثيرة وجموعا وفيرة الا انه
لما كان من اهل بيت العصمة ومعدن الرحمة الذين ينحدر عنهم سيول
الفيض والرحمة اراد ان يكون المقاتلون المجاهدون بين يديه الفائزين
بالدرجة العليا من الشهادة جموعا كثيرة والوفا وفيرة وهذا من جملة
الاسرار الملحوظة في نظره الشريف في انفاذ ابن عمه مسلم بن عقيل الى
الكوفة لاخذ البيعة من اهلها فان الشهادة بين يديه روحي له الفداء
نعمة ليست فوقها نعمة ودرجة دونها كل درجة ثم انه طاب ثراه ذكر
عنوانا آخر مرويا في البحار عن القاسم بن روح وكيل الناحية المقدسة
الذي من شأنه ودأبه ودينه ان لا يتحدث ولا يفتي الا بما اخذه

وسمعه من الحجة عجل الله فرجه حاصله ان الوجه في ابتلاء الانبياء
والاولياء بالبليات والمحن ان الله عز وجل لما بعث الانبياء وكرمهم
وفضلهم بالمعجزات والكرامات وخصائص من نعم الله كان من تقدير
الله ولطفه بعباده وحكمته ان جعلهم في حال غالبين وفي اخرى
مغلوبين وفي حال قاهرين وفي حال مقهورين لئلا يتخذهم الناس
آلهة من دون الله وليكونوا في حال المحنة والبلوى صابرين وفي
حال العافية والظهور على الاعداء شاكرين ويكونوا في جميع احوالهم
متواضعين غير شامخين ولا متجبرين وليعلم العباد ان لهم الها هو خالقهم
ومدبرهم فيعبدوه ويطيعوا رسله ولئلا يحتقروا ضعيفا لضعفه
ولا فقيرا لفقره ولا مريضا لمرضه وليعلم انه يسقم ويشفي من يشاء
كيف شاء متى شاء باىّ سبب شاء وهو عز وجل في جميع ذلك
عدل في قضائه وحكيم في افعاله لا يفعل بعباده الا الاصلح لهم
ولا قوة به انتهى **شط** ملاحظه فرما مصيبت كربلا و زينت
نينوا ما اجلّها واعظمها على اهل الارض والسماء بعلاوه اسرار
مذكوره دران چه حكمتها مندمج وچه فايدها مندرج شد وچه

ثمرات واثرات بران مرتّب کشت وچه امتحانها واختبارها ازان
درمیان امد وچه قدر از طبقات خلق ممتحن ومختبر شدند وصادق
از کاذب وسعید از شقی جدا ومتمیّز شد وایضاً حکمت عظیمه وسرّ
بزرك ان قضیّه اعلاء کلمهٔ توحید واقامهٔ علم ایمان بود که حقّ
منفلق وفجر طالع وخیط ابیض اسلام از خیط اسود کفر متبیّن شد
زیرا که در زمان طغیان معویه ومصالحه نمودن حضرت حجّة الله
حسن بن علیّ ع با او ومنزوی ومختفی شدن اصحاب حق وفراکرفتن
ظلمات کفر وشقاوت وپنهان شدن ستارهای نورانی در ابر
وسحاب ظلمانی سفیانی برای عامّه وخاصّه شبهات وشکوك
وتوهّمات ومکوك بهم رسید وخلق حیران وسرکردان شدند
وراه حق مختفی وپنهان شد حضرت سیّد شهدا ارواح العالمین
له الفداء که همّت بربست وبرساق جدّ وجهد تشمیر نمود وعلم
حق برافراشت ونور حق را ظاهر ساخت ودین جدّ بزرکوارش را
احیا کرد وبرپا داشت وکفر وضلالت وخسارت وشقاوت
معاویه واصحابش را بر تمام عالم وعالمیان از عام وخاص ظاهر

وهویدا

وهویدا نمود وکفر باطنی وشقاوت ذاتی مردم را از پردهٔ غیب بیرون
اورد وباین جهت ان بزرکوار را فجر صادق کنایت وعبارت امد
وباین سرّ ونکته نماز صبح بان بزرکوار منسوب شد وسورهٔ مبارکهٔ
فجر باسم انحضرت خوانده شد ودر اوّل سوره نام نامی انحضرت برده
شد ودر اخرش احوال خیر مآلش ذکر شد یعنی قسم بان وجود مقدّس
که درخشید وروشن شد وبواسطهٔ ان نور هیئات واشکال
والوان حقائق وملکوت عالمیان واضح وپیدا شد وراه حق
نمایان شد وظلمت عشا وعتمت شب زمان حضرت امام حسن ع
که نماز عشا بانحضرت متعلّق کشته زائل کردید ولیالی عشر نیز باقی
ائمّهٔ حقّند با حضرت امام حسن وشفع مقام علیّ عالی است که
مشفوع بمقام نبوّت است ووتر ذات مقدّس حضرت ختمی مرتبت است
وشب که میکذرد صدّیقهٔ طاهرهٔ مطهّره است که مظلومه ومقهوره
ومختفیه است شطّ ایضاً از حکمتها واسرارهای مندرجه در ان
قضیّه ها بلد ان بود که چون خلق سیه روزکار رتبه کاز عرفکنا
ورو سیاه بودند وبر امزجه وطبایع مختلفهٔ متفاوته واطوار

شط

متغایرهٔ مخلوق ومجعول بودند پس حضرت سیّد شهداء بر انخلق
بیچارهٔ از رحمت وکرامت او ره ترحّم فرمود تفضّل نمود که برای شفاعت
برمیان زد وجمیع مصائب ونوائب عالم را بر خود خرید ومتحمّل شد
تا هر کسی وهر مؤمنی از جهتی وراه مخصوصی ووجه خاصی ومصیبتی
معیّن که دلش وقلبش بان مربوط ومتعلّق باشد متألّم ومتأثّر گردد
ودلش شکسته قلبش محزون اشکش ریزان جگرش سوخته شود و
امرزیده ورستکار گردد مثلاً هر کس بر مصیبت طفل شیرخوار
رقّت میکند ودلش میسوزد بر علیّ اصغرش رقّت کند وهر کس
بر جوان نورس دلش میسوزد بر قاسم وعلیّ اکبرش ناله کند وکدخدا
شود وهر کس که از بیکسی وغربت وبی یاوری وکشته شدن اصحاب
واحباب دلش بدرد می اید متذکّر بیکسی وبی یاری وکشته شدن
اعوان وبنی اعمام واخوان واصحاب واحباب ان بزرگوار شود جگرش
کداخته شود که کارش بجائی برسد که در میان دشمن ندای هل من
ناصر هل من مغیث هل من مجیر بلند کند وکسانی که از الم تشنگی
متألّم میشوند یاد نمایند حالت تشنگی ان جلیل الشّان را که چون

نفس میکشید دود از دهان مبارکش بیرون می امد ومیان او
واسمان حائل میشد فرقهٔ دیگر بران حالت از اسب افتادن ودر خاک
وخون غلطیدن رقّت نماید وبرخی ازان حالت غشوه واز غشوه
بر امدن وبهوش امدن ومتوجّه حرم محترم شدن واز فرط غیرت
که لا ایمان لمن لا غیرة له بازانو بسمت خیام محترم حرکت فرمودن
وغم اهل وعیال خوردن دلش بدرد اید وطایفهٔ بران حالت
نشستن شمر بر سینهٔ مقدّس منوّر وجدا کردن سر انور از قفا
که طول ذبح بیشتر وزحمت ان زیادتر وزحمت ان سخت تر کباب
شود ودیگری بران اجسام منوّرهٔ عریان که در افتاب افتاده بود
بکداز د جگرش دیگری که ناموس پرست وعیال دوست
باشد وباغیرت باشد بران دختران نورس وزنان بیکس و
ان مذلّت وخواری اسیری وغارت شدن خیام محترم و
دربدر شدن اطفال ومشتعل شدن خیام وسوختن
لباس وسیاه شدن بدنهای مطهّره از ضرب تازیانها
مبهوت شود یا بران تشنگان وگرسنگان اهل حرم غمنده

شود از فیض و رحمت واسعهٔ حسینیّه بهره مند کردد آه آه از
ان حال وداع ان سیّد مظلوم با اهل وعیال و اهل بیت خود
فردًا فردًا و از جهوة مأیوس بودن و تن بکشته شدن در دادن
یا احاطهٔ دشمن و نداشتن غمخوار دران وادی خونخوار از
اینها دشوارتر اهل بیت پیغمبر را بر شتران برهنه سوار کردن
و بزیّ اسراء روم و فرنك شهر بشهر دیار بدیار کردانیدن و در
ان خرابها جا دادن و در مجالس و محافل نامحرم با تار و طنبور حاضر
اوردن از اینها شدیدتر حضرت حجّت خدا را با سر برهنه و غل
جامعه بکردن کذاردن و قید در پا انداختن و در کوچه و بازار
اوردن و سیعلم الذین ظلموا ال محمّد ایّ منقلب ینقلبون شطّ
و باین جهت و باین سبب که حضرت سیّد الشهدا ارواح العالمین
له الفداء جمیع مصائب عالم را متحمّل شد علم شفاعت ان بزرکوار
از اعلام جمیع انبیا و مرسلین مرتفع تر و بلندتر و مبسوط تر شد
و کشتی نجاة ان والا تبار از سایر کشتیهای نجاة بزرکتر و تندرو
تر است سبحان الله یکی کریه میکند امرزیده میشود یکی میکریاند

شطّ

امرزیده

امرزیده میشود یکی خود را بکریه میدارد امرزیده میشود یکی در
عزاخانه خدمت میکند امرزیده میشود یکی از دیدن اساس
عزا و ماتم غمکنده میشود امرزیده میشود یکی مرثیه میخواند یکی
میسازد یکی مینویسد امرزیده میشود حتّی کسیکه اب بدوات
نویسنده ان میکند یا در عزاخانه طبخ میکند یا اتش برافروزد
یا کلاب بدهد یا قلیان بدهد یا جاروب بزند یا اب بپاشد
یا مطلقا حاضر شود که کثرة سوادی شود یا فریاد زند که عزادار
کرم سازد امرزیده میشود و هرکس بزیارت ان بزرکوار مشرّف یا
قصد زیارتش کند یا خدمت زوّارش نماید یا حیوان سواری
بدهد یا اب بدهد یا کرد و غبار زائر بر او نشیند امرزیده
میشود و هرکس در کربلا مدفون شود و بان استانه پناه
جوید یا در قصد و نیّتش باشد که بکربلا برود و مجاور شود
حیًّا و میّتًا و موفّق نشد امرزیده میشود و در امان حسین است
بالجمله هرکس بهر وسیله بان استانهٔ مقدّسه متوسّل شود و نحو
خدمتی خود را در زمرهٔ خدّام داخل سازد که اسم او در دفتر حسینی

ثبت شود در امان حسین است هر که باشد و هر جا باشد در هر
زمان باشد حتّی کافر و بت پرست که چون خدمتی کند بپاره جگر
رسول خدا ص لا محاله روح آن بزرگوار توجّهی بان شخص میکند و
او را بقدر طهارت ذات او که منشأ خدمت او شده دوست
میدارد و نمیشود که رسول خدا ص کسی را دوست بدارد و آنکس
بجهنّم برود این کتاب وسائل و بحار و اسرار الشّهادة فاضل دربندی
حاضر است برای اثبات این مطالب و چرا چنین نباشد و حال
آنکه حسین بن علی ع از خود و خودی بالکلّیه فارغ و خالی و فانی
شد و زنگ خودی را از خود زدود و بظاهر و باطن بشراشر وجود
و سراسر هستی خود را فدای حضرت حق نمود و از فرط خضوع و
خشوع در جنب حضرت خالق خود را با خاک یکسان کرد و از
جان و مال و فرزند و عیال و احباب و اعوان و اصحاب و اخوان
خود در راه خدای خود گذشت و فدا ساخت و خم بر ابرو و
چین بر پیشانی نینداخت و چنان استقامت و ثبات و
صبر و طاقت در اطاعت و عبادت جلوه داد که عجبت من

صبره

ساقیه

صبره ملائکة السّموات **ساقیه** از این نهایت بندگی و
عبادت و غایت خضوع و خشوع بود که آن بزرگوار را ابو عبدالله
گفتند چونکه در مقام باطن و حقیقت بندگی که صرف خضوع و عبودیت
جمیع عباد الله الصّالحین جزو و تابع و فرع و فرزند او شدند چنانکه
حضرت صادق ع ابو عبد الله شد چونکه عبادات ظاهره و طاعات
جارحه از او فاش و منتشر شد و شریعت مقدّسه از آن صادق
مصدّق در میان مردم چنین شد تا مذهب جعفری معروف
شد و تمام عباد الله در این مقام تابع و فرزند او شدند و از این
لطیفه سرّ فرمایش حضرت رسول اعظم که حسین منّی و انا من حسین
ظاهر میشود که حسین فرع و بضعهٔ رسول ص بود در مقام نبوّت
و رسول ص فرع حسین شد در مقام مصیبت و صبر بر آن زیرا
که جمیع مصائب عالم و عالمیان در جنب مصائب آن بزرگوار
بیمقدار شد و مصیبت آن بزرگوار محیط بر کل شد و نیز در معنی
حدیث شریف گفته شده که هر چند حسین هر چه دارد از من
دارد لکن چون کمال دین و ظهور اسلام و قوّت و شوکت شریعت

ساقیه

من بحسین شد پس من نیز از حسین امده چنانکه روح انسانی
بکوید که چشم و کوش نمایش و شأن من است لکن چون کمال من باین
دو قوّه مربوط است و فعلیّت من بان دو حس بسته است پس من
ازان دو حس کشته ام بالجمله چون حسین سر بسر از خود کذشت
بکجا پر از نور خدا شد چون سنك که چون از هستی خود بکذرد
و سنکیّت خود را بریزد نماینده نور افتاب شود پس سزاوار امد
که اکر میسّر شدی و ممکن بودی که حضرت باری جلّ شأنه
الوهیّت و ربوبیّت خود را بحسین به بخشد بر بخشیدی و
عطا فرمودی **ساقیة** از اینجا که خدا جلّ شأنه تمام کرامتها را
بحسین عطا فرموده وسائط و روابط خلق را بحضرت خود از
نسل او قرار داده و شفاء مطلق در تربت او کذارده و ان خاك
مقدّس که بخون و کوشت سیّد شهداء مخلوط و ممزوج تالی
قران مجید امده که فرموده ننزّل من القران ما هو شفاء للنّاس
و مساوق اسم خدا شده که یا من اسمه دواء و ذکره شفاء و انرا
بر کعبه که مطاف و مأمن خاص و عام است شرافت و فضیلت

داده

ساقیه

داده بمثابه دریا و قطره و دعا را در تحت قبّه مبارکه ان بزرکوار مستجاب
ساخته که باید هر کس هر حاجت بخدا دارد و هر مطلب دارد در
دفع مضارّ و جلب منافع بحسین بن علی ع متوسّل شود و بسوی
او متوجّه کردد و در فضیلت زیارت ان بزرکوار امده است که
من زار الحسین بکربلا فکمن زار الله فی عرشه چونکه ان بزرکوار
مردنکی نور خدا و مظهر صفات جمال و جلال خدا است **ساقیة**
از جمله کرامتها و حرمتها که برای ان بزرکوار مقرّر است که در جمیع
ازمنهٔ شریفه و ایّام متبرّکه که در ان ظهور امری یا بروز شأنی یا
جلوهٔ عظمتی از حضرت حق جلّ شأنه شده باشد توجّه و توسّل
و زیارت ان بزرکوار مستحبّ و مرغوب و مندوب شده مانند
لیالی قدر و روز مبعث و روز مباهله و روز عرفه و روز
نوروز و روز غدیر و روز نیمهٔ شعبان که مولد حضرت ناموس
دهر و صاحب زمان است و سایر ایّام مبارکه و اوقات شریفه
از اعیاد و جمعات فما اجلّ شأنه و اعظم قدره و اوسع رحمته و اسبغ
نعمته والحمد لله الّذی هدانا لهذا و ما کنّا لنهتدی لولا ان

هدانا الله **شط** واما معجزه وان اعظم خصائص نبوت و
امامت است وعمده دلیل بر صدق مدعی مقام ولایت است
پس بدان نورالله بصیرتک انکه معجزه در اصل لغت ان چیزیست
که غیر را عاجز سازد و متعارف در استعمال عرف معنی ان امریست
که حادث شود من فعل الله او بامره و ناقض باشد عادت و خارق
باشد معتاد خلق را و خارج باشد از طوق و طاقت بشر بما هو
بشر و مطابق باشد با مدعا و موافق باشد با دعوی و منشأ ان
قوت نفس نبی و ولی است بتصرف کردن در ماده کائنات عبدی
اطعنی حتی اجعلک مثلی اذا قلت لشئ کن فیکون و یا انکه تصرف در
نفس شخص نماید یا نور جلیدیه و بحدیده باصره او نماید تا حقائق
ملکوتیه و اصوات غیبیه را ببیند و بشنود یا امر ملکوتی را بکسوه
ملکی و لباس ناسوتی مکتسی و متلبس سازد تا بباصره ملکیه و سامعه
ناسوتیه حسیه دیده و شنیده شود چنانکه در تسبیح حصی و
انطاق سوسمار و ارائه حضرت صادق و کاظم صور حقیقیه
باطنیه ملکوتیه مجتمعین در منی و ساباط مدائن است و ان شاء الله

بیاید ذکر ان واصل معجزه نه چنین است که بهوا و خواهش دل
و میل نفس خلق صادر شود بلکه قصد و فعل ان منوط باقتضاء
مصلحت و حکمت است و در این باب کلام بسیار است و ذکر ان
مورث تطویل است و اهم از ان بیان فرق و امتیاز میان معجزه و سحر
و شعبده است و در وجه افتراق وجوه عدیده در خرائج و غیرها
مذکور است و عمده انها تامل و تعقل صاحبان هوش و دارندگان
شعور است و هر عاقل هوشیار شعوردار بادنک التفاتی
میفهمد و میداند که معجزات انبیا و اولیا از قبیل سحر سحره و حیله
محتالین نیست هر چند وجه حیله و سحر در غایت خفا باشد زیرا
که سحر و شعبده و حیله بر ایدی اراذل و اجامره و ضعفاء العقول
و جهله و سفله و مردمان فاسق فاجر با هوا و اجس شیطانیه و
هواهای نفسانیه و دواعی باطله صادر و ناشی و جاری میشود
و صاحب ان خوش ندارد اظهار انرا در مجامع علما و مجالس عقلا
و اظهار نمیکند مگر برای ضعفا و عوام و نسوان و صبیان و
معجزه بدست صاحب عقل و کمال نفس در علم و عمل و صبر و عدل و توکل

وثبات عزم صادر و حادث میشود و بان مباهات و مفاخره میشود
با اینکه سحر و شعبده منوط بتعلم و تلمذ و تکلف و استعمال الات
وادوات مقدوره است و تناول و اخذ و تحصیل ان ممکن و سهل
و اسان است و مختص باحدی دون احدی و کسی دون کسی نیست
و معجزه بدون تکلف و تصنع و الات و اسباب است و سوای اراده
و قوه نفس و دعا و تبتل الی الله دیگر اسبابی و التی ندارد

فلسفه

سانحه چون این عالم عالم اشتباه و اختلاط و امتزاج است
و شبهات و تشبهات و متشابهات در صورت و متماثلات
در ظاهر و اصل و بدل و حقیقه و رقیقه و متاصل و مانند در
هر چیز و در هر مقام بسیار و بیشمار است و از روی حکمت و
عدل لابد منه و ناچار است و کثیر اما بر کثیری بلکه اکثری از
خلق مشتبه شده و میشود و عالم از متعلم و نبی از متنبی و
ولی از متولی و رئیس از مترئس و غنی از متغنی و فقیر از متفقر و سخی
از متسخی و حلیم از متحلم و در از شبه و گوهر ثمین از خرمهره
تمیز ندادند و نمیدهند آه از این بازار صرافان گوهر ناشناس

بارها خرمهره را با در برابر کرده اند و ان لکل حق حقیقة و علی
کل صواب نورا برای هر جوهری جوهری و برای هر نقدی نقادی
و برای هر امری صرافی مقرر است و مراتب و درجات ممیز و صراف
متفاوت است صاحب رای صائب و نظر ثاقب صادق را از کاذب
و صانع را از متصنع و واجد را از متکلف تمیز میدهد و میداند
که نه هر که سر تراشد قلندری داند و نه هر که اینه سازد
سکندری داند و بازار چه گاه گاهی بر سر نهد کلاه مرغان
قاف داند اینن پادشاهی قصه ان گرگ که خود را باغوا روباه
بزی شیر در اورد دم را علم کرد چشم را سرخ ساخت و باد در بینی
خود انداخت و برای صید و شکار کردن مادیان فاره جموع و ملبند
شد و برای ان و بضرب لگد ان کله کوب شدن و بر زمین
افتادن را در مثنوی خوانده اید و بسبب اختلاف مراتب و
نظرات و درجات ناظرین در امر حق و مؤمنین و مصدقین
نبوت و امامت ایات و علامات و معجزات مختلف و متفاوت است
ایت و علامت نبوت نبی اعظم برای تصدیق و ایمان علی عالی

اعلی امر نیست سوای ایت وعلامت ان برای سلمان واضراب
ان ومعجزه ومصدّق دعوای نبوّت برای سلمان سوای معجزه برای
بدوی است وهمکذا یکی را نورانیّت روح نبی دلیل امد کسی را مقام
علم وعمل شاهد شد دیگری را انطاق سوسمار علامت گردید بالجمله
بعضی از روی احوال برخی از روی اقوال پاره از روی افعال رسول
اعظم تصدیق وی کردند پاره بامور خارجه ایمان اوردند
ساقیه وعلی التّحقیق هر منصف خالی از تعسّف میداند
که جمیع شؤنات وکمالات رسول معظّم وشخص مخصوص که در یک
هزار و سیصد وبیست سال قبل از این زمان در مکّهٔ معظمه
طاهر وطالع شد ومردم را بسوی خدا وراه حق دعوت نمود
وبا عدم مال ومنال وقلّت اعوان وانصار در مقابل جمیع ملل
ونحل ایستاد وتماماً را تسفیه وتکذیب نمود فرداً فرداً معجزه و
از طوق بشر خارج است والفکر الاتمّ یحکم بانّ المتصدّی لهذه
الدّعوی والقائم بهذا المدّعا لایکون الّا رجلا ان مجنون لا یبالی
بالافتضاح اذا ظهر بطلان دعواه وعجز عن اقامة البرهان علی

عربا

مدّعاه وعاقل اجتباه الله تع بسوابق الامتنان والفضل لکن
محمّد بن عبد الله العربیّ المکّی القرشی الهاشمی بالاتّفاق ارجح النّاس
عقلاً واصدقهم قولاً واوفرهم حیاءً وامانة فما هو الّا رسول
کریم من الله العزیز الحکیم با اینکه انچه سند ودلیل نبوّت انبیاء
سابقه باشد بدون شک وریب دران شخص عزیز کریم موجود
بود از کمالات حسبیّه ونسبیّه وعلمیّه وعملیّه وظاهریّه وباطنیّه
وحالیّه وقالیّه وما در حصن حصین خود که شرح مرتبه الّا من
جدّ امجد است باین مضمون تا دیت این مدّعا را کرده ایم واذ قد
ثبت وجوب وجود الرّسول من الله العزیز الحکیم ثبت رسالة
رسولنا الامین الکریم لوضوح حاله وظهور امره فانّه ص ظهر
فی زمان کان احتیاج النّاس فیه الی الرّسول اشدّ ووجوده
فیه اوجب وذلک زمان فترة الرّسل وتفرّق السّبل وانحراف
الملل واختلاف الدّول واشتعال نیران الجهالة وارتفاع رایات
الضّلالة وفی مثله یجب فی الحکمة ارسال رسول یجعل الالهة
الهاً واحداً ویسنّ للنّاس سنّة عدلاً ودیناً قویماً ولم یظهر فیه

غير محمّد بن عبد الله ص فانّه ظهر وقام بهذا الامر مستجمعاً الصفات
وكمالات كلّ منها بالغ حدّ الاعجاز وخارق العادات فضلاً عن كلّها
امّا العلم الّذي هو اشرف الكمالات واخصّ الصّفات فهو قد بلغ فيه
مبلغاً تحيّر فيه العقول وتوقّف دونه الفحول من معرفة المبدء
والمعاد والاطّلاع على الملأ الاعلى وما بين الارض والسّماء وما
تحت الثّرى واخبر بالمغيبات وقصص الماضيات والآتيات ولم
يقدر احد ان يقول انّه اخطأ في شئ منها مع انّه لم يتعلّم من احد و
لم يتّفق له لقاء عالم بل لم يكن في قبيلته وبلدته حكيم ولا عالم و
امّا حلمه وصبره وتوكّله وشجاعته وقوّة قلبه واطمينان نفسه
في تحمّل اعباء الرّسالة ومشاقّ النّبوّة من ايذاء القوم له يداً ولساناً
قولاً وفعلاً وثباته في عزمه ودعوته عند هجوم الاعادي وفي عظم
الحروب فاشهر من ان يذكر وامّا شفقته ورحمته ورأفته فهو بحيث
خوطب بقوله تعـ فلعلّك باخع نفسك ولا تحزن عليهم وامّا
زهده وعدم التفاته بزخارف الدّنيا حتّى بعد ما ملك السّلطنة
القاهرة والدّولة الباهرة فهو ممّا لا يدانيه شكّ ولا يقاربه ريب

وهكذا

وهكذا عبادته وديانته وامانته وتواضعه وساير اطواره الحميدة
من امانته وديانته وصداقته وشرافة حسبه ونسبه الى غير ذلك
من آدابه وسننه الّتي يجزم العقل ويقطع بامتناع اجتماعها واستتمامها له
حصولها الّا في النّبيّ والرّسول وجلّ هذه الصّفات من المسلّمات
اذ لم ينكرها ولم يقل بخلافها احد من الاصدقاء والاعداء مع شدّة
عداوتهم واهتمامهم باختلاق عيب وافتراء نقص وكذب عليه
وبالجملة هو ص كان مستجمعاً للغاية القصوى والدّرجة العليا
من المعارف الالهيّة والعلوم الرّبّانيّة والآثار الملكوتيّة والزّهد
والشّجاعة والسّخاوة والصّدق والامانة والفصاحة والبلاغة
والتّواضع لاهل المسكنة والصّبر على متاعب الرّسالة والمواظبة
على الاخلاق الفاضلة وتمهيد المصالح الدّينيّة والدّنيويّة و
ساير الآداب المرضيّة والمحاسن النّفسانيّة والجسمانيّة والمحامد
الحسبيّة والنّسبيّة ممّا لا يمكن ولا يتيسّر الّا بتعليم الهيّ وارشاد ربّاني
وامر سماويّ وحكم لاهوتيّ وشأن ملكوتيّ وحال محمّديّ هذا
وهو ص مع كمال الفقر وفقدان المال وضعف الحال وندرة الانصار

وقلة الاعوان ووفور معاداة القريش ومباراة طائفته وقبيلته
قام بدعوى الرّسالة واظهار النّبوّة وحارب ونازع جميع الملل و
النّحل واولياء الدّول من سكّان الارض اذناهم واعلاهم ملوكهم و
رعيّتهم وطعن فى مذهبهم وحكم بضلالتهم وجهالتهم واظهر
كفرهم وسفاهتهم وعاب عليهم اخلاقهم وعاداتهم وابطل ملّتهم
وافنى دولتهم واخرب دورهم وقتل انفسهم واتلف اموالهم مع
حشمتهم وشوكتهم وكثرتهم وقوّتهم وفرط عداوتهم وشدّة
مقاومتهم ومحاربتهم وبذل مجهودهم ومقدورهم فى اطفاء نوره
واخماد ناره حتّى غلب امره وظهر دينه ونفذ حكمه وشاع قوله و
بلغ ما بلغ من الدّولة القاهرة والسّلطنة الباهرة وهل يمكن مثله
الا باسباب سماوىّ وعون الهىّ وقران مجيد را بوجه اعجاز وتحدّى
اورده ودر اين مدّعى هيچ شك وشبهه نيست وهيچ عاقل منكر
نشده ونميشود ونخواهد شد ونميتواند شد واينكه احدى
از آحاد عرب وغيرهم با كمال تعصّب وتنصّب وعداوت وحميّت
جاهليّت واهتمام در اطفاء نور نبوّت از عهدهٔ معارضه ومدافعه

برنيامد نيز از ضروريات است ولو كان ذلك لنقل الينا ولو
نقل لعلم كما نقل القران وعلم انّه نزل به الرّوح الامين على قلب رسولنا
المكين وانّما كان نقل المعارض واجبًا لانّ الدّواعى عليه متوافرة
فنبوّته ورسالته ثابتة محقّقة **شطّ** براى رسول اعظم عليه
صلوات الله خواص چند است كه بآن خاصه از امّت خود وسائر
انبياء ممتاز شده وان خواص را آية الله علّامهٔ حلّى طاب ثراه در
كتاب تذكره ايراد فرموده وما در اينجا بذكر دو خاصّه اكتفا ميكنيم
يكى آنكه آن ميديد از خلف وپشت سر چنانكه ميديد از جلو و
پيش رو ويكى عروج بمعراج تا مشرّف شد عرش عظيم بخاك نعلين
مقدّسش امّا الاوّل فوجهه ما قال الحكيم السّبزوارى قدّس سرّه
وهو انّ وجوده الجسمانى بصر كلّه فانّ من يقدر على ايجاد جليديّة
هى بقدر العدسة او روح بخارىّ له مقدار مخصوص يقدر
على ايجاد ما هو اعظم منه واكبر فانّ الصّغر والكبر لا يغيّر حال الشّئ
فى الامكان والامتناع والفاعل تعالى شأنه فى كمال القدرة
فبدنه البشرى كان له خاصيّة الجليديّة والرّوح البخارى فى بصر و بقا

البرهان انّه ص روح وعقل بل هو العقل الكلّى وشيئيّة الشئ بصورته
اى بما به بالفعل وبتمامه والعقل ليس له جهة ولا اجزاء وضعيّة
ولا نظائرها فهو ص روح مجسّد وجسد مروّح مملوّ من نور الله
وبهائه وسمعه وبصره فكلّه عين باصرة واذن واعية ومريد
باراده الله قادر بقدرة الله وهذا قطرة من بحار كماله ولمعة من
انوار جماله والبحر لا ينزف وسرّ الغيب لا يعرف وكلمة الله لا توصف
انتهى ملخّصًا وبهمين نكته كه آن وجود مقدّس مشكوة مملوّة از نور
بود وسراسر هيكل عنصرى آن بزرگوار در شعاع نور روح آن
منطمس بود سايه نداشت ودرحال نوم ادراك ميفرمود چنانكه
درحال يقظه ادراك ميكرد شطّ واما قضيّهٔ معراج جسمانى
وعروج آن بزرگوار از كرهٔ خاك با جسد عنصرى وجسم بشرى بلكه
با لباس ملبوس ونعل منعول تا بعالم سموات سبع واز انجا تا بعرش
وفلك اقصى در زمان اندك واوان قليل بمصاحبت حضرت
جبرئيل با مشاهدهٔ جلال وجمال حضرت ربّ الارباب ومكالمهٔ
با حقّ جليل بتفصيل در تفسير صافى وغيره مشروح ومسطور است

وكلام

وكلام در اصل قضيّه وكيفيّت عروج وامكان صعود از سموات
واقوال قوم در اين باب بسيار است واحسن ما قيل فيه قول جدّى
الامجد طاب ثراه فيما صنعه فى بيان معراج نبيّنا المنصور وسمّاه
الرّق المنشور ولا يعجبنى الّا ذكره مخلّصًا وملخّصًا له ومضيفًا
اليه ما يزيده بوحًا ولوحًا وما زجاله بما يفيده طعمًا وروحًا فانّ
الرّاح الممزوج الذّ من القراح قال طاب ثراه لمّا كان معراج نبيّنا
محمّد ص بجسده الشّريف البشرى وجسمه اللّطيف العنصرى فى
عالمه اليقظة والحسّ الظّاهرى من البيّن معناه ومفاده ومن
الواجب تصديقه واعتقاده لتواتر الاخبار عليه وتكاثر
الآثار اليه مع انّ العقل يجوّزه لديه بل هو من ضروريّات الدّين و
لا يكاد ينقضه انكار المنكرين وريب المرتابين بل الحكم بكفرهم قوى
متين الّا انّ الاكثر ممّن يقولون بالسنتهم ولا يعتقدون بقلوبهم
من جهة انّهم ليسوا من اهل التّسليم فباطمينان من انفسهم ولو من غير
تعقّل يقبلون ولا من ذوى القلب لتسليم فبنور قلبهم وظهور
عقلهم يعقلون بل هم من العاكفين فى زاوية العادة والحواس

ولم يفيضوا من حيث افاض الناس فيحسبون ان الممتنع بحسب العادة
والحس هو الممتنع من حيث الذات وبحسب العقل فيحصل لهم الالتباس
بين الامتناعين ويعتريهم الوسواس والاضطراب في البين ويختلج
في صدورهم الشك والارتياب والرين ولا فطنوا ان معنى خرق
العادة المعبر عنه بالمعجزة والكرامة مبتن على جواز ذلك الشيء عقلاً
وامتناعه حساً فقط فان ما يمتنع عقلاً لا يفيد لمدعيه تكذيباً لا تصديقاً
فبعضهم مالوا الى الانكار كاكثر المعتزلة مستندين في ذلك الى
الاستبعاد ومتمسكين بقول عايشة والله ما فقد جسد محمد
وطائفة قالوا انه رؤيا صالحة وهو مذهب معوية وقيل انه كان
بالروح دون الجسد وقيل بهما لكن الى المسجد الاقصى لا الى فوق
السماء خصوصاً مع قول الفلاسفة بامتناع الخرق والالتيام في
الافلاك فحدانى الى تحقيق الحق ذلك الاضطراب والافتراق وباداني
لي الى تسويد هذه الاوراق ثم انه قدس سره رتب مقدمات ثلث
بين فيها احوال الموجودات الارضية والسماوية من البسائط و
المركبات والنفوس والقوى قريب ما ذكرناه سابقاً الى ان قال

فنتكلم

فنتكلم في المقصود ونبين لك اولاً النزول والعروج الرتبي ثم نتبعه
بالعروج الجسمي والجسدي فنفرض العالم كما فرضوا منقلب الانسان
اعني عالمه المبدئي المشتمل على عالم تكوينه وجعله وعالم تكليفه
وفعله دائرة تكون صورة لتمام مراتبه في عالميه او معراجه في
هذه المراتب ليتصور ويدخل في الحس صورة مراتبه النزولية
التكوينية والعروجية التكليفية لا خطاً واحداً لان مراتبه
في الحالتين مختلفة بالتكوين والخفاء والادبار والتكليف و
الظهور والاقبال ولا خطين مستقيمين لعدم تلاقي
رأسيهما مع ان المقصود بيان عوده الى ما منه بدأ ولا شكلاً
اخر من الاشكال مع ان شكل الدائرة اتم الاشكال والانسان
المنقلب على هذه الدائرة نزولاً وعروجاً هو الشخص الواحد عين
الانسان وانسان الاعيان لان العبور على تمام الدائرة من العرش
الى الفرش نزولاً ومنه الى العرش عروجاً منحصر فيه والباقون عابرون
عليها تماماً دونه الى ما دونه على تفاوت درجاتهم ومقاماتهم
وننصف الدائرة بخط موهوم يميناً ويساراً ونسمي كل نصف

قوسا اليمنى نزولي واليسرى عروجي قال الله تعالى يدبّر الامر
من السّماء الى الارض ثمّ يعرج اليه ولكلّ واحد من القوسين
رأسان وقابان متقابلان ومتلاقيان من كلّ طرف مع الآخرين
فملتقاهما العرشي مرتبة العقل الاوّل كونا ومقام احسن تقويم
ودرجة اقباله الى الله تعالى شأنه ثمّ يأخذ في التّنزّل والادبار
الى ما تحته من العالم الخلقي للتّدبير وايصال الفيض اليهم من
العقل الثّاني الى آخر العقول العشرة ثمّ من النّفس الكلّيّة الى
آخر النفوس ومنها الى الاجرام الفلكيّة وبعدها الى الاجسام
العنصريّة البسيطة الاربعة الى هيولى الاجسام وتلك غاية
النّزول ومقام اسفل السّافلين ثمّ يأخذ في العروج من القوس
اليسرى من الهيولى الى الصّورة الى الجسم المطلق والى المعادن
والى النّبات والى الحيوان والى نطفة الانسان والى العلقة و
الى المضغة والى اللّحم والى العظام والى الانسانيّة والخلق الآخر
ثمّ في غيره خاتم الكلّ الى العقل الهيولاني وهو مبدء الطّور
التّكليفي بعد طيّ الاطوار التّكوينيّة والى بالملكة والى

بالفعل

بالفعل والى المستفاد وفي خاتم الكلّ من الطّور الانسانيّ التّكويني
الى المستفاد بل الى النّبوّة بل اولي العزميّة بل الخاتميّة الّتي هي
ملتقى القابين العرشي ومرتبة لي مع الله وقت لا يسعني فيه
ملك مقرّب ولا نبيّ مرسل لانّ منتهى مرتبة المقرّبين من الملائكة
والانبياء والمرسلين حال العروج انّما هي بدو مرتبتهم حال
النّزول وهو مرتبة العقل الثّالث والفلك السّابع المعبّر عنه
في الشّرع بسدرة المنتهى وجنّة المأوى ومحلّ وقوف جبرئيل
وقوله لو دنوت انملة لاحترقت فانّ الشّئ يعود لا محالة الى
مبدئه وكلّ شئ يرجع الى اصله الّذي بدء منه لا الى غيره و
هذا بيان النّزول والعروج الرّتبي وامّا العروج الجسديّ
الجسماني فبيانه ان نقول انّ البدن العنصري والهيكل البشري
الّة لتصرّف النّفس ومحلّ لتدبير العقل وقوّتهما وضعفهما
تابعان للاستعداد والمزاج وكلّما كان الطّبع اعدل والمزاج
اصفى كان تأثيرهما اكمل واقوى وانّهما في القوّة والقدرة بحيث
يحرّكان الاجساد الارضيّة والاجسام السّماويّة بغير عمد ترونها

اهدائی کتابخانه آیت الله ... محمد صالح
... خوی
تیرماه ۱۳۵۱

نمی‌بینی چگونه روح حیوانی بدن فیل وشتر واسب را در بلندی
وپستی حرکت میدهد بر تکتاز ومیکشاند ومیدواند انها را
بقلّهای کوهها واگر هزار نفر ادمی با هزار اطناب واسباب خارجه
بخواهند انها را به بلندیها بکشانند نمیتوانند وروح مرغی
مثل کرکس چگونه بشوق وشور عشق جثّه‌اش را در هوا پرواز
میدهد وبچه اندازه بالا میبرد که ناپدید میشود ولاشكّ انّ
النّفس المتصرّفة فی البدن الخاتمی والعقل المدبّر للهیکل الاحمدی
انّما هما النّفس الکلّیّة والعقل الکلّ وانّ کلّ شیٔ مائل الی اصله
راجع الی بدئه عند دفع الموانع ولاشكّ انّ مزاجه الشّریف فی
غایة درجة الصّفا والاعتدال واستعداده فی نهایة مرتبة
القبول فاسباب حرکة بدنه العنصری وجسده البشری وعروجه
الی مرتبة بدئه موجودة والموانع مفقودة فیلزم العروج الی
تلك المرتبة لامحالة اذا اراد الله تعالی واذن له وعلم فیه المصلحة
ولایذهبنّ بك الوهم الی انّ العنصریّة مانعة لثقلها ولبعدها
عن مرتبة العقل بعد ما عرفت من شدّة قوّة النّفس وقدرة

العقل والفهما واتّسهما بالبدن والجسد خصوصًا قوّة العقل
الاوّل وقدرة النّفس الکلّیّة الالهیّة کیف لا وجمیع القوی والقدر
للعقول والنّفوس الکلّیّة والجزئیّة السّماویّة والارضیّة فائضة
منه مترشّحة من لدنه وبدنه وجسده فی غایة الصّفا واللّطافة و
الطّهارة والنّزاهة حتّی کانّه روح مجسّد کما روی عنه انا النّذیر
العریان ای المجرّد المقدّس من ادناس الطّبیعة والکثافات العنصریّة
بلفظ المسند المعرّف المفید للقصر فهو المملوّ من نور الله ومظهر
لاسماء الله ولهذا قال من رانی فقد رای الحقّ او الله ونعم ما قال
ابو نواس ثقلت زجاجات اتتنا فرغا حتّی اذا ملئت بصرف الرّاح
خفّت وکادت تستطیر بما حوت ان الجسوم تخفّ بالارواح وما
احسن قول الشّاعر وانسبه بالمقام از صفای می ولطافت جام
درهم امیخت رنگ جام ومدام همه جامست ونیست گوئی می
یا مدامست ونیست گوئی جام فلا تشكّ ولا ترتاب انّ تفاوت
بدنه الشّریف وتغایر جسده اللّطیف مع ابدان سائر النّاس معدنیّة
ونباتیّة وحیوانیّة کتفاوت نفسه المقدّسة مع سائر النّفوس

سابقه

وعقله المجرّد مع سائر العقول فانّ اجود الكمالات لاتمّ الاستعداد
واخسّها لانقصها فارفعوا عنهم حظوظ البشريّة فانّهم عنها مبعدون
ولهذا كان لهم من الكمالات البدنيّة ما لم يكن لغيرهم من استواء الخلقة
وحسن اللّون والبشرة وطيب الرّيح وفصاحة اللّسان وحلاوة
الكلام والصّبر والطّاقة والقوّة والقدرة والنّوم واليقظة والرّؤية
من وراء كالرّؤية من قدام وعدم الظّلّ للشّخص والتّولّد مختونا و
التّكلّم فی المهد صبيّا وغير ذلك ولهذا ايضا لا يتغيّر ابدانهم الشّريفة
بالموت ولا تبلى بل لا تبقى فی الارض الّا ثلثة ايام وتلتحق بعد ذلك
بالسّموات العلی **سابقه** بدانكه اصل عروج باجسد كثيری
وبدن عنصری امريست ممكن بالذّات چون برهانی بر امتناع
ان قيام نكرده وصادق مصدّق خبر بوقوع وحصول ان داده
پس تصديق وقبول ان واجب شده وجميع اقوال واخبار صادره
از شارع صادع بالحقّ بايد حمل بر ظواهر ان نمود وتاويل وصرف
از ظاهر جايز نيست مگر بقيام دليل عقلی ونقلی وكلّا وحاشا كه
شارع مقدّس اغراء بجهل فرموده باشد ومعمّا ولغز گفته باشد

وعوام

سابقه

وعوام مردم كه لا يفهمون الّا الظّواهر را در عقائد باطله انداخته
باشد باينكه بگويد با ايشان وخطاب كند ايشانرا بكلامی كه ظاهر
ان مفهوم شود ومراد ان ظاهر نباشد وان ظاهر بر خلاف واقع
باشد والبتّه انچه فرموده است از اخبار معراج ومعاد وجنّة
ونار وحساب وميزان وصراط واحوال قبر وبرزخ وساير امور
غيبيّه تماما حقّ صرفست ومحمول بر ظاهر ومدلول حقيقی
الفاظست مگر انچه از خودش رسيده باشد يا عقل حكم بان كرده
باشد در تاويل وتحقيق اين مطلب گذشت وتفصيل اينمدّعا
در كتاب شريف قوانين مذكور است ودر شرح دعای كميل بر
بيانی نيكو اورده ايم **سابقه** قال جدّی الامجد قدّس الله
تربته قد اختار النّبیّ صلعم باذن ربّه العلیّ العروج بجسده البشری
الی ان شرّفنا السّبع السّموات العلی والكرسیّ الوسيع والعرش الرّفيع
فلمّا ان بلغ الی السّماء الاولی اكتسب بدنه الشّريف فيضا ونورا
من انوار اشعّته الرّوحيّة الّتی تمدّدت فی القوس النّزولی اكتسابا
فوريّا فصار بدنه نورانيّا فلكيّا فاستعدّ بذلك للعروج الی السّماء

الثّانیة ثمّ اکتسب فیضا اخر فاستعدّ للعروج الی الثّالثة وهکذا
کلّما بلغ سماء اکتسب بدنه فیضًا الی ان بلغ السّماء السّابعة الّتی
فیها شجرة سدرة المنتهی وعندها جنّة المأوی وینتهی الیها
علم الملائکة لایدرون ماورآئها ویاوی الیها مرتبتهم فلا یترقّون
الی فوقها وهناك نهایة الافق المبین ثمّ اخذ طاب ثراه فی تفسیر
الایات النّازلة فی معراجه صلعم فی سورة النّجم وغرض از اینکلام تعریض
بجناب شیخ احمد احساوی طاب ثراه است چه آن شیخ جلیل
تصحیح معراج جسمانیرا برخلاف این تحقیق فرموده وچنین اعتقاد
کرده که صاحب معراج چون شروع در عروج فرمود در هر کره
وهر طبقه از کرات وطبقات عالم جوهر مناسب آن کره را از
خود خلع فرموده ودر حیّز خودش گذارده ودر رجعت وعودت
ثانیًا اخذ واکتساب کرده واسطقسّات عنصریّه را جمع ورد
بدن وجسد را بآن اراسته تسویه کرده ونزد تأمّل صادق
ظاهر میشود که این قول بمعراج روحی است زیرا که بالمآل عند
بلوغ العرش لامحاله باین تحقیق مجرّد از جواهر مادون میشده وفقط

جوهر عرشی را باخود داشته ودر خلع وکسوهٔ ناسوتیّه چه تفاوتیست
میان آنکه یکباره در خانهٔ امّ هانی خود را منخلع سازد از لایش ناسوت
ومجرّد شود از کسوهٔ ملکیّه یا بتدریج خلع هر لباسی وجزوی در هر
کره وطبقه نماید ومجرّد شود وواضح است که بعد از خلع عناصر
دیگر بدن وجسد عنصری نخواهد بود خلیج اعلم زادك
الله ایمانا وایقانا آنکه رسالت ونبوّت حضرت ختمی مرتبت
علیه صلوات الله در عموم وشمول مر کافّهٔ خلق وعامّهٔ اهل عالم
ردیف وتالی ربوبیّت حضرت ربّ الارباب است تبارك الّذی
نزّل الفرقان علی عبده لیکون للعالمین نذیرًا وجمع محلّی بلام تعریف
یا موصول باتّفاق اهل ادب واصول مفید عموم وشمول است
فهو جلّ شأنه ربّ العالمین وذلك صلّی الله علیه وآله نذیر العالمین
ودعوت وارشاد وهدایت ودلالت آن بزرگوار وتبلیغ رسالات
الله ووضع ناموس الله نسبت به من کان ومن یکون از حاضر
وغائب وقریب وبعید وعالی ودانی وتالی ونائی از اهل این
ربع مسکون واهل صقع یکی دنیا واطراف وارباع واکناف واصقاع

عالم علی حدّ سواء و در جواز تاخیر و تراخی بلوغ دعوت و وصول
خبر و حصول علم تفاوت و فرق میان یکساعت و یکسال و صد
سال و هزار سال و صد هزار سال نیست و در صدق تبلیغ و دعوت
و ایصال احکام و تنذیر و تبشیر فرقی و امتیازی میان لسان و بیان
شخص بنفسه و لسان و بیان نائب و خلیفه و مجلا و مظهر او نیست
پس ندای محمّدی و دعاء احمدی مر طبقات خلق و کافهٔ ناس و عامّهٔ
اهل عالم بلسان و بیان نفس مقدّس و شخص معظّم در زمان
حضور و لسان و بیان خلفاء صالحین و اوصیاء مرضیّین آن
بزرگوار در حال ارتحال و لسان و بیان علماء اعلام و فقهاء عظام
و حکماء کرام و عرفاء فخام که نوّاب ائمّهٔ هدی و بوّاب مدن علم الله
یکسان است و الان کما کان و علی ما یکون الی یوم یقوم السّاعة
نداء و دعاء حضرت محمّدیّه قارع اسماع قطّان اصقاع است
و در رؤس منابر و بطون محاریب انوار علم و اضواء عمل حضرت
احمدیّه در تجلّی است و باین جهت الرّاد علیهم کالرّاد علینا و الرّاد
علینا کالرّاد علی رسول الله و هو علی حدّ الشّرک بالله درباره

ایشان وارد شده است و بر همین نسبت لسان و بیان و دعوت
و دلالت و ارشاد انبیا و اولیا و مرسلین سابقین ماضین و
اعمال و اقوال ایشان لسان و بیان و دعوت و دلالت حضرت
محمّدیّه بدان در صافی از بعض اهل معرفت اورده و ما احلاه علی
مذاق العرفان و اطیبه فی مشام الایمان باین عبارت قد ثبت عصمته
فلیس له ذنب و لیس لاضافة الذّنب الیه فی قوله تع لیغفر لک الله
ما تقدّم من ذنبک و ما تأخّر الّا ان یکون هو المخاطب و المراد امّته
کما قیل ایّاک اعنی و اسمعی یا جاره فما تقدّم من ذنبه من ادم الی
زمانه و ما تأخّر من زمانه الی یوم القیمة فانّ الکلّ امّته فانّه ما من امّة
الّا و هی تحت شرع محمّد ص من اسم الباطن من حیث کان نبیّا و ادم بین
الماء و الطّین و هو سیّد النّبیّین و المرسلین فبشّر الله تع محمّدا
بقوله لیغفر لک الله ما تقدّم من ذنبک و ما تأخّر لعموم رسالته
الی النّاس کافّة و ما یلزم النّاس رؤیة شخصه فکما وجّه ص فی زمان
حضوره و ظهوره علیّا ع رسوله الی الیمن لتبلیغ الدّعوة کذلک
وجّه الرّسل و الانبیاء الی اممهم من حین کان نبیّا و ادم بین الماء

والطّين فدعا الكلّ الى الله والكلّ امّته من ادم الى يوم القيمة قال
الله تعـ وما ارسلناك الّا كافّة للنّاس والّا رحمة للعالمين انتهى
ملخّصا ويؤيّده ما روى عنه صـ انّ ادم ومن دونه تحت لوائى يوم
القيمة وانّ يوم القيمة يستصرخ الكلّ ويقول وانفسى وهوصـ يقول
وامّتى ومن هنا قال صـ علمآء امّتى كانبيآء بنى اسرآئيل يعنى من حيث
انّهم منصوبون منّى للدّعوة الى الله وتكميل النّفوس وروى عنه صـ
يا على بعثت مع كلّ نبىّ سرًّا ومعى جهرًا وناهيك فى الباب قوله جلّ
شأنه ولا نفرّق بين احد من رسله وفى الزّيارة الجامعة واشهد
انّ ارواحكم ونوركم وطينتكم واحدة وقد اورد فى الاثنى عشريّة
وهو كتاب شريف تلقّاه العلمآء بالقبول وصاحبه فحل من الفحول
كلامًا لبعض العرفآء الشّامخين وهو انّ ال محمّد صـ اهله واقاربه امّا
ان يكون صورة فقط او معنى فقط او صورة ومعنى فمن صحّت
نسبته الى رسول الله صـ صورة ومعنى فهو القآئم مقامه سوآء كان
قبله كاكابر الانبيآء الماضين او بعده كالاوليآء الكاملين و
من صحّت نسبته اليه معنى فقط كباقى الاوليآء السّابقة عليه كؤمن انقسام الآل

الفرعون فهو ولده الرّوحى ومن صحّت نسبته اليه صورة
فقط فهو امّا ان يكون بحسب طينته كالسّادات والشّرفآء او بحسب
دينه ونبوّته كاهل الظّاهرين من المجتهدين وغيرهم من العلمآء و
الصّلحآء والعبّاد وسآئر المؤمنين فالقرابة التّامّة هى الجامعة
للصّورة والمعنى ثمّ القرابة المعنويّة الرّوحيّة ثمّ القرابة الدّينيّة
الصّوريّة الطّينيّة اذا عرفت ذلك فاعلم انّ الآل عبارة عن
الاقارب الّذين يؤل اليهم اموره ومواريثه العلميّة والعمليّة و
المقاميّة والحاليّة ثمّ قال ولانّ رسول الله له صورة طينيّة
عنصريّة وله صورة دينيّة شرعيّة وصورة نوريّة روحيّة و حقيقة
معقولة معنويّة فمن اقام بصورته الدّينيّة وصحّت نسبته الى
صورته النوريّة الرّوحيّة وتحقّق بحقيقته المعنويّة ورثه علمًا
ومقامًا وحالًا وهو له كالولد الصّلبى حقيقة وفى هذه النّسبة
والقرابة تتفاوت المقامات والدّرجات وفيها ترغب الاوليآء
وذلك اكمل واجل وافضل وان انفردت القرابة الطّينيّة وصحّت
النّسبة من الصّورة العنصريّة وتخلّفت النّسبة الرّوحانيّة المعنويّة

فسوف يؤل الى ذلك ولابدّ ان يكون الولد على كلّ حال سرّ ابيه واذا
صحّت النّسبة فلابدّ ان يكون معهما من اخلاقه وعلومه واحواله
سرّ معنوىّ وان وقعت منهم مخالفة فى الصّورة الدّينيّة الشّرعيّة
فلا يجوز ان ينظر اليهم الّا بنظر التّعظيم والتّبجيل والسّيادة وان
كانوا على خلاف الشّريعة ظاهراً فانّهم ليسوا بمعصومين فافهم
واعمل بذلك تعلم اسراراً فى هذا المقام مكتمة وتلمح انواراً على
اهل الحجاب محرّمة انتهى بالجملة جميع سلسلهٔ نورانيّين وطبقهٔ
انبيا ومرسلين وعباد الله الصّالحين واولياء الله الكاملين
از ماضين واتين وسابقين ولاحقين من لدن ادم الى يوم يقوم
السّاعة المحمّديّة ومظاهر ومجالى ونمايندهٔ صفات جمال و
جلال محمّديّه هستند ومرابطه ومخالطه ومحابيه ومواددهٔ
با ايشان خلطه وربطه وعلاقهٔ با محمّد است وگفته اند كه اولاد
رسول اعظم چون قران معظّم است محكم ومتشابه ومنسوخ
دارد وهرسه طائفه واجب الاحترام است بلكه هر كمالى وهر جمالى
كه از هر كامل وجميلى بروز كند از شؤنات علميّه وعمليّه حكايت

ونمايش كمال وجمال ان نور مطلق است وذرّه وپرتوى از شمس
جمال اوست وقطره ورشحهٔ از بحر كمال اوست وان ذكر الخبر كنتم
اوّله واصله وفرعه ومعدنه وماويه ومنتهاه وازاينجا لطيفه خلق
الله العقل له رؤس بعدد الخلائق من خلق ويخلق الى يوم القيمة
ولكلّ رأس وجه ولكلّ ادمىّ رأس من رؤس العقل چنانكه شعاع
شمس وپرتو افتاب با هر ظاهر با هر ذرّه از ذرّات عالم وموجودى از
موجودات علاقه ورابطه دارد وهر مواجه ومقابل وى بقدر
قابليّت واستعداد وصقالت وصفاى خود اكتساب نور و
استفاضهٔ ضوء ميكند وغير قابل وغير مستعد حكم اظلال و
سايه دارد وحكم ظلمات ومواضع غائرهٔ محجوبهٔ از نور شمس دارد
وتحقيق اينمطلب گذشت وبراين بيان قياس كن حال جهل
وان الشّيطان
باجنود وحزب ان ومجالى ومظاهر شيطان باض وفرخ فى
صدورهم ودبّ ودرج فى حجورهم حتّى نظر باعينهم وسمع
باذانهم ونطق بالسنتهم ومشى بارجلهم وبطش بايديهم شطّ
پرتو نور ايمان وتابش شعاع عقل اينجاء نموده وميان مؤمنين

عقد اخوّة کرده وانّما المؤمنون اخوة فاصبحتم بنعمته اخوانًا
محقّق ساخته وهم ید علی من سواهم مقرّر داشته وچون وصف
عنوانی موجب صدق موضوع وعلّت حکم است پس مؤمنیّت
مؤمن منوط بنور ایمان وروح عقل است واین اخوة اولادی که
ومادری نورانی عقلانی هستند وپدر ومادر ایشان باستفاضۀ
اخبار محمّد وعلی است وانا وعلیّ ابوا هذه الامّة مستفیض
النّقل است واز قران حمید مجید مستفاد است درجائی که
فرموده النّبیّ اولی بالمؤمنین من انفسهم وازواجه امّهاتهم بضمیمۀ
ایۀ شریفۀ خلق لکم من انفسکم ازواجًا وبضمیمۀ ایۀ کریمۀ انفسنا
وانفسکم بدلیل اشارة مثل ایتین معروفتین برافل دلالت حمل ومراد
از زوج شبه ومانند است چنانکه در ایۀ واخر من شکله ازواج
فرموده پس علی عالی نفس نبی وزوج نبی ام مؤمنین است ومؤمنین
که مدار نور ایمان ومنار شعاع عقلند متولّد ومتکوّن ازان
دو بزرگوار شده اند واوراق واغصان شجرۀ طوبی گشته اند
وانّ شجرة طوبی اصلها فی دار علیّ بن ابی طالب ومامن دار

مؤمن الّا وفیها غصن من اغصانها وانّ شیعتنا خلقوا من فاضل
طینتنا وعجنوا بماء ولایتنا فرموده اند وانتساب واختلاط وارتباط
عالم معنی وغیب وروحانی بچندین هزار مرتبه اعظم واقرب واوصل
والصق واتمّ واکمل است از انتسابات واتّصالات واختلاطات
ظاهریّۀ صوریّۀ حسّیّۀ ملکیّه وباین جهت نازل شده که یومئذ
لا انساب بینهم والاخلّاء بعضهم یومئذ لبعض عدوّ الّا المؤمنین
وکلّ حسب ونسب منقطع یوم القیمة الّا حسبی ونسبی زیرا که انساب
حسّیّۀ صوریّه اعتباری وعرضی است ولا محاله بزوال وفناء
دنیا زائل وفانی میشود ونسبت ومناسبت ومشابهت ومرابطت
معنویّۀ ملکوتیّه لا تنقطع ولا تبید ولا تزول است شطّ چون
عالم حسّ وشهاده انموزج وایۀ عالم غیب وملکوت ومعقول است
چنانکه حضرت ثامن الائمّة فرموده در عیون اخبار ما هنالک یعلم
تمّا ههنا پس بدان یقینًا که چنانکه فرزندان ادم صوری اخوۀ یکدیگرند
پارۀ پدری ومادری وصلبی وبطنی هستند پارۀ صلبی فقط پارۀ
بطنی فقط وپارۀ عینی پارۀ رضاعی هستند همچنان قیاس کن اخوۀ

شطا

روحانی و برادران ایمانی و فرزندان نبوی و ولوی را
چون طعام و شراب روح لامحاله روحانی و از عالم ارواح است
چنانکه غذاء جسم از عالم اجسام است و در سبق ذکر شده و
در تفسیر ایهٔ شریفهٔ فلینظر الانسان الی طعامه از حضرت ابی جعفر ع
امده که ای الی علمه الّذی یاخذه عمّن یأخذه پس طعام و شراب مؤمن
بما هو مؤمن غذا و طعام روح و نفس اوست و ان علوم حقّه و
عقاید یقینیّه و حکمت و معرفت طیّبه است که از خانهٔ ال محمّد و
بیت نبوّت و دار حکمت برامده باشد زیرا که هر علم و دانشی که
از خانهٔ محمّد و بیت نبوّت برنیاید زخرف و باطل است و علم
نماست کسراب بقیعة یحسبه الظّمان ماء فاذا جاءه لم یجده شیئا
و وجد الله عنده فوفّه حسابه و البتّه سزاوار نیست که اولاد و احفاد
محمّد و علی با وسعت و فراخی و رخص و خصب نعمت و الوان
اطعمهٔ لذیذه و اقسام اغذیهٔ طیّبه در خانهٔ پدر و مادرشان از در
خانهای دیگران و کدایان دریوزه کی و تکدّی نمایند و طعام و
شراب روحانی خود را از جهله و سفلهٔ یهود و نصاری و فلاسفه

لکر

طلب دارند و خدا جلّ شانه فرموده و نزّلنا الکتاب فیه تبیان
کلّ شیء و لا رطب و لا یابس الّا فی کتاب مبین فاسئلوا اهل الذّکر
ان کنتم لا تعلمون و قال رسوله الکریم انّی تارک فیکم الثّقلین کتاب
الله و عترتی ما ان تمسّکتم بهما لن تضلّوا ابدًا و قال ابو عبد الله
النّاس علی ثلثة اصناف عالم و متعلّم و غثاء فنحن العلماء و شیعتنا
المتعلّمون و سائر النّاس غثاء بلی مصطفی اندر جهان وانکه کسی
کوید ز عقل افتاب اندر سما وانکه کسی جوید سها فاکسیر السّعادة
و دواء الجهل و البلادة لیس الّا التّسلیم لاهل بیت النّبوّة کما قال
سبحانه فلا و ربّک لا یؤمنون حتّی یحکّموک فیما شجر بینهم ثمّ لا یجدوا
فی انفسهم حرجا ممّا قضیت و یسلّموا تسلیمًا و لنعم ما قال بعض
العلماء من اصحاب الحال انّ اصحاب الجدل و المناظرة و من یطلب
الرّیاسة و المناقشة اخترعوا من نفوسهم فی الدّیانات و الشّرائع
اشیاء کثیرة لم یأت بها الرّسول ص و لا امر بها و ابتدعوها و قالوا العوام
النّاس هذه سنّة الرّسول و حسّنوا ذلک حتّی لانفسهم حتّی ظنّوا
انّ الّذی قد ابتدعوه حقیقة قد امر بها الرّسول و احدثوا فی الاحکام

والقضايا اشياء كثيرة بآرائهم وعقولهم وضلّوا بذلك عن كتاب ربّهم وسنّة نبيّهم واستكبروا عن اهل الذّكر فظنّوا لسخافة عقولهم انّ الله سبحانه ترك امر الشّريعة وفرائض الدّيانات ناقصة حتّى يحتاجوا ان يتمّوها بآرائهم الفاسدة وقياساتهم الكاذبة واجتهاداتهم الباطلة وما يخرصوه وما يخترعوه من انفسهم وكيف يكون ذلك وهو سبحانه يقول ما فرّطنا فى الكتاب من شئ فانّما فعلوا ذلك طلبًا للرّياسة واوقعوا الخلاف والمنازعة بين الامّة ثمّ اعلم انّ اصل الاختلافات فى المذاهب والاديان انّما هو الحسد وطلب الرّياسة واصول الاختلافات اربعة احدها الاختلاف فى الاله كما هو بين اهل الاسلام والمشركين ومنشأه الجهل بمعنى الاله وحقيقة صفاته اللّائقة به والثّانى الاختلاف فى النّبى كما هو بين اليهود والمسلمين ومنشأه الجهل بمعنى النّبوّة وحقيقة النّبى وصفاته اللّائقة به والثّالث الاختلاف فى الامام كما هو بين الشّيعة ومخالفيهم ومنشأه الجهل بمعنى الامامة وحقيقة الامام وصفاته اللّائقة به والرّابع الاختلاف فى الاحكام الشّرعيّة كما هو بين المفتين من الفرقة

الواحدة قال الملقّب بالفيض شكر الله سعيه فى رسالته الانصافيّة انّ حبّ الرّياسة والحسد ورذيلة النّفاسة والنّفاق اوقع النّاس فى التّخالف والتّباغض والتّدابر والتّناكر خصوصًا فى اهل زمان واحد وبلد واحد وقوم واحد فهم بما عندهم مغرورون وبانفسهم معجبون وبمن سواهم مستهزؤن وبما هم فيه مستهترون وكل حزب بما لديهم فرحون قال امير المؤمنين صلوات الله عليه ما كلّ ذى قلب بلبيب ولا كلّ ذى سمع بسميع ولا كلّ ذى ناظر ببصير فيا عجبا من خطاء هذه الفرق على اختلاف حججها فى دينها لا يقتفون اثر نبىّ ولا يعتقدون بعمل وصىّ ولا يؤمنون بغيب ولا يعفون عن عيب يعملون فى الشّبهات ويسيرون فى الشّهوات المعروف فيهم ما عرفوا والمنكر عندهم ما انكروا مفزعهم فى المعضلات على انفسهم وتعويلهم فى المبهمات على آرائهم كانّ كلّ امرئ منهم امام نفسه قد اخذ منها فيما يرى بعرى وثيقات واسباب محكمات ولهذا ترى احدهم مولعًا بالنّظر الى كتب الفلاسفة ليس له طول عمره همّ سواه ولا يكون فى غيره هواه من قبل ان يحكم علمًا شرعيًّا اصليًّا او فرعيًّا بل

وربما لم یسمع قطّ ممّا جاء به نبیّه سوی ما سمعه فی صغره من امّه
وابیه لم یتعلّم من الشّریعة ادباً ولا سنّة ولم یتقلّد من صاحبها فی
علم منّة سبحان الله عجب دارم از قومیکه بهترین پیغمبر انرا بدیشان
فرستاده اند بجهت هدایت وخیر ادیان را ایشان را ارزانی
داشته اند از روی رحمت وعنایت و پیغمبر ایشان کتابی گذاشته
وخلیفهٔ دانا بان کتاب واحدا بعد واحد بجای خود گماشته تا افاضت
نور او تا قیامت باقی وتشنکان علم وحکمت را بقدر حوصله و
درجهٔ ایمان هر یک ساقی باشد وایشان بهدایت او نمی نمایند
وازپی دریوزهٔ علم بر در امم سالفه میکردند واز نم جوی ان
قوم استمداد میجویند یا بعقول ناقصهٔ خود استبداد می نمایند
وعلی الدّوام قال افلاطون وارسطو وفیثاغورس وارشمیدس
وبهمنیار وثالیس وافلوطرخس وطیسوس میکویند کاهی قال الصّادق
والباقر والکاظم نگفته اند روی انّ اناساً من المسلمین اتوا
رسول الله ص بکتف فیها بعض ما یقوله الیهود فقال ص کفی بها
ضلالة قوم ان یرغبوا عمّا جاء به نبیّهم الی ما جاء به غیر نبیّهم

وفقیر از بعض تلامذهٔ مرحوم مبرور شیخ صاحب جواهر عطّر
الله مضجعه شنیدم که روزی در حوزهٔ درس شیخ کتابی از
فلاسفه بدست یکی از طلّاب والاجناب بود جناب شیخ فرمودند
چیست بدست شیخ داده معلوم شد از کتب فلسفه است فرمودند
والله ما جاء محمّد بن عبد الله الّا لابطال هذه الخرافات والمزخرفات
وورد انّه ذکر فی مجلس النّبی ارسطاطالیس فقال ص لو عاش حتّی
عرف ما جئت به لاتّبعنی علی دینی ونیز منقول است که ارسطو بحضرت
عیسیٰ ع نوشت که اگر کسی از وطن مالوف دور افتاده باشد و
بخواهد بسوی ان بازگشت نماید او را راه وچاره چیست جواب
فرمود با عقل بمتابعت شرع همانا این قوم گمان کرده اند که بعضی
از علوم دینیّه هست که در قران وحدیث یافت نمیشود واز
کتب فلاسفه یا متصوّفه میتوان یافت بیچاره ندانسته که قصور
در فهم حدیث است با اینکه اصل حکمت وفهمیدن حقایق اشیا
بنورانیّت دلست والعلم نور یقذفه الله فی قلب من یشاء وسبب
وباب ان تقوی وپرهیزکاری واطاعت خدا ورسول واتّقوا الله

بعلمکم الله نه بمجرّد الفاظ شیرین وعبارات رنگین وکلمات نمکین
ضبط کردن وگفتن وشنیدن است چه جای آنکه صرف تقلید
واخذ ومتابعت حکمای سالفه باشد لاغیر با اینکه این اصطلاحات
وعبارات در زمان عبّاسیّه از یونانیّه بعربیّه نقل شده ودر
آن خلل وقصور وافراط وتفریط واقع شده وناقل اوّل آن مردی
بوده نصرانی از اهل بعلبک اسم آن قسطای بن لوقا ودر روم بکتب
یونانیّه ظفر یافت وبعراق آمده بامر خلیفهٔ عبّاسی نقل بعربی کرده
ومقصود شان از این نقل ورواج این علم اطفاء نور خدا وسدّ
باب هدی بوده که مردم را از توجّه باهل بیت نبوّت منصرف سازند
وباین مطالب مشغول شوند ودکّانی مقابل دکّان محمّدی باز بنا
واما متصوّفه پس چون خلفاء واعداء دین الله انوار زهد وکرامات
وخوارق عادات وانقطاع ورستگی از دنیا وما فیها وتواضع و
فروتنی اولیاء الله واهل الله از اهل بیت عصمت وطهارت
مشاهده کردند وتوجّهات ورغبات خلق وتبرّکات وتیمّنات
مردم واستمدادات ایشان خیرات را از برکات ومیامن انفاس

قدسی اساس آن بزرگواران دیدند وپارهٔ از مردم خود را بلباس
وکسوهٔ صوف وپشم متلبّس ومتکسّی ساختند وبزی ووضع آن
بزرگواران خود را آراستند وعلوّ ورفعت مقام وقدر وحالت
وصفای نفس ایشان را ندانستند وآن علوم وحکمتها را که چون
دریای بی کنار وتیّار زخّار در جوش وخروش بود نشناختند
نفهمیدند ودر ظاهر حال وخودآرائی وخودنمائی در میان مردم
عوام خود را ممتاز ومرجع وملاذ قرار دادند ودر اندک زمانی
شیطان اساس فریب مردم را مستحکم ساخت ایشان را مشار
الیه جهله وسفله قرار داد ومردم بآنها توجّه نمودند وآنها را
اهل الله واولیاء الله پنداشتند ونامیدند با اینکه از خدا
واهل خدا واحکام خدا خبر نداشتند وبه همم وانفاس ایشان
تیمّن وتبرّک جستند وآن گوسالهای سامریّه با خوارهای
شیطانیّه مردم را بسوی خود خواندند ومن باب فتنه وامتحان
الهی گاه گاهی مقاصد ومآرب مردم از آنها بحصول پیوست
وصورت وجود گرفت در اینوقت ابواب ریاضات باطله

ومجاهدات فاسده واذکار مخترعه واوراد مبتدعه مفتوح شد
واسامی صوفیه ومرشدیه ومریدیه وشیخیه منتشر شد ومجالس
ومحافل وحلقهای پشم اندر پشم منعقد شد خلفای عباسیه
این قضیه را برای اطفاء نور الله وبرپا داشتن علم کفر وخطا در
ترویج این طریقه وتکریم این طائفه بذل مجهود نمودند ومکاشفات
وکرامات برای انها اثبات کردند وبانها نسبت دادند وانها
نیز برخود بستند وبجود خریدند وعامه مردم بحکم الناس علی
دین ملوکهم با ایشان توجه نمودند وبرای ایشان صوامع وتکایا
وموقوفات وعطایا قرار دادند ورفته رفته سلاسل وطوائف
بهم رسید ودر بلاد متفرق ومنتشر شدند وسرایت بطایفه
جلیله وفرقه ناجیه کرد وتماما از وفور نعمت وراحت وعیش و
فراوانی خوش گذرانی واحترام وعدم مزاحمت وممانعت تمام
وهمگی انها بی درد وبی غیرت ماندند وچون حیوانات لیلا و
نهارا خوردند وخوابیدند ورشته تقلید وافسار متابعت
ازسر انداختند واز اکتساب کمالات وعبادات وطاعات خود را

فارغ

فارغ واسوده داشتند وبه بنگ خوردن وشراب اشامیدن
ولواط کردن وغنا نمودن ورقصیدن وهرزه گردی وبوق
ومنتشا برداشتن وپوست بر دوش انداختن ورشته برکمر
بستن وهو کشیدن ولباسها وتاجهای خاص پوشیدن
مشغول شدند وبالکلیه از طریقه حق واهل حق وراه
خدا دور شدند وعدول وانحراف از شریعت مقدسه
ودوری ومهجوری از میزان عدل وناموس الهی را پیشه
خود ودیدن خود ساختند الا ما شذ وندر وچون فساد
وفتنه این طائفه درمیان مردم از سایر فرق فاسده باطله
بیشتر است چون اسباب نفاق وشبهه ومردم فریبی انها
زیادتر است مذمت وملامت انها در اخبار واثار اهل بیت
نبوت وکلمات علماء اخیار وحمله شریعت بیشتر وزیادتر رسیده است
واین نائره متشعل بود تا نور سلطنت صفویه متطلع شد و
علم شریعت مطهره مرتفع گشت بقوت علامه مجلسی عطر الله
رمسه واضراب ان بزرگوار وبمدد باطن شریعت خورده خورده

منطقی و منجمد شد و امّا فرقهٔ متکلّمین و مجادلین و متعسّفین من
عند بین فطرت اصلی را سرنگون ساخته سخنی بیهوده از خود تراشیده
و در حقیقت مذبذبین بین ذلک لا الی هؤلآء و لا الی هؤلآء
نه متفلسف و نه متصوّف بل متزخرف چه اشاعره با جمودشان
بر ظواهر چه معتزله با جراءتشان بر تأویلات و در محکمات و متشابهات
اخبار المحمّدیه از متداولات و متقاولات ایشان خبری و اثری
نیست روی انّ رجلا سال عمر عن کلام الله انّه مخلوق ام لا
فتعجّب عمر و اخذ بید السّائل حتّی جآء به الی امیر المؤمنین و قال یا
ابا الحسن اما تسمع مقالة هذا الرّجل فلمّا سمع تغیّر وجهه ثمّ
اقبل علی عمر و قال انّها فتنة تکون لها شأن تثور فی مستقبل الزّمان
امّا انّی لو کنت مکانک لقطعت وریدیه و امّا فقهاء اثناعشریّه
که لا شکّ انّ الحقّ معهم و فیهم و منهم و بهم و هم اعلام الحقّ و منار
الهدایة بین الخلق فقد قال صدر الحکمآء قدّس سرّه اعلم انّ اکثر
العلمآء غرورًا و عجبًا جماعة اقتصروا علی علم الفتاوی و الاحکام
و حفظ مسائل الحلال و الحرام و زعموا انّه علم الدّین و علم کتاب الله

و سنّة سیّد المرسلین و ترکوا علم طریق الاخرة و مجاهدة النّفس
و تهذیب الباطن عن ذمآئم الاخلاق و تطهیر القلب عن ارجاس
الشّهوات و الرّیاسات و رفضوا بالکلّیّة طریق المعرفة بالله و عظمته
و جلاله و توحیده و تقدیسه و انّ منه المبدء و الانشآء و الیه
العود و الرّجعی و العلم بدثور الدّنیا و حقارتها و فنآئها و عظمة
الاخرة و دوامها و بقآئها و اکثرهم علی طباع السّباع و الاسود
خلقهم الایذآء و التّفاخر و التّطاول و التّظاهر انتهی ملخّصًا و قال
السّیّد الجلیل العالم النّبیل عبد الله الجزآئری فی شرح النّخبة المحسنیّة
نقلاً عن ابی حامد الغزالی انّه لمّا انتهت الخلافة الی اقوام تولّوها بغیر
استحقاق و استیهال و استقلال بعلم الفتاوی و الاحکام اضطرّوا
الی الاستعانة بالفقهآء و الی استصحابهم فی جمیع احوالهم لاستفتآئهم
فی جمیع مجاری احکامهم فرای اهل تلک الاعصار عزّ العلمآء و اقبال
الولاة علیهم فاکبّوا علی علم الفتاوی و الاحکام توسّلاً الی نیل
العزّ و درک الجاه عند الولاة فعرضوا انفسهم علی الولاة و تعرّضوا
لهم و تعرّفوا الیهم و طلبوا الولایات و الصّلات منهم فمنهم حرم

ومنهم انجح ومن انجح لم يخل عن ذل الطلب ومهانة الابتذال فاصبح
الفقهاء بعد ان كانوا اعزة بالاعراض عن السلاطين اذلة بالاقبال
عليهم الا من وفقه الله فى كل عصر من علماء دينه فترى الواحد
منهم اذا سألته عن شئ من فقه الظهار واللعان والسبق يسرد
عليك من التفريعات الدقيقة اشياء كثيرة تنقضى الدهور ولا
يتفق الاحتياج الى شئ منها واذا سألته عن معنى من معانى التوكل و
الاخلاص والرضا ونحوها مما يجب على كل مكلف عينا فى كل حال
يتوقف فى الجواب ويتلجلج فى الكلام فكم من بلد ليس فيها طبيب
الا من اهل الذمة مع كثرة الاحتياج اليه وهو مشحون بالفقهاء
مع كفاية واحد منهم وليس الباعث له الا ان الطب لا يفيد ما يفيد
الفقه من الرياسة والنفاسة انتهى محررا وازاينجاست كه دائما با
يكديكر در منازعه ومشاجره هستند وبر يكديكر افتراءات مى بندند
وتكفير وتفسيق يكديكر مينمايند ونقل مجالسشان وميوه محافلشان
غيبت يكديكر نمودن واظهار فضيلت ومفاخرت وبزركى كردن است
وكوش وچشمشان از همه چيز كور وكر است مكر از تعظيم ومدح

خودشان

خودشان فلا تحسبن الذين يحبون ان يحمدوا بما لم يفعلوا بمفازة
من العذاب وباين جهت است كه دائما در تفحص وتجسس از مرافعات
ومحاكمات يكديكرند ودر صدد ابطال ونقض احكام يكديكرند
الى غير ذلك مما لا يليق ذكره اينست حال علم واهل علم كه محل فيض
ومحط رحمت حضرت حق هستند وچه كمان خواهد بود بر جهله و
سفله وعوام فسقه وفجره وللجاهل فى كل حال الخسران بالجمله غالب
طبقات خلق از محجه بيضا وطريقه حقه عقلا منحرف ودور كشته اند
ظهر الفساد فى البر والبحر بما كسبت ايدى الناس وملئت الارض
ظلما وجورا فاصبر فان الصبر مفتاح الفرج قال النبى ص فيما روى
عنه فى جامع الاخبار يأتى على الناس زمان بطونهم الهتهم و
نساؤهم قبلتهم ودنانيرهم دينهم وشرفهم متاعهم لا يبقى من الاسلام
الا اسمه ومن الايمان الا رسمه ومن القرآن الا درسه مساجدهم
معمورة وقلوبهم خراب علماؤهم شر خلق الله على وجه الارض فح
ابتلاهم الله باربع خصال جور من السلطان وقحط من الزمان و
ظلم من الولاة والحكام فتعجب الصحابة قيل يا رسول الله ايعبدون

الاصنام قال نعم کل درهم عندهم صنم **شطّ** فتنه وفساد وضرر
وازار جاهل متنسّك از عالم متهتّك بیشتر وزیادتر است وفرمودهٔ
علی عالی است قصم ظهری رجلان عالم متهتّك وجاهل متنسّك
عالم متهتّك کسی است که هتك حرمات الله نموده بعلم خود عمل
نکند وجاهل متنسّك شخص جاهلی است که تقدّس اثار وصلاح
شعار باشد ومردم درباره او کمان خیر وخوبی برده باو اعتماد
نمایند واستناد کنند رفته رفته مقتدی وپیشوا شود وحال
انکه امّ عیوب ورأس کلّ نقائص جهل است وهرکز ودر هیچ حال
جهل وجاهل بخدا مربوط نشده وبرحمت خدا نزدیك نخواهد
بود ونظر رحمت بجهل وجاهل نخواهد شد باز شخص عالم هرچند
خالی از عمل وعاری از صلاح باشد بواسطهٔ شرف علم ونور علم وقوّت
علم احتمال الصلاح وفلاح بالاخره دربارهٔ او میرود مثل کسیکه اسب
وفرس فاره سوار باشد هرچند در مغاوز ومهاوی برود ودر
میان اعدا ابد ودا احتمال النجاة وخلاص وازادکی در حقّ او وحالت
نکوئی بر خر لنکی سوار شدن ودر راه رفتن بهتر است از سواراست

شدن وبی راه رفتن که لایزداده کثرة السیر الا بعدا چه این حق است
در وقتی که راه از دشمن وراه زن ودرنده فارغ وخالی باشد نه
انکه مخوف ومتزاحم العدوّ ومتراکم السّباع باشد شخص باکشتی
شکسته بدون ناخدا در دریای متلاطم الامواج کجا میرود وچه جا
میرسد **ساقیه** ما این جمله را معترضه اوردیم تا جناب
عالی قباب باشند علی بصیرة فی دینه ودنیاه وبدانند که با چه کس
مواخاة ومواساه نماید وباکه مصادقه ومراوده ومخالطه فرماید
ودربارهٔ چه کس محاماة ومراعاة لازم داند من نکویم که کنون باکه
نشین وچه نوش که تو خود دانی اکر عاقل وزیرك باشی **شطّ**
پس واضح شد که برادر حقّانی ایمانی روحانی نورانی اصلی پدری
ومادری تو علماء فرقهٔ ناجیه هستند که جامع ظاهر وباطن وسالك
مسالك تفسیر وتأویل وناجی ومنجی خلق هستند ودر جهان مردم بمنزلهٔ
ناخدا در کشتی هستند واحتیاج خلق بایشان وایشان بخلق همان
تحاوج کشتی بناخدا وناخدا بکشتی است وایشان را حکما ومن
یؤت الحکمة فقد اوتی خیرا کثیرا کویند وبرادر ابی وصلبی تو علماء

ظاهری وحملهٔ شریعت مقدّسه وسرج ومشاعل هدایت خلقند
که مظاهر نبوّت انبیاء عظام هستند وبرادر امّی وبطنی تو علماء
باطنیّه که روشنی دهندهٔ خود هستند وفقط چون ستارگان
ومظاهر ومجالی اولیاء کرام هستند وبرادر رضاعی تو کسانی میباشند
که از جوهر ذات وعنصر فطرت تو نیستند لکن از علوم وآداب
واحکام ومعارف ورسوم تو بهره مند شده اند ومحظوظ شده اند
ویا از سنخ تو واصل وعنصر وطینت پاک تو رسته اند لکن باداب و
رسوم واحکام خارجه مؤدّب ومربّی شده اند **سانحه**
بر اولو الالباب مخفی نیست که مراد ما از حکما در این باب نه عارف
باصطلاحات فلاسفه ومقالات حکمت متعارفه است بلکه حکمت
موروثه از انبیاء عظام هو الّذی بعث فی الامّیّین رسولاً منهم
یتلو علیهم آیاته ویزکّیهم ویعلّمهم الکتاب والحکمة وان کانوا من قبل
لفی ضلال مبین وهم الّذین قد نطقوا بمخّ الحکمة تصریحاً وتلویحاً او
اتوا بلباب العلم ومکنونه رمزاً او کشفاً علی حسب تفاوت درجات
افهام المخاطبین اذ کان لهم قدرة التّنزّل فی العلم والحکمة الی العامی

الضّعیف

الضّعیف الرّای بما یصلح لعقله من ذلک والی الکبیر العقل الصّحیح النّظر
بما یصلح العقله وانّهم کانوا اعلم خلق الله بما غاب عنهم از رهگذر
خاک سر کوی شما بود هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد وجمعی از
زبرگان وبزرگان این امّت مرحومه که بر ذمّت همّت خویش التزام
متابعت آن حضرت ختمی مرتبت واهل بیت نبوّت لازم داشته
بوسیلهٔ پیروی سنن وآداب گرامی آثارش ظاهر وباطن خود را
بمراقبت ومقاربت مزیّن ومحلّی گردانیده از فهم رموز واسرار ایشان
محلّ بدائع حکمت گشته ودربارهٔ ایشان سیّد سجّاد ع فرموده
لو یعلم النّاس ما فی طلب العلم لطلبوه ولو بسفک المهج وخوض
اللّجج وانّ الله تبارک وتعالی اوحی الی دانیال انّ امقت عبیدی الی
الجاهل المستخفّ بحقّ اهل العلم التّارک للاقتداء بهم وانّ احبّ عبیدی
الی التّقیّ الطّالب للثّواب الجزیل اللّازم للعلماء التّابع للحکماء
القابل عن الحکماء **سانحه** در اثبات اصل این نسب معنوی
وولادت روحانی وابوّت وبنوّت عینی نفیاً واثباتاً قضیّهٔ حضرت
نوح با پسرش وقصّهٔ زید بن شرحبیل بن حارثهٔ یمانی با رسول اعظم

وسلمان منّا اهل البيت كافی است و تجاذب و تطالب متجانس و تسانخ
شاهد صدق است عاقبت دیوزاده دیو شود مآل او را اگرچه
بوده خدیو آدم آخر همان شود آدم اگرچه اغوا نموده او را دیو

ساقیه از خصائص و لوازم اخوّة و برادری معنوی و تجانس
و تشابه روحانی تحابب و ترابط و توافق و تآلف صوری ملکی ظاهری است
که بدرجۀ تشاوق و تعاشق میرسد و بالعکس بالعکس و الارواح جنود
مجنّدة ما تعارف منها ائتلف و ما تناکر منها اختلف فالتناکر نتیجۀ
التباین و الائتلاف نتیجۀ التناسب معروفست نزدیده میشود که
بمجرّد ملاقات و مشافهه بعضی اشخاص بعضی را یکدیگر را دوست
میدارند و بیکدیگر مأنوس و مألوف میشوند بدون سبب و
جهت ظاهری و سابقۀ معرفت حسب و نسب صوری و نزعنا
ما فی صدورهم من غلّ اخوانا و قضیّۀ فراموشخانۀ هندوستان
شاهد است بر صدق دعوا و قصّۀ التحاق انوشیروان بر قباد
پدرش چنانکه در زینة المجالس آورده کاشف است از حقیقت مدّعا ذرّه
ذرّه کاندر این ارض و سماست جنس خود را همچو کاه و کهرباست

قال زین العابدین ع و سیّد السّاجدین انّ الله خلق النّبیّین من
طینة علّیین قلوبهم و ابدانهم و خلق قلوب المؤمنین من تلك الطّینة
و جعل خلق ابدان المؤمنین من دون ذلك و خلق الکفّار من طینة
سجّین قلوبهم و ابدانهم فخلط بین الطّینتین فمن هذا یلد المؤمن
الکافر و یلد الکافر المؤمن و من ههنا یصیب المؤمن السیّئة و یصیب
الکافر الحسنة فقلوب المؤمنین تحنّ الی ما خلقوا منه و قلوب
الکافرین تحنّ الی ما خلقوا منه و عن النّبیّ ص قال لعلیّ ع یا ابا الحسن
انّ الله جعل قلوب نجباء من خلقه و صفوة من عباده تحنّ الیکم
و تحتمل المذلّة و الاذی فیکم فیعمرون قبورکم و یکثرون زیارتها
تقرّبا منهم الی الله و مودّة منهم لرسوله اولئك یا علی المخصوصون
بشفاعتی الواردون حوضی و هم زوّاری و جیرانی غدا فی الجنّة و عن
الصّادق ع قد قلّ ثلثة اشیاء فی کلّ زمان الاخاء فی الله و الزّوجة
الصّالحة الالیفة فی دین الله و الولد الرّشید و من اصاب احد
الثّلثة فقد اصاب خیر الدّارین و الحظّ الاوفر فی الدّنیا و احذر ان
تواخی من اراداك لطمع او خوف او فشل او اکل او شرب و الطلب

مواخاة الاتقياء ولو فی ظلمات الارض ولو افنیت عمرک فی طلبهم فان الله
لم یخلق علی وجه الارض افضل منهم بعد النبیین وما انعم الله بمثل
ما انعم به من التوفیق بصحبتهم لا شک ان لیس فی الدارین نعمة اجل و
اطیب وازکی من الصحبة فی الله والمواخاة لوجه الله وفی الباب
اخبار کثیرة **ساقیه** باین مواخاة حب فی الله وبغض فی الله
وتولی مر اولیاء الله وتبری از اعداء الله که عین محبت ذاتیه و
علاقه معنویه است متمیز وجدا میشود سعید از شقی ونبات از
بدکه الطیب لا یسمع شیئا من الخیر الا عرفه ولا یسمع شیئا من المنکر
الا انکره واکمل المؤمنین ایمانا اشدهم حبا لنا واکثرهم مودة لنا
فرموده اند وانها یعنی الصلوة لکبیرة الا علی الخاشعین روحرا
صحبت نا جنس عذابیست الیم وفی سورة التوبة قل انفقوا طوعا او
کرها لن یتقبل منکم انکم کنتم قوما فاسقین وما منعهم ان تقبل
منهم نفقاتهم الا انهم کفروا بالله وبرسوله ولا یأتون الصلوة الا
وهم کسالی ولا ینفقون الا وهم کارهون ولا تعجبک اموالهم ولا
اولادهم انما یرید الله لیعذبهم بها فی الحیوة الدنیا وتزهق انفسهم

وهم کافرون ویحلفون بالله انهم لمنکم وما هم منکم ولکنهم قوم یفرقون
لو یجدون ملجا او مغارات او مدخلا لولوا الیه وهم یجمحون **شط** چون
برادر ایمانی روحانی نورانی خود را یافتی ودیدی وشناختی بهر جا بهر
حال بهر لباس بهر اثاث پاس حق او را بدار و باحترام او قیام نما وخدمت
او را بر ذمت همت خود لازم شمار و حق او را ضایع مگذار و در رسوی
معروف مروی در وسائل ومکاسب شیخ جلیل شیخ مرتضی ذکر سی
حق برای برادر ایمانی فرموده وشهید ثانی قدس سره در
شرح لمعه از حضرت صادق ع روایت کرده که من عظم حرمة
الصدیق ان جعل له من الانس والثقة والانبساط وطرح الحشمة بمنزلة
النفس والاب والابن والاخ **ساقیه** واما حق برادر رضاعی
تو باندازه ارتضاع وانتفاع او ستا از انوار علوم تو چون پنبه الوده
بعطر یا متعطر شده بمجاورت عطر پیرا او ومکاشرت ومعاشرت تو ما
یقدر مساس صحبت او وارتباط فطرت او وعن الباقر ع قال قام رجل بالبصرة
الی امیر المؤمنین ع فقال یا امیر المؤمنین اخبرنا عن الاخوان فقال الاخوان
صنفان اخوان الثقة واخوان المکاشرة فاما اخوان الثقة فهم الکف

والجناح والاهل والمال فاذا كنت من اخيك على حدّ الثّقة فابذل
له مالك وبدنك وصاف ماصافاه وعاد من عاداه واكتم سرّه
وعيبه واظهر منه الحسن واعلم ايّها السّائل انّهم اقلّ من الكبريت
الاحمر وامّا اخوان المكاشرة فانّك تصيب لذّتك منهم فلا تقطعنّ
ذلك منهم ولا تطلبنّ ما وراء ذلك عن ضميرهم وابذل لهم ما بذلوا
لك من طلاقة الوجه وحلاوة اللّسان واكثر التّبسّم كاشره كشف
عن انيابه وعنه ع لا تدع عن صحبة الكريم فان لم تنفع بعقله ولكن انتفع
بكرمه بعقلك وافرّ كلّ فرار من اللّئيم الاحمق شراب طهور
فيها شفاء لما في صدور النّاس من شرّ الوسواس الخنّاس وبها نختم الكلام
في المرام وعليها نقبض العنان في المقام قال الباقر ع اذا اردت ان تعلم
انّ فيك خيرا فانظر الى قلبك فان كان يحبّ اهل طاعة الله ويبغض
اهل معصيته ففيك خير والله يحبّك واذا كان يبغض اهل طاعة
الله ويحبّ اهل معصيته فليس فيك خير والله يبغضك والمرء مع
من احبّ وقال الصّادق ع كلّ من لم يحبّ في الدّين ولم يبغض في الدّين
فلا دين له ولا يخفى عليك انّ الحبّ في الله والبغض في الله امر صعب

غامض

غامض وحقيقت آن است كه شخص دوست دارد امرى كه در ان
امر وجهى از وجوه آخرت و رضاى خدا و رسول خدا در ان باشد
خواه في الحال خواه في المآل از ان حيث وبان جهت كه مرجع ان
برضاى خدا و مربوط بخدا است حتّى آنكه در اطعام و ضيافت الله و
تقرّبا الى الله هرگاه طبّاخ آن نيكو طبخ كند وغلام خدمت مهمانان را
نيكو بعمل آورد پس ان طبّاخ وان خادم را از اين جهت دوست دارد
اين حبّ في الله است وهكذا الامر في كلّ ما يتوسّل به الى حظّ من
حظوظ الآخرة مثل من يحبّ تلميذه من حيث انّه يتلقّف منه العلم
وينال بواسطته رتبة الكمال والتّقرّب الى الحضرة ذي الجلال فهو
محبّ لله وان احبّه من جهة انّه مطيع له خاضع عنده متصغّر
لديه فهو محبّ لنفسه حيث يرى نفسه كاملة قويّة والنّفس مهما
شعرت بكمالها وقوّتها ارتاحت واهتزّت وتلذّذت وباين جهت
ممدوح دوست ميدارد مادح خود را و معظّم دوست ميدارد
معظّم خود را و بهمين قياس بدان محبّت پدر پسر را و پسر پدر را
و گمان نكن و مپندار كه محبّت انبياء و اولياء مر اولاد خود من باب

ولادت وفلذهٔ کبد بودن وپارهٔ تن عنصری بودن انها بوده مثل
محبّت حیوانات مر اولادشان کلّا وحاشا بلکه من باب سعادت اولاد
ایشان ومربوط ومأنوس بحق واهل حق بودن بوده ومحبوب خدا
بودن ومنظور نظر رحمت بودن بوده است فانّ الحبّ یتعدّی
من المحبوب الی کلّ من یتعلّق بالمحبوب ویناسبه ولو من بعد فیحبّ
محبوبه ومن یخدمه ویتسارع الی رضاه ویقیم بعبادته اقبّل اثرا
سار فیها جمالها فکیف بارض سار فیها جمالها امرّ علی الدّیار دیار
لیلی اقبّل ذا الجدار وذا الجدار بالجمله نبود در وجود مقدّس
انبیا واولیا سوای محبّت خدا ودوست نمیداشتند مگر انکه
مطیع خدا ومحبوب خدا بود وانچه فعل واثار خدا بود ازان روکه
فعل واثار جمال وجلال خدا بود البتّه شنیده اید قصّهٔ ان زاهد
که در حیوة الحیوان اورده که با دختر خود اظهار محبّت میکرد دخترش
با او گفت مرا دوست میداری گفت اری گفت پس چگونه خدا را
دوست میداری وما جعل الله لرجل من قلبین فی جوفه رسم
عاشق نیست با یك دل دو دلبر داشتن ولازمهٔ محبّت فی الله

بغض

بغض فی الله وعداوت فی الله است باینکه جهله وفسقه وعصاة
وعتاة ومبغوضین وممقوتین خدا را مبغوض وممقوت بدارد
هرچند با او نزدیك باشند چون پدر وپسر وبرادر وبا او احسان
نمایند چون متصدّی معاش ومتکفّل عیش او باشند واذا ظهر
ذلك فی الفعل بالمباعدة والمقاربة والمخالفة والمؤالفة سُمّی
ذلك موالاةً ومعاداةً روی انّ الله تعم اوحی الی نبیّ من
الانبیاء امّا زهدك فی الدّنیا فقد تعجّلت الرّاحة وامّا انقطاعك
الیّ فقد تعزّزت بی ولکن هل عادیت فیّ عدوّا او والیت فیّ
ولیّا وقال عیسیع تحبّبوا الی الله ببغض اهل المعاصی وتقرّبوا الی الله
بالتّباعد منهم والتمسوا رضاء الله بسخطهم قلم اینجا رسید و
سر بشکست خلیج اخروی چون نشأهٔ اولی ومنشأ
ومعاش دنیا در مطاوی ومجاری شطوط سابقه دانسته شد
ودر معقولات بتحقیق پیوسته که دنیا رقیقهٔ اخرت وملك قوّهٔ
ملکوتست واخرت حقیقت دنیا وملکوت فعلیت ملك است
بوجه ایجاز واختصار متعرّض معاد ونشأ اخری شده تفصیل

خلیج اخروی

خرد در دیدن احوال عقبی
بود چون کور مادر زاد دنیا

احوال موت وقبر وبرزخ واهوال حشر وجهنّم وکیفیّت درجات بهشت در کتب قوم مسطور است وما نیز در محلّ دیگر مدلولات اخبار ائمّهٔ اطهار را ذکر کرده ایم ودر اینجا بنحو کلّیت چنانکه طریقهٔ تحقیقات انیقهٔ این کتاب است میگوئیم انّ الانسان من ابتداء حدوثه الی منتهی عمره له انتقالات طبیعیّة وحرکات جبلّیّة ولا یزال ینتقل من صورة الی صورة ویتکوّن وینمو ویتمّ خلقته بتلك الاستحالات والانقلابات فالکمالات العلمیّة والعملیّة والحسنات للنّفوس توجب لها حیوة ابدیّة اخرویّة فی نعیم وجنّة والنّقصانات والانحرافات والسّیّئات توجب لها خلودًا فی النّار وعذابًا وغصّة فی جهنّم ولاشكّ انّ الانسان کلّما یدرکه بحواسه ویفعله بجوارحه من مثقال ذرّة من خیر اوشرّ یرتفع منه اثر الی روحه ویجتمع فی صحیفة ذاته وخزانة نفسه ویری ذلك الاثر سیّما اذا ترسّخت هیئته وتاکّدت صفته وصارت ملکته وخلقه یوم تبلی السّرائر وتبدو الضّمائر وتنشر الدّواوین وتحضر الموازین فاذا حان ذلك الحین صار الغیب شهادة والسّرّ علانیة والخبر عیانًا فیقال

لقد کنت فی غفلة من هذا فکشفنا عنك غطائك فبصرك الیوم حدید هذا کتابنا ینطق علیکم بالحقّ انّا کنّا نستنسخ ما کنتم تعملون فیقول ما لهذا الکتاب لا یغادر صغیرة ولا کبیرة الّا احصیها ووجدوا ما عملوا حاضرًا ثمّ من کان من اهل السّعادة واصحاب الیقین وکانت معلوماته امورًا قدسیّة واعماله صالحة واخلاقه حسنة فقد اوتی کتابه بیمینه من جهة علّیّین انّ کتاب الابرار لفی علّیّین لانّ کتابه من جنس الالواح العالیة والصّحف المکرّمة المرفوعة المطهّرة بایدی سفرة کرام بررة وذلك صحیفة باطنه وصحیفة قلبه ومن کان من الاشقیاء المردودین وکانت معلوماته مقصورة علی الجرمیّات واعماله الخبیثة واخلاقه سیّئة فقد اوتی کتابه بشماله من جهة سجّین انّ کتاب الفجّار لفی سجّین لانّ کتابه من جنس الاوراق السّفلیّة والصّحائف الحسّیّة القابلة للاحراق فلاجرم یعذّب بالنّار

شطّ انّ حشر الخلائق فی الاخرة علی انحاء مختلفة حسب اعمالهم واخلاقهم قال الله تعالی یوم ینفخ فی الصّور فتأتون افواجًا عن النّبیّ ص قال یحشر عشرة اصناف

من امّتي اشتاتاً فاذا ميّزهم الله من المسلمين وبدّل صورهم لا شكّ انّ
تكرّر الافاعيل يوجب الملكات فكلّ ملكة يغلب على الانسان في
الدّنيا يتصوّر في الآخرة بصورة يناسبها فمن كان تصوّراته
مقصورة على اغراض بهيميّة او سبعيّة او شيطانيّة تغلب
على نفوسهم فلا جرم يحشرون على صور تلك الحيوانات واضح است
كه هر خلقي صورت نوعي از انواع حيوانات است وبراي هر صورتي
بدني وبراي هر روحي جسدي مناسب مجعول است وحيوانيّت
هر حيواني منوط بصورت معنويّه وروح وحقيقت وهويّت
ان حيوانست مثلاً كلبيّت كلب بصورت معنويّه ان كه
غضب مفرط مستولي است مربوط است وخنزيريّت خنزير
بصورت شهوت وحرص اكل وشرب ان منوط است وقرديّت
قرده بصورت محاكات وسخريّه بسته است وثعلب وروباه
بمكر وخدعه ثعلب شده است پس چون پرده برداشته شود
وحقيقت هر كس بروز كند وهر كه هر چه هست پيدا وهويدا
شود سگ اصحاب كهف ادم نمايان گردد وآزار كننده گان

وأذيّت

واذيّت رساننده گان خلق خدا لا سيّما غربا واجانب بسنخ خود را
چون جاهل عالم نما سگان گزنده ديده ميشوند ومكّاران و
خدّاعان ثعالب وحريصان بر اكل وشرب وشكم پرستان
خنازير وهكذا جميع طبقات خلق بصور ملكوتيّه حقيقيّه
خود محشور ومبعوث ميشوند زيرا كه انروز روز انكشاف
سرائر وانجلاء ضمائر وبروز وظهور حقائق وزوال ودثور
رقائق است چنانكه راوندي عليه الرّحمة در كتاب خرائج از
ابي بصير نقل كرده كه قال قلت للصّادق ع ما فضلنا على من
خالفنا فوالله انّي لارى الرّجل منهم ارخى بالا وانعم عيشا و
احسن حالا واطمع في الجنّة قال فسكت عنّي حتّى كنّا بالابطح
من مكّة ورأينا النّاس يضجّون الى الله تع فقال يا با محمّد هل
تسمع ما اسمع قلت اسمع ضجيج النّاس الى الله قال ما اكثر الضّجيج
واقلّ الحجيج والّذي بعث محمّدا بالنّبوّة وعجّل بروحه الى الجنّة ما
يقبل الله الّا منك ومن اصحابك خاصّة ثمّ مسح يده على وجهي
فنظرت فاذا هو اكثر النّاس خنازير وحمير وقردة وعنه ايضا عن

ابی جعفر ع فی حدیث الی ان قال فما زاد ان مسح علی بصری و ابصرت
جمیع الائمة عنده ثم قال یا ابا محمد مد بصرک فانظر ماذا تری
بعینک فوالله ما ابصرت الا کلبا او خنزیرا او قردا قلت و من
هذا الخلق الممسوخ قال هذا الذی تراه هو السواد الاعظم و لو
کشف الغطاء للناس ما نظر الشیعة الی من خالفهم الا فی هذه
الصورة ثم قال یا ابا محمد ان احببت ترکتک علی حالک هذا و
حسابک علی الله و ان احببت ضمنت لک الجنة علی الله و رددتک
الی حالک الاول قلت لا حاجة لی فی النظر الی هذا الخلق المنکوس
ردنی الی حالی فما للجنة عوض فمسح یده علی عینی فرجعت کما کنت
و این مشاهده و رؤیت بنحو تصرفیست از نفس ولی یا در جلیدیه
راوی و شعور بصر و کشف غطاء ملکی از دیده او بنحوی که
چشم او ملکوتی و نورانی روحانی شود تا بتواند صور ملکوتیه
برزخیه و حقائق اصلیه مردم را دیدار کند و مشاهده نماید
یا باینکه صور باطنیه را بکسوه حسیه بپوشاند و معقول را
محسوس سازد تا آنچه نادیدنی است دیده شود و بهر صورتی لباسی

مختص

مختص بان و بهر روحی قالبی در خوران قرار دهد تا بان و بان قالب
متصور و منقلب شده نمایان و ظاهر گردد و بحس ظاهری محسوس
شود و وجه اول اوفق بقواعد و انسب بموازین است و وجه
ثانی بعنوان مسخ اقربست و قد حان حین ختم المرام و ان آن
قصع الکلام بحمد الملک العلام مصلیا علی سید الانام محمد و آله
الکرام فاحمد الله اولا و آخرا و باطنا و ظاهرا و استغفر الله
من جمیع ما وقع منی من زلل او خطل او تصنع او تزین او تکلف
فیما کتبت و سطرت فان الکرم عمیم و الرحمة واسعة و الجود فاض
علی اصناف الخلق و انا خلق ضعیف لا وسیلة لی الیه الا کرمه
وجوده و رحمته هذا و قد وفق الله عم نواله من فضله العمیم السید
الوجیه و الاید النبیه مفخر السادات مظهر السعادات فخر التجار
الابرار و ظهر الکبار الاخیار المیرزا سید محمد المعروف بمیرزا آقا
الشیرازی اطال الله عمره للتصدی الی کتب هذا الکتاب و طبعه
من قبل ان یقضی ختمه و یتم نفعه فکان کلما اصغی صفحة من عکرها
و صارت مبیضة من مسودتها کتبها الکاتب و یطبعها الطابع

اهدائی کتابخانه آیت الله شیخ محمد صالح
علامه حائری بکتابخانه آستان قدس رضوی
تیر ماه ۱۳۵۱

ففاتنی لذلک المعاودة لتنقیحه و تهذیبه و تحسین لفظه و تجوید
ترتیبه مع ان وفور العلائق و کرور العوائق قد بلغ حد المنع ایضا
من ذلک فالمأمول ممن اتصف بالانصاف طبیعته و عدل عن
الاعتساف سجیته ان یعذرنی فی ذلک و یعفو عنی و یستر علی
ما ظهر و سنح و بهر و سطع له من سهو او نقص او طغیان او قصور
او نقصان فی لفظ او معنی او بیان و سیجعله من حسن شیمه و سلم
من الحسد ادیمه ما اودعت فی هذا الکتاب من اسرار الحکمة
الالهیة و اغوار الشریعة المحمدیة علی صادعها الافضل صلوة و تحیة
و اوضحت فیه من المسالک المتوعرة و المدارک المتعسرة و اینکه
غالباً در هر باب در تشریح مطالب انیقه و تلویح مقاصد
رشیقه در ایجاز و اختصار کوشیده و از اطناب و اسهاب دوری
کرده نظر بتوجه و میل و التفات ارباب عقل و نظر بوده است
بمختصرات نه مطولات مع ان العاقل یکفیه الاشارة و خیر
الکلام ما قل و دل هر کرا اسرار حق آموختند مهر کردند و
دهانش دوختند ختم حرف حمد تو ای ذو الجلال زانکه حمد تو

بود

بود خیر المقال فیا مولای و معتمدی آنچه مقصود و منظور
نظر بود باتمام رسید و آنچه مامور بابر قضا و قدر بود باخر
انجامید امید است که از عدم قابلیت آن اغماض شود و از
روی شکور یت بمقبولیت مقرون کرد و الله هو الشکور

بحمد الله تعالی

و توفیقه و فضله و عنایته تمام شد کتاب جلیل
سلسبیل که در واقع و نفس الامر هر نهری
از انهارش تشنگان بوادی جهل و نادانی را
بسر چشمه علم و دانائی راه نماید و هر شطی
از شطوطش گمگشتگان سراب بقیعه بحیره
الظمآن ما را به بحر اعظم عرفان هدایت فرماید

هذا کتاب

لو یباع بمثله درا لکان البائع المغبونا
و مصنف هذه النسخة الشریفة و المجموعة

اللطیفة الشیخ الوفی والحبر الملی علامة دهره
وقدوة عصره فی العلماء والحکماء وظهر
الفقهاء والعرفاء ملاذ الاسلام وملجأ الانام
الحاج میرزا ابو الحسن الاصطهباناتی سلمه الله
تعالی من عوائق الزمان وسوانح الایام بمدت
تمام تصحیح ومقابله اقدام فرمودند ومحررها
اقل الخلیقة بل لاشیء فی الحقیقة احمد علی
التبریزی وتمت فی یوم الاربعاء السابع
والعشرین من شهر جمادی الثانیة من شهور
سنة ١٣١٢

وطبع بمطبع ناصری فی
معمورة
بمبئی

اهدائی کتابخانه آیت الله شیخ محمد صالح
علامه حائری بکتابخانه استان قدس رضوی
تیرماه ١٣٥١

٥٢/